

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Bakalářská práce
Katarína Petriščáková

**Pohrebiská v Stodůlkach, Butoviciach a Jinoniciach a ich
výpoved' o myslení a obyčajoch komunity únětickej kultúry
v mikroregióne Prahy 5.**

Burial grounds at Stodůlky, Butovice and Jinonice and their
statement about thought and customs of the Únětice culture
communities in the microregion of Praha 5.

Praha 2009

vedoucí práce: PhDr. Zuzana Bláhová, Ph.D.

Pod'akovanie

Za cenné rady, odborné vedenie a technickú pomoc ďakujem vedúcej práce PhDr. Zuzane Bláhovej Phd., odborným konzultantom Mgr. Milanovi Kuchaříkovi a Mgr. Petrovi Limburskému, kolektívu Muzea hlavního města Prahy za ústretové správanie a rodine a priateľom za podporu a trpezlivosť.

„Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne a výhradne s použitím citovaných prameňov, literatúry a ďalších odborných zdrojov.“

V Prahe, dňa 15.5.2009

.....

Anotácia

Analýza dvoch pravekých pohrebísk z oblasti Prahy zo staroúnětickej a mladšej únětickej fáze na základe hmotného prejavu, je príspevkom ku spracovanej pramennej základni kultúry z určitého úseku ľudských dejín. Práca vychádza z obecných poznatkov o pohrebnom ríte ľudu únětickej kultúry. Zrovnávaním s pohrebiskami v Dolných Počerniciach (Praha 9) a Polepmi pri Kolíne (okr. Kolín) sa snaží o presnejšie časové zaradenie oboch pohrebísk v rámci únětickej kultúry v Čechách a vyvodenie výnimočnosti alebo uniformnosti vyjadreného hmotného prejavu na pohrebiskách v pražskom mikroregióne.

Annotation

Analysis of two premeral burial grounds of Old – Únětice culture and Young – Únětice culture in Prag region shows one part of the human history. This study is based on general knowledges about burial rituals of people of Únětice culture. In comparison with another burial grounds in Dolné Počernice and Polepy near Kolín it is confirmed specificity or uniformity of these burial rituals.

Klíčové slová

staršia doba bronzová, únětická kultúra, pohrebiská, Jinonice, Stodůlky, archeologický inventár, pohrebný rítus

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Lokalizácia	10
2.1. Lokalita Jinonice.....	10
2.2. Lokalita Stodůlky.....	10
3. Přírodní podmínky na lokalitách a v širšom pražskom okolí	11
3.1. Geomorfológia.....	11
3.2. Geologické podložie	11
3.3. Pôdy	12
3.4. Podnebie	13
3.5. Vodné toky a pramene	13
3.6. Vegetácia.....	14
3.7. Dominanta krajiny	15
4. Vývoj osídlenia a prehľad bádania na lokalitách	17
4.1. Lokalita Jinonice.....	17
4.2. Lokalita Stodůlky.....	18
5. Metodika a ciele práce	22
6. Únětická kultura v Čechách	26
6.1. Dejiny bádania	26
6.2. Vznik a lokálny vývoj v Čechách.....	28
6.3. Periodizácia	31
6.4. Absolutná a relatívna chronológia únětickej kultúry.....	32
7. Popis nálezov a hrobov	34
7.1. Keramický inventár.....	34
7.1.1. Tvar	34
7.1.2. Stav.....	34
7.1.3. Výzdoba.....	35
7.1.4. Rozmery	35
7.1.5. Poloha.....	35
7.1.6. Poznámka	36
7.2. Kovový inventár	36
7.2.1. Predmet.....	36
7.2.2. Počet.....	36
7.2.3. Tvar	36

7.2.4. Stav.....	36
7.2.5. Rozmery	36
7.2.6. Poloha.....	36
7. 3. Kamenná industria	37
7.3.1. Predmet.....	37
7.3.2. Stav.....	37
7.3.3. Rozmery	37
7.3.4. Poloha.....	37
7.3.5. Poznámka	37
7.4. Štiepaná industria.....	37
7.4.1. Predmet.....	37
7.4.2. Počet.....	37
7.4.3. Tvar	38
7.4.4. Stav.....	38
7.4.5. Rozmery	38
7.4.6. Poloha.....	38
7.4.7. Poznámka	38
7.5. Kostný inventár	38
7.5.1. Predmet.....	38
7.5.2. Stav.....	38
7.5.3. Rozmery	39
7.5.4. Poloha.....	39
7.5.5. Poznámka	39
7.6. Jantárové nálezy.....	39
7.6.1. Predmet.....	39
7.6.2. Počet.....	39
7.6.3. Tvar	39
7.6.4. Stav.....	39
7.6.5. Rozmery	39
7.6.6. Poloha.....	40
7.7. Popis hrobov	40
7.7.1. Tvar	40
7.7.2. Rozmery	40
7.7.3. Úprava	40

7.7.4. Rakva.....	40
7.7.5. Poznámka	40
7.8. Ľudské kostrové pozostatky	41
7.8.1. Číslo jedinca	41
7.8.2. Počet jedincov.....	41
7.8.3. Orientácia	41
7.8.4. Poloha.....	41
7.8.5. Skrčenie	41
7.8.6. Poloha rúk.....	41
7.8.7. Pohlavie	42
7.8.8. Vek	42
7.8.9. Výška a robusticita.....	42
7.8.10. Stav.....	42
7.8.11. Zvláštnosti	42
8. Rozbor archeologického inventára	43
8.1. Jinonice.....	43
8.1.1. Keramický inventár.....	43
8.1.2. Kovový inventár.....	48
8.1.3. Kamenná industria	49
8.1.4. Štiepaná industria.....	49
8.1.5. Kostný inventár	50
8.2. Stodůlky	51
8.2.1. Keramický inventár.....	51
8.2.2. Kovový inventár.....	52
8.2.3. Kamenná industria	54
8.2.4. Štiepaná industria.....	54
8.2.5. Kostný inventár	55
8.2.6. Jantárové nálezy	55
9. Pohrebný rítus.....	56
9.1. Jinonice.....	56
9.1.1. Hrobové jamy	56
9.1.2. Poloha pohrebov	57
9.2. Stodůlky	59
9.2.1. Hrobové jamy	59

9.2.2. Poloha pohrebov	60
10. Antropologický rozbor	62
10.1. Jinonice.....	62
10.2. Stodůlky.....	62
11. Zhodnotenie špecifickosti pohrebného prejavu na pohrebiskách.....	63
11.1. Jinonice.....	63
11.2. Stodůlky.....	65
12. Záver	69
Použitá literatúra.....	70

1. Úvod

Výskumy, ktoré začali v súvislosti s výstavbou Jihozápadního Města v roku 1978, patrili k najväčším akciám Archeologického oddelenia Muzea hlavného mesta Prahy. Na základe starších výskumov bolo možné stanoviť, že ide o oblasť bohatú na praveké osídlenie. Takmer desať rokov neprestajného terénneho výskumu, prinieslo množstvo materiálu, z ktorého ale väčšina ostala do dnešných čias nespracovaná. Predkladaná analýza dvoch pohrebísk z oblasti Jinonic a Stodůliek je snahou prispieť aspoň malou kvapkou, ktorá by napomohla k ďalšiemu poznaniu jednej z unikátnych polykultúrnych lokalít v oblasti Prahy.

Záchranný archeologický výskum na lokalite Jinonice realizovaný na základe hĺbenia trasy metra B z povrchu, prebehol v rokoch 1984-1986 pod vedením Jana Kovářika a Marie Fridrichovej. V literatúre sa táto lokalita spomína v súvislosti so šnúrovým pohrebiskom stredoeurópskeho významu (*Kovářík 1986*, 169-170, *Buchvaldek - Kovářík 1993*).

Výstavba bytového komplexu Nové Butovice v rokoch 1985-1986 umožnila záchranný archeologický výskum na lokalite Stodůlky, opäť pod vedením Jana Kovářika a Josefa Havla. Lokalita je v niektorých publikáciách uvedená ako Nové Butovice (*Fridrichová et al. 1995*, 172) alebo Stodůlky 3 (*Smejtek 2005*, 579).

2. Lokalizácia

2.1. Lokalita Jinonice

...Pohrebisko staroúnětickej kultúry sa nachádza na katastrálnom území Jinoníc, na parcelách číslo 174, 210-211, 222, 226 v areály bývalého tzv. Holmanova záhradníctva v nadmorskej výške asi 350 m n. m. Lokalita je vymedzená ulicami Řeporyjskou, Butovickou a Starou Stodůleckou. Na základnej mape M 1:10 000, 12-42-01 je vymedzená štyrmi bodmi vo vzdialenosti od západnej a južnej sekčnej čiary. Bod 1 je vzdialený 263 mm od Z sekčnej čiary a 56 mm od J sekčnej čiary, bod 2 je vzdialený 264 mm od Z sekčnej čiary a 64 mm od J sekčnej čiary, bod 3 je vzdialený 248 mm od Z sekčnej čiary a 59 mm od J sekčnej čiary, bod 4 je vzdialený 250 mm od Z sekčnej čiary a 68 mm od J sekčnej čiary (mapa č. 1).

2.2. Lokalita Stodůlky

...Pohrebisko mladšej únětickej kultúry sa nachádza na katastrálnom území Jinonice a čiastočne na katastrálnom území Stodůlky, na parcelách číslo 1286, 1288-1293 v areály obytného súboru Nové Butovice v nadmorskej výške okolo 320 m n. m. Lokalita je vymedzená ulicou Seydlerovou, Slunečným náměstím, Suchým vrškem a Ovčím hájkem. Na základnej mape M 1:10 000, 12-42-01 má tvar polygónu a je vymedzená siedmimi bodmi vo vzdialenosti od západnej a južnej sekčnej čiary. Bod 1 je vzdialený 178 mm od Z sekčnej čiary a 62 mm od J sekčnej čiary, bod 2 je vzdialený 196 mm od Z sekčnej čiary a 65 mm od J sekčnej čiary, bod 3 je vzdialený 213 mm od Z sekčnej čiary a 62 mm od J sekčnej čiary, bod 4 je vzdialený 220 mm od Z sekčnej čiary a 63 mm od J sekčnej čiary, bod 5 je vzdialený 217 mm od Z sekčnej čiary a 77 mm od J sekčnej čiary, bod 6 je vzdialený 195 mm od Z sekčnej čiary a 76 mm od J sekčnej čiary a bod 7 je vzdialený 177 mm od Z sekčnej čiary a 77 mm od J sekčnej čiary (mapa č. 2).

3. Prírodné podmienky na lokalitách a v širšom pražskom okolí

3.1. Geomorfológia

Územie Prahy leží v strednej časti Českej vysočiny, prevažne v oblasti Poberounskej sústavy, menšia časť na severovýchode je súčasťou Českej tabule.

Poberounská sústava je zastúpená z najväčšej časti Pražskou plošinou na oboch stranách Vltavy, členiacou sa ďalej na dva podcelky Říčanskú plošinu na juhu a juhovýchode a Kladenskú tabuľu na severe a severozápade.

Nevýrazne na územie Prahy zasahuje od juhozápadu Hořovická pahorkatina Hořovickou brázdou a Brdská vrchovina severovýchodným výbežkom Hřebeňov.

Česká tabuľa je zastúpená Stredolabskou tabuľou, okrajovou časťou Českobrodskej tabule.

Dnešný ráz reliéfu mesta ovplyvnila v prvom rade erózna a akumulčná činnosť Vltavy. V geomorfológii Prahy nápadne kontrastujú na jednej strane plošinný reliéf v najvyššie položených miestach a na druhej strane hlboko zarezané údolia Vltavy a jej prítokov (*Balatka - Sládek 1976, 5-16*).

Najvyššie položeným miestom je Zličín (339 m n. m.), najnižším je hladina Vltavy v severnom okraji mesta, pod Suchdolom (175 m n. m.), takže maximálne výškové rozdiely dosahujú približne 164 metrov na pomerne malú vzdialenosť (*Balatka - Sládek 1976, 5-16*).

Významnými geomorfologickými prvkami pražského reliéfu sú plošiny, výplavové kužele, agradačné valy, opustené meandre, jaskyne a previsy (*Cílek 2005, 88*).

3.2. Geologické podložie

Pražská oblasť je tvorená piatimi základnými geologickými periódami: proterozoikom, paleozoikom, mezozoikom, terciárom a kvartérom.

Vrchné proterozoikum vytvára v severnom a južnom okolí Prahy vyššie položené plošiny. Prevládajúcou horninou sú šedé bridlice a droby, miestami s prímiesou kremeňa, časté sú taktiež vulkanosedimentárne útvary. Na severe Prahy sa významne uplatňujú buližníkové kamýky.

Paleozoikum je zastúpené medzi Branickou skalou a Hlubočepy devónskymi a silúrske horninami, hlavne bridlicami a vápencami, vnútornú pražskú oblasť

tvorí zložité súvrstvie ordovických bridlíc, kremencov, pieskovcov a vulkanitov, na ktoré je miestami viazaný výskyt železnej rudy.

Mezozoikum v podobe vrchnokriedových pieskovcov, ílovcov a opúk prekrýva hlavne v severnej polovici pražskej oblasti ostatné horniny. Na stykové plochy kriedových pieskovcov a nepriepustného podložía sú viazané pramenné línie.

Terciér a kvartér je zastúpený prevažne riečnymi sedimentmi, svahovinami, sprašou a pôdami. Mocnosť týchto sedimentov je veľká, miestami 20-30 m. Mladšie formácie zastierajú morfológiu starších hornín, vytvárajú vode priepustné horizonty, v prípade spraší sa významne uplatňujú ako pôdotvorný substrát (*Kovanda 2001*).

Podklad skúmaných lokalít tvoria paleozoické morské sedimenty ordovického útvaru. Prevažujú vrstvy chlustinské a bridlice bohdalecké. Skalný podklad je prekrytý zvetralinami bridlíc a svahovými hlinami (ílovité či piesčité), stratigrafický sled zakončuje návej eolicky vzniknutých spraší a sprašových hlín, ktoré sú väčšinou vápnite. Mocnosť spraší na skúmanom území sa pohybuje v rozmedzí 5-10 m (*Buchvaldek - Kovářik 1993, 119*).

3.3. Pôdy

Vznik pôd závisí na piatich hlavných faktoroch: substráte, podnebí, čase, reliéfe a živej zložke – pôdnych organizmoch a vegetačnom pokryve. Tieto jednotlivé faktory sú v pražskej oblasti značne rozmanité, rovnako ako pôdy, ktoré ich vplyvom vznikajú.

Pre paleolitické populácie poslednej doby ľadovej nezohrávala kvalita pôd veľmi veľkú úlohu, osídľované boli prevažne nivy veľkých riek, ktoré sa od ostatných oblastí líšia vyššou biodiverzitou, a tým lepšími predpokladmi pre lov a zber. I keď bolo nevyhnutné niekedy tieto riečne nivy opúšťať v dôsledku sezónnych záplav (*Cílek 2005, 80*).

Na svahoch Pražskej kotliny prevažuje výskyt eolických sedimentov, rozdielny medzi pravým a ľavým brehom Vltavy. Pre pravý breh sú charakteristické viaté piesky, miestami dosahujúce mocnosť až 7 m, pre ľavý breh sú to spraše, ktoré majú na príhodných miestach mocnosť okolo 20-25 m. (*Cílek 2005, 80*).

Na sprašovom podloží v období holocénu vznikali úrodné černozeme a hnedozeme, ktoré mali zásadný význam pre praveké „poľnohospodárske“ populácie. Tento fakt sa vzťahuje i na skúmanú oblasť Jinoč a Stodůlek, kde na základe starších nálezov možno stanoviť, že ide o areál nesmierne bohatý na praveké

osídlenie viazané na úrodné sprašové pôdy a dostatočné vodné zdroje (*Havel - Kovářík 1985, 87*).

3.4. Podnebie

Pražské územie sa nachádza na rozhraní medzi oblasťou mierne teplou, suchou s miernou zimou a oblasťou mierne teplou, suchou, prevažne s miernou zimou. Podnebie Prahy je výrazne ovplyvnené tepelným "ostrovom veľkomesta". V centre mesta je priemerná teplota vzduchu pri rovnakej nadmorskej výške o 1°C vyššia než vo voľnej krajine, čo je spôsobené veľkou koncentráciou tepelných zdrojov a menšími stratami pri výpare v dôsledku urbanizácie aktívneho povrchu. Dlhodobý ročný priemer teploty vzduchu (1951-1990) sa tak pohybuje od 9,9°C v centre Prahy (Klementinum) do 7,9 °C v najvyšších polohách na okrajoch mesta (Ruzyně) (*Němec - Ložek (eds.) 1997, 128*). Priemerný ročný úhrn zrážok je v rozmedzí 520-530 mm na 1 m² a asi 42% dní v roku sú so zrážkami nad 0,1 mm na 1 m². Pomer jasných a oblačných dní je 37,4 : 148,2 (*Turek 1996*).

V pražskej oblasti prevládajú juhozápadné až severozápadné smery vetrov. Menšie percento severovýchodne až juhovýchodne orientovaných vetrov je pričítané anticyklonálnym situáciám, tlakovým výškam, kedy je v oblasti s vyšším tlakom vzduchu uzavretá jedna alebo viacero izobár (*Stuchlík 1976, 479-503*). Smery vetrov boli do istej miery určujúce pre voľbu polohy základného sídelného areálu. Možno predpokladať, že súčasný teplotný priemer nášho klimatického pásma sa zásadne nelíši od situácie v období subboreálu, ktoré chronologicky pokrýva sledované územie. Na základe dát získaných malakologickým, palynologickým, paleontologickým rozborom, aj dát získaných z historických záznamov sa predpokladá, že v tomto období dochádzalo k cyklickému striedaniu suchých a teplých období s vlhkými a chladnými (*Bouzek 1988, 461-466*). Klimatické výkyvy boli i lokálneho rázu, preto nemožno s určitosťou tvrdiť, že výsledky získané z oblasti severoeurópskych alebo britských bažín možno obecné prijať ako ekvivalent pre klimatickú situáciu v pražskej oblasti (*Turek 1996*).

3.5. Vodné toky a pramene

Hydrologickou dominantou Prahy je Vltava s priemerným prietokom pri ústí 148 m³/s.

Na území Prahy sa nachádza 70 potokov s celkovou dĺžkou okolo 300 km. Plocha povodia asi 616 km² spadá k Vltave, do Labe ústi menšia plocha, okolo 100 km². K významnejším potokom patria Botič, Rokytky, Šárecký, Dalejský potok a niekoľko menších tokov.

Najviac prameňov je v údoliach Prahy 5 a Prahy 6, najmenej na štrkových plošinách Prahy 4.

Pramene v Jinoniciach a Stodůlkach sú viazané na kontakt vrchnokriedových pieskocov a podložných ílovcov, sú to najväčšie pramene určite intenzívne využívané v praveku, stredoveku i novoveku (*Cílek 2005, 96*).

Skúmané lokality sa nachádzajú neďaleko od Dalejského, Prokopského a Jinonického potoka (potoky 2. stupňa). I v prípade, že ide o pohrebiská, je táto informácia podstatná pre vytvorenie celkového obrazu pravekého osídlenia na danom území, pretože sa vychádza z predpokladu, že pohrebiská pravekých kultúr sa nachádzali v blízkosti sídelných areálov (*Hásek 1984*).

3.6. Vegetácia

Z Prahy prakticky neexistujú palynologické záznamy, ktoré by zachytili stav vegetácie a krajiny aspoň v niektorom z pravekých období. Preto sa k popisu vývoja vegetácie využívajú nie vždy spoľahlivé analógie z celých stredných Čiech (*Pokorný 2005, 98-103*).

Pražská kotlina sa z hľadiska histórie osídlenia podstatne nelíši od zvyšku stredných Čiech. Je to územie nepretržite osídlené od „poľnohospodárskeho“ praveku až do súčasnosti. Štruktúra pravekej poľnohospodárskej krajiny pritom ostáva po celú dobu pomerne stabilná. Osady sa sústreďovali pozdĺž vodných tokov. Najmiernejšie terény na úrodných pôdach v tesnom okolí sídlisk boli vyhradené poľnohospodárskej produkcii, prudšie svahy zdvíhajúce sa nad údolia slúžili ako pastviny. Na rozľahlejších plošinách i v miestach mimo ľahko dostupné vodné zdroje sa rozprestierali lesy, intenzívne využívané ako zdroje dreva i potravy pre dobytok. Vplyv človeka na prírodné prostredie v priebehu času naberal na intenzite. (*Dreslerová - Sádlo 2000, 330-346*).

Pre územie Prahy bola vypracovaná historická interpretácia vegetácie plošne najvýznamnejších a typologicky najviac vyhranených stanovísk, ktoré sa na ploche hlavného mesta nachádzajú (*Pokorný 2005, 100*).

Oblasť Jinonic a Stodůlek odpovedá schéme priemerne hnedozemnej pôdy a černoze na bohatších substrátoch, vrátane spraší. Predpokladaný bol výskyt čermeľovej dubohraboviny (*Melampyro-Carpinetum*), t. j. obvyklé a prevažujúce lesné spoločenstvo vnútorných Čiech. Eutrofné zmiešané dúbavy so pod vplyvom hospodárenia menia postupným ochudobňovaním a expanziou hrabov v dubohraboviny. Tieto oblasti patria k najobľúbenejším stanoviskám pre sídliská a príslahlé poľnohospodárske zázemia už od neolitu (*Pokorný 2005*, 102-103).

V. Ložek rekonštruoval vegetáciu strednej Európy v období tzv. epiatlantiku predovšetkým na pozorovaní z oblasti Českého krasu, ktorý by približne mohol odpovedať oblasti Jinonic a Sodůlek, ktoré nie sú od daného územia až tak značne vzdialené. Vegetáciu charakterizuje ako zmiešanú dúbavu, v ktorej brest a lípa ustupujú jaseňu, miestami prevažuje smrek, borovica alebo jelša (*Ložek 1973*).

V priebehu praveku bolo územie čiastočne alebo celkom odlesnené, s nárastom počtu populácie, neskôr s rozvojom spracovávaní kovov sa zvyšuje spotreba dreva. Od doby bronzovej človek výraznejšie vplyva na krajinu, postupne ju začína premieňať v predchodcu súčasnej kultúrnej krajiny.

3.7. Dominanta krajiny

Významnou dominantou v rámci sledovaného areálu je Butovické hradisko osídlené už od neolitu, kultúrou s lineárnou a vypichanou keramikou. Hradisko sa rozkladá na mohutnom ostrohu, ktorý vznikol v priebehu posledného miliónu rokov oddelením časti roviny, vytvorenej koncom treťohôr hlbokými kaňonmi Prokopského potoka na severe a Dalejského potoka na juhu. Od vlastnej plošiny hradiska spadajú do údolia príkre skalné steny tvorené silúrsnymi a devónskymi vápencami, na severovýchodnej strane prechádza hradisko plynule do mierne sa dvíhajúcej plošiny ukončenej na východe Dívčimi hrady a údolím Vltavy. Ostroh je orientovaný dlhšou osou v smere juhozápad-severovýchod, na dvoch miestach je preťatý pásmom priečných valov, datovaných do starohradištného obdobia. Rozloha hradiska je viac ako 9 ha. Okrem spomínaných neolitických kultúr je na hradisku zachytené výšinné sídlisko řivnáčskej kultúry, v dobe bronzovej je osídlenie riedke, sporadicky zachytené zločkami keramiky knovízskej kultúry. K druhému najväčšiemu rozkvetu osídlenia na hradisku dochádza v rannom stredoveku, v staršej a strednej dobe hradištnej (*Mašek 1964*, 102-104).

Na severozápade od ostrohu hradiska sa týčia Hemrovy skály budované staršími horninami vulkanického pôvodu, ktoré v silúre vyvrelí na morské dno a vytvorili podmorskú sopku. Vulkanické horniny, hlavne sopečný popol, boli rozplavované morom a sú obsiahnuté i v horninách, ktoré sa usadzovali dlho po vzniku sopky v jej širšom okolí. Podmorská sopka splytčila dno silúrskeho mora a umožnila život mnohým druhom živočíchov v celom silúrskom období, ktoré sú dodnes v hojnom počte zachované v podobe skamenelín.

Neďaleko Butovického hradiska sa nachádza vstup do Prokopského údolia, ktoré je tvorené devónskymi a silúrskeými vápencami. Dnes už nejestvujúca Prokopská jaskyňa lákala v 19. storočí mnohých prírodovedcov i archeológov paleontologickými nálezmi (*Cílek 2005*, 90). Pod hradiskom v nápadnej eróznej ryhe nad bývalým kúpaliskom leží dobre zachovaný systém piatich menších dutín tzv. Korálových alebo tiež Klukovických jaskýň. Odtiaľ pochádzajú sporadické archeologické nálezy niekoľkých kultúr od eneolitu do ranného stredoveku a profily stredným až mladým holocénom s paleontologickými nálezmi (*Němec - Ložek (eds.) 1997*, 128).

4. Vývoj osídlenia a prehľad bádania na lokalitách

Vývoj osídlenia a doterajšieho bádania na lokalitách v Jinoniciach a Stodůlkach je podávaný v rozsiahlejšom prehľade, pretože sa ide o jedinečné polykultúrne oblasti, ktoré neboli dosiaľ komplexne spracované. Stručné informácie o výskumoch sú prevažne uverejňované v Bulletinoch záchranného oddelení, od roku 1969 vychádzajúcich pod názvom Výzkumy v Čechách.

4.1. Lokalita Jinonice

Mikroregión Jinonického potoka patril, podľa dokladov osídlenia, k oblastiam s prítomnosťou človeka už najmenej od eneolitu. Okrem početných sídelných areálov, sú známe i areály pohrebne. Najstarším zisteným je pohrebisko kultúry lievikovitých pohárov, zachytené záchranným výskumom na trase metra III B v rokoch 1984-1985, v priestoroch bývalého Holmanova záhradníctva južne od zástavby intravilánu obce Jinonice. Z obdobia eneolitu pochádza aj pohrebisko kultúry so šnúrovou keramikou, ktoré svojim rozsahom (56 hrobov v 6 skupinách) patrí k najväčším známym pohrebiskám tejto kultúry v stredných Čechách (*Buchvaldek - Kovářík 1993*, 119-141).

So zmienkou výstavbou metra je spojený ďalší nález, pohrebisko únětickéj kultúry s 30 hrobmi. Vybavením nepatrí medzi bohaté pohrebiská, v inventári bol zastúpený prevažne keramický materiál, bronzová dýčka a niekoľko bronzových záušnic stočených z jednoduchého drôtu. Zaujímavým nálezom tohto obdobia bola konštrukcia domu, skladajúca sa z troch radov kolov (12, 24, 25), vymedzujúca plochu 375 m², nájdená v roku 1983 juhozápadne od Závodov priemyselnej automatizácie. Priestor, ktorý dom zaberá značne prevyšuje známe veľkosti únětických domov, takže sa predpokladá, že išlo o stavbu so špecifickou funkciou (*Pleinerová 2002*). V bezprostrednom okolí stavby sa nenachádzali žiadne ďalšie únětické objekty (*Fridrichová et al. 1995*, 131). Z mladšej doby bronzovej pochádzajú knovízske sídliskové objekty, registrované prv v rokoch 1986 a 1987 vo výkope pre kabelovú prípojku pri štadióne TJ Motorlet severne od Stodůleckej ulice (10 objektov) a v ďalšej sezóne pri výstavbe cestnej spojky medzi spomínanou ulicou a komunikačným privádzačom (30 objektov) (*Havel - Kovářík 1998*, 176-177). Pokračovaním knovízskeho osídlenia bola dvojica štítarských dvorcov nájdených v roku 1981 v susedstve štadiónu TJ Motorlet. Každý dvorec zahŕňal polozemnice,

pec a ďalšie zahĺbené jamy vo vzájomnej vzdialenosti asi 35 cm (*Fridrichová et al. 1995, 171*).

Doba halštatská je zastúpená pohrebiskom bylanskej kultúry, nájdeným v roku 1985 pri výstavbe sídliska Nové Butovice. Pohrebisko pozostávalo zo 14 žiarových popolnicových hrobov na ploche asi 1 ha. Ostatné hroby boli pravdepodobne zničené pri skrývkach. Niekoľko hrobov obsahovalo bohatší inventár (napr. hrob č.1 mal 13 keramických nádob), jeden hrob bol kostrový (*Fridrichová – Koutecký – Slabina 1992, 319-396*).

Na trase metra východne od stanice Nové Butovice, opäť na pozemku bývalého Holmanova záhradníctva, bolo zachytené pohrebisko s 56 hrobmi z obdobia strednej doby laténskej. Počtom hrobov sa radí dosiaľ k najväčším známym laténskym pohrebiskám v Čechách (*Fridrichová et al. 1995, 237*).

Juhozápadne od Jinonického zámočku bolo vo výkopoch pre inžinierske siete odkrytých celkom 19 sídliskových objektov zo staršej doby rímskej (*Fridrichová et al. 1995, 237*).

Funkciu opevneného refugia splňalo v tomto priestore už skôr spomenuté Butovické hradisko, dobre viditeľné a vzdialené len niekoľko kilometrov.

Novšie nálezy boli zistené výskumami v rokoch 2003-2005 pri výstavbe bytových domov Botanica Vidoule I. a II., kde Jiří Vávra a Milan Kuchařík zachytili pokračovanie pravekého osídlenia západným smerom od Jinonického zámočku a ďalšieho kostrového hrobu kultúry so šnúrovou keramikou vysoko na svahu Vidoule v Pekařské ulici. Rovnako tak bolo objavené praveké osídlenie pri stanici metra Nové Butovice v severovýchodnej časti (*Kuchařík - Vávra 2006, 3-4*).

4.2. Lokalita Stodůlky

Intenzita pravekého osídlenia na území Prahy 13, v povodí Dalejského a Prokopského potoka, bola podmienená vhodnými prírodnými podmienkami, úrodnými pôdami a dostatočnými vodnými zdrojmi. Od doby železnej mali svoj význam aj neďaleké náleziská železnej rudy.

Archeologické výskumy tohto územia začínajú od polovice 19. storočia. Obdobie výskumov po 2. sv. vojne je spojené s mestským múzeom a Norbertom Maškom, ktorý v roku 1964 previedol výskum na Butovickom hradisku. Najvýznamnejšia kapitola archeologického výskumu Múzea hl. města Prahy začína v roku 1974 po pripojení 30 obcí k Prahe a s počiatkom výstavby Jihozápadního Města. Výskum

prebiehal najprv pri výstavbe obytného súboru Stodůlky, na prelome 70. a 80. rokov pri výstavbe obytného súboru Lužiny a v 80. a 90. rokoch pri výstavbe Nových Butovic a metra B. Na konci 70. rokov tu niektoré výskumy prevádzal Archeologický ústav ČSAV, zastúpený archeológmi Vladimírom Čtverákem a Karlou Motykovou. Za mestské múzeum viedli výskumy Marie Fridrichová, Jan Kovářík a Josef Havel. Pracovné vyťaženie i predčasné úmrtie Marie Fridrichovej a Jana Kováříka má za následok množstvo nespracovaných výskumov. Vedľa súhrnných správ za jednotlivé sezóny v odborných časopisoch a spracovanie pohrebísk kultúry so šnúrovou keramikou (*Buchvaldek - Kovářík 1993*), bola najvýznamnejšou prezentáciou výsledkov výskumov z Jihozápadního Města výstava „Historie pod panely“, ktorá sa konala v roku 1983 a ktorej hlavným autorom bol Jan Kovářík (*Kovářík 1984*).

Z obdobia paleolitu a mezolitu sa na území Prahy 13 zachovali len neurčité doklady. V 40. rokoch 20. storočia nachádzal František Prošek v polohe „Na Pískách“ medzi Stodůlkami a Chaby (k. ú. Třebonice) kusy paleozoických kremencov pripomínajúce kamenné nástroje campignienu, no neskoršia odborná diskusia viedla k záveru, že sa nejedná o ľudské výtvy. Jediným možným paleolitickým nálezom tak ostáva len zmienka o starom nedokumentovanom náleze kosteného dlátka spolu s kosťami nosorožca, tura a koňa, v bližšie neurčenej tehelni v Řeporyjích z doby pred rokom 1899 (*Kořenský 1899, 62; Štorch 1921, 49*).

Početné sú doklady o osídlení v neolite. Z povrchových zberov je známa kultúra s lineárnou keramikou z polohy „Závětina“ v Řeporyjích (*Sedláček 1970, 140-141; Daněček 2000, 206-207*). V roku 2005 bol v Smíchovskej ulici uskutočnený záchranný archeologický výskum pri výstavbe obytného súboru Šafránka, kde bol nájdený neolitický príkop a pozostatkami ďalších situácií (*Kuchařík - Vávra 2006*). Kultúra s vypichanou keramikou je doložená sídliskovými objektami pri stodůleckom cintoríne (*Zápotocká 1998, 217*) a v Ulici armády v úseku medzi ulicami K Ohradě a Mládí (*Kovářík 1984, 144*) a taktiež významným nálezom žiarového hrobu odkrytým v polohe „Na Dolnici“ (*Zápotocká - Motyl - Vencl 1997, 586-606; Zápotocká 1998, 217*). V priebehu záchranného výskumu pri stavbe materskej školy medzi ulicami Od Školy a K Závětinám preskúmala Marie Fridrichová 32 sídliskových objektov (zásobných a stavebných jám) kultúr s lineárnou a vypichanou keramikou (*Fridrichová 1984*).

Určitém strediskom osídlenia z obdobia eneolitu v Prahe 13 bolo Butovické hradisko. Známe sú nálezy kultúry lievikovitých pohárov a kultúry řivnáčskej (Mašek 1964, 102-104). Staroeneolitické kultúry, jordanovská a kultúra lievikovitých pohárov, sú doložené čiastočne preskúmaným sídelným areálom na Lužinách a pri stodúleckom cintoríne (Zápotocká 1998, 228). Dva objekty jordanovskej kultúry preskúmal aj Jan Kovářík na lokalite Malá Ohrada. Ide o polykultúrnu lokalitu s veľkým množstvom objektov a obrovským počtom nálezov (Turek 2005, 299). V roku 1970 boli pri výskume v priestore južne od starých Stodúlek získané zlomky stredoeneolitickej kultúry řivnáčskej. Rovnako staré nálezy pochádzajú z tehelne v Chabech (Vaněk 1971, 145). Kultúru so šnúrovou keramikou mladšieho eneolitu dokladá nález kostrového hrobu s kamenným sekeromlatom, dvojkonickú amforou, džbánom a dlhou pazúrikovou čepeľou odkrytý v tehelni na Vidouli (Borkovský 1934, 50-51). Pri výstavbe Jihozápadního Města boli odkryté ďalšie rozsiahle pohrebiská tejto kultúry medzi ulicami Petržilkovou a Mezi školami, Slunečným náměstím a Ovčím Hájkem a v priestore stanice metra Nové Butovice. Ďalšie hroby pokračujú východným smerom od Jinonic. Táto skupina pohrebísk kultúry so šnúrovou keramikou je unikátnym celkom, ktorý pri svojej komplexnej publikácii v roku 1993 dosiahol stredoeurópskeho významu (Buchvaldek - Havel - Kovářík 1991; Buchvaldek - Kovářík 1993).

Z obdobia doby bronzovej boli v 70. a 80. rokoch preskúmané viaceré pohrebiská únětickkej kultúry. Pri stavbe obytného súboru Lužiny v rokoch 1979-1981 bolo nájdených 44 hrobov vybavených množstvom keramiky (Fridrichová et al. 1995, 171), ďalšie tri hroby boli preskúmané v Novořeporyjskej ulici v Řeporyjích (Fridrichová 1980, 248-250) a 5 hrobov v priestore sídliska Nové Butovice (Havel - Kovářík 1988, 173-180). Stredná doba bronzová je zastúpená mohylovou kultúrou z priestoru medzi Kovářovou a Oistrachovou ulicou, kde boli zachytené dve zahĺbené zásobné jamy so zvieracími košťami a keramickými zlomkami, ktoré sa nachádzali v dome mohylovej kultúry (Fridrichová et al. 1995, 173). V mladšej a neskorej dobe bronzovej bolo územie širších stredných Čiech osídlené knovízskou kultúrou. Časť rozsiahleho sídliska tejto doby bola preskúmaná pri výstavbe obytného súboru Stodůlky. V tejto oblasti bol v roku 1978 nájdený i bronzový depot pozostávajúci z ihlice, štyroch srpov a hrotu kopije (Fridrichová et al. 1995, 173). V rokoch 1975-1981 prebehol výskum ďalších 11 ha v obytnom súbore Lužiny, kde z celkového počtu asi päťsto pravekých objektov, prevažná časť patrila knovízskej

kultúre (*Fridrichová et al. 1995, 171*). Pre túto kultúru typické nálezy ľudských kostier v zásobných jamách boli zistené v polohe „Na Dolnici“ (*Smejtek 2005, 579*). Zaujímavým nálezom je i meč „liptovského typu“ nájdený pred rokom 1866 na bližšie nedokumentovanom mieste v Stodůlkach (*Smejtek 2005, 579*). Z Chabů pochádzajú nálezy zlomkov keramických nádob a tri kužeľové závažia tkáčskeho stavu (*Vaněk 1971, 175*).

Intenzívne osídlenie regiónu pokračuje i v staršej dobe železnej – halštatskom období. Formovanie elít vtedajšej spoločnosti dokladá čiastočne preskúmané pohrebisko s 12 žiarovými a 2 kostrovými hrobmi bylanskej kultúry v miestach obytného súboru Nové Butovice alebo nález palisádou ohradeného dvorca z polohy „Na Dolnici“. V jednom z objektov tohto dvorca bola nájdená jedna z najstarších kôš na území Čiech (*Čtverák 2005, 705*). Ďalšie sídliská sú známe z Nové Vsi, vo východnej časti Kovářovej ulice, zo stavby obytného súboru Lužiny, z Třebonic a z výskumu, ktorý prebehol pri výstavbe bytových domov na Nové Kolonii (*Kuchařík - Vávra 2006*). Z doby laténskej poznáme mnoho nálezov. Prvé laténske kostrové hroby zo 4. storočia pr. n. l. s bronzovými náramkami a nánožníkmi boli odkryté v 30. rokoch 20. storočia v polohách „Na Pískách“ a v Třebonicích, kde sa vyskytovali i zahĺbené jamy so zlomkami keramiky, dokladajú sídliská z 2.-1. storočia pr. n. l. Laténske sídlisko sa nachádzalo aj v priestore medzi Kovářovou a Oistrachovou ulicou, jeho pokračovanie z 3.-1. storočia pr. n. l. v polohe „Na Dolnici“. Neobyčajným nálezom z tohto obdobia je odpad z výroby švartnových náramkov z 3.-2. storočia pr. n. l. (*Bureš – Waldhauser 2005, 773-774*).

Doba rímska je pre región Prahy 13 charakteristická prevažne výrobnými areálmi na spracovanie železnej rudy. Jeden z nich bol preskúmaný R. Pleinerom v polohe „Na Dolnici“ (*Droberjar 2005, 832*). V roku 2003 bola pri výstavbe bytových domov na Nové Kolonii odkrytá batéria železiarskych pecí (*Droberjar 2005, 833*).

Na konci doby rímskej a počiatku sťahovania národov sa pravdepodobne znížila intenzita osídlenia v Prahe 13. Nálezy z tohto obdobia sa vyskytujú v Stodůlkach veľmi sporadicky, avšak môže ísť o dočasné biele miesto, ktoré vyrieši až postupné spracovávanie starších výskumov.

5. Metodika a ciele práce

Pohrebiská v Jinoniciach (k. ú. Jinonice) a Nových Butoviciach (k. ú. Jinonice a k. ú. Stodůlky) patria s počtom hrobov 29 a 25 k stredne veľkým pohrebiskám. Hlavným kritériom pre zrovnávanie a identifikáciu konkrétnych špecifík preto bolo vybrať pohrebiská, ktoré by sa počtom hrobov aspoň približovali k daným lokalitám. Ďalším z faktorov bola oblasť výberu. Podľa doterajších znalostí a skúseností boli pre túto klasifikáciu vhodné pohrebiská z pražsko-slánskej (stredočeskej) a kolínsko-poděbradskej oblasti, ktorých materiálová náplň a archeologicky zaznamenaný pohrebný rítus je s menšími odchýlkami viac-menej rovnaký a nevzniká tak problém regionálnej rôznorodosti. Zároveň som sa snažila prihliadať na úroveň spracovávania, aby výstupy z daných výskumov poskytovali potrebné položky pre ďalšiu prácu a svoju nezanedbateľnú úlohu zohrala i publikácia spracovaných výskumov. Po zohľadnení týchto kritérií mi vyšli pre možnosť spracovávania dve pohrebiská s primeraným počtom hrobov z rôznych fázy únětickej kultúry, ktoré sa nachádzajú v záujmovom regióne a sú publikované v potrebnom rozsahu. Ide o pohrebisko z Dolných Počerníc (Praha 9) zo starounětickej kultúry s počtom hrobov 77 (*Hásek 1959; Smejtek 2005, 429-430; Jiráň (ed.) et al. 2008, 25*) a pohrebisko, na ktorom sú zastúpené takmer všetky fázy únětickej kultúry, Polepy pri Kolíne (okr. Kolín) so 141 hrobmi (*Dvořák 1926, 22-44; Moucha 1954; Bartelheim 1998; Sklenář – Sklenářová - Slabina 2002, 273-274; Jiráň (ed.) et al. 2008, 24*). Pohrebisko v Čimiciach (Praha 8), pôvodne zadané v bakalárskej práci, tieto kritéria, ktoré som vygenerovala až počas postupného spracovávania pohrebísk z pražskej oblasti, nespĺňalo. I keď ide o pohrebisko zo záujmovej oblasti, s počtom hrobov 16 sa nepribližuje spracovávaným pohrebiskám a v literatúre sa popisuje skôr v súvislosti so sídliskovými objektmi, publikované informácie o pohrebisku a pohrebnej výbave sú neúplné (*Havel 1980, 1981; Smejtek 2005, 425-427; Jiráň (ed.) et al. 2008, 25*).

Problém nastal počas spracovávania materiálu i s vlastným zadaním bakalárskej práce: „Pohrebiská v Stodůlkach, Jinoniciach a Butoviciach a ich výpoveď o myslení a obyčajoch komunity únětickej kultúry v mikroregióne Prahy 5“. V prípade pohrebísk v Butoviciach a Stodůlkach ide o jedno pohrebisko, ktoré bolo v literatúre uvádzané pod rôznymi názvami. Výpoveď o myslení a obyčajoch pravekých komunít je témou veľmi zložitou a v súčasnom stave poznania sa mi javí

neriešiteľnou. Ide o archeologicky nezachytený jav, ktorý sa nedá potvrdiť ani vyvrátiť. Príkladom momentálne môže byť niekoľko prác (napr. *Podborský 1994, 2006*), ktoré sa zaoberajú duchovným životom a myslením pravekých populácií, avšak ich ťažiskom je vo väčšine prípadov bohatá fantázia autora. Preto sa obmedzím len na analýzu vyjadreného hmotného prejavu pozostalých k zosnulým, tak obecne rozšíreného na celom území únětickej kultúry. Prostriedkom k tomu by malo byť porovnanie jednotlivých fáz únětickej kultúry z pražských pohrebísk s pohrebiskami v Polepoch pri Kolíne a Dolných Počerniciach a konečným výsledkom potvrdenie uniformnosti alebo výnimočnosti tohto prejavu v mikroregióne Prahy 5.

Vzhľadom na to, že ide o záchranné výskumy uskutočnené v rokoch 1984-1986, bolo neľahké dopracovať sa ku kompletnej archeologickej dokumentácii. Nepodarilo sa mi to v plnom rozsahu, avšak napriek tomu som sa snažila získať čo najviac informácií z dostupných materiálov. Pri spracovávaní som vychádzala len z dochovanej krešebnej dokumentácie pohrebísk z pražského regiónu, ktorá nemala vždy jednoznačne vypovedajúcu hodnotu a z hrobových prídavkov, ktoré boli takmer vo všetkých prípadoch zreštaurované, konzervované a doplnené. Týkalo sa to hlavne keramiky, ktorá je doplnená sadrou, takže vôbec nie je možné pozorovať niektoré javy ako druhotné využitie materiálu, zámerne poškodenie pri ukladaní do hrobu alebo až poškodenie vzniknuté následne pri archeologickom výskume alebo pri dodatočnej manipulácii. V niektorých prípadoch sa z dokumentácie nedala určiť ani presná poloha keramiky v hrobe. Rovnaká situácia nastala pri bronzovej, jantárovej a ďalšej výbave, ktorá je opäť zreštaurovaná, opravená a taktiež v niekoľkých prípadoch sa nedala určiť jej poloha v hrobovej jame. Pôdorys, hĺbku, poprípade úpravu hrobových jám (kamenný zával, zbytky rakvy) som taktiež určovala len z krešebnej dokumentácie. V zozname lokalít v Prahe v pravěku autori píšú, že niektoré steny hrobových jám na pohrebisku v Nových Butoviciach boli obložené kamennými platňami, ale tento fakt sa mi z krešebnej dokumentácie nepodarilo zistiť. Ďalej uvádzajú: „*Přesto, že část z více než 30 hrobů byla již v pravěku vyloupena, svědčí ostatní nálezy o vyšším sociálním postavení pohřbené skupiny.*“ Podľa dokumentácie je hrobov únětickej kultúry 25 a nie sú zachytené vykrádacie šachty (*Fridrichová et al. 1995, 172*). Pôvodná dokumentácia neobsahovala fotografický materiál z terénu. Fotky uverejnené v Pravěké Praze vo farebnej prílohe I a V pochádzajú zo súkromných zbierok Jana Turka a momentálne nie sú

k dispozícii (*Smejtek 2005*). Pri identifikácii počtu nebožtíkov v hrobch staroúnětickej kultúry na lokalite v Jinoniciach som sa orientovala podľa antropologického rozboru od Petra Velemínskeho a Miluše Dobisíkové, v ktorom autori uvádzajú, že ide o antropologický rozbor pohrebiska Nové Butovice, ale podľa čísel jednotlivých hrobov ide o lokalitu Jinonice – Holmanovo záhradníctvo. Omyl nastal i pri zaradení hrobov č. 52, 70, 75 a č. 87 k únětickej kultúre, pretože v prvých dvoch prípadoch patria hroby eneolitickej kultúre so šnúrovou keramikou, hrob č. 75 kultúre s lineárnou keramikou a hrob č. 87 zase ku kultúre lievikovitých pohárov (*Velemínsky - Dobisíková 1998, 229-271*). Jedným z malých cieľov je preto poopraviť nejasnosti kolujúce v odbornej literatúre. Antropologický rozbor pohrebiska v Nových Butoviciach previedol takmer po tridsiatich rokoch Pavel Kubálek.

Terminológiu keramiky, bronzových, kamenných a kostených artefaktov som preberala podľa Václava Mouchy (*Moucha 1966*) a archeologického slovníka (*Sklenář 1992, 1998, 2000*). Zlaté záušnice, jedinečný inventár hrobu č. 32 z pohrebiska v Nových Butoviciach, mám len vo fotografickej podobe, pretože momentálne sa nenachádzajú v zbierkach Muzea hlavného mesta Prahy.

Jednou z otázok, ktorá ostáva otvorená ďalšiemu riešeniu, sú vzájomné vzťahy hrobov a ich priestorové usporiadanie v rámci jednotlivých pohrebísk. Celkové plány s geodetickým zameraním pohrebísk a jednotlivých hrobov z rokov 1984-1986 sú zostavené, avšak obsahujú niektoré nezrovnalosti a nepresnosti, ktorých oprava a uvedenie do použiteľného stavu bude vyžadovať ešte niekoľko mesiacov práce. Otvoreným problémom ostáva i vzťah jinonického a butovického pohrebiska k sídliskovému areálu, keďže neďaleko na k. ú. Stodůlky bolo zachytené veľké množstvo sídliskových objektov z niekoľkých fáz doby bronzovej (*Fridrichová et al. 1995, 173*). Či je možné uvažovať o kompletnom sídelnom areáli s pohrebiskom, ukážu ďalšie rozbor. Pri spracovávaní materiálu som využívala faktovú databázu Microsoft Office Access, kedy pri popise archeologických situácií a artefaktov nejde o celé vetné konštrukcie, ale len o vyplnenie jednotlivých údajov. Ako predlohu pri vytváraní jednotlivých položiek vo formulároch databázy som použila základné položky z rozboru pohrebiska v Dolných Počerniciach (*Hásek 1959*). Dáta a formulárové položky sú podrobnejšie rozoberané a vysvetlené v kapitole *Popis hrobov a nálezov*. V prílohe sú plány prekreslené v programe AutoCad pre lepšie vizuálne poznanie a pre dodatočné zakomponovanie do celkových plánov pohrebísk.

Ak by som mala možnosť zaoberať sa týmito dvomi pohrebiskami i naďalej, cieľom bude odstránenie nedostatkov a medzier, ktoré vznikli pri súčasnom primárnom spracovávaní, získanie a doplnenie tohto prvotného rozboru o čo najviac informácií, aby tieto pohrebiská len nerozširovali už i tak veľkú pramennú základňu únětickej kultúry bez ďalšieho poznávania a neostávali len nemými bodkami na mape archeologických nálezísk.

6. Únětická kultura v Čechách

Únětická kultura zastupuje v určitej časti strednej Európy spoločnosti staršej doby bronzovej. Vzhľadom na to, že predkladaná práca sa zaoberá užším pražským mikroregiónom, primárne pôjde len o stručný náčrt prehľadu únětickej kultúry v Čechách, bez širších stredoeurópskych súvislostí so zreteľom na výber najzákladnejších diel. V súčasnosti existuje pomerne mnoho syntetických prác, ktoré sa danou problematikou zaoberajú podrobnejšie, k najnovším patrí piaty zväzok *Archeologie pravěkých Čech (Jiráň (ed.) et al. 2008)*.

6.1. Dejiny bádania

Kultúra dostala svoj názov podľa eponymnej lokality Únětice (okr. Praha – západ), ktorú na konci 70. rokov 19. storočia preskúmal roztocký lekár Čeněk Ryzner. Pohrebisko v polohe „Holý vrch“ pozostávalo z dvoch skupín hrobov so skrčenými kostrami a typickým pohrebným inventárom (*Ryzner 1880, 289-308*).

K nálezom únětickej kultúry dochádzalo i skôr. Za jeden z najstarších nálezov v Čechách možno považovať skrinkový hrob z Bžan na Lounsku prekopaný už v roku 1788. Z ďalších nálezov stoja za zmienku únětické hroby na Skalsku, Libčanech, Malých Čičovciach či Kojeticich (*Smejtek 2005, 361-362*).

Ďalšie nálezy a pohrebiská, podobné nálezom z Únětic a prezentované v Památkach archeologických, boli označované ako pamiatky rázu únětického, od 90. rokov 19. storočia sa už používalo priamo ustálené spojenie únětická kultura. Tento termín zaviedol ako prvý do literatúry antropológ Jindřich Matiegka v roku 1892, čo však narazilo na značný nesúhlas moravských a viedenských archeológov presadzujúcich názov měnínska kultura/měnínsky typ, na podklade výskumu niekoľkých starobronzových hrobov, ktorý uskutočnil Anton Rzehak v lokalite Měníne pri Brne, v tom istom období ako Čeněk Ryzner v Úněticích (*Rzehak 1880*). Termín měnínsky typ preferovaný hlavne na Morave sa však neujal.

V priebehu 80. a 90. rokov 19. storočia dochádzalo k nárastu pramennej základne únětickej kultúry, a to hlavne vďaka Josefovi Ladislavovi Píčoví, Václavovi Schmidtovi a Janovi Felcmanovi. Zásluhou Píčovej družiny bolo preskúmaných množstvo únětických hrobov v Osluhove, Malých Čičovciach, Velkých Přílepech – Kamýku, v Holubicích a ďalších (*Smejtek 2005, 362*), publikovaných i v prvom zväzku *Starožitností země české (Píč 1899)*. Veľkú váhu stále má i syntetická práca

Lubora Niederleho Lidstvo v době předhistorické, v ktorom zhrnul vtedajší stav bádania o praveku a rannom stredoveku Európy (*Niederle 1893*).

Na prelome 19. a 20. storočia klesá počet nových nálezov únětickej kultúry a dochádza i k obmedzeniu rozsahu ich zverejňovania v Památkach archeologických len na stručné prehľady materiálu. Mnoho nálezových celkov tak ostalo bližšie neidentifikovaných. Z tohto obdobia je vhodné pripomenúť spoločné dielo Lubora Niederleho s Karlem Buchtelou a Jidřichem Matiegkou Rukověť české archeologie, z ktorej vychádzali i neskoršie generácii českých archeológov (*Buchtela – Niederle - Matiegka 1910*) alebo Příspěvek k datování kultury únětické od Lubora Niederleho (*Niederle 1923*, 115).

V medzivojnovom období opäť vzrástol záujem o hmotný prejav únětickej kultúry, podmienený terénnym výskumom pohrebísk hlavne v stredočeskej oblasti (Praha – Bubeneč, Praha – Dolní Počernice, Libešovice). Vtedy sa uskutočnil i výskum na rozsiahlom a pre poznanie únětickej kultúry i dôležitom pohrebisku v Polepech pri Kolíne (*Dvořák 1926*, 22-44; *Moucha 1954*, 523-536). Súbežne s výskumom pohrebísk prebiehal i výskum sídlisk (Lipany pri Prahe) (*Smejtek 2005*, 362). Ďalšie výskumy opäť len rozširovali bohatý únětický inventár bez širšieho kontextu, pretože im chýbala dostatočná dokumentácia a následne spracovanie. Z hlavných syntetických prác je nutné spomenúť prácu Albína Stockého Čechy v době bronzové (*Stocký 1928*), Josefa Schránila Studie o vzniku kultury bronzové v Čechách (*Schránil 1921*) a Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens (*Schránil 1928*), významným prínosom pre poznanie najstaršieho obdobia doby bronzovej sú štúdie Jaroslava Böhma o rozšíření únětickej kultúry (*Böhm 1924*).

Zmena nastala v povojnovom období v čase pôsobenia Jana Filipa na pražskej katedre archeológie, kedy vyrástla generácia archeológov, ktorá s detailnou znalosťou archeologického materiálu a pri pomerne úzkej špecializácii na jednotlivé praveké obdobia vypracovala typologicko-chronologické systémy, o ktoré sa česká archeológia opiera dodnes. Pozornosť bola venovaná teoretickému spracovaniu vybraných problémov i obecným interpretáciám v diele Jana Filipa Pravěké Československo (*Filip 1948*), Jiřího a Evžena Neustupných Pravěk Československa (*Neustupný a kol. 1960*) a v ďalších.

V druhej polovici 20. storočia sa začal pramenný fond únětickej kultúry opäť rozrastať. V súvislosti s výstavbou miest a infraštruktúry sa naplno rozbehli systematické i záchranné výskumy po celom území Čiech. Nové poznanie priniesli

i nové metódy archeologického výskumu, rádiokarbónové datovanie a dendrochronológia. Výsledkom je dnes už pomerne veľké množstvo publikovaných výskumov iných pravekých období, o čom svedčia okrem iného i syntetické práce s novým pohľadom na život v minulosti, napr. Praveké dejiny Čech (*Pleiner et al. 1978*), avšak stále chýbajú dostatočne spracované pohrebiská a sídliská únětickej kultúry. Novú nádej prinášajú súčasné výskumy vo Vliněvsi okr. Mělník a Prahe 9 – Miškoviciach, ktoré sú v štádiu spracovávaní. Nakoniec je vhodné uviesť súčasné práce zaoberajúce sa starším obdobím doby bronzovej, ku ktorým určite patrí Praha v Praveku (*Fridrichová et al. 1995*), Praveká Praha (*Smejtek 2005*) a zhrňujúce niekoľko zväzkové dielo Archeologie pravěkých Čech (*Jiráň (ed.) et al. 2008*).

6.2. Vznik a lokálny vývoj v Čechách

Vznik únětickej kultúry sa pôvodne odvodzoval z domáceho eneolitického podložia, v ktorom bola zastúpená kultúra zvoncovitých pohárov, kultúra so šnúrovou keramikou a aj kultúra řivnáčska (*Stocký 1926-1927, 305-315*). Ďalšie nálezy z juhozápadného Slovenska a opätovné rozborov starších nálezov z Maďarska, Moravy a Čiech poukázali na rozhodujúci vplyv kultúry nagyrévskej a Vučedol – Zók z karpatsko – balkánskeho prostredia (*Ondráček 1967, 389-446; Moucha 1959*), poprípade skupiny Kosihy – Makó – Čaka. Václav Moucha predpokladá priamy vývoj zo základov kultúry so zvoncovými pohármi, kedy zásahom kultúry nagyrévskej vznikla kultúra protoúnětická, z ktorej ďalším vývojom vznikla kultúra staroúnětická (*Moucha 1966, 13-27*). Naproti tomu predkladá Ivana Pleinerová vznik protoúnětickej kultúry zo základov kultúry so zvoncovými pohármi, ktorá súbežne existovala so staroúnětickou kultúrou, ktorá vzniká z podložia kultúry so šnúrovou keramikou a rozvíjala sa samostatne v ďalšom období (*Pleinerová 1967, 339-455*). Názory bádateľov sa rôznia a otázka genézy únětickej kultúry nie je vyriešená.

Vývoj únětickej kultúry nebol jednotný ani v pomerne geograficky uzavretej českej kotline. Z hľadiska teritoriálneho delenia rozlišujeme šesť regionálnych skupín. Za najvyspelejšie a nálezovo najbohatšie územie možno pokladať pražsko-slánsku (stredočeskú) oblasť. Východná časť stredných Čiech, kolínsko-poděbradská oblasť – Čáslavsko, Kolínsko, Poděbradsko, preberala v období staršej doby bronzovej podnety z Moravy (*Moucha 1966, 13; Moucha 1961, 159-165*). Východočeská skupina na Hradecku, Pardubicku, Chrudimsku a hornej Cidline, bola okrem stredných Čiech, v kontakte i s Moravou a so Sliezkom. Martin Bartelheim

pokladá túto oblasť za okrajovú zónu únětickej kultúry (*Bartelheim 1998*). V priebehu klasickej fáze únětickej kultúry nadobúdali význam Čechy, ktoré sa stali jedným z centier formovania únětickej kultúry (*Moucha 1966*, 13-27; *Moucha 1961*, 159-165). Severozápadné Čechy sa vyvíjali pomerne samostatne, nepatrili k vyspelým oblastiam (Podkrušnohorie), ich vývoj z časti závisel na preberaní podnetov zo stredných Čiech (Lounsko a Litoměřicko) a stredného Nemecka (hlavne Podbořansko a Kadaňsko s väčším výskytom bronz a jantáru). Na Ústecku sú nálezy únětickej kultúry zastúpené sporadicky (*Moucha 1961*, 159-165). Špecifická situácia nastáva na konci staršej doby bronzovej (BA2) v južných Čechách. Táto doba sa považuje za prvé obdobie sústavnej kolonizácie južných Čiech (*Hájek 1954*, 148-150), nálezy z tohto územia sú na jednej strane blízke nálezom z Bavorska a Rakúska, na strane druhej v kontakte so stredočeským materiálom (*Moucha 1966*, 13-27). Podľa M. Bartelheima, na formovaní juhočeskej skupiny únětickej kultúry nemala podiel stredočeská únětická kultúra, ale Podunajsko, preto túto oblasť nezahrňuje ani do periodizačnej schémy únětickej kultúry (*Bartelheim 1998*). V mladšom období dochádza k osídleniu Pojizeří, obzvlášť Mladoboleslavska. V západných a juhozápadných Čechách nie je únětická kultúra doložená (*Moucha 1966*, 14).

Samostatnú problematiku predstavuje zánik únětickej kultúry, kedy na konci staršej doby bronzovej do Čiech prenikajú prvky z kultúrneho komplexu Maďarovce–Věteřov – Böheimkirchen, ktorý určuje zásadným spôsobom vývoj na juhovýchode strednej Európy. Povaha týchto zásahov do centrálnej časti Čiech nie je zatiaľ spoľahlivo objasnená. V nasledujúcich riadkoch predkladám názory autorov súčasných prác, ktorí popisujú situáciu na konci staršej doby bronzovej s mierne odlišným pohľadom.

Podľa Lubora Smejtky prichádzajú do úvahy dva smery šírenia věteřovských vplyvov. Najpravdepodobnejší prechádza Hornomoravským úvalom cez územie východočeské do stredných Čiech a ďalej do Podkrušnohorie. Druhý smer vedie dolnorakúskym Podunajskom do južných Čiech, kde je pôsobenie kultúrneho komplexu Maďarovce–Věteřov–Böheimkirchen celkom sledovateľné. Pre hypotézu o spojení s centrom zeme touto cestou však neexistujú presvedčivé archeologické doklady. Na dve vlny šírenia věteřovského vplyvu v závere staršej doby bronzovej ukazujú javy v keramike. Najprv sa věteřovské keramické tvary nachádzajú ojedinele v mladých únětických objektoch a potom sa objavujú súbory, v ktorých věteřovské

prvky prevažujú. Dokonca v niektorých najmladších už veteřovských sídliskových celkoch možno rozpoznať keramické tvary a výzdobu, ukazujúcu na nástup najstaršej mohylovej keramiky nasledujúcej strednej doby bronzovej. Taktiež nádoby a bronzové šperky z hrobov signalizujú, že ide o rozhranie staršej a strednej doby bronzovej BA2/BB1. Reineckeho stupeň BA2 v tradičnom relatívne chronologickom pojatí zhruba odpovedá 6. fáze únětickej kultúry podľa triedenia Václava Mouchy. Z vyššie uvedených dôvodov je toto prechodné obdobie nazývané veteřovsko-mohylovým horizontom (*Smejtek 2005, 392-393*).

Podľa Luboše Jiráňě v závere svojho vývoja predznamenáva únětická kultúra, modifikovaná prvkami z prostredia veteřovskej skupiny, blížiaci sa kultúrny zlom. Zreteľne zosilňujú nové juhovýchodné kultúrne vplyvy zachytené v celej českej sídelnej oikumene staršej doby bronzovej, najnovšie tiež v juhozápadných a západných Čechách, cez ktoré sa realizovali vzájomné kontakty medzi českou oblasťou únětickou a bavorskou oblasťou straubinskou. Prejavujú sa hlavne v kovovom inventári, ale niektorí bádatelia uvažujú i o posunoch malých skupín obyvateľstva z únětického prostredia ďalej na juhozápad. V najmladšej fáze staršej doby bronzovej sa západné Čechy pripájajú celkom jednoznačne k hornodunajskej kultúrnej oblasti. Dochádza k výrazným zmenám, ktoré svedčia o zintenzívnení kontaktov a to v dvoch vlnách. Staršia súvisí s vývojom vo včasnom maďarovsko-veteřovskom prostredí v strednom Podunajsku a prináša so sebou i nový spôsob pochovávaní pod mohylami a nové keramické tvary, ktoré nie sú zastúpené vo veteřovskom materiále na Morave. V zápätí prichádza druhá zmena, oblasť Čiech je silne ovplyvnená vyspelým prostredím klasickej veteřovskej skupiny, ktorej pôsobenie dožíva až do počiatku stupňa BB1. Táto druhá zmena bola výrazná a prejavuje sa zvlášť nápadne v západných a južných Čechách, kde sa objavujú i ďalšie nové prvky v spôsobe pochovávaní. Pôsobenie impulzov z vyspelej stredodunajskej a hornodunajskej kultúrnej oblasti ale znamenalo radikálnu zmenu situácie v celých stredných Čechách. Kultúrny obraz nie je celkom jednotný, najsilnejší je vplyv maďarovsko-veteřovský. V západných a južných Čechách navyše obohacuje kultúrny prejav spoločný vývoj so straubinskou oblasťou, hlavne v prechodnej fáze ku strednej dobe bronzovej. V Čechách nie je možné sledovať plnú kontinuitu vývoja. Preto i označenie záverečnej etapy osídlenia zo staršej doby bronzovej ako predmohylová je nepresné. Ukazuje sa, že to bol až ďalší impulz zo širšieho Podunajska v priebehu stupňa BB1, ktorý nasmeroval zmiešané kultúrne

prostredie s prvkami únětickými, věteřovskými a rane mohylovými k dotvoreniu mohylovej kultúry strednej doby bronzovej (*Jiráň (ed.) et al. 2008, 17-18*).

6.3. Periodizácia

Pre územie Čiech sa do konca 60. rokov 20. storočia využívali staršie chronologické systémy. Periodizácia kultúry a jej rozdelenie na starší a mladší úsek je riešená už od čias Josefa Schránila, ktorý ju vypracoval na základe bronzových nálezov, ale nedefinoval presne náplň jednotlivých období (*Schránil 1921*). Albín Stocký a Josef Antonín Jíra rozlišovali dve výrazné časové a vývojové obdobia, staršie nazývali kultúra predúnětická, spadajúce ešte do obdobia neskorého eneolitu a obdobie mladšie tzv. klasické, ktoré patrí vlastnej dobe bronzovej (*Stocký 1926; Jíra 1924, 1-19*). Jan Filip rozdelil únětickú kultúru do troch stupňov, začína staroúnětickým stupňom, do ktorého zahrnul i protoúnětickú kultúru, pokračuje klasickým obdobím únětickej kultúry a vrcholí neskorým stupňom (*Filip 1948*). Ladislav Hájek taktiež predpokladal kontinuálny vývoj únětickej kultúry od protoúnětického až do neskorého stupňa (*Hájek 1960, 48-62*). V súčasnosti sú využívané tri relatívno chronologické systémy. V podstate sú založené na princípe rozdelenia únětickej kultúry na staršie a mladšie obdobie, tak ako v predchádzajúcich obdobiach, a preto sú pomerne dobre navzájom zlučiteľné. Periodizácia Václava Mouchy zo 60. rokov 20. storočia je vypracovaná na základe rozboru keramického materiálu z pohrebiska Polepy pri Kolíne. Staršie obdobie únětickej kultúry delí na štyri stupne (1. protoúnětický, 2. staroúnětický, 3. stredoúnětický, 4. predklasický) a mladšie obdobie na dva stupne (5. klasický a 6. poklasický). Takto podrobne prepracované delenie materiálu môže byť problematické, pretože často dochádza k zameniteľnosti nálezov z jednotlivých stupňov (*Moucha 1963, 9-60*).

Ivana Pleinerová rozdelila pamiatky únětickej kultúry do troch stupňov na podklade hodnotenia sídliskových i hrobových nálezov z oblasti severných Čiech a príslahlých oblastí Saska. (*Pleinerová 1967, 339-455*). Do staršieho obdobia radí dva stupne (I. a II.). Komplikované môže byť rozdelenie I. stupňa na dva pod stupne (Ia - protoúnětický a Ib - staroúnětický), pretože sa nejavia ako nasledovné, ale pomerne súčasné a nie je presne definovaná hranica medzi stupňami Ib a II, kedy druhý stupeň (II) predstavuje ďalší vývoj staroúnětickej kultúry. Mladšie obdobie zastupuje jeden stupeň (III) (*Pleinerová 1967, 339-455*).

Najnovšiu periodizačnú schému vypracoval nemecký archeológ Martin Bartelheim. Aplikáciou seriácie a korešpondenčnej analýzy na hrobové nálezy zo stredočeskej a severozápadočeskej oblasti vysledoval základné zmeny v tektonike nádob. Výsledkom bolo rozdelenie únětickej kultúry do troch stupňov, kde opäť prvé dva odpovedajú staršiemu obdobiu a tretí stupeň mladšiemu obdobiu únětickej kultúry a jej zaradenie do širších súvislostí v rámci stredoeurópskeho vývoja (*Bartelheim 1998*). Tieto tri časové etapy reflektujú základné zmeny v tektonike nádob, obecné sa vyvíjajúcich od oblých tvarov cez profilované až k ostro hranatým (*Smejtek 2005*, 365).

6.4. Absolútna a relatívna chronológia únětickej kultúry

V súčasnosti stále pribúda archeologického materiálu vhodného ku stanoveniu absolútnych dát trvania únětickej kultúry. Václav Moucha kládol počiatok únětickej kultúry (protoúnětickú fázu) k roku 1900 pr. n. l. s prihliadnutím na datovanie protonagyrskej kultúry A. Mozsolicsovou v Maďarsku (*Moucha 1963*, 59-60). Koniec únětickej kultúry datoval medzi roky 1550-1500 pr. n. l. Únětická kultúra tak mala v Čechách trvanie 350-400 rokov. Evžen Neustupný na základe kalibrovaných dát a komparácie s egyptskou chronológiou datoval počiatok staršej doby bronzovej k roku 2300 pr. n. l. a jej koniec k roku 1850 pr. n. l. (*Neustupný 1976*, 114). Z českého prostredia pochádzajú dve absolútne dáta, ktoré napomáhajú k vytvoreniu si určitej predstavy o trvaní staršej doby bronzovej – únětickej kultúry v Čechách. Jedným z nich je rádiokarbónové dátum získané analýzou skeletu z protoúnětického hrobu z Kněževsi pri Prahe, ktoré kladie protoúnětické obdobie do rokov 2200-1950 BC (*Smejtek 2001*, 232). Druhé rádiokarbónové dátum súvisiace so staršou dobou bronzovou pochádza zo vzorkov dreva z profilu z Českých Budějovic a kladie existenciu staršej doby bronzovej k rokom 2457 \pm 140 BC, 1714 \pm 136 BC a 1634 \pm BC (*Pokorný et al. 2002*, 824). Nemeckí bádatelia sa na základe rádiokarbónového datovania kostrových pozostatkov zo stredonemeckej únětickej kultúry prikláňajú k záveru, že únětická kultúra zaberá časový úsek v rozpätí medzi rokmi 2200-1700 BC, čo sú hodnoty, ktoré korelujú i s českým prostredím (*Smejtek 2001*, 232).

Relatívna chronológia staršej doby bronzovej sa v Čechách od čias Jaroslava Böhma opiera o chronologický systém Paula Reineckeho (*Jiráň (ed.) et al. 2008*, 29). Skôr sa dávalo prednosť členeniu Oskara Montelia (*Montelius 1900*), ktoré sa

v súčasnosti využíva severne od nášho územia. Obecne sa v pojatí relatívnej chronológie užíva pre starší úsek staršej doby bronzovej stupeň BA1, pre mladší (klasický) úsek staršej doby bronzovej stupeň BA2. Podľa Václava Mouchy, ktorý presne vychádza z Reineckeho chronológie, je do stupňa BA1 radené klasické obdobie únětickej kultúry, do stupňa BA2 najmladšia fáza únětickej kultúry (poklasická fáza), pričom starší stupeň BA1 trvá podstatne dlhšie trvanie než mladší stupeň BA2 (*Moucha 1963, 59-60*). Dodatočne vytvorený stupeň BA3 (*Milojčić 1959*), akceptovaný hlavne na Slovensku, by tak predstavoval prechodné obdobie medzi staršou a strednou dobou bronzovou (*Točík 1964*). Pre staršie obdobie únětickej kultúry, ktoré patrí do neskorého eneolitu, mimo Reineckovu chronológiu, by bol využívaný nedávno definovaný stupeň BA0 (*Bertemes 2001, 25-37*).

7. Popis nálezov a hrobov

Popisy hrobových celkov a archeologického inventára je vytvorený prostredníctvom faktovej databázy Microsoft Office Acces, kde sa vyskytujú v heslovitej, zjednodušenej podobe. Podrobnejšia analýza je prevedená v rozbere a interpretácii nálezových situácií a hnutelného materiálu.

Každá tabuľka v databáze obsahuje položky lokalita, číslo hrobu a kód, ktoré sú vo všetkých prípadoch rovnaké. Lokalita Nové Butovice (k. ú. Stodůlky a k. ú. Jinonice) je zastúpená mladoúnětickou kultúrou, pod názov Záhradníctvo je umiestnená lokalita staroúnětickkej kultúry, Jinonice – Holmanovo záhradníctvo (k. ú. Jinonice). Číslo hrobu je dané presne podľa kresebnej dokumentácie, kód je primárnym kľúčom pri zostavovaní databázy a na základe ktorého je možné jednotlivé tabuľky prepojiť. Pri položke číslo predmetu je uvedené číslo, pod ktorým sú nálezy zakreslené v terénnej dokumentácii v rámci jednotlivých hrobových celkov, čísla v zátvorkách uvádzajú inventárne čísla, pod ktorými sa nálezy nachádzajú v depozitári Muzea hlavného mesta Prahy. Ak sú pod číslom predmetu uvedené len čísla v zátvorkách – inventárne čísla, v tomto prípade je poloha nálezov na pôvodnej dokumentácii jasne identifikovateľná.

7.1. Keramický inventár

Pri popise keramického inventára v tabuľke keramika sú uvedené položky tvar, stav, výzdoba, rozmery, poloha a poznámka.

7.1.1. Tvar

Predstavuje typológiu jednotlivých keramických tvarov podľa Václava Mouchy (*Moucha 1961, 1963, 1966*) a archeologického slovníka (*Sklenář 1998*).

7.1.2. Stav

Charakterizuje v akom súčasnem stave sa keramika nachádza. Buď je celá, alebo sú z nej zachované len určité časti: telo, výduť nádoby, dno, okraj, ucho alebo sa nachádza len v malých nezlepitelných fragmentoch. Pokiaľ ide o keramiku zlepenú, prípadne doplnenú sadrou, táto skutočnosť je uvedená v tejto položke.

7.1.3. Výzdoba

Do tejto položky sú zahrnuté pevne pripojené doplnky, ktorých primárne určenie je preukázateľné funkčné i keď zároveň môžu slúžiť ako prvok výzdobný a výzdobné prvky a motívy, ktoré majú zásadný význam pre chronologickú i kultúrnu klasifikáciu keramiky (Sklenář 1998, 9-11). V prípade keramického inventára z oboch pohrebísk sa ako funkčné a výzdobné prvky vyskytujú laloky, výčnelky, pupky, prstovanie a zdrsnenie na povrchu tela keramiky, plastické lišty, plastické rebrá a triasňová výzdoba. V prípade, že keramika nemá žiaden výzdobný prvok, je uvedená ako nezdobená. Terminológia je opäť prebraná od Václava Mouchy (Moucha 1963, 1966) a archeologického slovníka (Sklenář 1998). Rôzna interpretácia sa vyskytla pri popise pevne pripojených funkčných prvkov na keramike. Václav Moucha v daných prípadoch termín laloky vôbec nepoužíva, ide stále o výčnelky- jazykovité alebo len o výčnelky (Moucha 1966, 2). Podľa archeologického slovníka: „*Výčnělek (synonymum pupek, pupík, bradavka, úchytka, atáše) vystupuje z povrchu nádoby, kde slouží hlavne při jejím ovázaní a nošení. K stěně nádoby je připojen v jednom místě, je v zásadě koncentrický, délka přibližně odpovídá šířce... .*“ Kdežto: „*Lalok je zvláštní forma výčnělku, charakterizovaná asymetrií: šířka a délka jsou výrazně větší než síla, t. j. lalok je plochý, jazykovitý. Může být nejen dodatečně připojen, ale někdy i přímo vytažen z těla, hrdla či okraje nádoby... .*“ (Sklenář 1998, 9). Podľa tejto definície ide v prípade plastických vypuklín na nádobách z oboch lokalít hlavne o laloky.

7.1.4. Rozmery

Rozmery popisujú parametre nádoby, poprípade ich častí, fragmentov. Písmeno d – znamená priemer dna nádoby, o – priemer okraja nádoby a v – výšku nádoby. Rozmery sú udávané v milimetroch.

7.1.5. Poloha

Poloha jednotlivých keramických nálezov je určovaná na základe pôvodnej krešebnej dokumentácie. Snahou bolo čo najpresnejšie lokalizovať polohu vo vzťahu k pochovaným jedincom. Ale vzhľadom na to, že nebolo jasné, či vo všetkých prípadoch ide o inventár zachovaný v intaktnej pozícii, boli preto polohy zobecnené do troch skupín – horná časť tela (lebka, prípadne trup, horné končatiny), oblasť panvy a chrbta a dolná časť tela (dolné končatiny).

7.1.6. Poznámka

V tejto položke sú uvedené praktické informácie, ktoré sa vzťahujú k jednotlivým keramickým nádobám.

7.2. Kovový inventár

Pri popise kovového inventára sú v tabuľke bronzy uvedené položky predmet, počet, tvar, stav, rozmery, poloha a poznámka. V tabuľke zlato sú opäť položky stav, predmet, rozmery a poloha.

7.2.1. Predmet

Podkladom pre typológiu kovových predmetov bola práca Václava Mouchy (*Moucha 1961, 1966, 16-26*) a archeologický slovník (*Sklenář 1992*).

7.2.2. Počet

Určuje koľko predmetov sa pod daným inventárnym číslom nachádza.

7.2.3. Tvar

V tejto položke je uvedený detailnejší popis jednotlivých predmetov. Terminológia je opäť prebraná z archeologického slovníka (*Sklenář 1992*) a od Václava Mouchy (*Moucha 1966*).

7.2.4. Stav

Popisuje súčasný stav kovového inventára, či ide o celé, fragmentárne, poškodené, prípadne chýbajúce predmety.

7.2.5. Rozmery

Pri rozmeroch je udaná v – výška predmetu, p – priemer predmetu. Všetky číselné údaje sú v milimetroch.

7.2.6. Poloha

Je určená na základe pôvodnej kresebnej dokumentácie a vo všeobecnosti sa dala zhrnúť do polôh – pri lebke, hrudníku, panve, horných a dolných končatinách alebo ju nebolo možné určiť.

7.3. Kamenná industria

Do tabuľky kamennej industrie – KI, sú zahrnuté brúsené artefakty i vzorky kameňov, ktoré pravdepodobne boli súčasťou hrobového inventára alebo zásypu hrobu.

7.3.1. Predmet

Táto položka zahŕňa popis artefaktov.

7.3.2. Stav

Popisuje status predmetov, tak ako sa v súčasnosti nachádzajú v depozitári Muzea hlavného mesta Prahy. Buď sú celé, alebo fragmentárne.

7.3.3. Rozmery

Parametre kamenných artefaktov sú zapísané v pomeroch šírka x dĺžka x výška v milimetroch.

7.3.4. Poloha

Uloženie predmetov v hrobovej jame je určené na základe dokumentácie. Pokiaľ daný artefakt nie je zakreslený v dokumentácii a pravdepodobne nebol súčasťou hrobových prídavkov, potom je táto možnosť zaznamenaná v poznámke tabuľky.

7.3.5. Poznámka

Obsahuje informácie týkajúce sa jednotlivých predmetov, ich predpokladanú funkciu, význam, polohu.

7.4. Štiepaná industria

Súbor je uvedený v databáze v tabuľke SI, ktorá pozostáva z položiek predmet, počet, tvar, stav, rozmery, poloha a poznámka.

7.4.1. Predmet

Predmety sú popisované na základe terminológie Václava Mouchy (*Moucha 1961, 1966, 16-17, 25*).

7.4.2. Počet

Vyjadruje množstvo predmetov, ktoré sú uvedené pod daným inventárnym číslom.

7.4.3. Tvar

V tejto položke je charakterizovaný geometrický tvar pazúrikových hrotov šípov šípok.

7.4.4. Stav

Tak ako v ostatných prípadoch i v tabuľke štiepanej industrie je definovaný súčasný stav predmetov, ktoré sú kompletne, fragmentárne alebo chýbajú.

7.4.5. Rozmery

Základné miery artefaktov sú dané v milimetroch v pomere šírka x dĺžka x výška.

7.4.6. Poloha

Usporiadanie nálezov v hrobe je zase určené na základe kresebnej dokumentácie. Snahou bolo čo najpresnejšie zachytiť polohu hlavne pazúrikových hrotov šípov s krídelkami, pretože ich umiestnenie vo vzťahu k pochovanému jedincovi by mohlo naznačiť, či v niektorých prípadoch ide len o symbolické predmety pridané ako súčasť pohrebnej výbavy alebo o zbraň, ktorou mohol byť jedinec usmrtený.

7.4.7. Poznámka

Obsahuje praktické informácie o artefaktoch.

7.5. Kstený inventár

Tabuľka KoI v databáze zahŕňa nálezy, ktoré boli pravdepodobne priamou súčasťou hrobového inventára. Týka sa to hlavne zvieracích kostí, ktoré nepochádzajú zo zásypu hrobu. tento celok je opäť definovaný položkami predmet, stav, rozmery, poloha a poznámka.

7.5.1. Predmet

V prípade zvieracích kostí nebola prevedená taxonómia. Primárne išlo len o určenie, ktoré vylúčilo, že sa jedná o kosti ľudské.

7.5.2. Stav

V prípade zvieracích kostí nie je určovaný ich stav. Daná položka sa týka len kstených nástrojov.

7.5.3. Rozmery

Parametre týchto predmetov nie sú určené. V prípade zvieracích kostí ide o nepodstatný údaj a z nástrojov sa zachovali len fragmentárne časti.

7.5.4. Poloha

Poloha popisuje uloženie predmetu v hrobe podľa krešebnej dokumentácie.

7.5.5. Poznámka

Obsahuje informácie o jednotlivých nálezoch, poprípade bližšie definuje funkciu predmetov.

7.6. Jantárové nálezy

Tieto nálezy sú popísané v tabuľke jantár, kde sú zastúpené položkami predmet, počet, tvar, stav, rozmery a poloha.

7.6.1. Predmet

Takmer vo všetkých prípadoch ide o korálky, v jednom hrobe sa vyskytol krúžok.

7.6.2. Počet

Určuje koľko predmetov je evidovaných pod daným inventárnym číslom.

7.6.3. Tvar

Tento atribút je daný predmetmi samotnými. Korálky sú najčastejšie okrúhleho alebo podlhovastého tvaru. Krúžkom sa rozumie okrúhly predmet, ktorého prierez hmotnej časti v rovine plochy predmetu, t. j. pri čelnom pohľade nepresahuje $\frac{1}{4}$ polomeru vonkajšieho obvodu (*Sklenár 1998, 5*).

7.6.4. Stav

Popisuje kompletnosť predmetov, vo väčšine sú celé.

7.6.5. Rozmery

Veľkosť je uvedená len v prípade krúžku, písmenom p – je uvedený jeho priemer v milimetroch.

7.6.6. Poloha

Uloženie nálezov je určené z kresebnej dokumentácie. Vo všetkých prípadoch ide o hornú polovicu tela.

7.7. Popis hrobov

V tomto prípade ide o dáta v tabuľke hroby, ktoré sú vyplnené na základe kresebnej dokumentácie. Popis hrobov charakterizuje tvar, rozmery, úprava, rakva a poznámka.

7.7.1. Tvar

Tvar hrobovej jamy popisovaný tak ako sa vizuálne javil z dokumentácie. Vyskytujú sa tri varianty tvaru – obdĺžnikový, oválny alebo nezachytený.

7.7.2. Rozmery

Rozmery hrobovej jamy sú dané parametrami šírka, dĺžka a hĺbka v centimetroch. Hĺbka hrobovej jamy nemá reálnu hodnotu, pretože v dokumentácii nie je presne definovaná výška skrývky ornice, ktorá sa podľa niektorých zmienok v literatúre pohybovala od 10 do 100 cm (*Smejtek 2005, 579*).

7.7.3. Úprava

Úprava hrobu je vysledovaná z kresebnej dokumentácie. Pod tento pojem je zahrnutá prítomnosť kameňov v hrobe. Kamenné závaly sú na dokumentácii zakreslené, otázkou ostáva, či nejde len o povrchovú úpravu hrobov. Nevyriešeným problémom sú i ojedinelé kamene na dne hrobových jám.

7.7.4. Rakva

Táto položka poukazuje na prítomnosť rakvy v hrobe. Táto skutočnosť bola zistená len v jednom prípade, podľa dokumentácie, ale i podľa inventárneho čísla 371-373, pod ktorým sú v depozitári Muzea hlavného mesta Prahy evidované drevené vzorky asi z obloženia hrobovej jamy alebo z masívnejšej rakvy.

7.7.5. Poznámka

V poznámke sú popisované intrúzie v zásype hrobov.

7.8. Ľudské kostrové pozostatky

Jednotlivé dáta v tabuľke jedinec sú vyplnené na základe antropologického rozboru a dokumentácie.

7.8.1. Číslo jedinca

V prípade viacerých nebožtíkov v hrobe, číslo jedinca identifikuje polohu skeletu v hrobovej jame. Niekedy sú namiesto čísel uvedené písmená A, B, C, D podľa antropologického rozboru.

7.8.2. Počet jedincov

Vyjadruje počet nebožtíkov pod číslami (písmenami) jedincov v jednotlivých hroboch. V niektorých situáciách sa ani po antropologickom rozbere nedal stanoviť presný počet jedincov v hrobovej jame, pri takomto predpoklade je za počtom jedinca otáznik.

7.8.3. Orientácia

Vychádza z dokumentácie, v prevažnej časti ide o orientáciu podľa hlavných svetových strán S-J, SZ-JV. Vo viac násobných hroboch, kde boli pozostatky nebožtíka zhrnuté dohromady, nebolo možné určiť pôvodnú orientáciu.

7.8.4. Poloha

Tieto dáta sú taktiež vyplnené na základe dokumentácie, väčšinou ide o polohu tela na pravom boku alebo bližšie neurčenú.

7.8.5. Skrčenie

Táto položka bola pre účely štatistického porovnania rozdelená podľa stupňa skrčenia nôh do troch skupín. Silné skrčenie je prezentované ostrým uhlom, ktorý zvierá femur s osou chrbtice ($<90^\circ$). Pri strednom skrčení zvierá femur s osou chrbtice približne pravý uhol ($\approx 90^\circ$) a mierne skrčenie indikuje femur zvierajúci s osou chrbtice tupý uhol ($>90^\circ$).

7.8.6. Poloha rúk

Poloha rúk bola identifikovaná opäť podľa dokumentácie. V tomto prípade ide o popis polohy, kedy sa ruky vyskytovali skrčené pod bradou, pri brade, pri hrudníku, ďalej pred hrudníkom, priamo na hrudníku alebo o polohu jednej a druhej

ruky, pokiaľ neboli skrčené spolu. U nedochovaných horných končatín je poloha neurčená.

7.8.7. Pohlavie

Určenie pohlavia vychádza z antropologického rozboru. Mužské pohlavie je definované písmenom M, ženské Ž. V prípade nejasného určenia je za písmenom otáznik.

7.8.8. Vek

Tieto dáta boli opäť stanovené antropologickým rozborom. V tejto položke nie je určený presný vek, ale vekové skupiny jedincov: Infans I (0-6 rokov), Infans II (7-14 rokov), Juvenis (15-20 rokov), Adultus I (20-30 rokov), Adultus II (30-40 rokov), Maturus I (40-50 rokov), Maturus II (50-60 rokov), Senilis (nad 60 rokov) (*Velemínsky – Dobisíková 1998, 29-71*).

7.8.9. Výška a robusticita

Položky sú vyplnené na základe antropologického zistenia. Výška je daná v centimetroch.

7.8.10. Stav

Stav jedincov vychádza z predchádzajúcich položiek. Ak je možné určiť orientáciu, skrčenie a polohu rúk ide o dobrý stav. Pri určení orientácie a polohy rúk alebo orientácie a skrčenia ide o zachovalý stav. Ak nie je možné určiť ani jednu z týchto položiek, ide o nezachovaný stav. Anatomická poloha znamená polohu kostry v pôvodnom uložení (v tomto prípade nemusí byť dochovaný skelet, stačí negatívny odtlačok kostry na dne hrovej jamy), neanatomická poloha znamená druhotné narušenie.

7.8.11. Zvláštnosti

Táto položka definuje patologické zmeny na kostiach na základe antropologického určenia.

8. Rozbor archeologického inventára

8.1. Jinonice

Z pohrebiska v Jinoniciach bolo z 29 hrobov vyzdvihnutých 119 artefaktov. Tento súbor obsahoval 75 keramických nádob, 7 bronzových predmetov, 4 kamenné predmety, 28 kusov štiepanej industrie a 5 kostených artefaktov. Na jeden hrob pripadajú približne 4 milodary.

V skutočnosti 27 hrobov (93,10%) obsahovalo výbavu, 2 hroby (6,89%) boli bez prídavkov.

Zo 77 hrobov v Dolných Počerniciach bolo 62 hrobov (80,5%) vybavených archeologickým inventárom a 15 hrobov (19,5%) bolo bez milodarov. Autor udáva, že pôvodný počet hrobov bez milodarov bol menší, pretože medzi hroby bez prídavkov sú zaradené aj tie, ktorých obsah bol dodatočnými zásahmi zničený (*Hásek 1959*, 6). Ak predpokladáme, že každý z 12 zničených hrobov (15,58%) obsahoval archeologický inventár, v tomto prípade môžeme hovoriť o približne rovnakom percentuálnom zastúpení hrobov s prídavkami a hrobov bez prídavkov na oboch pohrebiskách.

8.1.1. Keramický inventár

Keramika tvorila podstatnú časť hrobových prídavkov. V 25 hroboch sa nachádzalo 75 keramických nádob, z ktorých sa prevažná časť (43 nádob) dala typologicky určiť, zvyšné nádoby sú natoľko fragmentárne a nereprezentatívne, že ich bližšia typológia nie je možná, ale sú súčasťou keramickej výbavy zosnulých (viď databázu). Počet nádob v hroboch sa líši, najmenej sa hrobe vyskytuje 1 nádoba, najviac 7 nádob.

Jedna keramická nádoba sa vyskytla v siedmich hroboch (28%), dve nádoby v šiestich hroboch (24%), tri nádoby v štyroch hroboch (16%), štyri nádoby v dvoch hroboch (8%), päť nádob v jednom hrobe (4%), šesť nádob v štyroch hroboch (16%) a sedem nádob v jednom hrobe (4%).

Keramický inventár je v podstate zastúpený niekoľkými typmi. Najpočetnejšiu skupinu z keramických nádob tvoria hrnčeky a poháriky. K ďalšiemu často sa vyskytujúcu tvaru patria misky a poslednú skupinu dvojuché nádoby a šálka.

Hrnčeky sa vyskytujú s oblou výduťou (Obr. 5, 6, 7, 15, 16, 17, 19, 21, 25, 37, 41, 44) alebo ostrejšie profilovanou výduťou (Obr. 4, 8, 29, 32, 45), s maximálnou

výduťou položenou v $\frac{1}{3}$ až v $\frac{1}{2}$ výšky (Obr. 43). V oboch prípadoch sa vyskytuje ucho vytiahnuté z podhrdlia na výduť hrnčeka (Obr. 5, 6, 7, 16, 19, 21, 25, 29, 41). Ale len u hrnčekov s ostrejšie profilovanou výduťou sa objavuje ucho vytiahnuté z okraja nádoby na výduť (Obr. 8, 43). V oboch prípadoch sa vyskytuje i mierne vyhnutý okraj nádoby. U hrnčekov s ostrejšie profilovanou i oblou výduťou prechádza výduť nádoby plynulou profiláciou do hrdla (Obr. 7, 41, 45) alebo je hrdlo mierne odsadené hranou (Obr. 19, 25, 32, 43). Mierne odsadená podstava od vlastného tela hrnčekov sa rovnako vyskytuje u hrnčekov s oblou výduťou (Obr. 25, 39) i u hrnčekov s ostrejšie profilovanou výduťou (Obr. 29, 32). V jednom prípade sa vyskytol hrnček vakovitého tela s najväčšou výduťou položenou bezprostredne nad podstavou, s hrdlom, ktoré bolo hranou mierne odsadené od vlastného tela, vyhnutým okrajom a uchom, ktoré smerovalo z podhrdlia na hranu výdute (Obr. 40). Výzdoba sa vyskytovala len na dvoch nádobách, v oboch prípadoch išlo o hrnčky s oblou výduťou, mierne vyhnutým okrajom a uchom, ktoré prilepeným z podhrdlia na výduť. Z hrobu č. 28 pochádza hrnček, zdobený na výduti horizontálnymi i vertikálnymi rytými pásmi, tzv. triasňovou výzdobou (Obr. 7). U druhej nádoby obiehala jedno plastické rebro horizontálne okolo nádoby a tvorilo tak hranu, ktorá oddeľovala hrdlo hrnčeka od výdute. Z vodorovného rebra vybiehali vo zväzkoch zvislé plastické rebrá cez výduť až k podstave nádoby a tvorili tak plastické triasne (Obr. 45).

*Pohárik*y sú z pohrebiska v Jinoniciach zastúpené tromi exemplármi. V jednom prípade ide o pohárik z hrobu č. 31 s ostrejšou profiláciou tela, ktorý je na výduti zdobený dvomi vodorovnými lalokmi (Obr. 11). Dva poháriky majú mierne esovito profilované telo, ktoré prechádza plynule do hrdla. Pohárik z hrobu č. 54 je zdobený pravdepodobne dvoj výčnelkom na výduti (Obr. 13) a pohárik z hrobu č. 55 má skôr ako výzdobný než funkčný prvok, umiestnené na podhrdlí tri vodorovné jazykovité výčnelky (Obr. 15).

Šálka s vyšším, hranou odsadeným hrdlom sa vyskytla v jednom prípade. Výduť šálky je ostro kónicky profilovaná, s uchom vytiahnutým z podhrdlia na výduť nádoby (Obr. 5).

Z jedného hrobu č. 86 pochádzajú dve dvojuché nádoby. Menšia z nich má ostrejšie profilované telo s maximálnou výduťou položenou približne v polovici. Dve uši, z ktorých sa jedno nedochovalo, sú vytiahnuté na podhrdlí nádoby (Obr. 28). Vyššia

nádoba je plynule esovito profilovaná s naznačeným hrdlom a mierne odsadenou podstavou. Uši sú taktiež na tele nádoby napojené v podhrdlí (Obr. 28).

Džbánok sa vyskytol len v hrobe č. 84. S ohľadom na veľkosť nádoby je skôr vhodný termín džbánkovitý hrnček (*Sklenár 1992*, 21) s oblou výduťou, vyšším, hranou odsadeným hrdlom. Ucho zdobené pozdĺžnym plastickým rebrom začína na okraji nádoby a končí na výduti (Obr. 25).

Misky patria k druhému najčastejšie zastúpenému keramickému inventáru. Typologicky je možné rozdeliť misky do troch kategórií, na lievikovito roztvorené, oble roztvorené misky a misky s kónickými stenami. Oble roztvorené misky majú poväčšinou štyri vodorovné laloky pod okrajom (Obr. 21, 29, 42). V jednom prípade sa so štyrmi lalokmi pod okrajom vyskytla esovito profilovaná miska (Obr. 16). Výčnelky vytiahnuté priamo z okraja sa vyskytujú na miskách oblých (Obr. 32) i lievikovito roztvorených (Obr. 3, 6). Misky s kónickými stenami mali v dvoch prípadoch zalomené hrdlá, na ktorých boli u jednej prilepené dve zvislé slepé ušká a dve zvislé otvorené ušká (Obr. 30), u druhej bolo na žliabku pod okrajom prilepených päť zvislých ušiek (Obr. 26). Štyri zvislé výčnelky na okraji bez žliabku mala zase oble roztvorená miska s odsadenou podstavou (Obr. 32). Ostatné misky sú nezdobené, typologicky nenesú bližšiu chronologickú informáciu, pretože sa vyskytujú počas celého pravekého obdobia. Ide o misky lievikovito roztvorené (Obr. 7) s okrajom mierne vyhnutým (Obr. 23, 24) a odsadenou podstavou (Obr. 24) aj o misky oble roztvorené s mierne vyhnutým okrajom a odsadenou podstavou (Obr. 22, 41).

Ostatnú časť keramického inventára dopĺňajú časti nádob, ktoré kvôli fragmentárnosti nie je možné bližšie typologicky určiť. Ide o kusy keramiky zdobené hrubým prstovaním (Obr. 30), horizontálnymi a vertikálnymi plastickými rebrami (Obr. 3), o výduť profilovanej nádoby s tromi plastickými vodorovnými rebrami (Obr. 9). Povrchová úprava keramiky nie je príliš kvalitná, vyskytuje sa hladný až jemne drsný povrch, u pohárikov sa vyskytuje až hrubé zdrsenie. Inak majú keramické nádoby prevažne hnedočierny až čiernohnedý povrch.

Keramický inventár z pohrebiska v Jinioniciach typologicky a výzdobou odpovedá keramickému inventáru z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, 7-8). Prekážkou snáď môže byť nesúlad v terminológii keramiky a výzdobných, či funkčných prvkoch nádob. K obdobnému inventáru na oboch pohrebiskách možno počítať hrnčeky s oblými stenami a najväčšou výduťou položenou v $\frac{1}{3}$ až $\frac{1}{2}$ tela nádoby, s hrdlom,

ktoré plynulou profiláciou prechádza do výdute (*Hásek 1959*, Tab. VIII:3; Tab. IX:2; Tab. X:4) ako i hrdlo mierne alebo hranou odsadené od výdute (*Hásek 1959*, Tab. IX:6; Tab. XI:7; Tab. XII:1). Misy sú tvarovo rovnaké. V Dolných Počerniciach sa vyskytovali buď s oblými stenami (*Hásek 1959*, Tab. VII:7; Tab. IX:7; Tab. XIII:4) alebo lievikovito roztvorené, poprípade s kónickými stenami i odsadenou podstavou (*Hásek 1959*, Tab. XV:3). Dvojuché nádoby zastúpené v Dolných Počerniciach štyrmi exemplármi (*Hásek 1959*, Tab. XX:6; Tab. XXI:7; Tab. XXIV:5; Tab. XXV:3) vykazovali plynule esovitú profiláciu, ktorá sa v Jinoniciach vyskytla len v jednom prípade (Obr. 28: 255057), u druhej išlo o ostrejšie profilovanú výduť (Obr. 28:255052).

Výzdoba keramického inventára bola na oboch pohrebiskách prevedená pomerne rovnako, tak ako v Jinoniciach, tak i v Dolných Počerniciach sa vyskytla rytá i plastická výzdoba, ryté triasne na džbánoch a hrnčekoch z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. XXV:2, 7; Tab. XXVI:4) sú takmer identicky zhodné s výzdobou hrnčeka z hrobu č. 28 (Obr. 7) z Jinonic. Plastické triasne z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. XVI:4; Tab. XXVII:4) sa zase zhodujú s hrnčekom z hrobu č. 98 (Obr. 44). Výzdoba na misách je zastúpená rôznymi výčnelkami, lalokmi a uškami. Misy z hrobov č. 23 a 28 (Obr. 3, 6) majú rovnaké výčnelky vyťahnuté z okraja ako misy u Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. X:1; Tab. XVIII:3), k mise z hrobu č. 88 náleží vyššia misa z Dolných Počerníc taktiež zo štyrmi výčnelkami vyťahnutými z okraja nádoby (*Hásek 1959*, Tab. X:8). Rôzne profilované misy so štyrmi vodorovnými lalokmi (Obr. 21, 29, 42) majú analógiu na pohrebisku v Dolných Počerniciach (*Hásek 1959*, Tab. XIII:1, 4; Tab. XVI:8, Tab. XVII:5; Tab. XXII: 7). Miska so žliabkom a piatimi zvislými uškami (Obr. 26) by sa dala typologicky porovnať z miskou z hrobu č. 2 z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. VII:3), ale tá má prehnuté hrdlo a len štyri zvislé uši vyťahnuté z okraja nádoby. Presnú analógiu nemá ani misa z hrobu č. 86, so žliabkom a dvomi slepými a dvomi otvorenými uškami (Obr. 30). Obdobný tvar sa vyskytol v protoúnětickej kultúre na Morave, ale misy majú pomerne esovitejšiu profiláciu a všetky štyri slepé ušká (*Stuchlík - Stuchlíková 1998*, 97, obr. 24:1; 26:11, 20; 28:5). Podobný problém nastáva aj u misiek z hrobu č. 91 a č. 98 (Obr. 38, 44), kedy je možné podobnosť opäť nájsť nie v Čechách, ale na moravskom pohrebisku (*Stuchlík - Stuchlíková 1998*, 97, obr. 23:1, 24:6). Pohár z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. XXVIII:1) typologicky i výzdobne odpovedá pohárom z Jinonic (Obr. 11, 13, 15). Šálka z hrobu č. 28

(Obr. 5) je zhodná so šálkou z hrobu č. 38 (*Hásek 1959*, Tab. XV:8), kde podľa autora ide o hrnček so zalomenou výduťou (*Hásek 1959*, 7).

Zostávajúcu časť inventára dopĺňajú nádoby, ktoré kvôli fragmentárnosti nie je možné typologicky zaradiť k akýmkoľvek keramickým tvarom. Ide o časti zdobené prstovaním (Obr. 30, 33), ktoré nie sú z chronologického hľadiska podstatné, časť nádoby zdobená horizontálnym a vertikálnym plastickým rebrom (Obr. 3), ktoré by mohli predstavovať plastickú triasňovú výzdobu a nakoniec výduť profilovanej nádoby s dvomi plastickými vodorovnými rebrami (Obr. 9), ktoré by mohli mať analógiu vo fragmente nádoby z Dolných Počerníc (*Hásek 1959*, Tab. XVIII:4, 7).

Na pohrebisku v Jinoniciach nie sú zastúpené typické staroúnětické džbány, ktoré sa v Dolných Počerniciach vyskytujú v niekoľkých variantách (*Hásek 1959*, Tab. VII:2, 5; Tab. X:3; Tab. XII:8; Tab. XIV:1, 3; Tab. XV:2, 5; Tab. XVI:4, 5; Tab. XVII:6; Tab. XXI:1,2; Tab. XXIII:4; Tab. XXV:1) ani misy na niekoľkých nízkych nôžkach, ktoré v Dolných Počerniciach predstavujú dva exempláre (*Hásek 1959*, Tab. VII:4; Tab. VIII:4) a jedna špecifická na dutej plášťovej nôžke (*Hásek 1959*, Tab. IX:1). Okrem keramických nádob sa na jinonickom pohrebisku nevyskytovali iné predmety tak ako v Dolných Počerniciach, kde sú reprezentované lyžicami (*Hásek 1959*, Tab. XIX:6; Tab. XXVII:3) a praslenom (*Hásek 1959*, 8).

Poloha keramiky v hroboch sa dala zistiť len u 40 nádob, u ktorých je predpoklad, že boli zachované v pôvodnej polohe. Celkovo ide o polohu keramiky v 18 hroboch (62%), v ostatných 7 je neurčiteľná a 4 hroby neobsahovali keramický inventár (hroby č. 24, č. 59, č. 56, č. 85). Keramika sa nachádzala na niekoľkých miestach (viď databázu), obecné by sa dala rozdeliť do štyroch slupín podľa oblasti uloženia. Najviac sa nachádzalo v hornej časti tela pri lebke, z celkového počtu je to 22 keramických nádob (55%). Pri dolných končatinách bolo uložených 16 nádob (40%) a 2 nádoby (5%) sa nachádzali v oblasti panvi a chrbta. Len v oblasti lebky sa nachádzalo 11 nádob (27,5%) v siedmich hroboch, v piatich hroboch sa vyskytovalo 17 nádob (42,5%) v kombinácii polôh pri lebke a dolných končatinách, len 8 nádob (20%) v štyroch hroboch bolo uložených v mieste dolných končatín, 1 nádoba v hrobe sa vyskytovala len u chrbta (2,5%) a nakoniec sa kombinácia uloženia keramiky lebka a panva zachovala v jednom hrobe u troch nádob (7,5%).

V Dolných Počerniciach bolo z pôvodného počtu 62 hrobov s dochovaným keramickým inventárom, 43 hrobov s keramikou v intaktnom uložení (69,35%). Až 53,6% všetkých pohrebov malo keramiku uloženú iba pri lebke, 7% uloženie nádoby

len pri nohách. Keramika pri lebke a pri nohách sa vyskytla v 9,3%, len pri chrbte v 2,3% a pri lebke a panvi taktiež 2,3% (*Hásek 1959*, 8). Poloha keramiky v hroboch je značne diferencovaná, pre štatistické porovnanie boli vybrané len informácie, ktoré sú použiteľné pre porovnanie s pohrebiskom v Jinoniciach. Z výsledku vyplýva, že uloženie keramiky sa percentuálne líši, ale kombinácia polôh býva zachovaná. Poloha keramiky v hrobe ale nepatrí medzi podstatné chronologické ukazovatele.

8.1.2. Kovový inventár

Kovové nálezy sú reprezentované záušnicami a dýčkou. Päť bronzových *záušnic* okrúhleho priemeru, stočených z jednoduchého bronzového/medeného drôtu sa vyskytovalo v hroboch v mieste lebky prevažne v jednom exemplári (Obr. 6, 18, 35, 40, 41). Výnimku tvorí hrob č. 28, z ktorého pochádzajú dve záušnice z oblasti pravého i ľavého spánku. Záušnice stočené z jednoduchého drôtu sa vyskytujú už i v kultúre zvoncovitých pohárov a takmer v priebehu celej staršej doby bronzovej (*Moucha 1963, 1966*). Na rozdiel od predchádzajúcich typov je pomerne vzácna záušnica s roztepanou časťou drôtu do pásika, ktorá pripomína tvar vřbového listu, známy z kultúr epišnúrového okruhu (*Vladár 1973*, 145; Tab. II: 9-12, 23-26). Záušnici však chýba stredové rebierko, ktoré by jej dodávalo pravý listový vzhľad. Podobná záušnica sa vyskytla v staroúnětickej fázi na pohrebisku v Kněževsi pri Prahe. Autor uvádza, že tento typ nenapomáha k bližšiemu datovaniu pohrebiska, pretože v Čechách existujúce dva exempláre pochádzajú ako zo staroúnětického, tak z mladoúnětického kontextu (*Smejtek 2001*, 233). Poloha záušnice na dokumentácii, navodzuje predstavu, že mohlo ísť o uloženie artefaktu do úst, ale asi ide len o sekundárne narušenie intaktnej polohy, ktorá bola niekde v oblasti spánku (Tab. 5). Z hrobu č. 30 pochádza krátka *dýčka* trojuholníkového tvaru s polkruhovým týlom a tromi otvormi pre nity. Dýčka bola pravdepodobne upevnená na rukoväti z organického materiálu, parohoviny alebo dreva, z ktorého sa dochovali dva nity (Obr. 10). Nachádzala sa v oblasti panvi, podľa dokumentácie priamo v ruke nebožíka (Tab. 31), ale pravdepodobnejšie je uloženie v nejakom organickom púzdre, ktoré bolo pripevnené k pásu zomrelého. Tento typ dýčok sa objavuje v staroúnětickej (*Bartelheim 1998*) i mladoúnětickej kultúre (*Moucha 1966*).

V Dolných Počerniciach sa z kovového inventára dochovali len z dvoch hrobov dve fragmentárne záušnice stočené z jednoduchého drôtu, na ľavom spánku u

jedného jedinca, na pravom spánku u jedinca druhého (*Hásek 1959*, Tab. XII:9; Tab. XXIII:3).

8.1.3. Kamenná industria

Do súboru kamenných artefaktov z pohrebiska v Jinoniciach možno započítať štyri predmety. Vo všetkých prípadoch ide o artefakty, ktoré nie je možné presnejšie chronologicky zaradiť. Vzorka kameňa a okruhliak pochádza z bližšie neurčených polôh z hrobov č.1 a č. 94 (Obr. 1, 94). Plošne obrúsený hrubozrný kameň z hrobu č. 55 (Obr. 17) je možné interpretovať ako roztieráč, ktorý je súčasťou drvidla na drvenie obilnín, plodov, farbiva alebo keramických črepov na ostrivo, ktoré je primiesené do hmoty na výrobu keramiky (*Mašek 1971*). Zvláštnym prípadom je artefakt z hrobu č. 69 (Obr. 19). Jemne vybrúsený predmet trojuholníkového tvaru s okrúhlym prevrtaným otvorom uprostred pôsobí dojemom prívesku, ale vzhľadom na to, že nie je zaznamenaná jeho presná poloha v hrobe, mohol slúžiť i ako pracka na prevlečenie šnúrok, či opasku odevu. V tomto prípade sa dá uvažovať o praktickej, ozdobnej alebo dokonca symbolickej funkcii artefaktu.

8.1.4. Štiepaná industria

Kolekcia štiepanej industrie pozostáva z 28 artefaktov z 23 hrobov. Ide o 13 pazúrikových hrotov šípov, fragment čepielky a pazúrikové odštepky. *Hroty pazúrikových šípov* sú trojuholníkového alebo srdcovitého tvaru (Obr. 6, 10, 17) obojstranne a plošne retušované. V protoúnětickej kultúre sa považujú za dedičstvo kultúry zvoncovitých pohárov, i keď sú rozšírené i v iných starobronzových kultúrach (*Stuchlík – Stuchlíková 1998*, 107). Poloha hrotov sa dala určiť len v hrobe č. 30, kde boli uložené pri dolných končatinách, v hrobe č. 94 taktiež pri dolných končatinách a v hrobe č. 93, kde bol hrot uložený približne v oblasti panvi a ponúka tak dve možnosti interpretácie. V prvej by mohlo ísť priamo o zranenie a zabodnutý hrot ešte v tele nebožtíka, pri druhej, pravdepodobnejšej možnosti, sa hrot šípu mohol opäť vyskytovať v organickom púzdre priviazanom k pásu zomrelého. Fragment *čepielky* z hrobu č. 69 (Obr. 19) je z jednej strany pokrytý vrstvou lesku, čo by indikovalo snád' zasadenie do drevenej alebo parohovej rukoväti a využitie ako srpu, či žacieho noža (*Medunová – Benešová 1979*, 5-20). Ostávajúce artefakty tvoria bližšie neidentifikovateľné *odštepky*, ktoré mohli byť odpadom aj surovinou pri výrobe štiepanej industrie (vid' datbázu).

Štiepaná industria sa v hrobách s dochovanou výbavou na pohrebisku v Dolných Počerniciach vôbec nevyskytovala, avšak jej absencia v tomto prípade môže byť daná vtedajším stavom výskumu.

8.1.5. Kostoný inventár

Zbierka kostoných artefaktov pozostáva z piatich predmetov. *Kančí kel* z hrobu č. 28 sa nachádzal pri zhľuku kostí v hrovej jame a jeho funkcia nie je bližšie určená. Mohlo ísť o prídavok vo forme potravy alebo ozdobný, prípadne symbolický predmet (Stuchlík – Stuchlíková 1998, 112). Bližšie tafonomicky neurčená zvieracia kosť v hrobe č. 86 by mohla, vzhľadom na svoju polohu pri keramickej nádobe, ukazovať na hrobovú výbavu, ktorej súčasťou bola i mäsitá potrava (Stuchlík – Stuchlíková 1998, 115, 117). Na pohrebisku v Dolných Počerniciach pochádzali zvieracie kosti zo štyroch hrobov. Podľa autora vzhľadom na druh kostí nejde o potravu, ale podotýka, že ukladanie častí zvieracích tiel do hrobu je jednou z častých zložiek pohrebného rítu v únětickej kultúre a prejavuje sa nielen v nálezoch jednotlivých drobnejších kostí, ale i väčších častí zvieracích skeletov (Hásek 1959, 8). Zvierací *zub* a fragment parohu z hrobu č. 55 nie je možné presne interpretovať, snáď sa opäť ide o symbolické alebo praktické predmety. Na zube neboli pozorované stopy ľudskej činnosti ako sú zárezy a otvor na prichytenie predmetu na šnúрку, preto by sa možno dala vylúčiť ozdobná funkcia. *Paroh* je natoľko fragmentárny, že určiť jeho bližšiu funkciu nie je možné. Ak by išlo o časť retušéra štiepanej industrie, ktorý sa vyskytuje ako v nitrianskej skupine (Bátora 1991), tak i v kultúre so šnúrovou keramikou (Buchvaldek – Koutecký 1970, 48), hrany predmetu by boli ohľadené a vykazovali by stopy po použití (Stuchlík – Stuchlíková 1998, 112). Malý kúsok *hrotu šidla* pochádza z hrobu č. 59 (Obr. 18). Vyskytoval sa v oblasti panvi, takže sa nedá vylúčiť, že bol súčasťou odevu alebo zase sa nachádzal vo vrecku z organického materiálu prichyteného na opasku. Ide o celkom bežný nástroj známy zo sídlisk i z hrobov počas celého pravekého obdobia. Pre presnejšie datovanie je nepoužiteľné (Stuchlík – Stuchlíková 1998, 123). V Dolných Počerniciach sa vyskytol špicatý bližšie nepopísaný kostoný nástroj, pravdepodobne išlo o šidlo (Hásek 1959, 30).

8.2. Stodúľky

Z pohrebiska v Nových Butoviciach bolo z 25 hrobov vyzdvihnutých 195 artefaktov. Tento súbor obsahoval 10 keramických nádob, 61 bronzových a 4 zlaté predmety, 4 kamenné artefakty, 1 kus štiepanej industrie, 2 kostené artefakty a 114 jantárových nálezov. Na jeden hrob 7,8 milodaru. V skutočnosti 20 hrobov (80%) obsahovalo výbavu, 5 hrobov (20%) bolo bez prídavkov. Pri porovnaní s pohrebiskom v Polepoch pri Kolíne, zistíme, že hroby v západnej časti, ktoré by mali patriť mladoúnětickej kultúre, sa vyskytovali s prídavkami i bez prídavkov. Detailnejšie rozdelenie nie je možné, vzhľadom na to, že hroby bez prídavkov nie je možné jednoznačne konkrétnejšie zaradiť k určitej fázy únětickej kultúry (*Dvořák 1924, 43*).

8.2.1. Keramický inventár

Keramický inventár na pohrebisku v Nových Butoviciach je zastúpený 10 nádobkami z 10 hrobov. Osem nádob je možné bližšie typologicky určiť, u dvoch kvôli fragmentárnosti to nie je možné. Takmer vo všetkých prípadoch ide o malé nádoby „typu únětického koflíka“, ale vzhľadom na to, že nemajú ucho, typologicky patria do skupiny *pohárikov* (*Sklenář 1998, 23*). Poväčšinou ide o poháriky s vysokým, niekedy lievikovitým, hrdlom bez výdute (Obr. 50, 55, 57, 60), ktoré je od dolnej podstavy oddelené plastickou lištou s dvojvýčnelkom (Obr. 55) alebo len jednoduchým výčnelkom (Obr. 57, 60). V druhom prípade je vysoké hrdlo pohárikov oddelené od poglobuľatého tela ostrou hranou, na ktorej je plastická lišta s dvomi lalokmi (Obr. 49) alebo len ostrá hrana nad maximálnou výduťou (Obr. 57), do tejto kategórie by mohol zapadať i fragmentárny pohár s vysokým hrdlom a hruškovitým telom (Obr. 52). Telo bližšie neurčenej ostre profilovanej nádoby je na maximálnej výduti oddelené hranou a dvomi výčnelkami od vrchnej časti tela (Obr. 50). Zostávajúcu časť tvoria kúsky nezdobenej, bližšie neurčenej nádoby (Obr. 63). Analogicky by sa snáď tieto poháriky dali porovnať s nádobkami s vysokým hrdlom bez výdute na západnej časti pohrebiska v Polepoch pri Kolíne (*Dvořák 1926, Tab. X:20; Tab. IX:11*).

Poloha keramiky v hroboch sa dala určiť v siedmich prípadoch. Najčastejšou bolo uloženie nádob pri horných končatinách (Tab. 47, 48, 49, 50, 51). Dvakrát sa vyskytlo uloženie v oblasti panvi (Tab. 44, 86). Pri dolných končatinách sa nachádzala nádobka len v jednom hrobe (Tab. 82). Na pohrebisku v Polepoch pri

Kolíne sa vyskytli rôzne kombinácie polôh v uložení keramiky. Najčastejšie je uloženie pri hlave, v niekoľkých prípadoch pri horných končatinách, pri dolných končatinách a v mieste panvi (*Moucha 1954, 532*).

8.2.2. Kovový inventár

Na pohrebisku v Nových Butoviciach je bohato zastúpená kovová výbava, ktorú reprezentujú bronzové a zlaté artefakty. K bronzovým predmetom patria dýčky, záušnice stočené z bronzového/medeného drôtu, ihlice, šidlá, náramky, špirálky a perly. Zlaté milodary sú zastúpené štyrmi záušnicami.

Bronzové dýčky sa vyskytli v šiestich hroboch. Ide o typické dlhšie nezdobené mladoúnětické dýky trojuholníkového tvaru s polkruhovým tylom (*Moucha 1966; Bartelheim 1998*). Na tyle sa vyskytujú otvory pre nity, obyčajne v počte troch (Obr. 53, 62), v jednom prípade má dýčka štyri otvory (Obr. 63). Dýka z hrobu č. 54 je silne skorodovaná, takže nie je možné určiť počet otvorov a dýka z hrobu č. 24 v depozitári chýba a nevyskytuje sa k nej bližší popis. V určitých prípadoch sa zachovali i drevené nity na upevnenie dýky pravdepodobne k drevenej rukoväti. Analogicky je možné porovnať tieto dýky s nálezom na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne, kde sa v ženskom hrobe č. 135 pri panve našla dýčka s tromi nitmi (*Dvořák 1926, Tab. X:31*). Ale nachádzajú sa i na ostatných mladoúnětických pohrebiskách (*Smejek 2005, 389*). Poloha dýčok je v hroboch rôzna, najčastejšie sa vyskytujú v hornej polovici tela v pozíciách pri horných končatinách, po jednom prípade pri lebke v záhlaví, pri hrudníku a panve. Len raz sa ležala dýčka pri dolných končatinách (Tab. 65) (vid' databázu).

K bronzovým ozdobám patria ihlice, špirálky, náramky, perly a záušnice.

Ihlice pochádzajú z trinástich hrobov. V jedenástich prípadoch ide o typické únětické ihlice s očkom, so zdobeným (Obr. 49, 50, 52, 54, 56, 60, 63) i nezdobeným krčkom (Obr. 51, 55, 56) a cyperskú ihlicu (Obr. 46). V jednom prípade ide o bližšie neurčený fragment. Ihlice sa vyskytovali v hroboch po jednom kuse, výnimku tvorí hrob č. 51, kde boli dve nezdobené ihlice a jeden fragment. Poloha artefaktov odpovedá ich pravdepodobnej funkcii, keď sa predpokladá, že slúžili ako spínadlá šiat alebo šperk na upevnenie účesu (*Říhový 1979; Novotná 1980*). Nachádzajú sa hlavne v hornej časti tela, pri lebke (v piatich prípadoch), pri hrudníku (v piatich prípadoch). V troch hroboch sa vyskytla poloha uloženia ihlíc pri panve, v hrobe č. 51 sa fragment ihlice nachádzal pri dolných končatinách, avšak môže ísť o narušenie

pôvodnú polohu. Polepské pohrebisko reprezentujú dve ihlice s roztepanou a zvinutou hlavičkou, ktoré sa v oboch prípadoch nachádzali na ľavej kľúčnej kosti jedinca. Ide o exempláre, ktoré sa udržiujú po dlhšiu dobu únětickej kultúry (*Moucha 1954, 534*).

Špirálky stočené z bronzového/medeného plechu dlhšie i kratšie sa nachádzali v troch hrobách (Obr. 46, 51, 59), vo všetkých prípadoch v okolí krku. Najviac v počte 12 boli zastúpené v hrobe č. 24, z hrobu č. 31 pochádzajú tri kusy a len jeden z hrobu č. 44. Pravdepodobne tvorili súčasť náhrdelníka. V hrobe č. 31 mohli byť kombinované s bronzovou perlou. Pre presnejšie datovanie nie sú tieto špirálky vhodné, pretože sa takmer v identickom prevedení vyskytujú po celú dobu bronzovú (*Stuchlík – Stuchlíková 1998, 121*). Na polepskom pohrebisku boli náhrdelníky zostavené z trubičiek z bronzového drôtu alebo plechu, doplnené o bronzové perly, kostené korále a sklenené korálky. Náhrdelníky so sklenenými korálkami sa vyskytovali v staršej časti pohrebiska, z bronzových trubičiek priebežne od východu na západ (*Moucha 1954, 534*).

Bronzové *perly* pochádzajú len z dvoch hrobov, z vyššie spomínaného hrobu č. 31 a z hrobu č. 37, kde tri perly ležali v okolí krku a mohli byť taktiež súčasťou náhrdelníka, tak ako na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne.

Záušnice radené do kategórie vlasových ozdôb, patria k najviac frekventovaným predmetom z únětických pohrebísk. Na pohrebisku v Nových Butoviciach sú reprezentované dvomi variantami. V hrobách sa nachádzali prevažne fragmentárne dochované, ale i celé záušnice, stočené z jednoduchého bronzového drôtu (Obr. 46, 49, 50, 51, 57, 59, 60). Zložitejšiu variantu predstavujú záušnice stočené z dvojitého drôtu so spätnou kľučkou, nazývané Noppenringy, ktoré sú charakteristické pre mladšie obdobie únětickej kultúry (*Bartelheim 1998*). Dochovali sa celé v počte troch kusov z dvoch hrobov (Obr. 47, 59). Vyskytujú sa hlavne v oblasti ľavého spánku, v ôsmich prípadoch sa nedá určiť presnejšia poloha pri lebke. V hrobe č. 26 sa záušnica stočená u jednoduchého drôtu vyskytla pri dolných končatinách, ale asi nepôjde o intaktnú polohu. Na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne sa vyskytovali záušnice stočené z jednoduchého alebo dvojitého drôtu, hlavne na ľavom spánku, menej prípadov bolo zaznamenaných na pravom spánku a ojedinele na oboch stranách. Autor uvádza, že sa jedná o tvary, ktoré sa udržali dlhší časový úsek bez zmeny, preto sa nedajú využiť pre presnejšie časové zaradenie, Ale vyskytujú sa

hlavne vo východnej, t. j. staršej časti pohrebiska. Kľúčkovité záušnice sa vyskytli v západnej – mladšej časti pohrebiska (*Moucha 1954, 532-533*).

Typické pre mladšiu únětickú kultúru sú taktiež dva otvorené nízke rebrované manžetovité *náramky* liate z bronzu (*Moucha 1966, 24*), ktoré sa nachádzali na pravej a ľavej paži jedinca v hrobe č. 41. Náramok z ľavej ruky sa zachoval celý, z pravej ruky je rozlomený na dva kusy (Obr. 57). V Polepoch sa našli len dva tyčinkovité náramky z bronzového plechu a náramok z tenkého bronzového drôtu (*Moucha 1954, 534*).

Bronzové *šidlá* so zosíleným stredom sa nachádzali v dvoch hrobách. V hrobe č. 24 (Obr. 46) sa nachádzalo šidlo okrúhleho prierezu pri temene hlavy pohlavne neurčeného jedinca. V ženskom hrobe č. 27 (Obr. 50) šidlo štvorcového prierezu na bližšie neurčenom mieste. Pravdepodobne boli zasadené do drevených alebo kostených – parohových rukovätí, ktoré sa nedochovali. Z Polep pri Kolíne pochádza jedno objstranné šidlo zo ženského hrobu. (*Moucha 1954, 533; Dvořák 1926, 39, Tab. IX:20*).

Štyri *zlaté záušnice* stočené z masívneho dvojitého zlatého drôtu so spätnou kľúčkou pochádzajú z hrobu č. 32 a nachádzali sa pravdepodobne u jedinca v oblasti lebky. Typologicky sú vlastne obdobou bronzových „Noppenringov“ (*Bartelheim 1998; Moucha 1966*).

8.2.3. Kamenná industria

Kamenné predmety sú zastúpené len štyrmi okruhliakmi (Obr. 48, 51, 55, 58), ktoré pravdepodobne boli súčasťou zásypu hrovej jamy. V jednom prípade sa okruhliak nachádzal v oblasti panvi jedinca v hrobe č. 41, kedy by snáď mohlo ísť o symbolický predmet (vid' databázu). V depozitári Muzea hlavného mesta Prahy majú všetky štyri kamene inventárne číslo, ale nie je bližšie popísaná ich poloha a z krešebnej dokumentácie sa nedá zistiť. Vzhľadom na to, že nemajú pracovné stopy a ich plochy sú okrúhle, rovnako sa nedá zistiť ani ich funkcia.

8.2.4. Štiepaná industria

Fragment kremencového odštetpu pochádza z hrobu č. 55 v polohe pod lebkou. Táto nálezová situácia je presne identická s polepským pohrebiskom. Autor uvádza, že na únětických pohrebiskách sa často stretávame s kremencovými kameňmi, neznámeho účelu. Na pohrebisku v Polepoch sa tieto kamene nachádzali v troch

mužských a jednom ženskom hrobe, kde boli umiestnené obvykle za lebku. Vo všetkých zistených prípadoch ide o hroby bez inventára alebo s ojedinelými keramickými črepami (*Moucha 1954, 535*). V Nových Butoviciach nebolo možné antropologickým rozborom určiť pohlavie zomrelého, ale jeho prídavky tvorili len keramické fragmenty bližšie neurčenej nádoby (Obr. 63).

8.2.5. Kosený inventár

Na pohrebisku v Nových Butoviciach neboli zachytené nástroje ani ozdoby. Ku koseným milodarom je asi možné počítať zbytky kostí bližšie tafonomicky neurčených zvierat, ktoré sa vyskytli v hrobe č. 29 pri lebke a v hrobe č. 44 pri dolných končatinách. Tieto kosti je možné pokladať pozostatky mäsitej potravy, ktorá bola prikladaná zosnulým do hrobu a v období únětickej kultúry je na pohrebiskách bežným javom (*Stuchlík – Stuchlíková 1998, 124*).

8.2.6. Jantárové nálezy

Jantárové korálky okrúhleho alebo podlhovastého tvaru sa na pohrebisku vyskytovali v trinástich hrobách. Najviac, v počte 41 prevažne celých korálok, obsahoval hrob č. 47. Najmenej, jedna korálka sa nachádzala v hrobe č. 50. Hrob č. 40 obsahoval okrem štyroch korálok i jantárový krúžok s priemerom 35 mm (Obr. 56). Poloha korálok v oblasti lebky a krku indikuje predstavu, že korálky a krúžok boli súčasťou náhrdelníka alebo navliekané na pokrývky hlavy, ktoré sa nedochovali. V mladoúnětickej kultúre ide o pomerne častý výskyt, kedy sú jantárové korále kombinované s medenými špirálkami ako súčasť náhrdelníkov (*Smejek 2005, 389*). Na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne sa jantárové korálky nevyskytovali.

9. Pohrebný rítus

9.1. Jinonice

Na pohrebisku v Jinoniciach bolo v 23 hrobach pochovaných 41 jedincov. Podľa dokumentácie ide výlučne o kostrové pohreby. Z hrobu č. 24 a č. 90 nebolo možné previesť antropologický rozbor pozostatkov, takže pôvodný počet pochovaných sa nedá stanoviť. Z 23 hrobov bolo 15 individuálnych (65,21%) a v 8 hrobach boli pochovaní viac ako jeden jedinec (34,78%). V piatich hrobach sa nachádzali dvaja zomrelí (21,73%), v dvoch hrobach traja mŕtvi (13,04%) a v jednom hrobe štyria nebožtíci (4,34%). V Dolných Počerniciach bolo v 65 neporušených hrobach pochovaných 88 jedincov, z toho bolo 53 individuálnych (81,5%), v 7 hrobach bolo uložených po dvoch jedincoch (10,8%), v 1 hrobe sa nachádzali traja mŕtvi (1,5%), v 2 hrobach bolo po štyroch kostrách (3,1%) a nakoniec taktiež v 2 hrobach po piatich pohreboch (3,1%). V 12 hrobach nebolo možné stanoviť pôvodný počet zomrelých (*Dvořák 1959*, 4). Na oboch pohrebiskách sa vyskytovali hroby s jedným pochovaným aj hroby s viacerými jedincami.

9.1.1. Hrobové jamy

Pôdorys z kresebnj dokumentácie nebolo možné zistiť v piatich prípadoch. Dvanásť hrobov malo oválny pôdorys a ďalších taktiež dvanásť hrobov sa javilo obdĺžnikovými. Dĺžka hrobov sa pohybovala v rozmedzí 115–290 cm, šírka 70–140 cm a hĺbka 8–30 cm (vid' databázu). Hĺbkový údaj je udávaný len kvôli približnej predstave, v skutočnosti je irelevantný, pretože nie je možné zistiť úroveň skrývky ornice na začiatku výskumu. V štyroch prípadoch sa v zásype hrobu našli fragmenty stredovekej keramiky, ramienko železnej stredovekej ostrohy a kančia kosť. Zásyp z hrobu č. 93 obsahoval okrem keramického stredovekého črepu i mazanicu. V ôsmich prípadoch boli na dokumentácii zakreslené kamene na dne, preto je možné predpokladať, že hroby boli kryté kamenným závalom alebo jedinec bol obložený kameňmi. V hrobe č. 1 (Tab. 1) sa v okolí lebky vyskytovali kusy „červenokameňa“, v tomto hrobe pravdepodobne išlo o dno jamy posypané okrovou farbou. Hrob č. 59 (Tab. 13, 14) bol narušený laténskym hrobom č. 60. Hrobové jamy na pohrebisku v Dolných Počerniciach mali zhruba oválny a obdĺžnikový tvar, v niekoľkých prípadoch boli zachytené i kamene na dne, zvisle postavené kamene na dne jedného

hrobu autor interpretuje ako kamenné obloženie stien hrobovej jamy (Dvořák 1959, 4), aké sa však podľa dokumentácie na pohrebisku v Jinoniciach nevyskytuje.

9.1.2. Poloha pohrebov

Poloha pohrebov bola u dochovaných jedincov pomerne jednotná. Z celkového počtu 41 jedincov, bolo možné určiť polohu v hrobe u 27 zomrelých, zvyšní, 14 jedinci sa nenachádzali v intaktnej polohe, preto ich uloženie nebolo možné popísať. Takmer všetky zachované kostry ležali na pravom boku, tvárou k východu. Výnimku tvoril hrob č. 85 (Tab. 25), kde bol jedinec síce uložený na pravom boku, ale opačne orientovaný (hlavou na sever), tvárou k západu.

Stupeň skrčenia nôh nebol u všetkých kostier rovnaký. Silné skrčenie je prezentované ostrým uhlom, ktorý zvierá femur s osou chrbtice ($<90^\circ$). Pri strednom skrčení zvierá femur s osou chrbtice približne pravý uhol ($\approx 90^\circ$) a mierne skrčenie indikuje femur zvierajúci s osou chrbtice tupý uhol ($>90^\circ$). Poloha jedincov so silným stupňom skrčenia nôh sa vyskytla v troch prípadoch. Stredné skrčenie nôh bolo zachytené u deviatich jedincoch a mierne opäť len u troch. Vo zvyšných 26 prípadoch nebolo možné stupeň skrčenia zachytiť.

Poloha rúk zomrelých existovala v piatich variantách. Najčastejšie, šesťkrát, sa vyskytovali ruky skrčené pri hrudníku. Piatich jedincov mali ruky skrčené pod bradou, u dvoch sa ruky vyskytovali skrčené na hrudníku. Takisto u dvoch nebožtíkov sa zachovala len jedna ruka v polohe pri panve. A posledná možnosť je zastúpená jedným zomrelým, kedy sa jeho ruky nenachádzali spolu v jednej polohe, ale jedna skrčenú pri brade a druhá pri panve.

Orientácia pohrebov sa u zachovaných jedincov javila celkom uniformne. Miernu odchýlku, ale v podstate orientáciu podľa základnej osi J (hlava) – S (nohy) vykazovali štrnásť jedinci (34,14%). V dvanástich prípadoch boli zosnulí orientovaní v ose JV (hlava) – SZ (nohy) (29,26%). Opačné uloženie v smere S (hlava) – J (nohy) sa vyskytla v jednom prípade (2,43%) a orientáciu nebolo možné určiť u štrnástich pochovaných (34,14%).

Kolektívne hroby. Hroby s viacerými jedincami sa dali identifikovať na základe antropologického rozboru, pretože v väčšinou sa počet kostier nedal v hrobovej jame rozpoznať. Na pohrebisku sa nachádzalo niekoľko možných variant uloženia nebožtíkov do hrobu. V kolektívnych hroboch č. 28, č. 55, č. 69, č. 86, č. 94, č. 95 (Tab. 5, 11, 17, 26, 32, 34) sa vyskytovali dvaja až traja jedinci, ktorí boli uložený v

neanatomickej polohe a na kresebnjej dokumentácii sa javili ako zhľuky bližšie neurčených kostí. Počet zomrelých sa vôbec nedal rozpoznať a nebolo možné zistiť, či ide v tomto prípade o „pohodenie“ súčasne pochovaných jedincov alebo o následne sekundárne pohreby, kedy pôvodný pohreb bol stále zhrnutý na kraj hrovej jamy. Avšak ak by išlo o tento spôsob pochovávania, najmladšie uložená kostra by sa pravdepodobne nachádzala v anatomickej polohe. V hrobach č. 28 (Tab. 5) sa asi vyskytol vyššie spomínaný prípad. V hrovej jame boli podľa antropologického rozboru pochovaní traja jedinci. Dokumentácia ukazuje, že snád' by mohlo ísť o následné pohreby, kedy kosti jedného, skôr pochovaného nebožtíka, boli zhrnuté k SV časti hrovej jamy a následne do nej súčasne uložení dvaja zomrelí. Južná polovica hrovej jamy je porušená objektom, preto bližší popis nie je možný. Tretí prípad tvoria hroby č. 84 a č. 91 (Tab. 24, 30), kedy sú dvaja jedinci opäť určený antropologickým rozborom, pretože na dokumentácii je stále zakreslený len jeden z nich vo viac – menej anatomickej polohe, po druhom jedincovi sa pravdepodobne nezachovali vizuálne stopy. Viac násobné pohreby v jednej jame nad sebou alebo vedľa seba v staroúnětickej kultúre nie sú výnimkou (*Jíra 1923*, 19-22; *Ondráček 1967*, 389). Na pohrebisku v Dolných Počerniciach sa vyskytovali podobné nálezové situácie. Hrobové jamy mali pôdorys zhruba obdĺžnikový alebo oválny so zaoblenými rohmi. V niekoľkých prípadoch bol v jame vedľa pohrebu a milodarov nájdený i jeden alebo niekoľko kameňov, úmyselne tam vložených. Kamene boli spravidla umiestnené na dne hrovej jamy, ale vyskytli sa i zvisle postavené kamene, ktoré autor interpretuje ako kamenné obloženie steny jamy. Poloha pohrebov nebola jednotná najčastejšie bolo uloženie v skrčenej polohe na pravom boku, nasledovala skrčená poloha na chrbte a v jednom prípade sa vyskytla poloha na bruchu. Stupeň skrčenia nôh sa taktiež líšil, najviac sa vyskytovali nohy stredne a silne skrčené, najmenej bol zastúpený stupeň mierne skrčených nôh. Poloha rúk vykazovala značné odchýlky, najväčší počet jedincov mal ruky zložené pred hrud'ou, nasledovali ruky, ktoré boli uložené rôzne, rovnaké percento zomrelých malo ruky skrížené na hrudi a uložené pred panvou a najmenej sa vyskytovali ruky vyčnievajúce pred telo. Pohreby boli s menšími odchýlkami orientované v ose J (hlava) – S (nohy), pri polohe na pravom boku, tvárou obrátení k východu. Opačná orientácia kostry S (hlava) – J (nohy) sa vyskytla v dvoch hrobach, jedinci boli uložení na pravom boku, ale tvárou k západu. Jeden nebožtík bol situovaný do polohy V (hlava) – Z (nohy), ale jeho poloha zrejme nebola primárna. Na pohrebisku

bolo zastúpených 12 hrobov s viacerými pohrebmi. Vyskytovali sa hroby, do ktorých boli všetky pohreby uložené súčasne a hroby, do ktorých sa pochovávalo postupne, t. j. naposledy uložený pohreb ostal zachovaný v primárnej polohe a pozostatky starších pohrebou boli odsunuté stranou a lebo čiastočne dislokované. Posledný prípad tvoria hroby, ktoré sa situačne blížila hrobom na pohrebisku v Jinoniciach, kedy pohreby v hrobových jamách boli vždy dislokované, ale v zbytkoch kostí nebolo možné rozpoznať pozostatky naposledy uloženého jedinca ležiaceho v pôvodnej polohe. Autor uvažuje buď o vykrádaní týchto hrobov, alebo o dotatočnom zásahu rituálneho rázu (*Hásek 1959*, 4-6).

9.2. Stodůlky

Na pohrebisku v Nových Butoviciach bolo v 18 hroboch pochovaných 19 jedincov. Podľa dokumentácie ide výlučne o kostrové hroby. V hroboch č. 32, č. 33, č. 36, č. 39, č. 50, č. 51 a č. 54 nebolo možné previesť antropologický rozbor, takže nie je možné stanoviť pôvodný počet pochovaných. Z 18 hrobov bolo 17 individuálnych (94,44%) a len v hrobe č. 47 (Tab. 81, 82, 83) na nachádzali dvaja jedinci (5,55%). V Polepoch pri Kolíne bolo z celého pohrebiska zachytených 14 hrobov s viacerými jedincami. Hroby sú roztrúsené na celej ploche pohrebiska a netvorí pravidelné usporiadanie (*Moucha 1954*, 526; *Dvořák 1924*, 43).

9.2.1. Hrobové jamy

Z dokumentácie bolo možné u všetkých hrobov zachytiť pôdorys hrobovej jamy. Oválny pôdorys sa vyskytol v ôsmich situáciách, obdĺžnikový pri pätnástich hroboch, okrúhly v jednom prípade a jeden pôdorys nebolo možné poznať. Dĺžka hrobových jam sa pohybovala v rozmedzí 117 až 239 cm, šírka 75 až 187 cm a hĺbka 13 až 97 cm. Ako u predchádzajúceho pohrebiska i v tomto prípade je hĺbka hrobu nereálnym údajom, pretože opäť sa neuvádza výška skrývky ornice. V zásypoch dvoch hrobov sa nachádzali fragmenty bližšie neurčenej keramiky a u jedného z nich i zvieracie kosti. V dvadsiatich prípadoch je zakreslený kamenný zával, u dvoch hrobov sú zachytené len kamene na dne. Dve hrobové jamy neniesli stopy úpravy a v hrobe č. 40 sa vyskytovalo pravdepodobne drevené obloženie. Na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne bola hrobová jama upravená v tridsiatich deviatich prípadoch hlavne rulou a vápencom. Pätnásť hrobov bolo krytých kamennými doskami alebo niekoľkými kameňmi, zavalenie hrobov drobnejšími kameňmi bolo zistených deväť,

skrinkových hrobov osem. V dvoch prípadoch bol hrob vydláždený a krytý, nebol však obložený, v jednom prípade bol hrob krytý, obložený, ale bez dlažby. Vyskytla sa i vápencová doska pri južnej stene hrobu alebo detský pohreb, kde bola lebka obložená vápencovými kameňmi. Najväčšia kumulácia hrobov je v strednej časti pohrebiska (*Moucha 1954, 526; Dvořák 1954, 22*). Situácie na jednom i druhom pohrebisku je možné porovnať, pokiaľ sa dá vychádzať z predpokladu, že v strednej časti polepského pohrebiska pochovávanie pokračovalo i v mladoúnětickej kultúre.

9.2.2. Poloha pohrebov

Poloha pohrebov bola pomerne jednotná. Z celkového počtu 26 pohrebov bolo možné polohu určiť u 16 jedincov, ktorí boli uložení na pravom boku, tvárou k východu. U zvyšných 10 sa poloha určiť nedala.

Stupeň skrčenia nôh nebol u všetkých kostier rovnaký. Silné skrčenie je prezentované ostrým uhlom, ktorý zviaza femur s osou chrbtice ($<90^\circ$). Pri strednom skrčení zviaza femur s osou chrbtice približne pravý uhol ($\approx 90^\circ$) a mierne skrčenie indikuje femur zvierajúci s osou chrbtice tupý uhol ($>90^\circ$). Silné skrčenie sa vyskytlo len v dvoch prípadoch, stredné skrčenie v štyroch prípadoch. Mierne skrčenie nebožtíkov nebolo podľa dokumentácie zachytené vôbec. U ostávajúcich 20 jedincov je skrčenie neurčené.

Poloha rúk sa zachovala len u troch zomrelých. V dvoch prípadoch mali ruky srčené pri hrudníku a u jedného boli ruky skrčené pod bradou.

Orientácia pohrebov sa u zachovaných jedincov javila celkom uniformne. Miernu odchýlku, ale v podstate orientáciu podľa základnej osi J (hlava) – S (nohy) vykazovali devätnásť pochovaní. Traja boli orientovaní v smere JV (hlava) – SZ (nohy), jeden nebožtík bol uložený opačne S (hlava) – J (nohy) a v troch prípadoch sa poloha nedala určiť vôbec.

Kolekívne hroby. Podľa antropologického rozboru zachovaných kostrových pozostatkov sa dvaja jedinci vyskytli len v hrobe č. 47. Jeden nebožtík je zakreslený, druhý sa na dokumentácii nenachádza, preto nie je možné presne určiť druh pohrebu. Ale pravdepodobne ide o situáciu sekundárneho pohrebu do hrobovej jamy, kedy boli pozostatky nebožtíka zhrnuté na bok alebo hrob bol odkrytý po dlhšom čase, takže pri druhom pohrebe bola kostra prvého jedinca strávená. Taktiež sa dá uvažovať o možnosti vykrádania, kedy s milodarmi boli vybrané i kosti prvého zomrelého (*Stuchlík – Stuchlíková 1998, 87-88*). Na pohrebisku v Polepoch pri

Kolíne nebolo skrčenie kostier podrobne sledované, ide hlavne o kostry mierne skrčené. Okrem pravidelne uložených pohrebov boli v polohách niektorých kostier zistené určité nepravidelnosti ako natiahnutá poloha nebožtíkov, či poloha v sede, ktorá bola zistená ako u individuálnych, tak pri kolektívnych pohreboch. Hroby s kostrami pochovanými v sede sú rozložené po celej ploche pohrebiska, vyskytuje sa v nich keramika mladoúnětickej i staroúnětickej fáze. Orientácia pohrebov sa najčastejšie vyskytuje v smere základnej osi J (hlava) – S (nohy), s menšími odchýlkami v smere JV (hlava) – SZ (nohy) a JJV (hlava) – SSZ (nohy). Určitá kumulácia hrobov, orientovaných smerom JV – SZ, je v západnej, mladšej časti pohrebiska. orientácia S – J bola zistená vo východnej, staršej časti pohrebiska, v takto orintovaných hroboch sa vyskytovala sprievodná keramiky kultúry zvoncovitých pohárov. Kolektívne hroby boli zachytené v niekoľkých variantách. Najčastejšie sa vyskytovali pohreby dvoch dospelých jedincov, v jednom prípade boli pochovaní traja jedinci. Kostry boli prevažne vo vzájomnej blízkosti, neporušovali sa, ale niekedy sa len mierne prekrývali bez toho, aby boli kosti porušené. Podľa autora svedčí táto skutočnosť o tom, že jedinci boli do hrobu uložení súčasne. Ďalšou variantou vyskytujúcou sa na polepskom pohrebisku je pohreb ženy s dieťaťom, vrátane žiarových pohrebov detí, dvoch detí a asi rodiny – ženy, muža a dieťaťa (*Moucha 1954, 523-526; Dvořák 1924, 22-24, 42-43*).

10. Antropologický rozbor

10.1. Jinonice

Najpočetnejšou vekovou skupinou na pohrebisku je skupina Adultus I (20 -30 rokov), ktorí sa vyskytovali v počte 9 pochovaných. Nasledovala skupina Adultus II (30 – 40 rokov), do ktorej spadali 7 nebožtíci ako i kategória Maturus I (40 – 50 rokov), z ktorej boli 7 pochovaní. Deti vo veku Infans I (0 – 6 rokov) sa vyskytovali 3 krát, vo veku Infans II (7 – 14 rokov), taktiež 3 krát. Dospievajúci zastúpení kategóriou Juvenis (15 – 20 rokov) sa vyskytovali 5 krát. Bližšie neurčení dospelí Adultus boli štyria, Adultus II až Maturus I (30-50 rokov) v 1 prípade. Dvoch jedincov nebolo možné bližšie určiť. Pohlavie bolo možné určiť len u 24 zomrelých, 17 je neurčených. Na pohrebisku bolo pochovaných 13 mužov a 11 žien, približne rovnako zastúpených vo všetkých vekových kategóriách (viď databázu) (*Velemínsky – Dobisíková 1998, 231-238*).

10.2. Stodůlky

Na pohrebisku v Nových Butoviciach bolo možné z 26 pochovaných určiť antropologickým rozborom 19 jedincov. Najpočetnejšiu vekovú kategóriu zomrelých tvorila veková skupina Maturus I (40 – 50 rokov) v počte 5 jedincov. Nasledovala Maturus II (50 – 60 rokov) a bližšie neurčení Maturus v počte traja a štyria jedinci. Do vekovej kategórie Adultus I (20 – 30 rokov) možno počítať troch jedincov ako i do kategórie Adultus II (30 – 40 rokov) troch jedincov. Vekovú kategóriu Juvenis (15 – 20 rokov) zastupuje jeden pochovaný. Pohlavie bolo možné určiť len u siedmich nebožtíkov, z toho bolo 5 žien a 2 muži (viď databázu).

11. Zhodnotenie špecifickosti pohrebného prejavu na pohrebiskách

11.1. Jínonice

Keramický inventár, ktorý tvorí najpočetnejšiu skupinu hrobových prídavkov sa vyskytoval v 25 hroboch, bez ohľadu na počet, pohlavie alebo vekovú kategóriu pochovaných. Sprievodná keramika zvoncovitých pohárov, tvary misiek so žliabkom a esovito profilovanou stenou, nečlenené hrnčeky sa vyskytovali s vyspelejšími keramickými tvarmi i s hrnčkami s rytou a triasňovou plastickou výzdobou. Podľa keramického inventára sa dá usúdiť, že sa na pohrebisku pochovávalo v protoúnětickej kultúre a čiastočne i v staroúnětickej kultúre. Vzhľadom na to, že nie je možné využiť celkový plán pohrebiska, nie je jasné, či je zachovaná postupnosť vývoja keramických tvarov, od najstarších k najmladším, alebo či hroby z jednotlivých fáz boli navzájom premiešané. Diskutabilná je absencia typických protoúnětických misiek na niekoľkých nízkych nôžkach, ktoré sa v Dolných Počerniciach vyskytovali v dvoch exemplároch ako i neprítomnosť vakovitých džbánov, ktoré sú zase zastúpené v hojnom počte v rôznych variantách (*Hásek 1959, 9*).

Kovový inventár zastúpený bronzovými/medenými záušnicami a dýčkou, sa vyskytoval v hroboch č. 90, č. 93, č. 94 (Tab. 29, 31, 32) so sprievodnou keramikou zvoncovitých pohárov, ale i v hrobe č. 28 s hrnčekom s triasňovou výzdobou (Obr. 4, 5, 6, 7). V hrobe č. 59 bola záušnica uložená u jedinca bez keramického inventára (Obr. 18, Tab. 13, 14). Z dochovaných pozostatkov, ktoré bolo možné určiť antropologickým rozborom sa bronzové náušnice vyskytovali v hroboch s pochovanými deťmi i dospelými. Pohlavie nie je možné určiť ani v jednom prípade. V hrobe č. 59 by sa dalo vyvodiť pohlavie pochovaného na základe prítomnosti hrotu šidla, ktoré sa zvykne vyskytovať len v ženských hroboch (*Moucha – Pleinerová 1966, 539*). Poloha záušnic sa dala určiť len v niekoľkých prípadoch. V hrobe č. 28 sa vyskytovali dve záušnice na pravom i ľavom spánku pri lebke dieťaťa, ktoré bolo pochované s ďalšími dvomi jedincami. V hrobe č. 59 mal nebožtík vo veku 40 – 50 rokov uloženú záušnicu pri ľavom spánku. U jedinca z hrobu č. 90 nebolo určené pohlavie, vek ani polohu záušnice (Tab. 29). V hrobe dieťaťa č. 93 sa záušnica „tvaru vrbového listu“ nachádzala pri lebke (Tab. 31). Dospelý z hrobu č. 94 mal záušnicu na bližšie neurčenom mieste pri lebke (Tab. 32). Najpravdepodobnejšie je možné

určiť polohu bronzovej dýčky. Vyskytla sa v jednom exemplári v mužskom hrobe č. 30 s dospelým jedincom s fragmentami keramickej nádoby s plastickým rebrom, 6 hrotmi pazúrikových šípov a jedným odštepom. Dýka sa nachádzala v oblasti panvi, možno v ruke, preto nie je vylúčená možnosť organického púzdra (*Moucha 1954*, 534). (Tab. 7). Bronzové predmety sa vyskytovali prevažne spolu s pazúrikovými hrotmi šípov alebo pazúrikovými odštekami, okrem hrobu č. 90, kde prítomnosť pazúrika nebola zaznamenaná. Z Dolných Počerníc sú zachytené len dve drôtené bronzové záušnice, ktoré sa nachádzali v dvoch hrobách, jedna na ľavom spánku jedného jedinca, u druhého zase na pravom spánku bližšie pohlavne neurčených zosnulých (*Hásek 1959*, 8).

Hroty pazúrikových šípov a odštepy sa nachádzali v individuálnych i kolektívnych hrobách a ich prítomnosť nesúvisela s pohlavím ani vekom pochovaných.

Podobná situácia nastáva pri kamenných artefaktoch. Kamenný drvič sa nachádzal v hrobe č. 55 s ďalšími 6 keramickými nádobami a 4 pazúrikovými hrotmi šípov pri dvoch dospelých jedincoch neurčeného pohlavia (Tab. 11). Závesok tvaru trojuholníka ležal v hrobe č. 69, s tromi pochovanými jedincami, dvomi deťmi a jedným dospelým mužom, ktorý ešte obsahoval keramicnú nádobu a pazúrikový odštep (Tab. 17). V hrobe č. 85 ležala dospelá žena, ktorej výbavu tvorili zvierací paroh a zub a dva pazúrikové odštepy (Tab. 25). V Dolných Počerniciach štiepaná industria nebola zaznamenaná.

Poloha a orientácia pochovaných jedincov sa zhoduje s obecným rysom staršej fáze únětickej kultúry (*Smejtek 2005*, 372). Väčšina hrobov orientovaných v základnej ose J (hlava) – S (nohy) sa vyskytla i na pohrebisku v Dolných Počerniciach, zhodná bola i poloha zomrelých na pravom boku s hlavou k východu, v oboch prípadoch sa taktiež vyskytujú zanedbateľné výnimky s opačnou orientáciou. Hroby na lokalitách nie sú orientované v závislosti na pohlaví. Výskyt kolektívnych i individuálnych hrobov možno pokladať za spoločný rys na oboch lokalitách. Zachytený pôdorys hrobových jám ukazoval v oboch prípadoch na jamy oválne alebo odľžnikové. Prítomnosť kameňov na dne hrobových jám na pohrebisku v Jinoniciach by snád mohla poukazovať na kamenný zával alebo len z neznámeho dôvodu na úmyselne uložené kamene na dno, aké sa vyskytli i na pohrebisku v Dolných Počerniciach (*Hásek 1959*, 4). Úprava hrovej jamy, jej veľkosť a tvar v Jinoniciach nezávisela na pohlaví, veku ani na počte zosnulých jedincov. Absencia celkových plánov

neumožňuje bližšie špecifikovať priestorové rozloženie jednotlivých hrobov na pohrebiskách (Pleinerová 1959, 379-405).

Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že pohrebisko v Jinoniciach, až na niektoré vyššie spomenuté výnimky, je podobné pohrebisku v Dolných Počerniciach a chronologicky spadá do rovnakého obdobia.

„Z celkového popisu hrobů a nálezů je jasné, že pohřebiště v Dolních Počernicích patří staršímu stupni únětické kultury. Svědčí o tom nejen jistá neustálenost pohřebního ritu, ale především archeologický inventář hrobů: nedostatek kovových předmětů, nepřítomnost jantarových ozdob a hlavně keramika se stereotypním výskytem několika základních tvarů. Některé prvky v inventáři hrobů navazují na eneolitické tradice (mísy na několika nožkách, podkovovité lišty pod uchy hrnců, hliněné lžíce, kruhové drátěné záušničky). Na pohřebišti však nejsou zastoupeny drobné džbánovité tvary, které obvykle označujeme jako průvodní keramiku zvoncovitých pohárů a klademe na samý počátek starší fáze únětické kultury. V Dolních Počernicích se tomuto tvaru blíží pouze džbáněček 42b (Hásek 1959, Tab. XVI:5); přece však se od běžných tvarů průvodní keramiky zvoncovitých pohárů liší svou vysoko položenou výdutí, plynulým přechodem hradla v tělo a ouškem, nasazeným pod okrajem...“ (Hásek 1959, 9).

11.2. Stodůlky

Keramický inventár na pohrebisku v Nových Butoviciach sa vyskytoval vždy po jednej nádobe v 10 hroboch. Išlo o zmenšené napodobeniny nádob s minimálnou podstavou, poháriky, aké sa vykytujú v mladoúnětickej kultúre (Smejtek 2005, 388). Poloha keramiky bola rôzna, vyskytovala sa väčšinou v hornej časti tela, pri hlave, panve a horných končatinách. Tieto keramické tvary nie sú zastúpené na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne. Snáď sú podoné drobnejším nádobám z východnej – mladšej časti polepského pohrebiska (Moucha 1954, 528-532; Moucha 1963).

Bronzový inventár sa vyskytuje takmer vo všetkých butovických hroboch. Dýčky sú zastúpené v piatich hroboch väčšinou v hornej časti tela, v jednom prípade v hrobe č. 36 sa bronzová dýčka nachádzala pri dolných končatinách. Pohlavie u jedincov s dýčkami sa nedalo určiť. V hrobe č. 24 (Tab. 39, 40) sa vyskytoval dýčka spolu s obojstranným bronzovým šidlom, takže ak vychádzame z predpokladu, že šidlo je atribútom ženským, je možné hovoriť o pochovanom jedincovi ako o žene pochovanej s dýkou, cyperskou ihlicou, jantárovými korálkami a bronzovými

špirálkami, ktoré tvorili náhrdelník (*Moucha 1954, 533*). Druhé šidlo sa podľa antropologického rozboru nachádzalo v ženskom hrobe č. 27, spolu so záušnicou a bližšie neurčenými fragmentami nádoby (Tab. 47, 48). Avšak v súvislosti s bronzovými šidlami sa vyskytuje názor, že nešlo o nástroje určené na prácu s textilom a kožou, ale boli používané ako nástroje k tetovaniu (*Moucha – Pleinerová 1966, 539*). Bronzové záušnice stočené z jednoduchého drôtu pochádzali z ôsmich hrobov, v hrobe č. 24 sa okrem dvoch jednoduchých záušníc vyskytl i dve stočné z dvojitého drôtu (Tab. 39, 40). V hrobe č. 44 sa nachádzala len jedna záušnica stočená z dvojitého drôtu (Obr. 59). Pohlavie jedincov so záušnicami bolo možné určiť v štyroch prípadoch, kedy išlo o dospelé až staršie ženy. Záušnice sa v štyroch prípadoch vyskytovali pri ľavom spánku, v ostatných prípadoch to nebolo možné určiť. Bronzové ihlice sú reprezentované hlavne únětickým typom s hlavicou zdobenou rýhovaním, ktoré v mnohých prípadoch prechádza i na krčok a jednou cyperskou ihlicou – dvojdielnou ihlicou s roztepanou a zvinutou hlavicou, krčkom husto ovínutým drôtikom. Našli takmer vo všetkých hroboch s výbavou a ich výskyt nebol podmienený pohlavím ani vekom. Rovnaké sa našli i na mladoúnětickom pohrebisku v Liběšovicích u Podbořan (*Moucha – Pleinerová 1966, 534*). Pozornosť si zasluhuje i dospelý jedinec z hrobu č. 41 s dvomi bronzovými otvorenými manžetovými náramkami na pravej a ľavej paži (Tab. 76, 77). Tieto náramky patria k typickým mladoúnětickým typom (*Moucha – Pleinerová 1966, 538*). U jedinca boli okrem náramkov zistené aj jantárové korálky, únětická ihlica, bronzová záušnica na ľavom spánku a keramická nádoba. Hrob bol prekrytý kamenným závalom. Bronzový inventár z Nových Butovic sa zhoduje s nálezmi v z polepského pohrebiska. Záušnice z jednoduchého alebo dvojitého drôtu sa nachádzajú prevažne v hroboch ženských v oblasti lebky, pri bližšom popise prevažne na ľavom spánku. Kľúčkovité záušnice sa vyskytovali v Polepoch v ženskom hrobe so šidlom. Dýky boli zistené v mužskom i ženskom hrobe. V Polepoch pri Kolíne sa vyskytovali len jednoduchšie tyčinkovité náramky v hrobe dieťaťa a ženy (*Moucha 1954, 532-534*).

Jantárové korálky sa vyskytovali prevažne s bronzovými špirálkami a bronzovými perlami, takže tvorili náhrdelníky a vyskytovali sa v mužských i ženských hroboch. Nálezy náhrdelníkov nie sú ani v Polepoch viazané na pohlavie a vek jedincov v hrobe (*Moucha 1954, 534*).

Štyri zlaté „Noppenringy“ ležali v hrobe č. 32 spolu s keramickou nádobkou, bronzovou ihlicou únětického typu a jednou jantárovou korálkou (Tab. 61, 62, 63;

Obr. 65). Poloha zlatých záušnic nebola určená a zistiť sa nedalo ani pohlavie, ani vek zosnulého. Najčastejšie sa zlaté kľučkovité záušnice vyskytujú v hrobch mladšej fázy únětickej kultúry (*Hásek 1955, 662*).

Štiepaná industria bola zastúpená jedným odštepkom, ktorý sa nachádzal v hrobe dospelého jedinca č. 55 spolu s fragmentami bližšie neurčenej keramiky (Obr. 63; Tab. 91, 92). Identická situácia sa vyskytla na pohrebisku v Polepoch, kde sa kremencové odštepky nachádzali v troch hrobch za lebku jedinca. I v týchto prípadoch išlo o hroby bez milodarov alebo s fragmentami keramiky (*Moucha 1954, 535*).

Pôdorys zachytených hrobových jám mal oválny alebo obdĺžnikový tvar, hroby s výbavou i bez výbavy boli pokryté kamenným závalom. Výnimkou bez závalu sú hroby č. 45 s dospelým jedincom a len jednou bronzovou ihlicou (Tab. 79, 80; Obr. 53) a hrob č. 40 (Tab. 73, 74, 75; Obr. 56) s dospelým jedincom, dýkou a ihlicou, ktorý boli uložený pravdepodobne v drevenej komore (*Pleinerová 1960, 13-27*). Absencia kamenného závalu by sa snáď dala vysvetliť vykradnutím hrobov, ale jedinci sa nachádzali vo viac – menej anatomickej pozícii. V Polepoch pri Kolíne boli hroby najčastejšie prikryté kamennými doskami alebo kameňmi. Tak isto boli zistené i skrinkové hroby, ktoré na dokumentácii z Nových Butovic zachytené nie sú, ale ich prítomnosť v mladoúnětickej kultúre nemožno vylúčiť (*Smejtek 2005, 388*). Poloha skrčených kostier a orientácia v smere J (hlava) – S (nohy) sa s menšími odchýlkami zhoduje s obecným rysom pochovávaní v únětickej kultúre (*Moucha 1954, 524*). Výnimku tvorí snáď hrob č. 44, ktorý obsahoval dospelý ženský pohreb, orientovaný opačným smerom S (hlava) – J (nohy), s bronzovou záušnicou, špirálkami, nádobkou, jantárovými korálkami i kamenným závalom na povrchu (Tab. 78). Kolektívny hrob sa vyskytol len v jednom prípade. Hrob č. 47 obsahoval pozostatky dvoch dospelých jedincov, z toho jedna bola určená ako žena (Tab. 81, 82, 83). Výbavou patrí hrob medzi priemerne vybavené hroby na pohrebisku, inventár tvorili bronzová ihlica, záušnica a jantárové korálky. V Nových Butoviciach sa nevyskytovali žiarové hroby zachytené na pohrebisku v Polepoch pri Kolíne (*Moucha 1954, 525–526*).

Mladšia fáza únětickej kultúry sa prejavuje bohato vybavenými hrobmi nielen s bronzovými šperkami a zbraňami, ale i jantárovými náhrdelníkmi a zlatými vlasovými ozdobami. Keramických nádob ubúda, ale sú kvalitne spracované a vypálené a ich vyhladený povrch dosahuje až kovový lesk. Vedľa rôznych pohárikov

a vázičkovitých nádob je charakteristický „klasický únětický koflík“. Vlastná úprava hrobov je oveľa honosnejšia, objavujú sa kamenné závaly, niekedy až kamenné vydláždené hrobky. Na rozdiel od staršieho obdobia je v hrobe uložený väčšinou jeden nebožík, avšak spoločné pohreby sa stále vyskytujú. Doložené sú taktiež pohreby v drevených rakvách, vydlabaných z kmeňov stromu. V starších tradíciách pokračuje kostrový spôsob ukladania zosnulých v skrčenej polohe na pravom boku s hlavou orientovanou k juhu, z čoho v Čechách existuje len málo výnimiek (*Smejtek 2005*, 388-389).

Spomenuté indície dovoľujú zaradiť pohrebisko v Nových Butoviciach do mladoúnětickej kultúry, v detailnejšom členení na základe absencie „únětického koflíka“ do jej najmladšej – poklasickej fázy (*Moucha 1963*).

12. Záver

Analýzou hmotných prameňov a pohrebného rítu na pohrebiskách v Jinoniciach a Stodůlkach a ich porovnaním s pohrebiskami v Dolných Počerniciach a Polepoch pri Kolíne, som dospela k názoru o uniformnom prejave pohrebného rítu ľudu únětickej kultúry v oblasti Prahy 5. V krátkosti je možné napísať, že vyjadrený hmotný prejav populácie staršej doby bronzovej z pražského mikroregiónu sa obecné nelíši od ostatných oblastí, ktoré boli osídlené únětickou kultúrou. Čo konkrétne tento prejav vyjadroval, na koľko si vážili pozostalí svojich zosnulých, aké bolo myslenie pravekej populácie, to sú otázky, na ktoré možno nebudeme nikdy vedieť priamo a presne odpovedať. Ďalším spracovávaním je možné podrobnejšie rozobrať vzájomné vzťahy jednotlivých hrobov v pohrebnom areály, ich skupinové usporiadanie alebo zachytiť chronologickú postupnosť a možno i konkrétne vývojové fázy únětickej kultúry. Týmto sa nedá preniknúť do mentality dávnovekeho obyvateľstva, ale opäť len potvrdiť alebo vyvrátiť jednotný, archeologicky zachytiteľný hmotný prejav kultúry, ktorá sa na určitý čas stala synonymom staršej doby bronzovej v širšej časti strednej Európy.

Špecifické rysy, ktoré sa vyskytli na pohrebiskách v Jinoniciach a Stodůlkach je možné pripísať chybnnej analýze, rozboru a interpretácii, ktoré vychádzajú z krešebnej dokumentácie z rokov 1984 – 1986, ale i nesúladu v terminológii a typológii archeologického inventára v jednotlivých publikáciách. Na základe fotografickej dokumentácie, ktorá sa pochádza len zo súkromných zbierok by sa asi jednotlivé nejasnosti týkajúce sa pohrebného rítu dali uviesť na pravú mieru. Opravou geodetických plánov by sa zase skompletizovali dve pohrebiská zo staroúnětickej a mladoúnětickej fáze. Spracovaním neďalekého sídliskového areálu by sa dala vytvoriť približná predstava o lokalite, kde prebiehali takmer všetky typy ľudských aktivít v rôznych obdobiach únětickej kultúry a doplniť dve bodky do vývoja kedysi tak vyhľadávanej a pravekými populáciami husto osídlenej oblasti. O celkový obraz ostaneme už asi navždy ochudobnení, časť pohrebísk, možno i pohrebných nekropolí v Jinoniciach i Stodůlkach bola pravdepodobne v osemdesiatych rokoch nenávratne zničená.

Použitá literatura

- Balatka, B.- Sládek, J. 1976: Reliéf Prahy, Historická geografie 14-15, Příspěvky k dějinám pražské aglomerace I, 5-8.
- Bátora, J. 1991: The reflection of economy and social structure in the cemeteries of the Chľopice – Veselé and Nitra cultures, Slovenská archeológia 39, 91-142.
- Bertemes, F. 2001: Zur Entstehung der danubischen Frühbronzezeit in Mitteleuropa, Památky archeologické- Supplementum 13 (In memoriam Jan Rulf), 25-37.
- Böhm, J. 1925: Rozšíření kultury únětické, Památky archeologické 34, 1-14.
- Borkovský, I. 1934: Hrob so šňůrovou keramikou ze Stodůlek- Vidoule (okr. Praha-venkov), Zprávy Československého Státního archeologického ústavu 4, 50-51.
- Bouzek, J. 1998: Klimatické změny v Evropě a vzájemné vztahy v Evropě doby bronzové, Památky archeologické 79, 461-466.
- Buchtela, K.- Niederle, L.- Matiegka, J. 1910: Rukověť české archeologie. Praha.
- Buchvaldek, M. – Koutecký, D. 1970: Vikletice. Ein schnurkeramisches Gräberfeld, Praha.
- Buchvaldek, M.- Havel, J.- Kovářík, J. 1991: Katalogy šňůrové keramiky v Čechách VI. In: Praehistorica 17, Katalogy šňůrové keramiky v Čechách IV- VI, 1991, Praha.
- Buchvaldek, M.- Kovářík, J. 1993: Pohřebiště se šňůrovou keramikou v Praze-Jinonicích. Doplněk ke katalogu šňůrové keramiky v Čechách VI. In: Praehistorica 20, 1993, Praha, 119-174.
- Bureš, M. – Waldhauser, J. 2005: Praha železná. Mladší doby železná - Keltové na území Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha, Praha, 716-777.
- Cílek, V. 2005: Praha přírodní. Přírodní podmínky Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha, Praha, 74-112.
- Čtverák, V. 2005: Praha železná. Starší doba železná - doba halštatská. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha, Praha, 591-716.
- Daněček, D. 2000: Praha- Řeporyje, obv. Praha 5, Výzkumy v Čechách 1998-1999, 206-207.
- Dreslerová, D.- Sádlo, J. 2000: Les jako součást pravěké kulturní krajiny, Archeologické rozhledy 52, 330-346.
- Droberjar, E. 2005: Praha germánská . Doba římská a doba stěhování narodů. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., Pravěká Praha, Praha, 777-741.

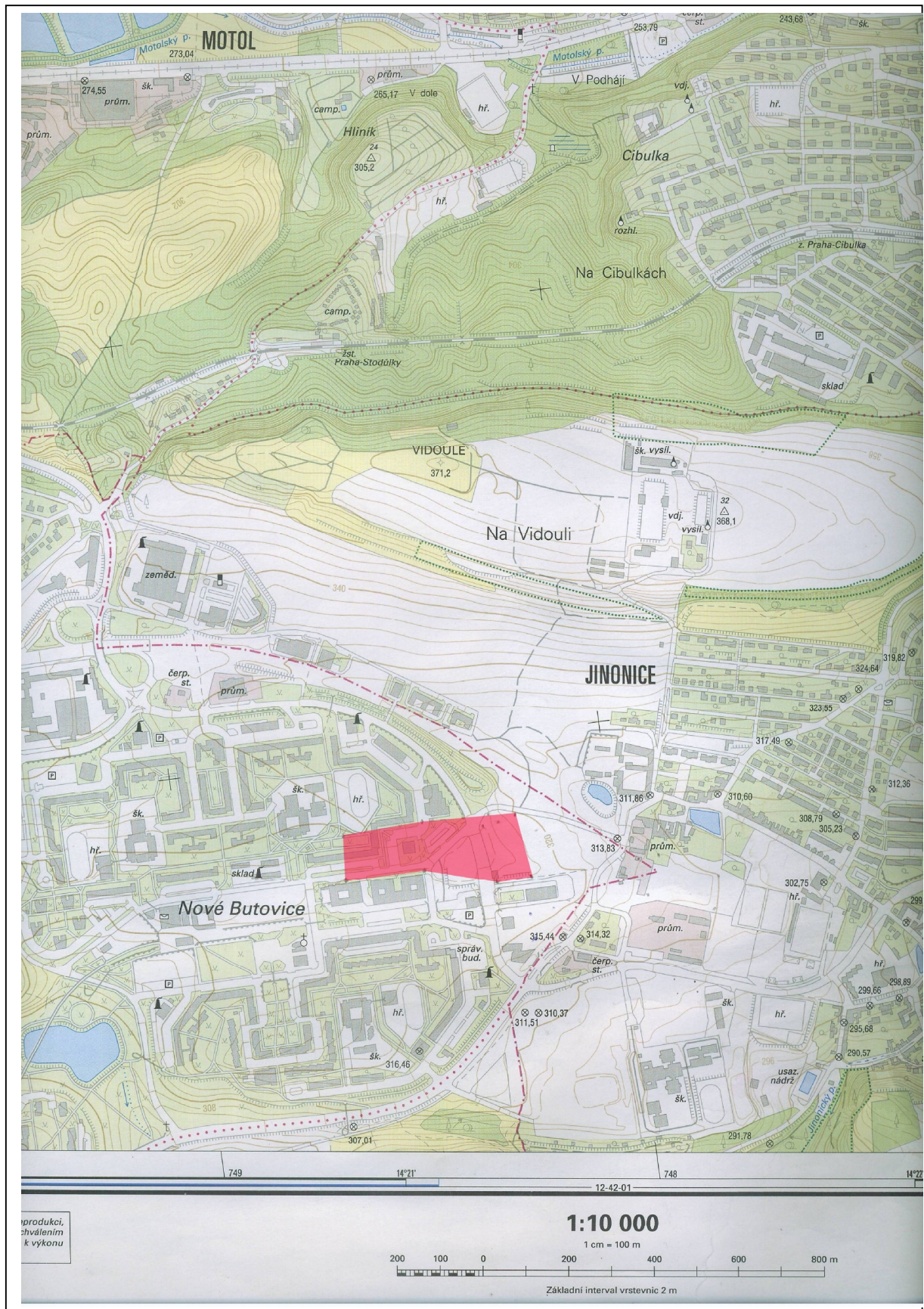
- Dvořák, F. 1926: Pohřebiště únětické kultury v Polepech u Kolína, *Památky archeologické* 35, 22-44.
- Filip, J. 1948: *Pravěké Československo*. Praha.
- Fridrichová, M. – Koutecký, D. – Slabina, M. 1999: Die Gräberfeld der Bylaner Kultur in Praha – III. Teil – Pohřebiště bylanské kultury v Praze – III. část, *Památky archeologické* 87, 319–396.
- Fridrichová, M. 1980: Praha 5 - Řeporyje. In: *Pražský sborník historický* 12, 248-250.
- Fridrichová, M. 1984: Praha 5 - Řeporyje. In: *Pražský sborník historický* 17, 173.
- Fridrichová, M. et al. 1995: Doba bronzová. In: J. Fridrich – M. Fridrichová – J. Havel – J. Kovářík, *Praha v Pravěku*, Praha 127-173.
- Hájek, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové, *Památky archeologické* 65, 148-150.
- Hájek, L. 1960: K chronologickému zařazení a náplni tzv. protoúnětické kultury, *Referáty o pracovních výsledcích čsl. archeologů za rok 1959*, Liblice, 48-62.
- Hásek, I. 1955: Českomoravské zlaté nálezy z doby bronzové, *Archeologické rozhledy* 7, 659-676.
- Hásek, I. 1959: Saroúnětické pohřebiště v Dolních Počernicích u Prahy, *Fontes Archaeologici Pragenses* 2. Pragae.
- Hásek, I. 1984: Obydlí a sídliště v oblasti únětické kultury, *Časopis Národního muzea* 153, 1-27.
- Havel, J. 1980: Pohřebiště a sídliště únětické kultury v Praze 8- Čimicích, *Archeologica Pragensia* 1, 123-151.
- Havel, J. 1981: Nové nálezy únětické kultury v Praze 8- Čimicích, *Archeologica Pragensia* 2, 71-85.
- Havel, J.- Kovářík, J. 1985: Pohřebiště se šňůrovou keramikou v povodí Prokopského potoka, *Archeologica Pragensia* 6, 87.
- Havel, J.- Kovářík, J. 1998: Přehled výzkumů archeologického oddělení Muzea města Prahy v letech 1986- 1987, *Archeologica Pragensia* 9, 173-180.
- Hnízdová, I. 1954: Otázka věteřovských tvarů v české únětické kultuře, *Památky archeologické* 45, 193-218.
- Jíra, J. A. 1923: Nová pohřebiště předúnětického typu v Bubenči, *Obzor prehistorický* 2, Praha, 19-22.

- Jíra, J. A. 1924: Nové pohřebiště předúnětického typu v Bubenči, *Obzor prehistorický* 3, 1-19.
- Jiráň, L. (ed.) et al. 2008: Doba bronzová. *Archeologie pravěkých Čech* 5. Praha.
- Kořenský, J. 1899: Geologie. In: Hansl, F. (red.), *Smíchovsko- Zbraslavsko*, Praha, 15-63.
- Kovanda, J. a kol. 2001: *Neživá příroda Prahy a jejího okolí*. Praha.
- Kovářík, J. 1984: Praha 5- Stodůlky, *Výzkumy v Čechách 1983-1984*, 144.
- Kovářík, J. 1986: Praha 5- Jinonice, *Výzkumy v Čechách 1985-1986*, 169-170.
- Kovářík, J. a kol. 1983: *Historie pod panely. Katalog výstavy*. Praha.
- Kuchařík, M.- Vávra, J. 2006: Výzkum polykulturní lokality Praha 5- Jinonice, Zámeček a Botanica I. etapa, *Zprávy České archeologické společnosti, Supplementum* 64, 3-4.
- Ložek, V. 1973: *Příroda ve čtvrtohorách*. Praha.
- Mašek, N. 1964: Praha 4- Butovice, *Bulletin záchranného oddělení* 1965, 102-104.
- Mašek, N. 1971: *Výšinná sídliště pozdní doby kamenné v pražské oblasti*. Praha.
- Medunová – Benešová, A. 1979: Srp z deskovitého silexu z eneolitického výšinného sídliště „Staré Zámky“ v Brně-Líšni, *Památky archeologické* 70, 5-20.
- Milojčić, V. 1959: Zur Chronologie der jüngeren Stein- und Bronzezeit Südost- und Mitteleuropas, *Germania* 37, 65-84.
- Montelius, O. 1900: *Die Chronologie der älteren Bronzezeit in Norddeutschland und Skandinavien*. Braunschweig.
- Moucha, V. – Pleinerová, I. 1966: Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan, *Archeologické rozhledy* 18, 539.
- Moucha, V. 1954: Rozbor únětického pohřebiště v Polepech u Kolína, *Památky archeologické* 45, 523-536.
- Moucha, V. 1961: Nálezy únětické kultury na Lovosicku, *Fontes Archaeologici Pragenses* 4. Pragae.
- Moucha, V. 1963: Die Perodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen. In: *Sborník československé společnosti archeologické III*, 9-60.
- Moucha, V. 1966: Únětická kultura v Čechách, *Zprávy Československé společnosti archeologické I-X*, 13- 27.
- Neměc, J.-Ložek, V. (eds.) 1997: *Chráněná území Prahy*. Praha.
- Neustupný J. a kol. 1960: *Pravěk Československa*. Praha.

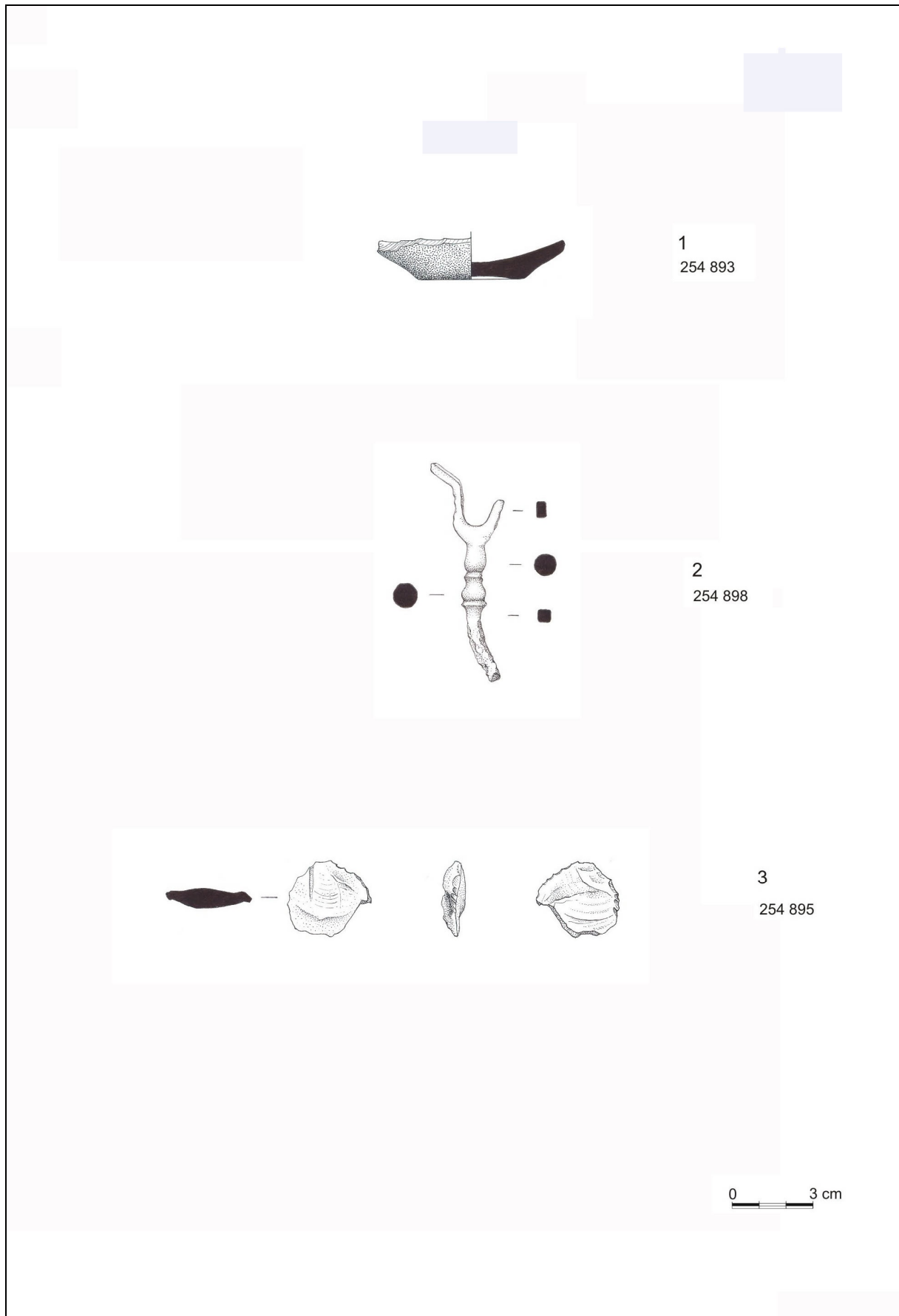
- Neustupný, E. 1976: The Bell Beaker Culture in East Central Europe. In: Guilaine, J. (ed.), IXe Congrès UISPP, Collque XXIV, La Civilisation des vases campaniformes. Nice, 112–131.
- Niederle, L. 1893: Lidstvo v době předhistorické. Praha.
- Niederle, L. 1922-1923: Příspěvek k datování kultury únětické, Památky archeologické 33, 115.
- Novotná, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei. München.
- Ondráček, J. 1967: Moravská protoúnětická kultura, Slovenská archeológia 15, 389-446.
- Píč, J. L. 1899: Starožitnosti země České. Díl I. Čechy předhistorické, sv. 1. Člověk. Praha.
- Pleiner, R. et al. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.
- Pleinerová, I. 1959: Otázka skupinových pohřebišť v únětické kultuře, Archeologické rozhledy 11, 379-405.
- Pleinerová, I. 1960: Únětické pohřby v rakvích, Archeologické rozhledy 12, 13-27.
- Pleinerová, I. 2002: Dlouhé domy únětické kultury v severozápadních Čechách. In: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi, Most, 163- 66.
- Podborský, V. 1994: Náboženství našich prapředků. Věda do kapsy, sv. 7. Brno.
- Podborský, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů. Brno.
- Pokorný, P. 2005: Vývoj vegetace pravěké Prahy. In: M. Lutovský – L. Smejtek kol., Pravěká Praha, Praha, 98-103.
- Pokorný, P. et al. 2002: Archaeobotany of the High Medieval town of České Budějovice (Czech republic), Archeologické rozhledy 54, 813-836.
- Rhezak, A. 1880: Neue entdeckte prähistorische Begräbnisstätten bei Mönitz in Mähren, Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft 9, Wien, 202-214.
- Ryzner, Č. 1880: Řadové hroby blíž Únětic, Památky archeologické 11, 289-308.
- Říhovský, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und in Ostalpengebiet. Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München.
- Sedláček, Z. 1970: Řeporyje, o. Praha- západ, Výzkumy v Čechách 1969, 140-141.
- Schránil, J. 1921: Studie o vzniku kultury bronzové v Čechách. Praha.
- Schránil, J. 1928: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin – Leipzig.
- Sklenář, K. 1992: Archeologický slovník 2. Kovové artefakty. Praha.
- Sklenář, K. 1998: Archeologický slovník 3. Keramika a sklo. Praha.
- Sklenář, K. 2000: Archeologický slovník 4. Kostěné artefakty. Praha.

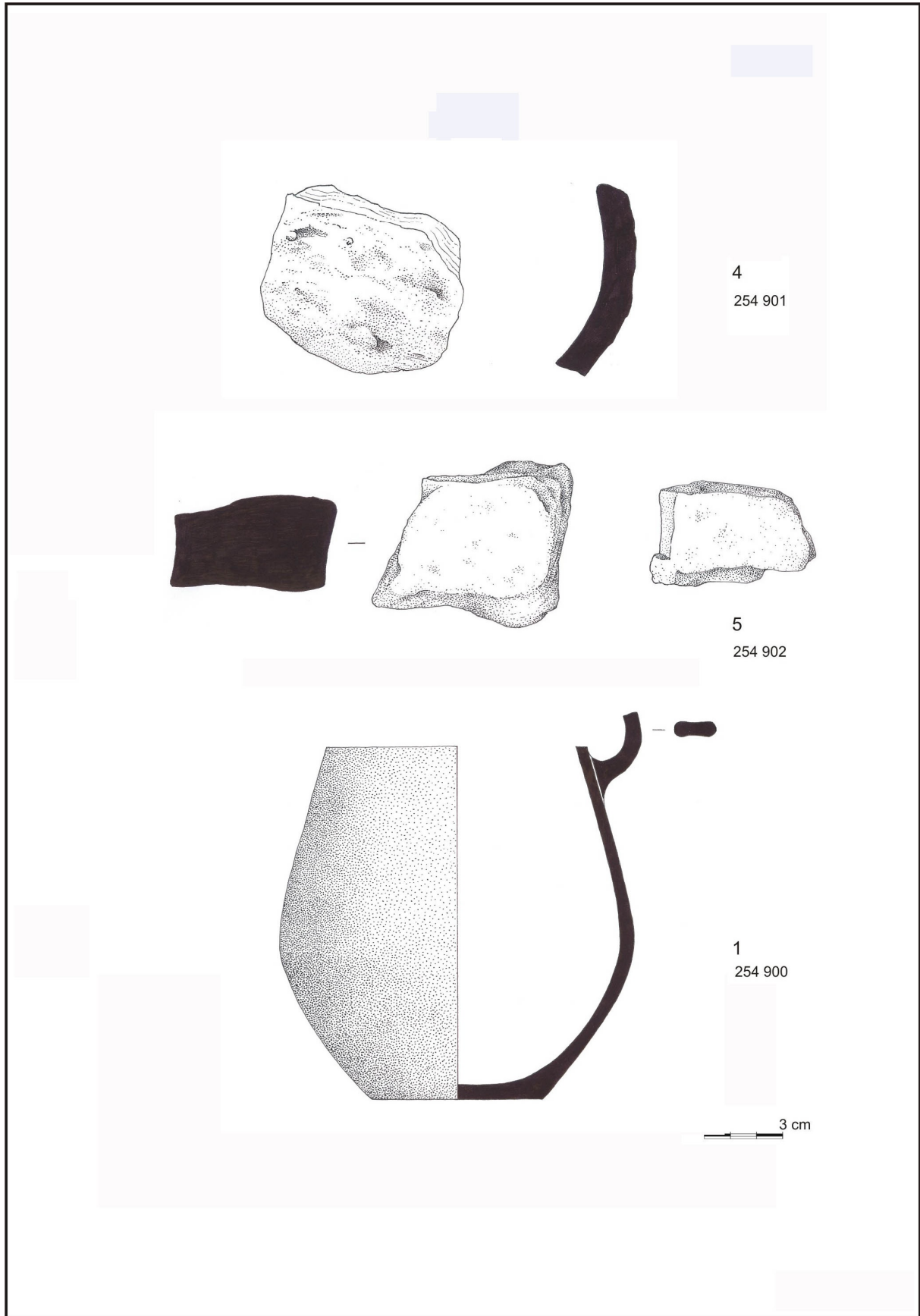
- Smejtek, L. 2001: Únětické pohřebiště a sídliště v Kněževsi u Prahy, *Archeologie ve středních Čechách* 5, 209-278.
- Smejtek, L. 2005: Praha bronzová. Starší a střední doba bronzová. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*, Praha, 361-458.
- Stocký, A. 1926-1927: Únětická keramika v Čechách I- II, *Památky archeologické* 35, 305-315.
- Stocký, A. 1928: *Čechy v době bronzové*. Praha.
- Stuchlík, A. 1976: Pražské klima a jeho výkyvy, *Historická geografie* 14- 15, *Příspěvky k dějinám pražské aglomerace II*, 479-503.
- Stuchlík, S. – Stuchlíková, J. 1996: *Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi – Hruškách*. Brno.
- Štorch, E. 1921: *Praha v době předhistorické. Pravěký člověk a jeho kultura*. Praha.
- Točík, A. 1964: *Opevněná osada z doby bronzové v Veselom*. Bratislava.
- Turek, J. 1996: Osídlení Pražské kotliny v závěru eneolitu, *Archaeologica Pragensia* 12, 5-58.
- Turek, J. 2005: Praha kamenná. Eneolit – pozdní doba kamenná. In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*, Praha, 239-348.
- Vaněk, J. 1971: Stodůlky, o. Praha- západ, *Výzkumy v Čechách* 1970, 145.
- Velemínský, P.- Dobisíková, M. 1998: Demografie a základní antropologická charakteristika pravěkých pohřebišť v Praze 5 - Jinonicích (Eneolit, kultura únětická, laténské období), *Archaeologica Pragensia* 14, 29-71.
- Vladár, J. 1973: *Pohřebiská zo staršej doby bronzovej v Branči*. Bratislava.
- Zápotocká, M. 1998: *Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500-200 B. C.). Gräber und Gräberfelder der Kultur mit Linear-, Stichband und Lengyelkultur*. Praha.
- Zápotocká, M.- Motyl, J.- Vencl, S. 1997: Nálezy kultury s keramikou vypíchanou z Prahy 5-Stodůlek, *Archeologické rozhledy* 49, 586-606.

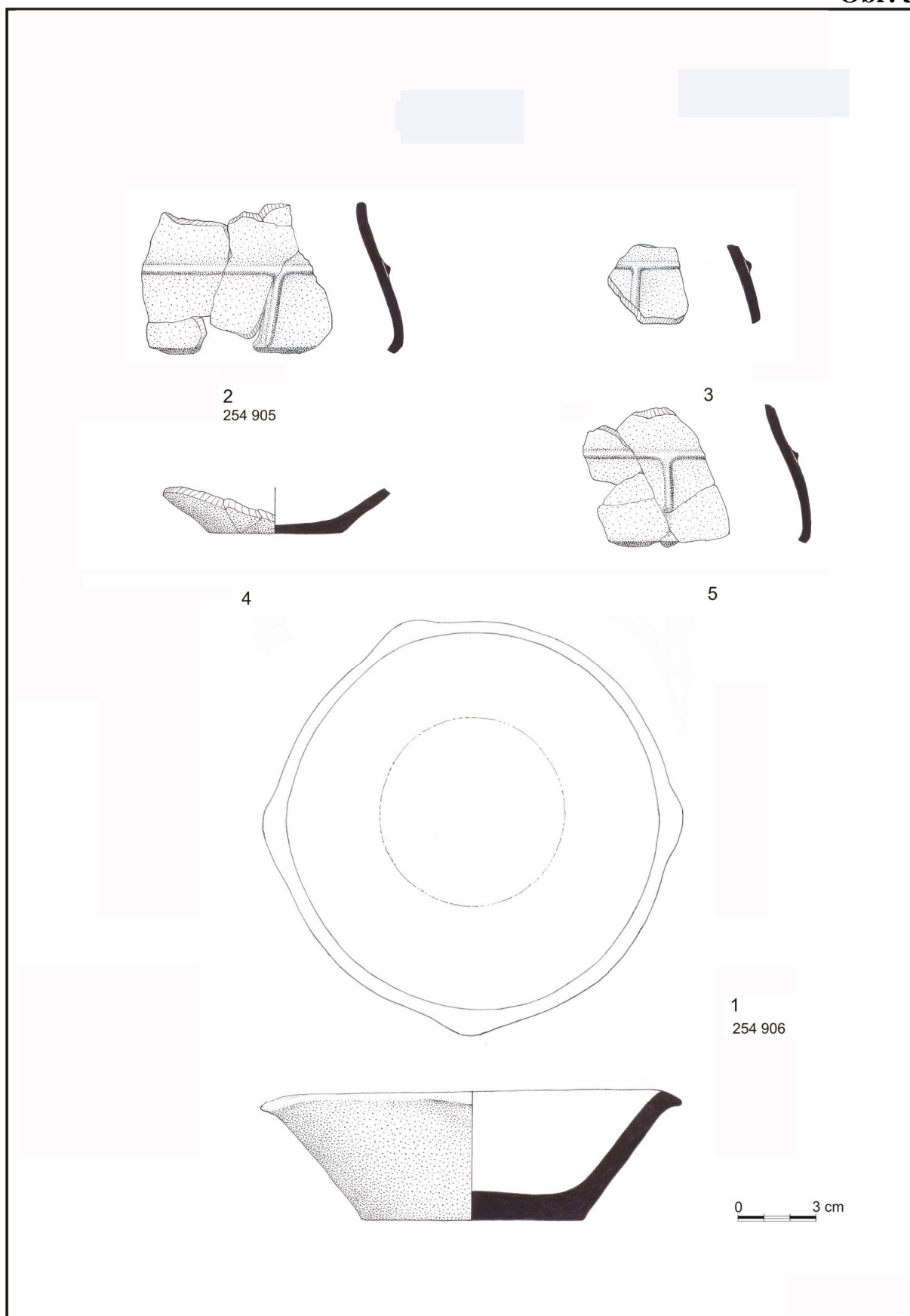
Prílohy

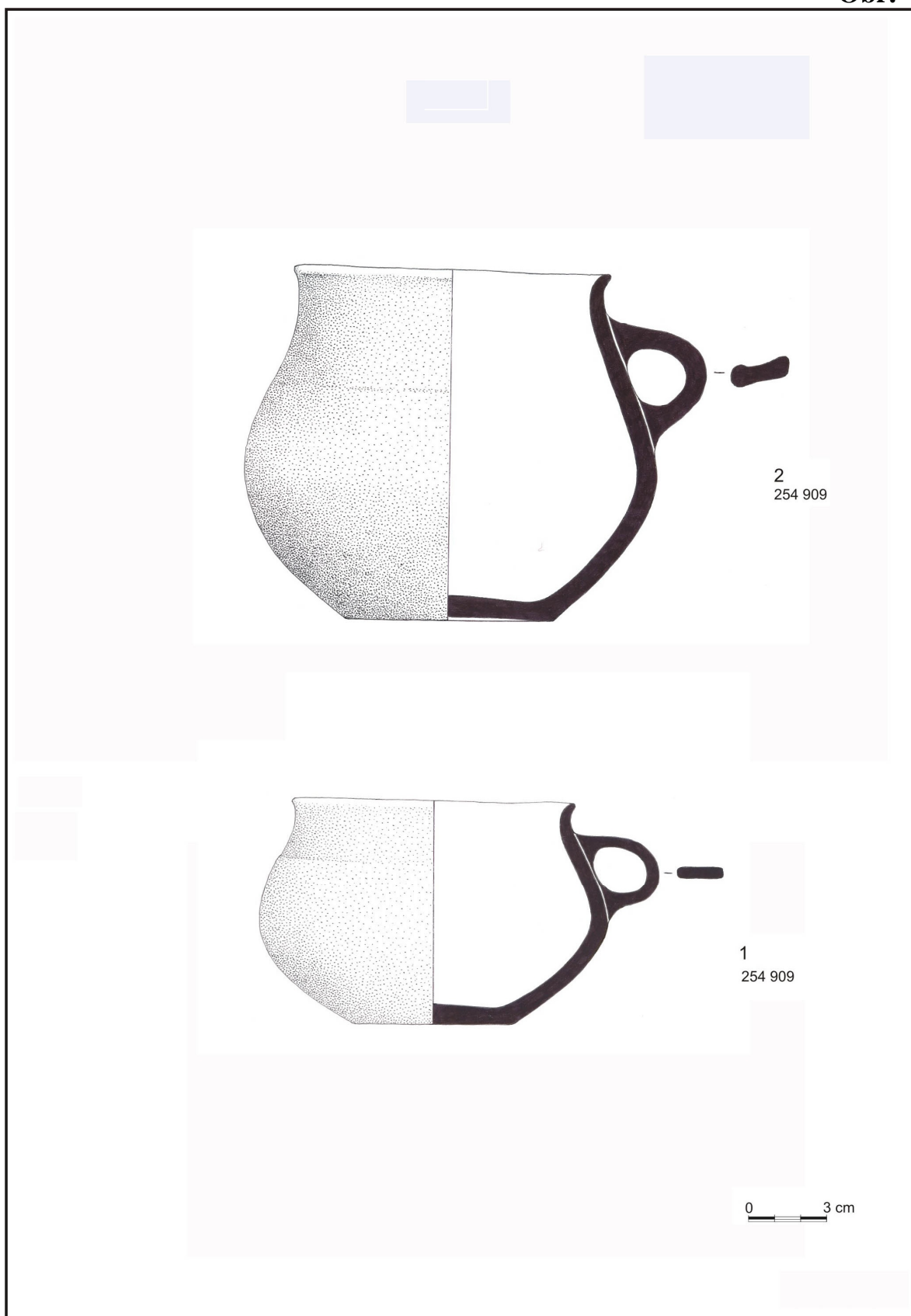

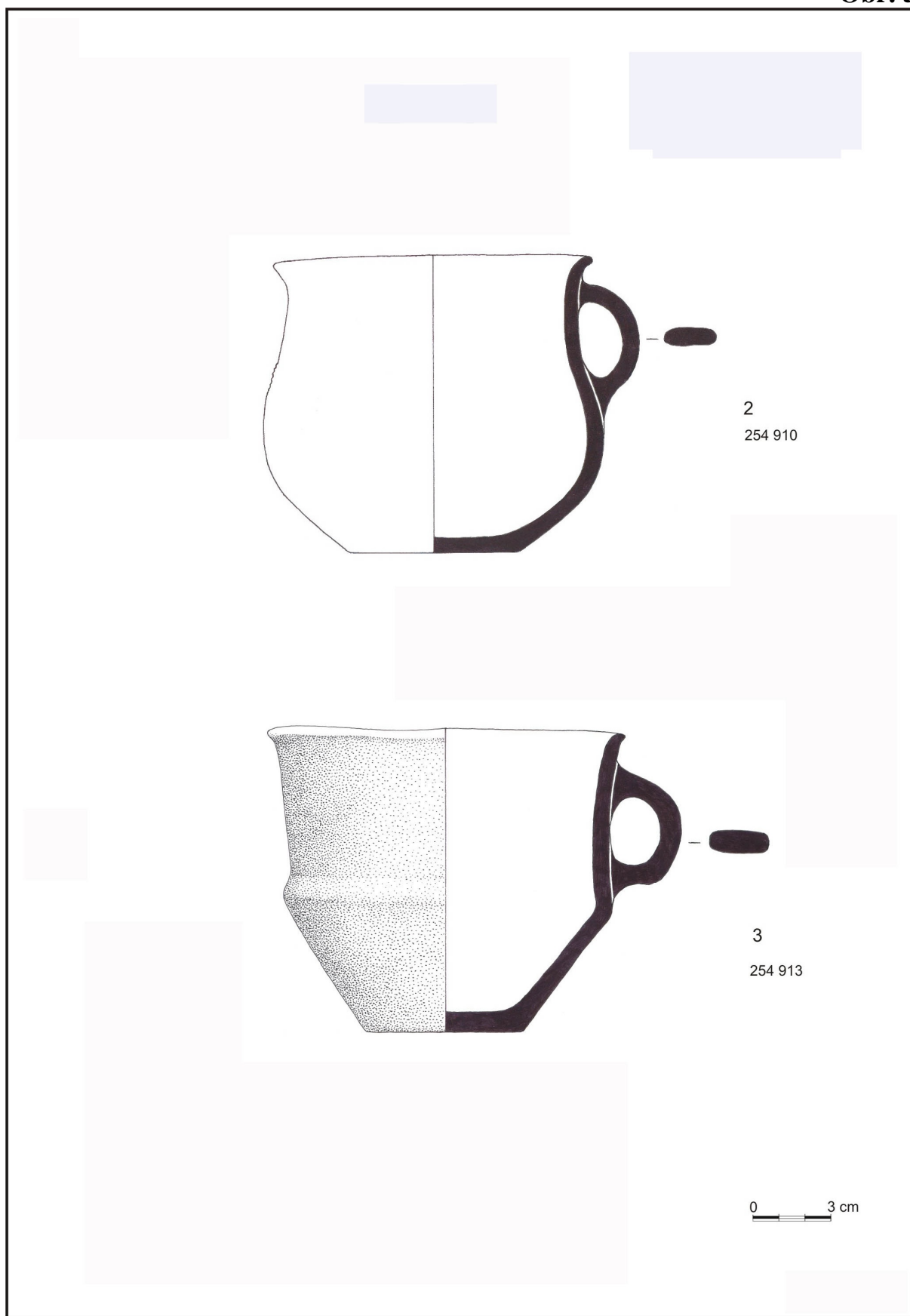
Mapa č. 2. Lokalita Nové Butovice (k.ú. Stodůlky, Jinonice)

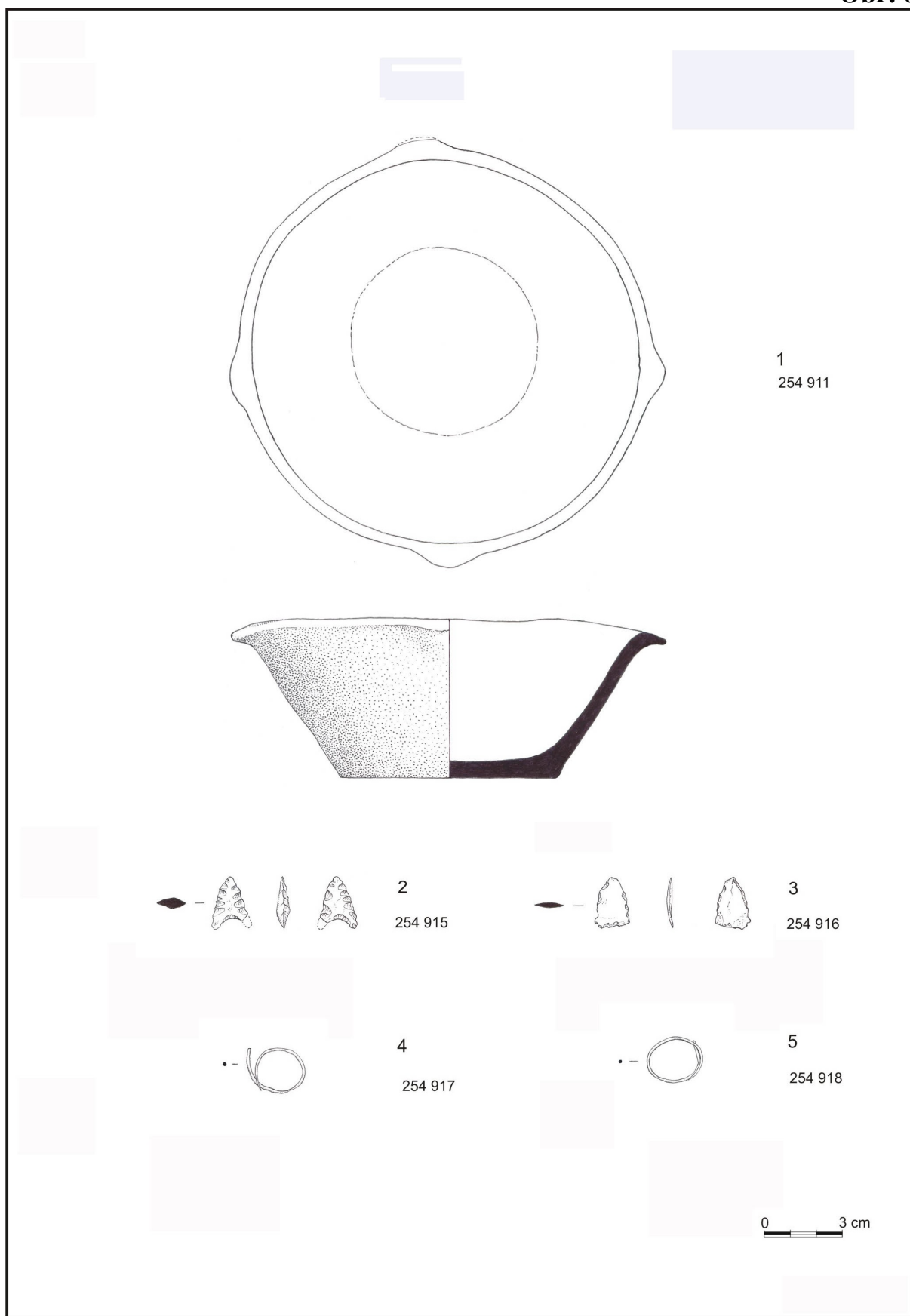

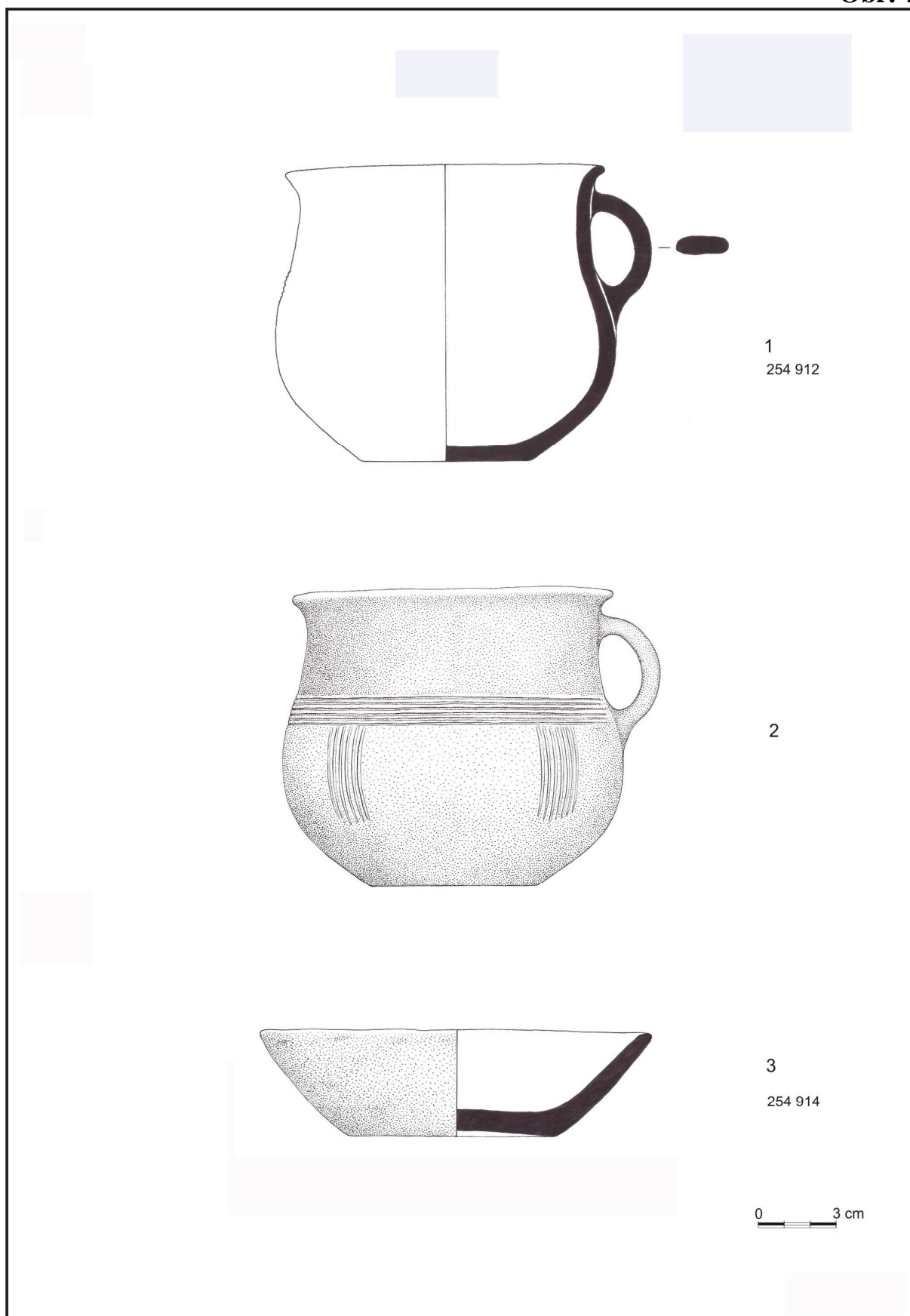

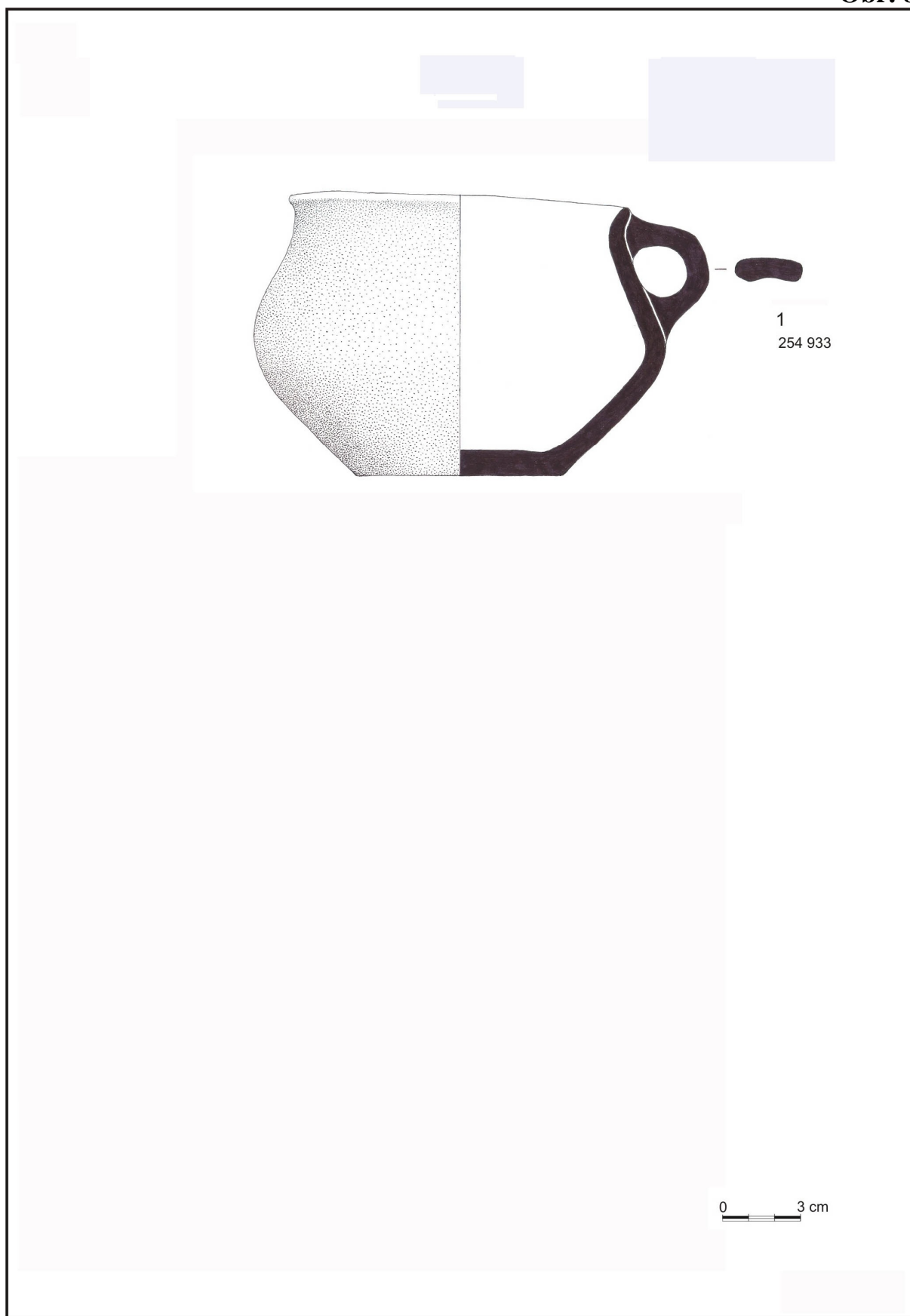

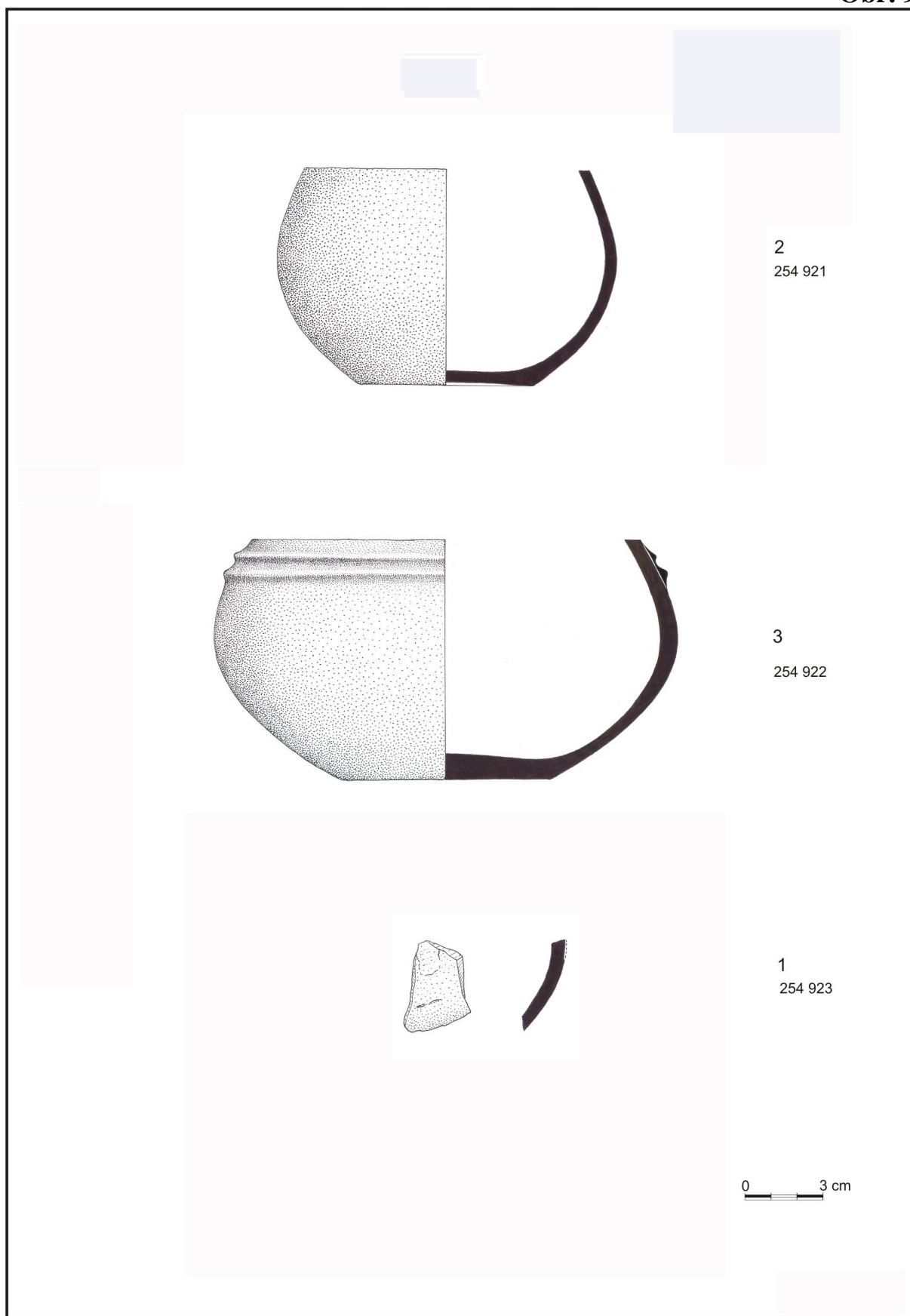

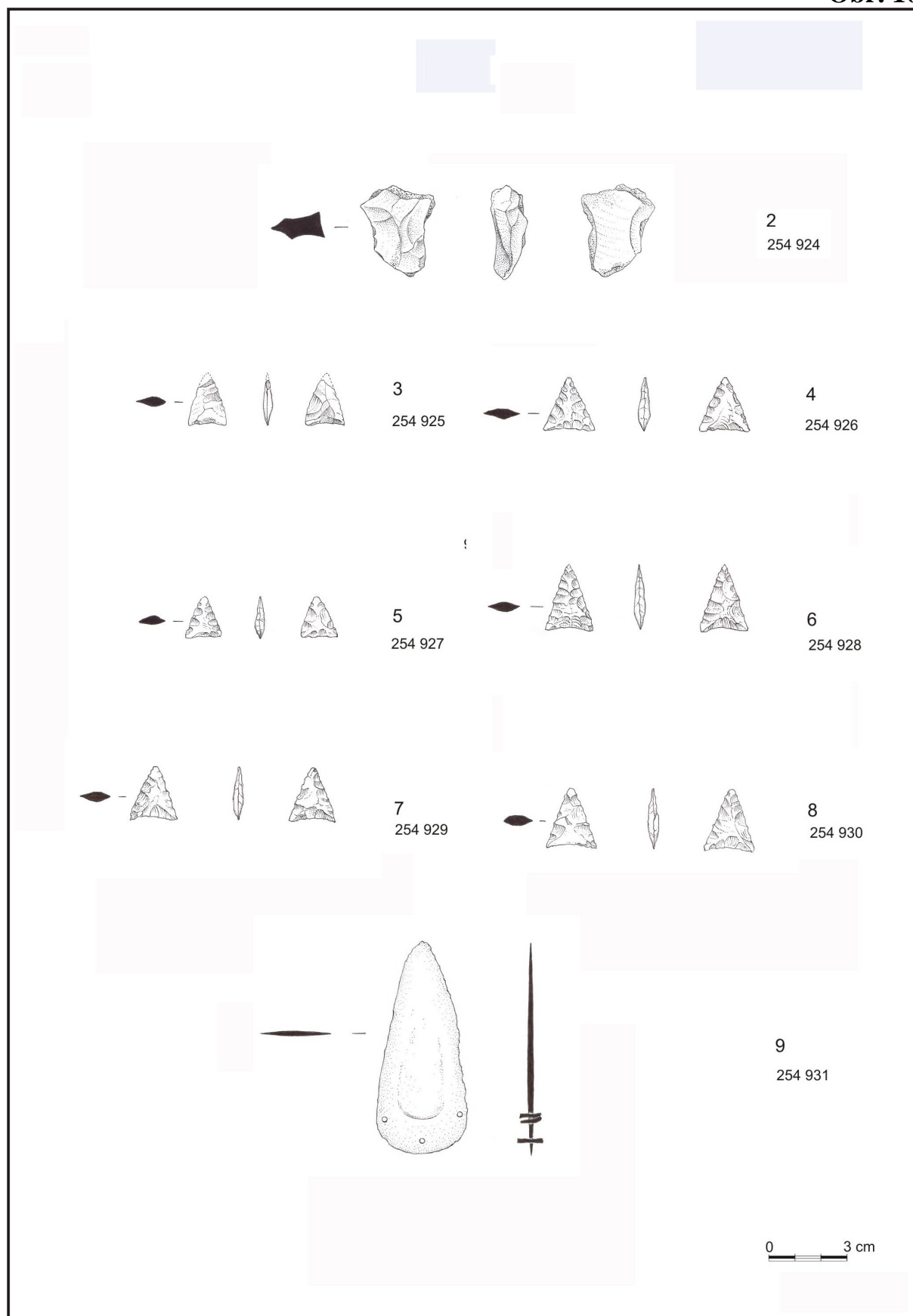

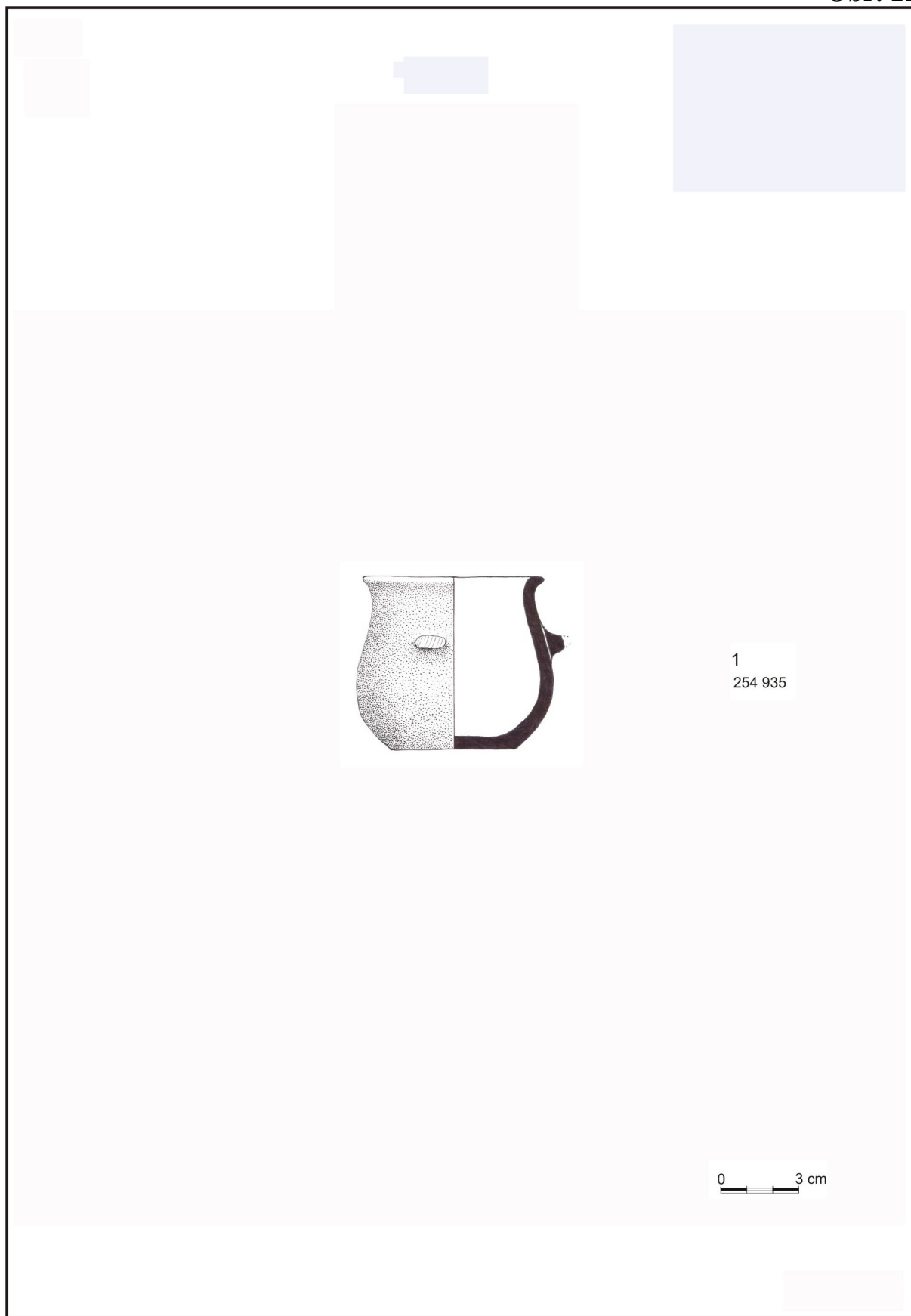

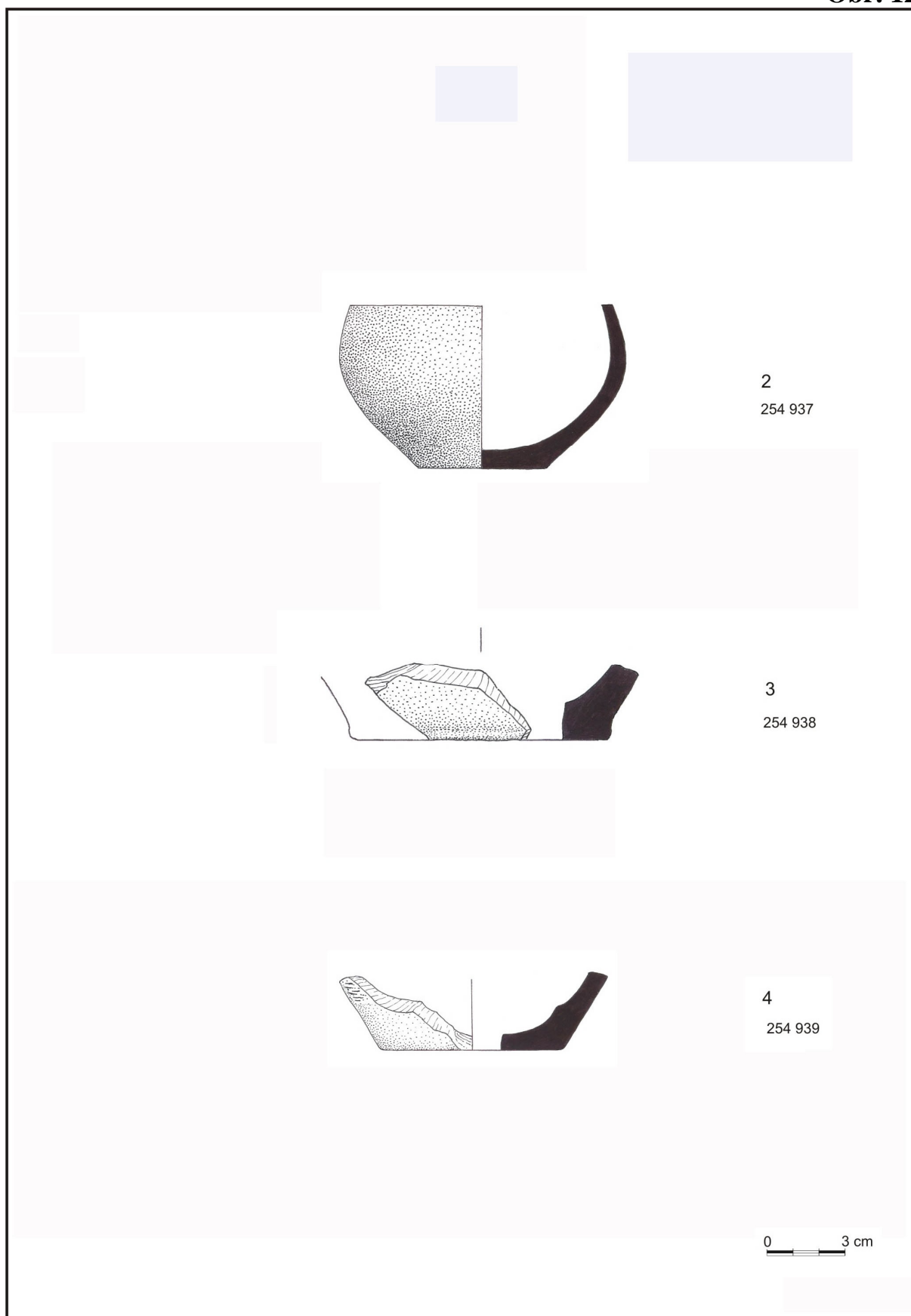

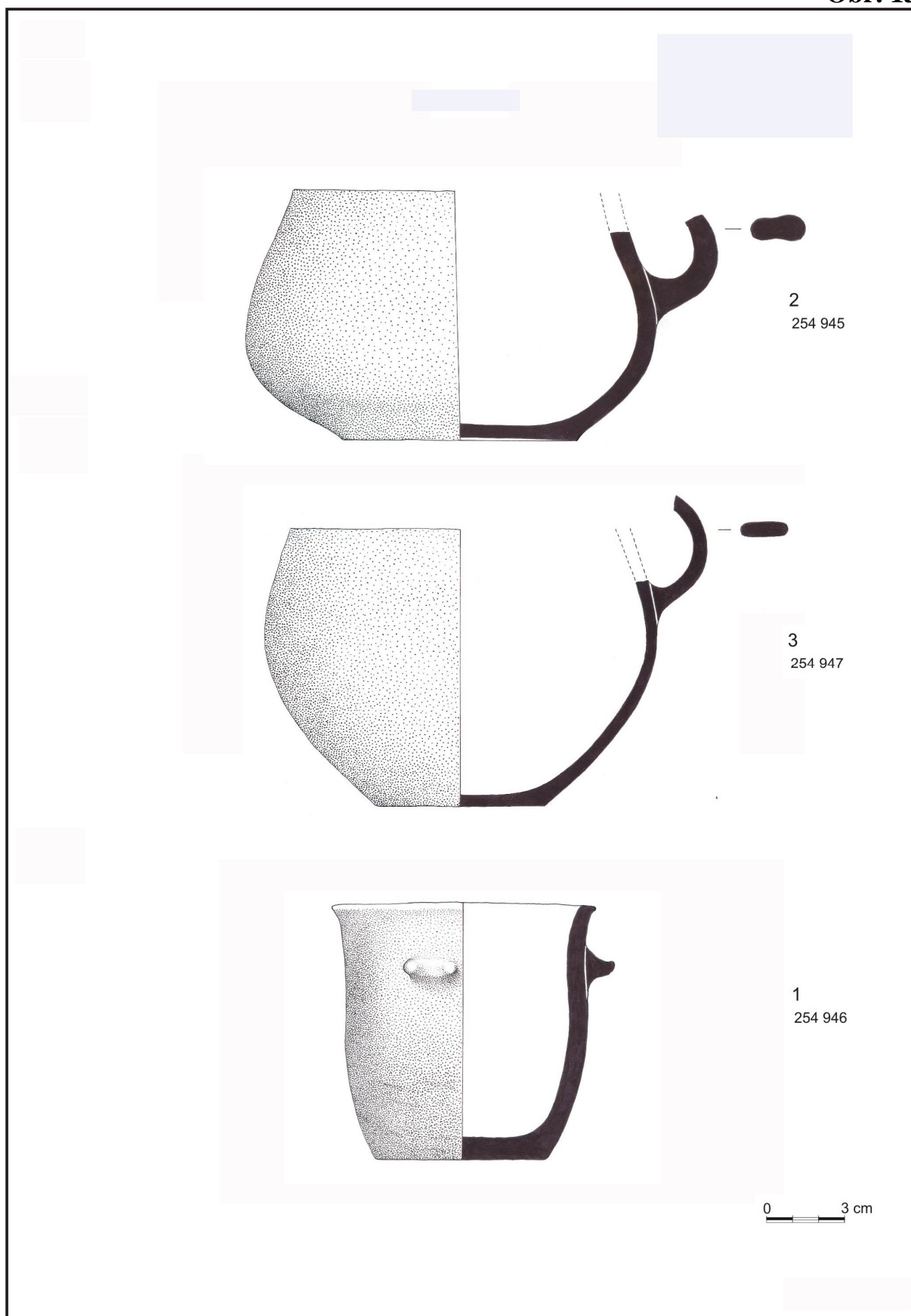

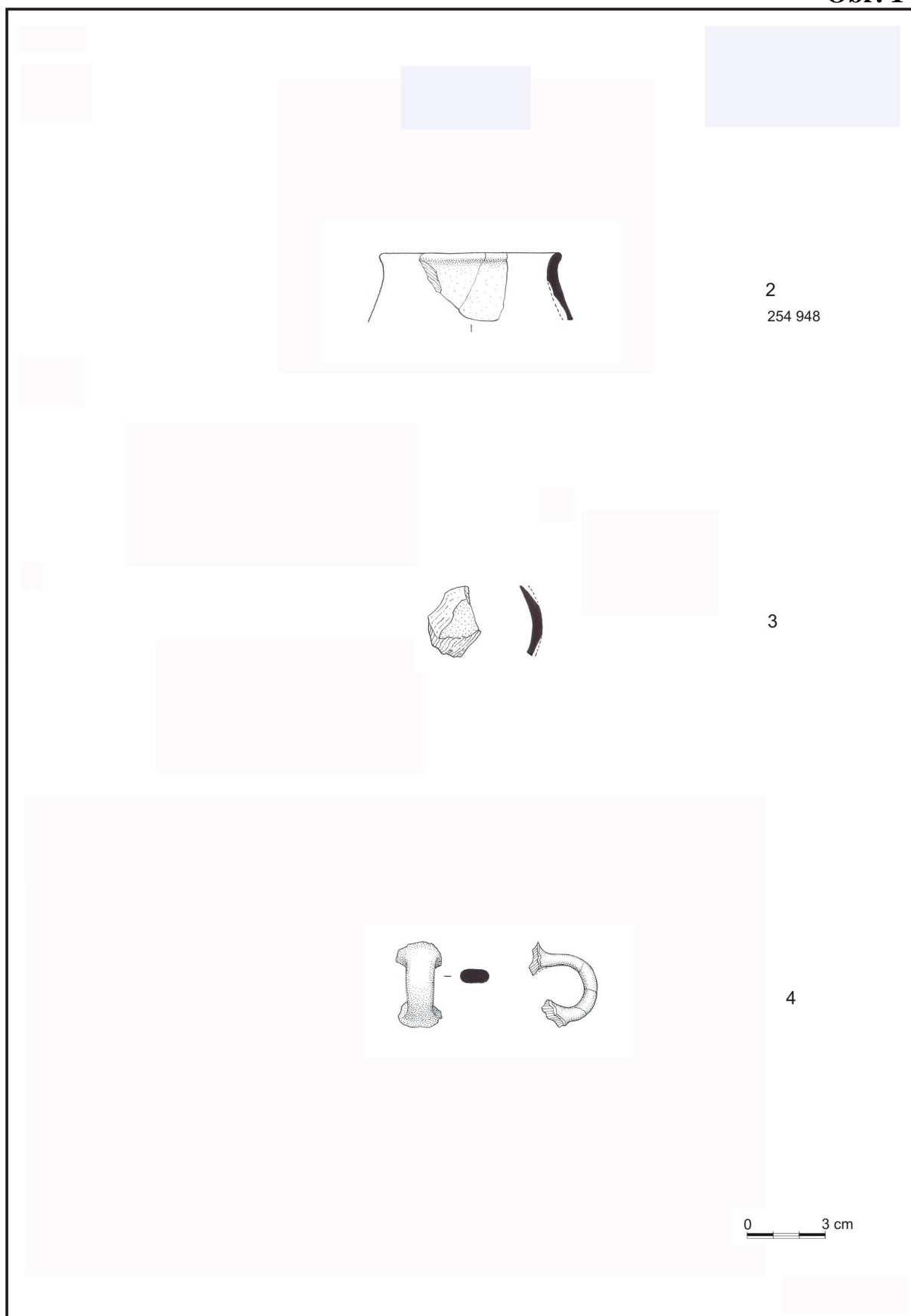

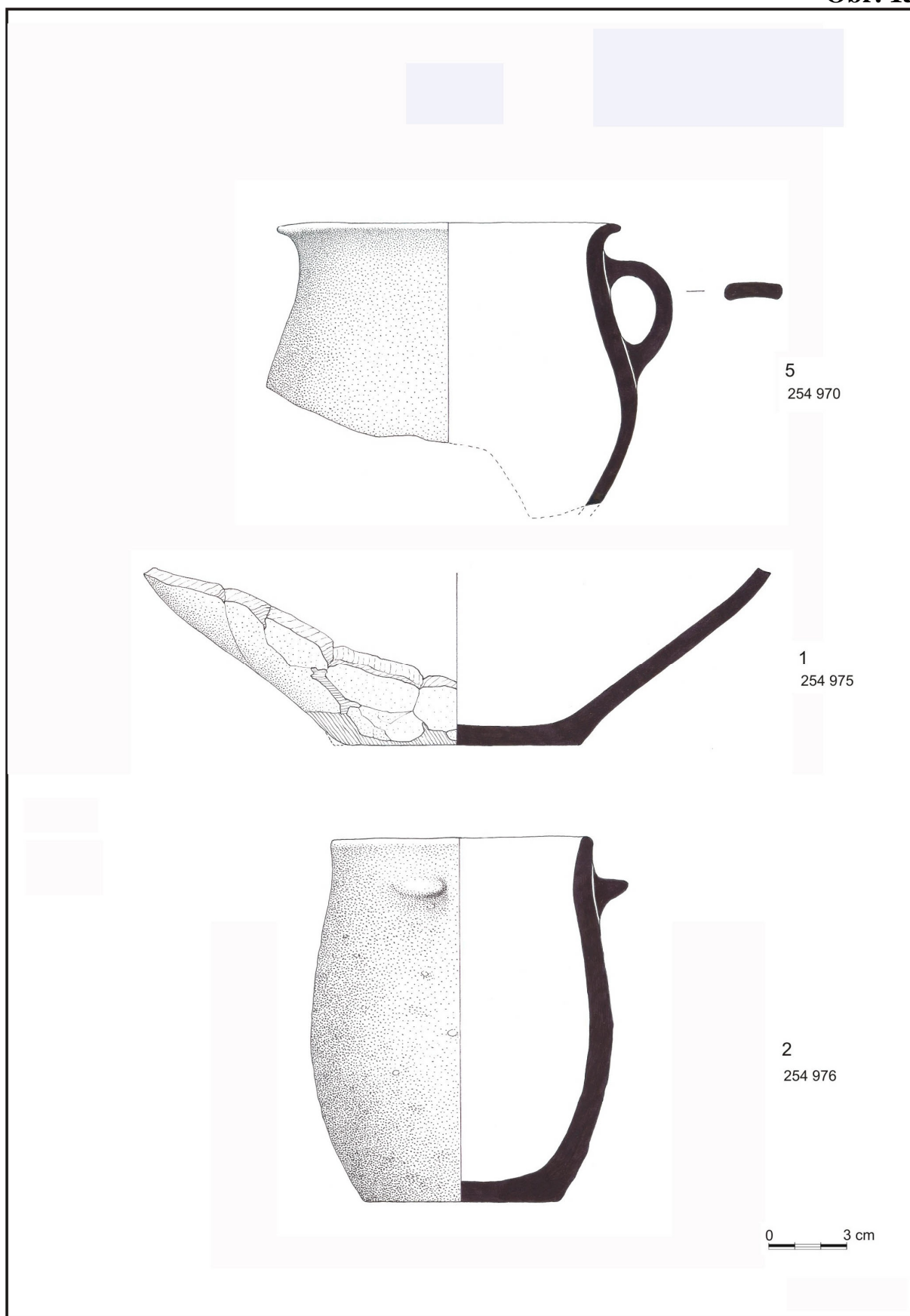

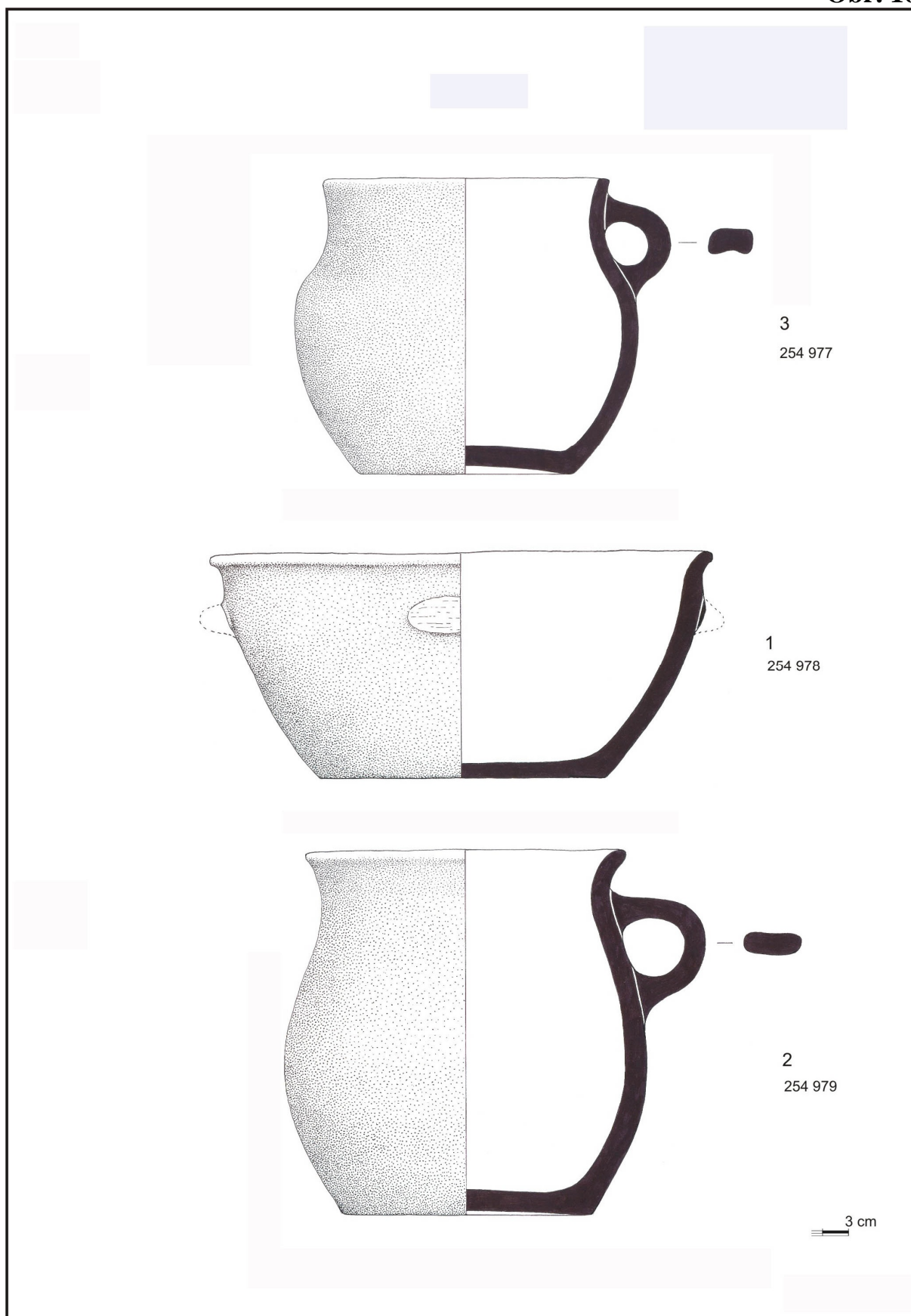

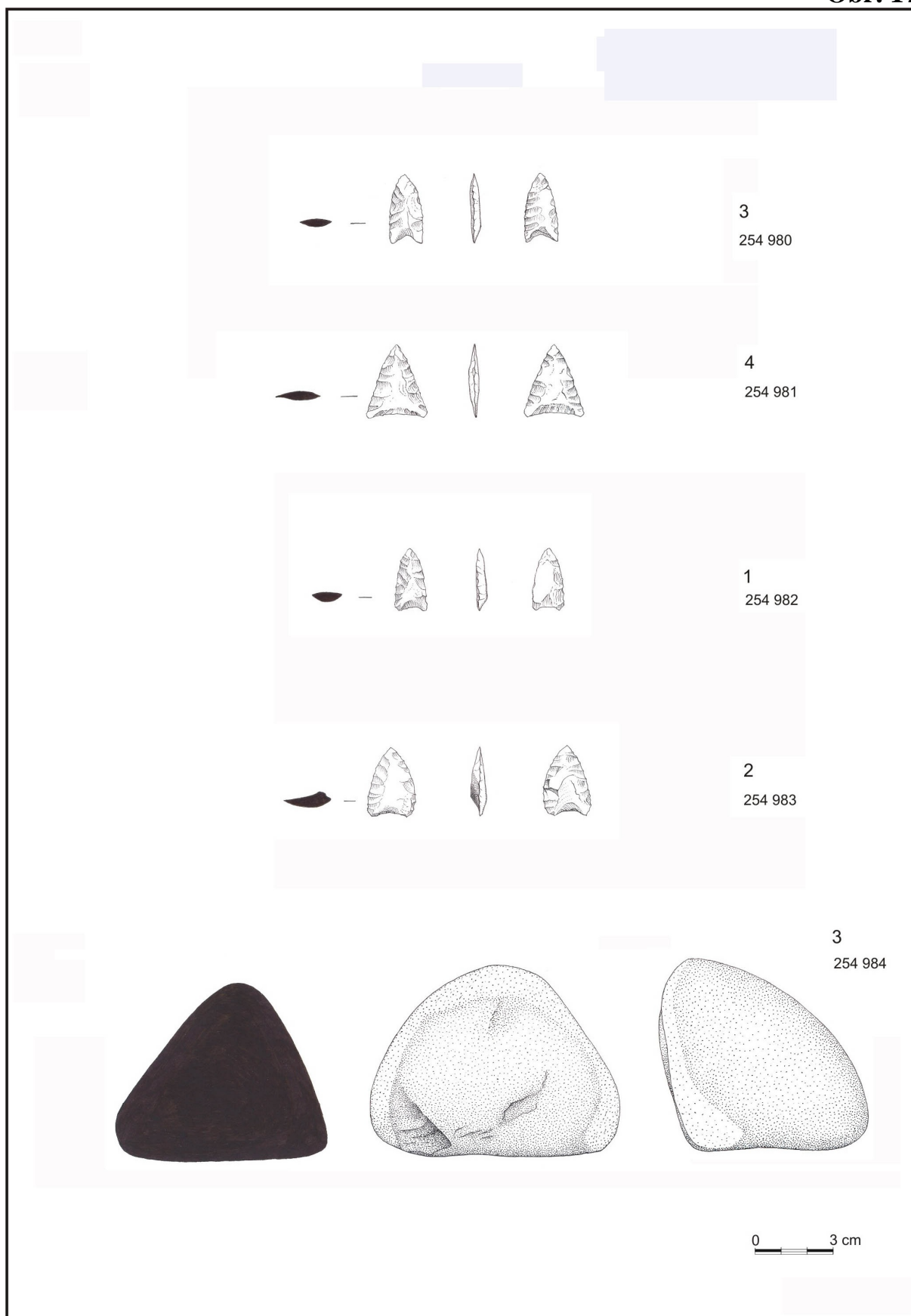

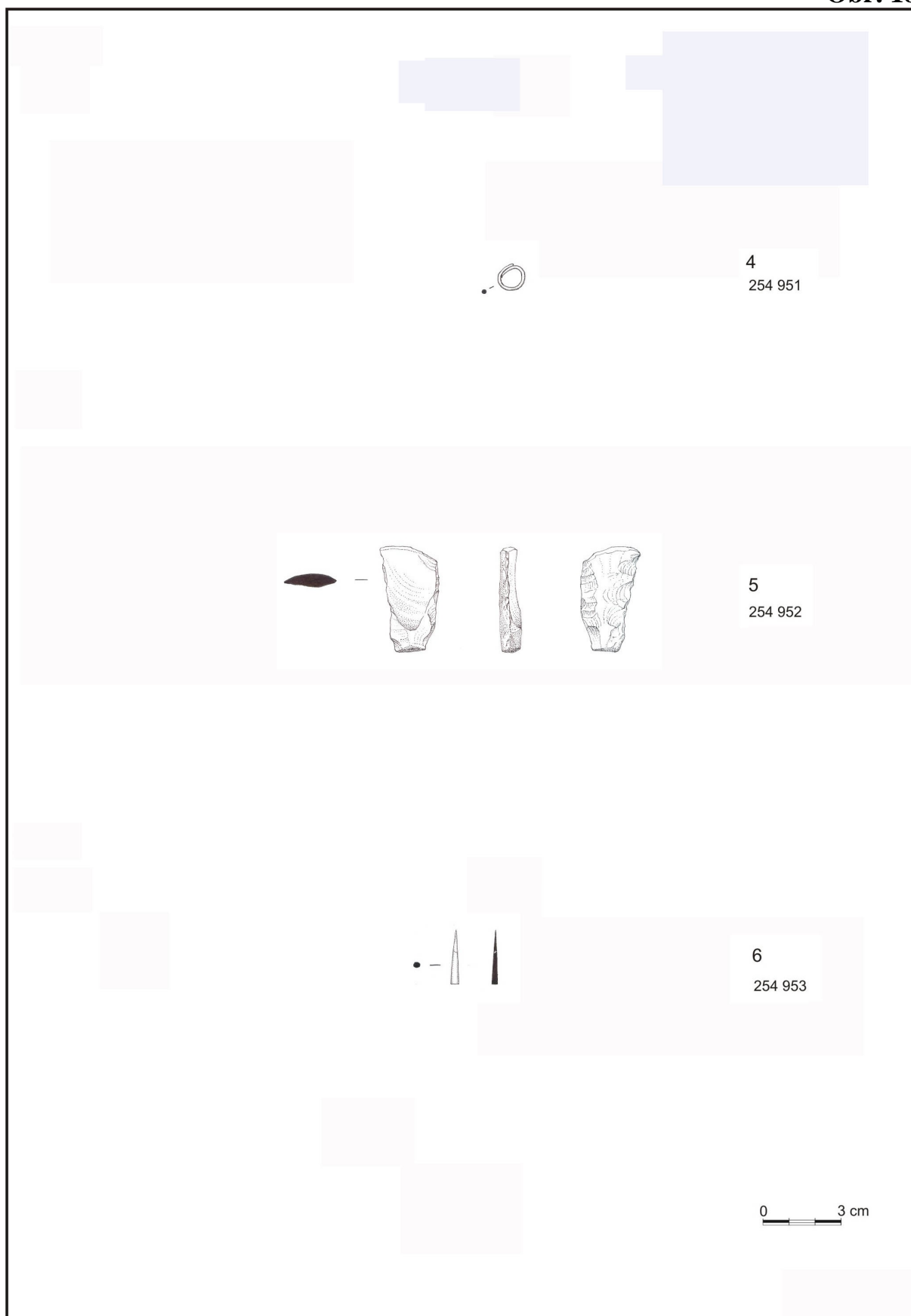

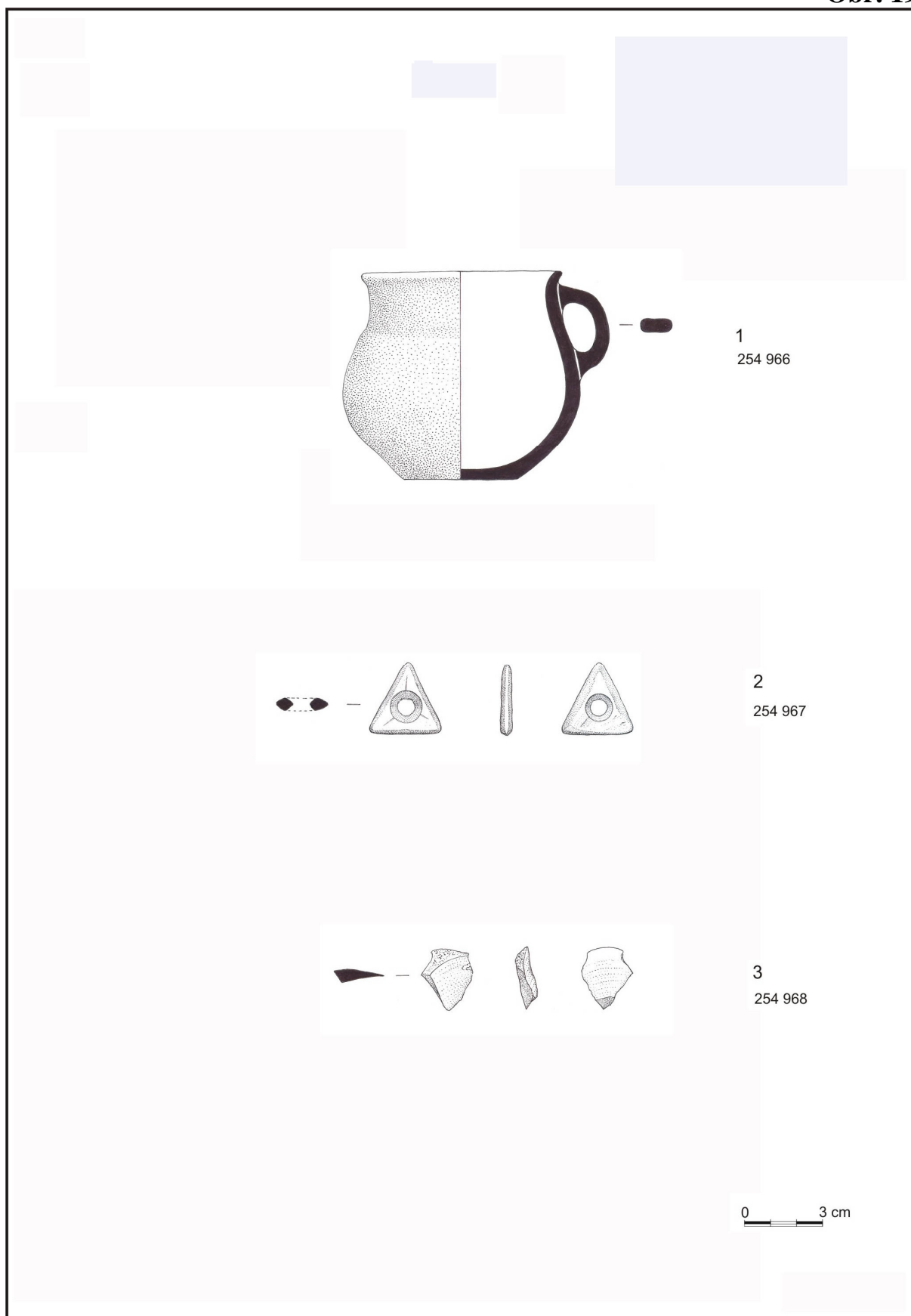

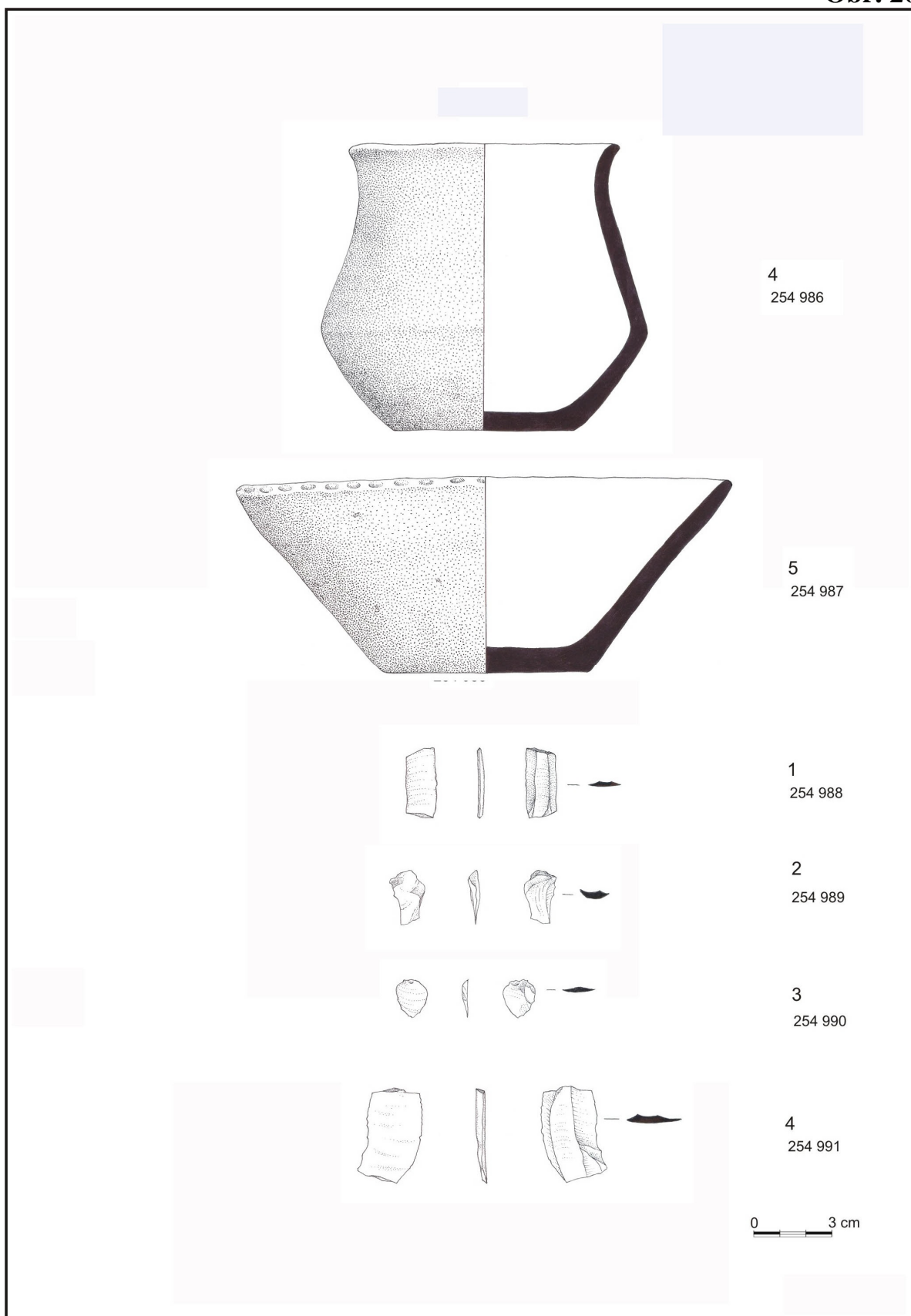

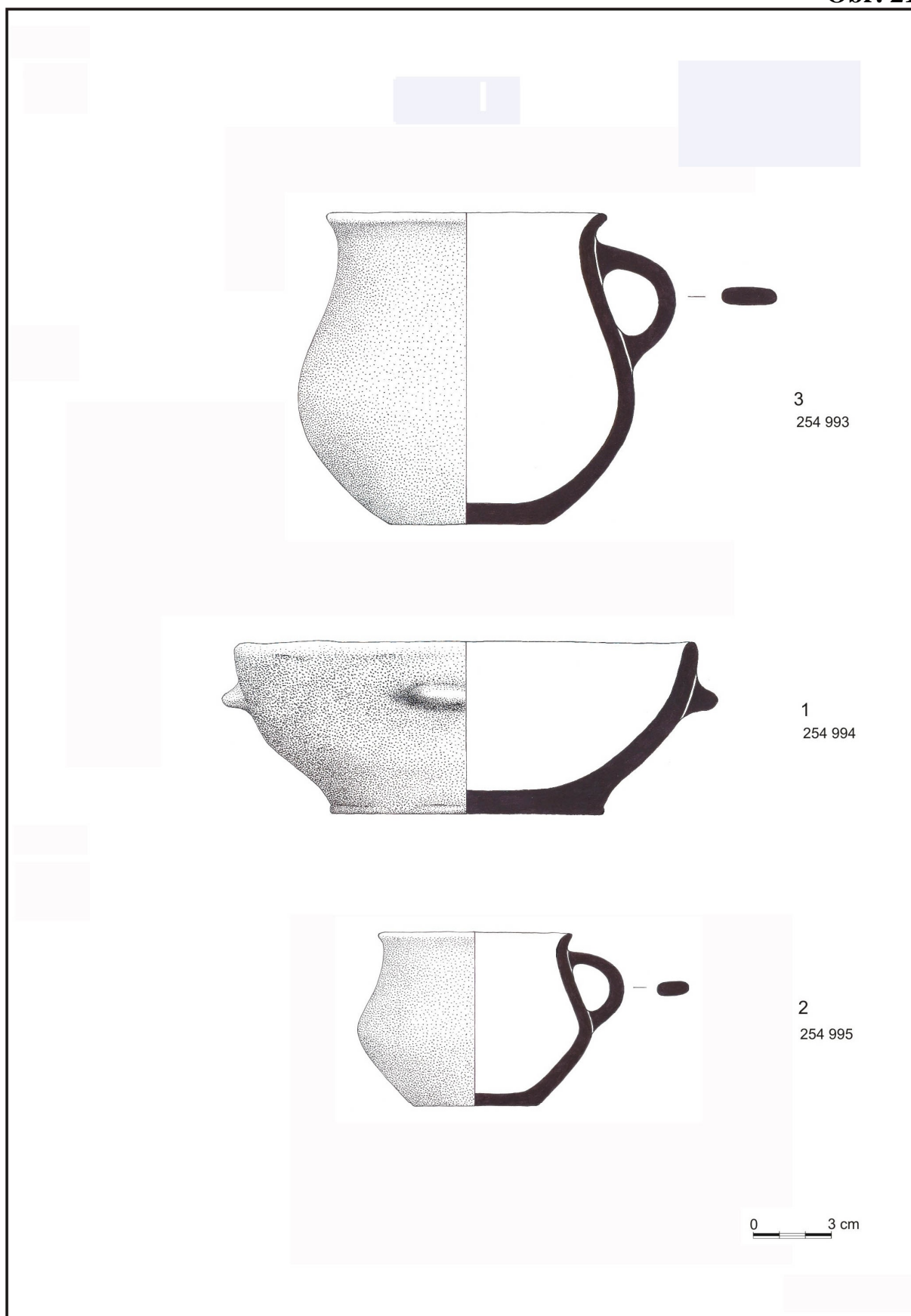

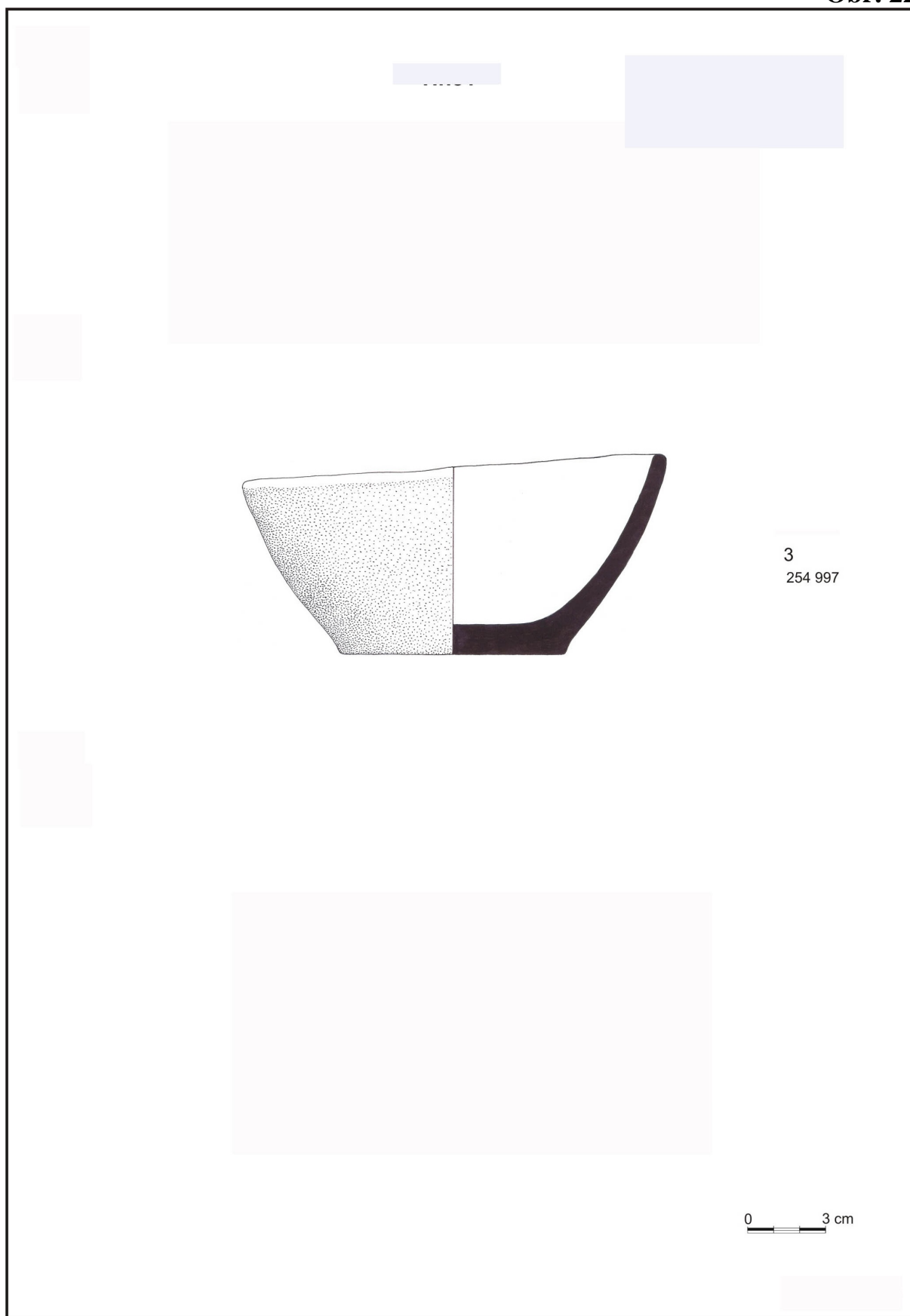

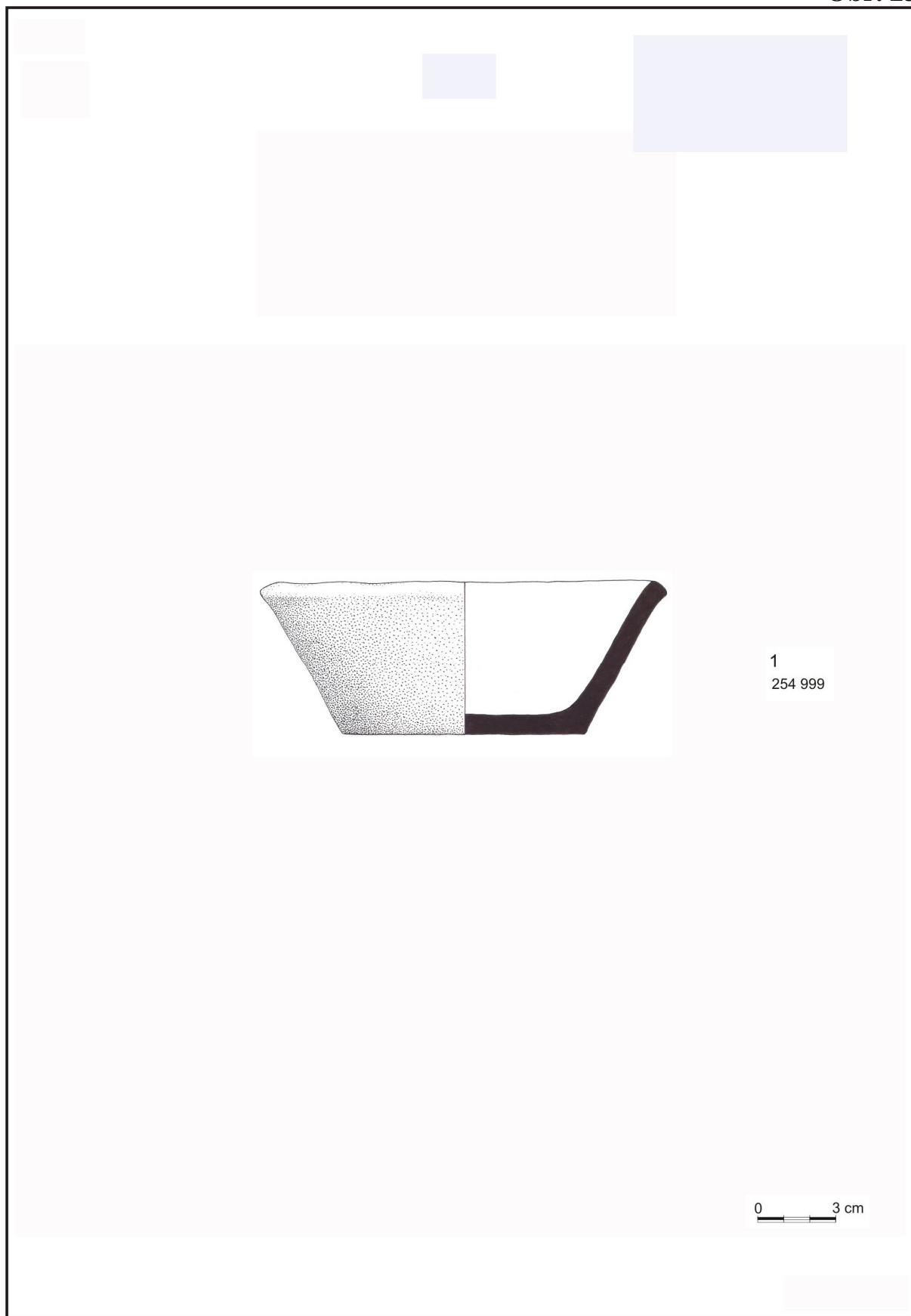

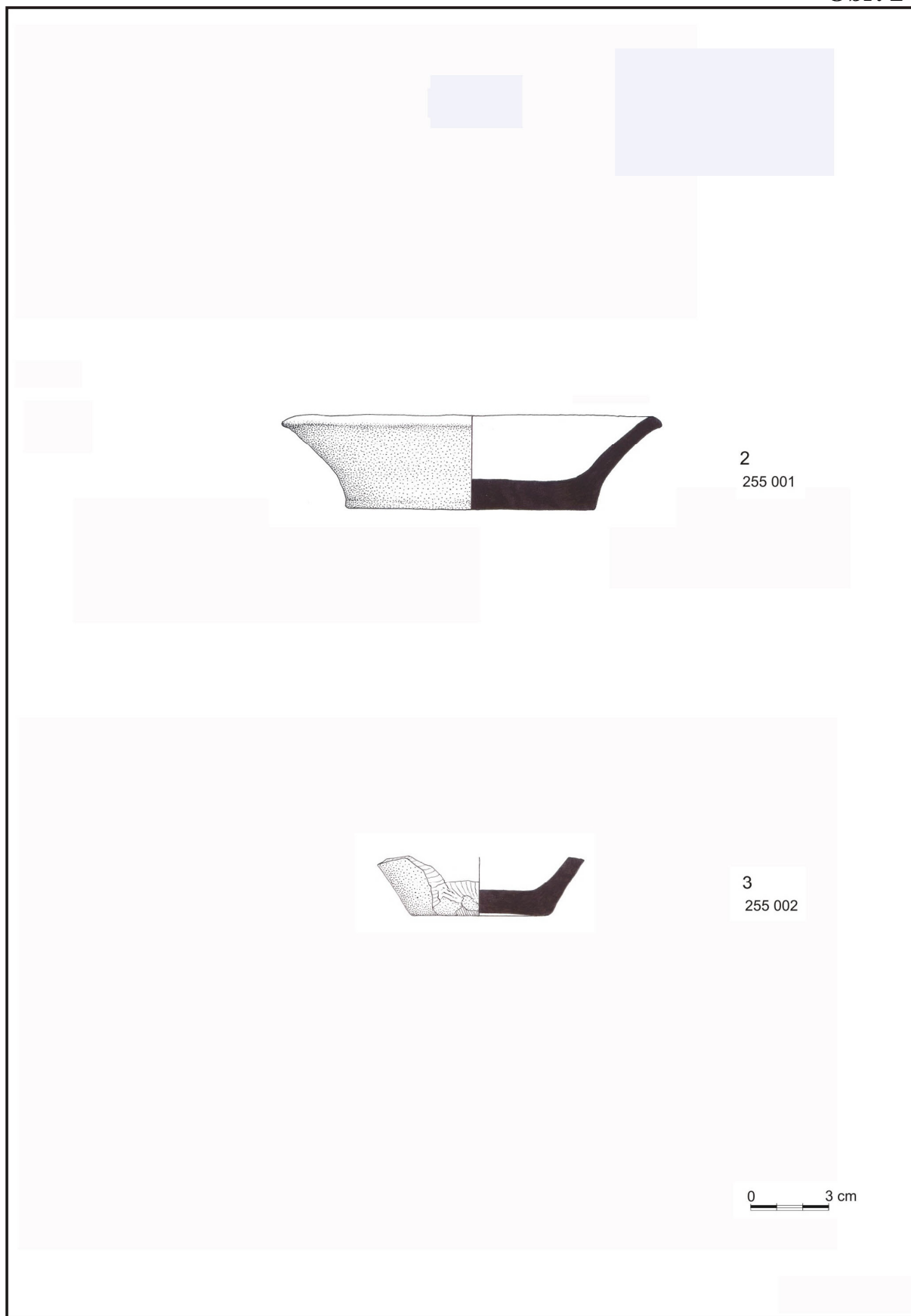

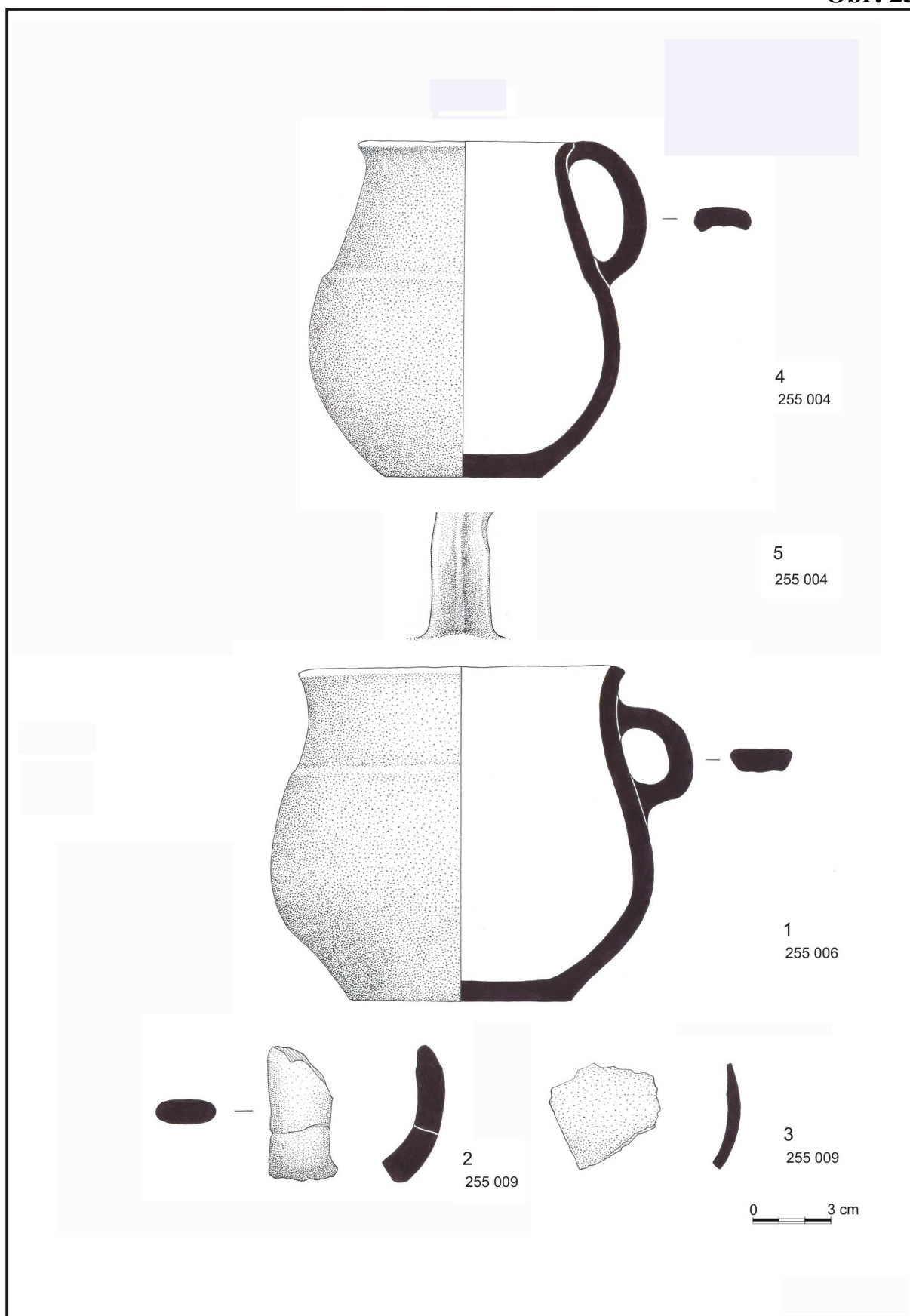

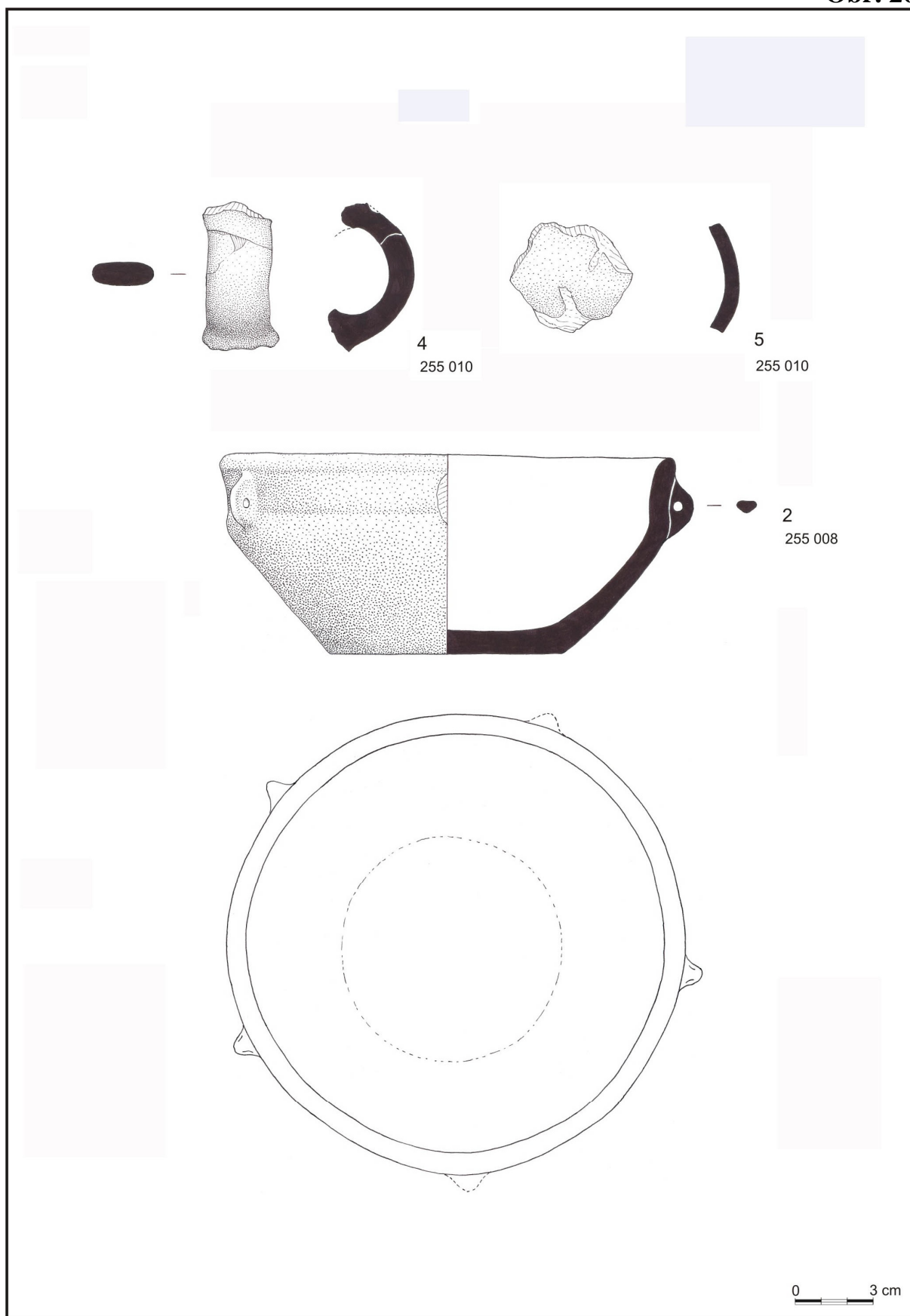

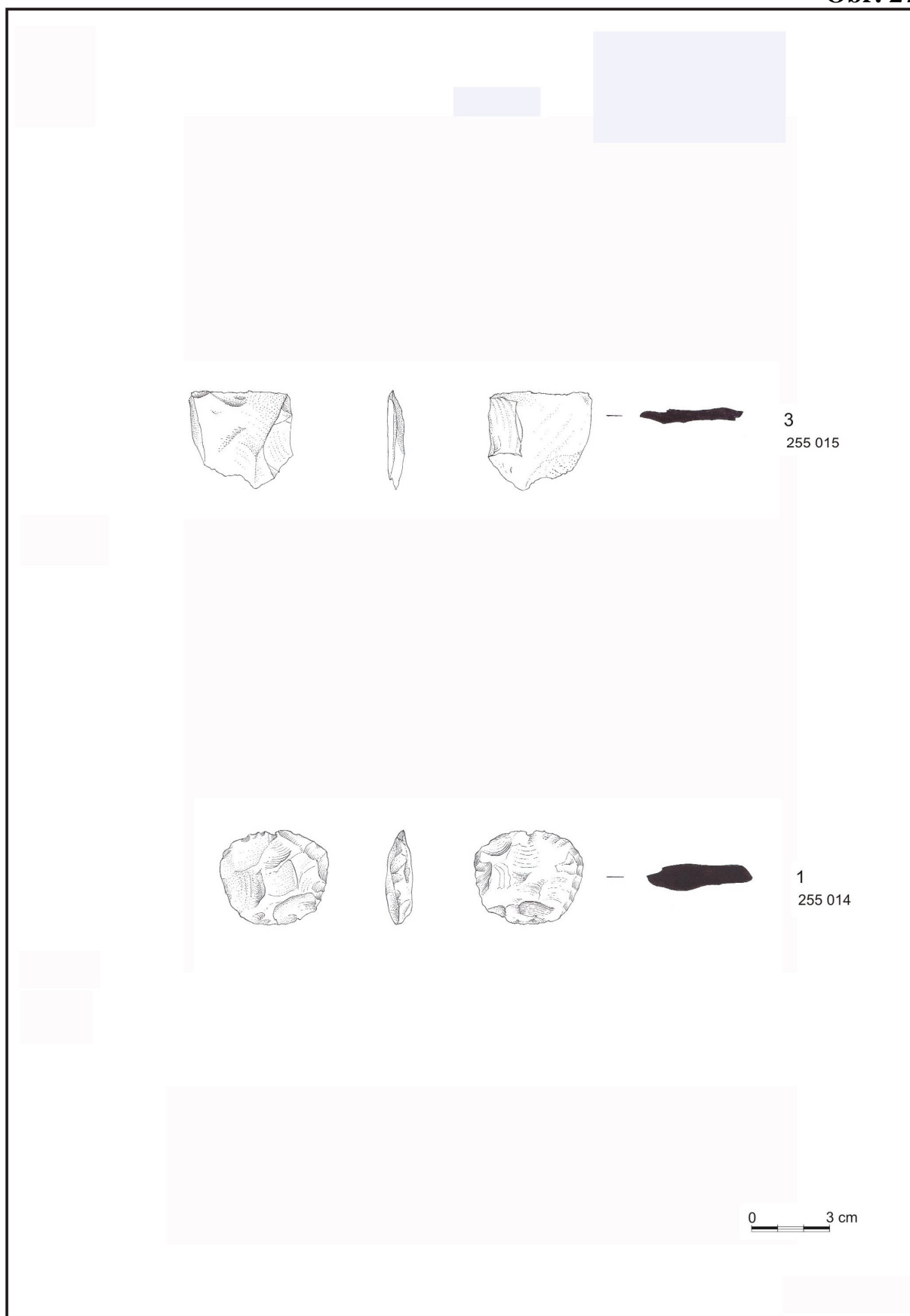

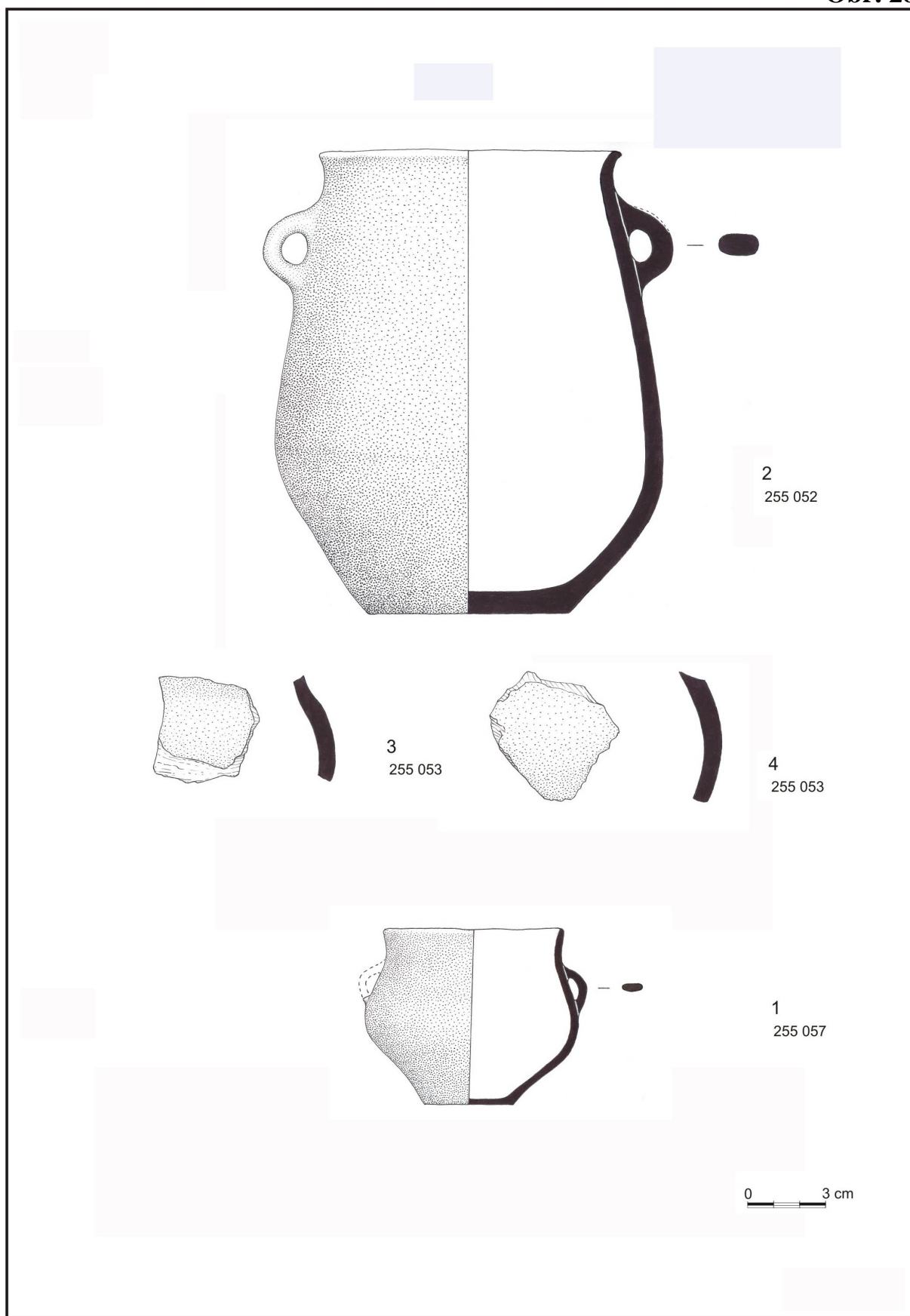

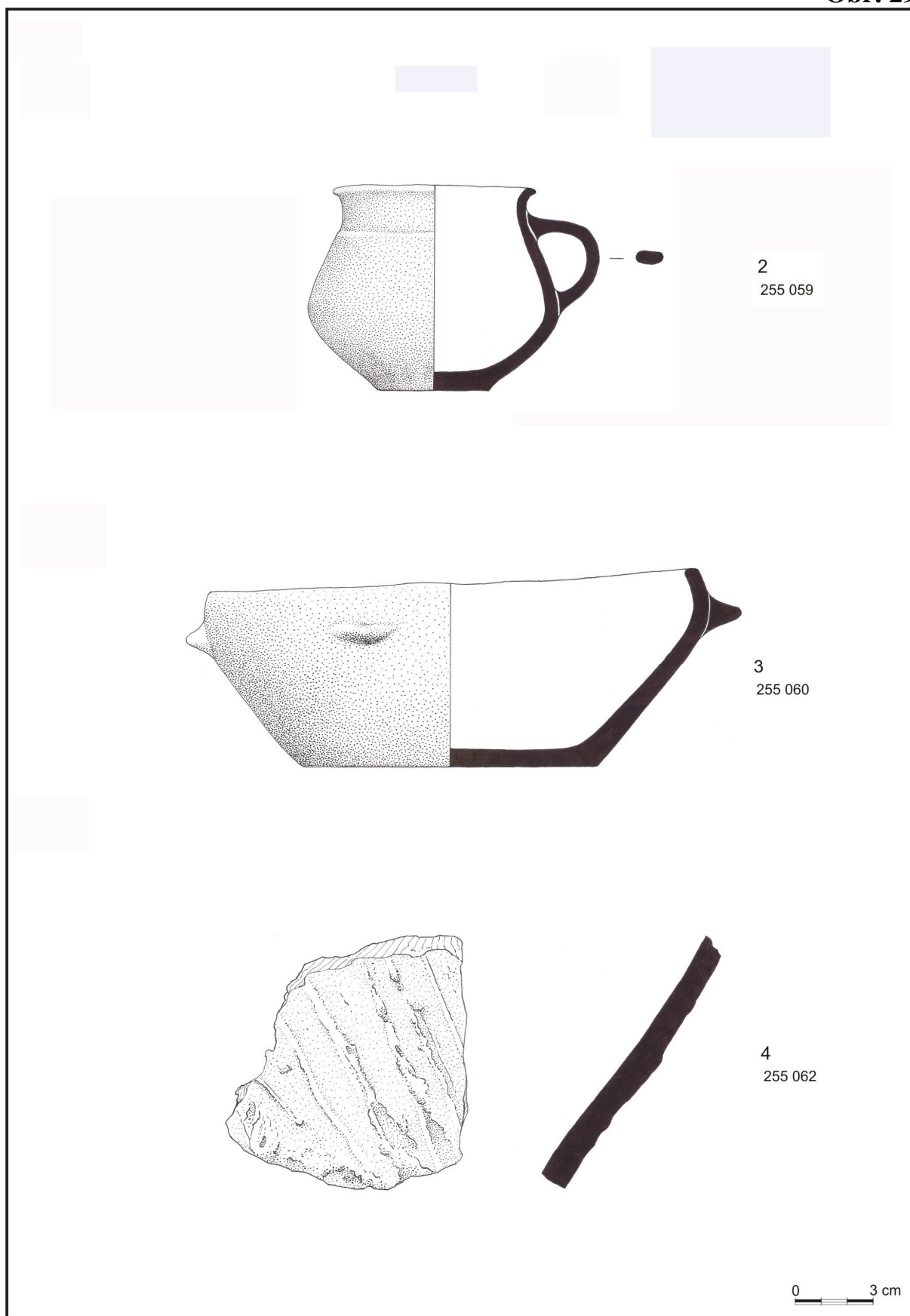

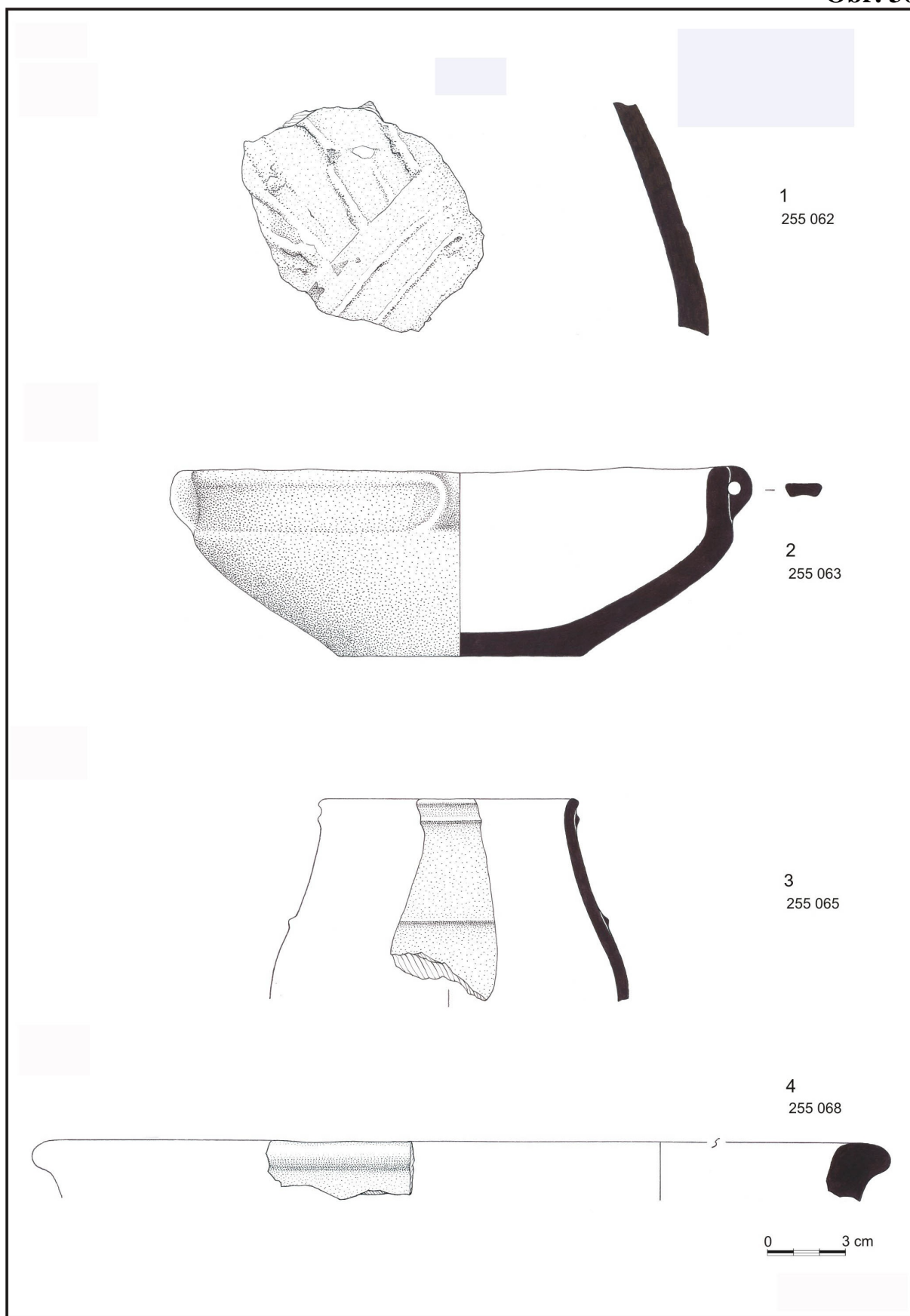

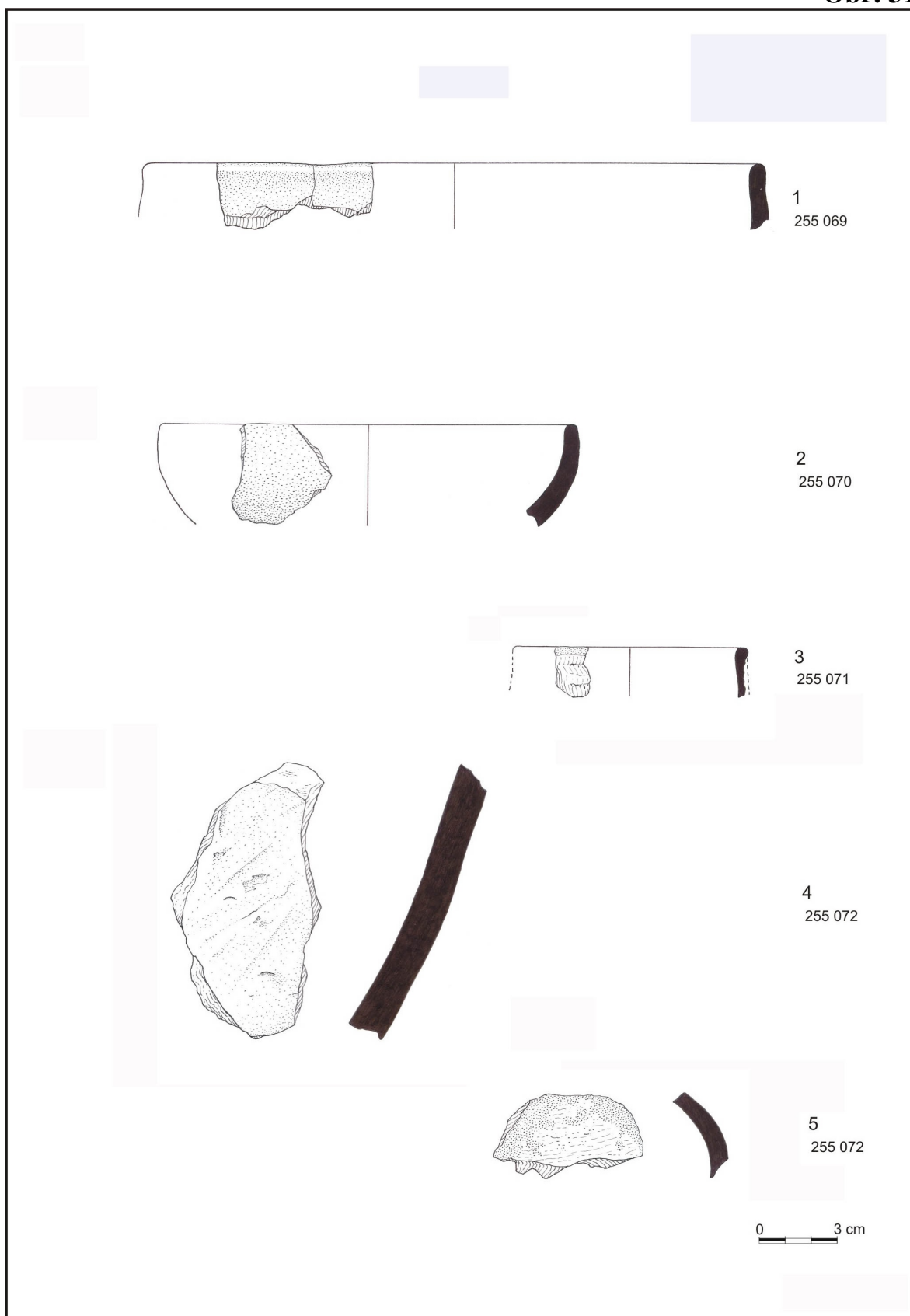

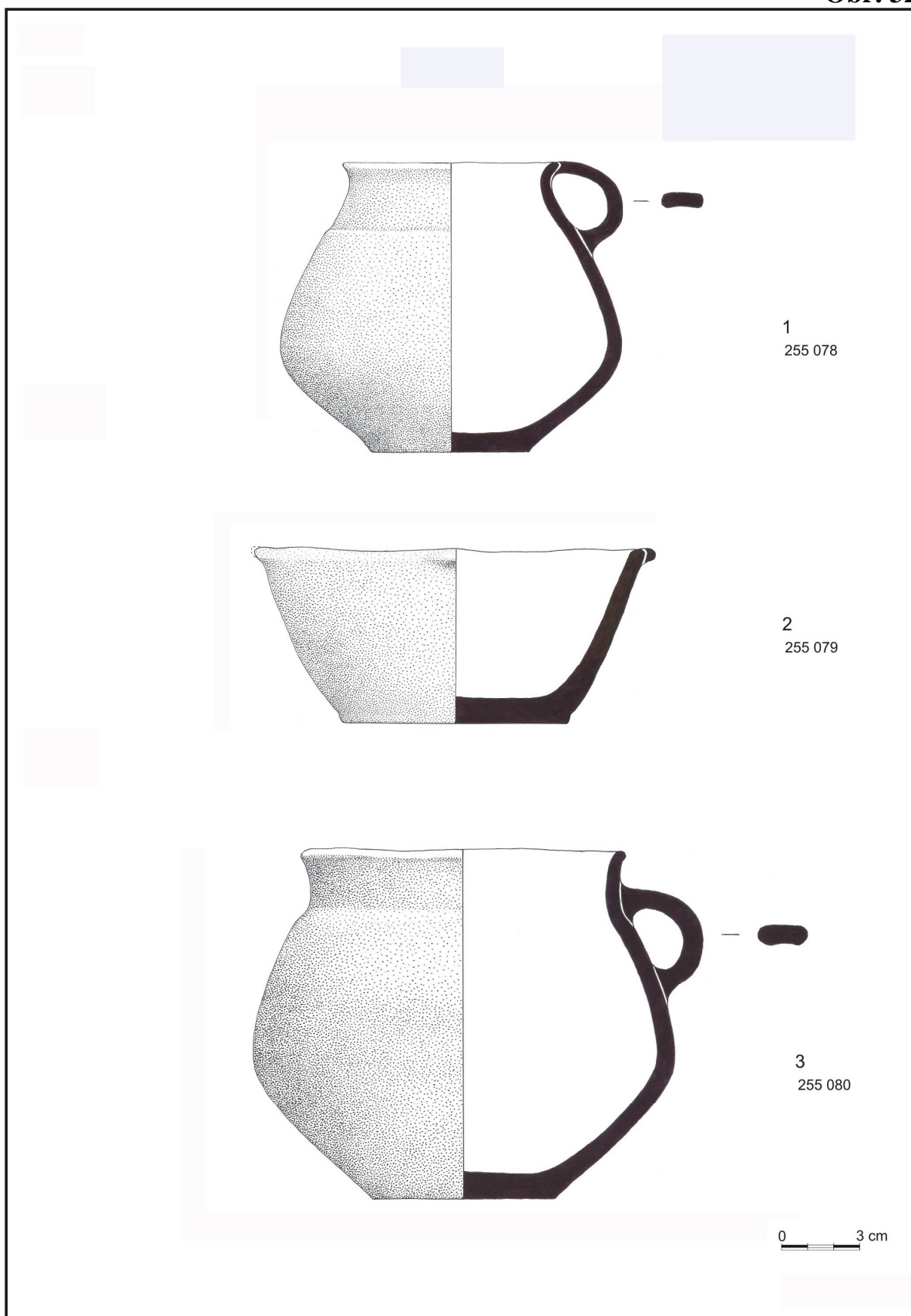

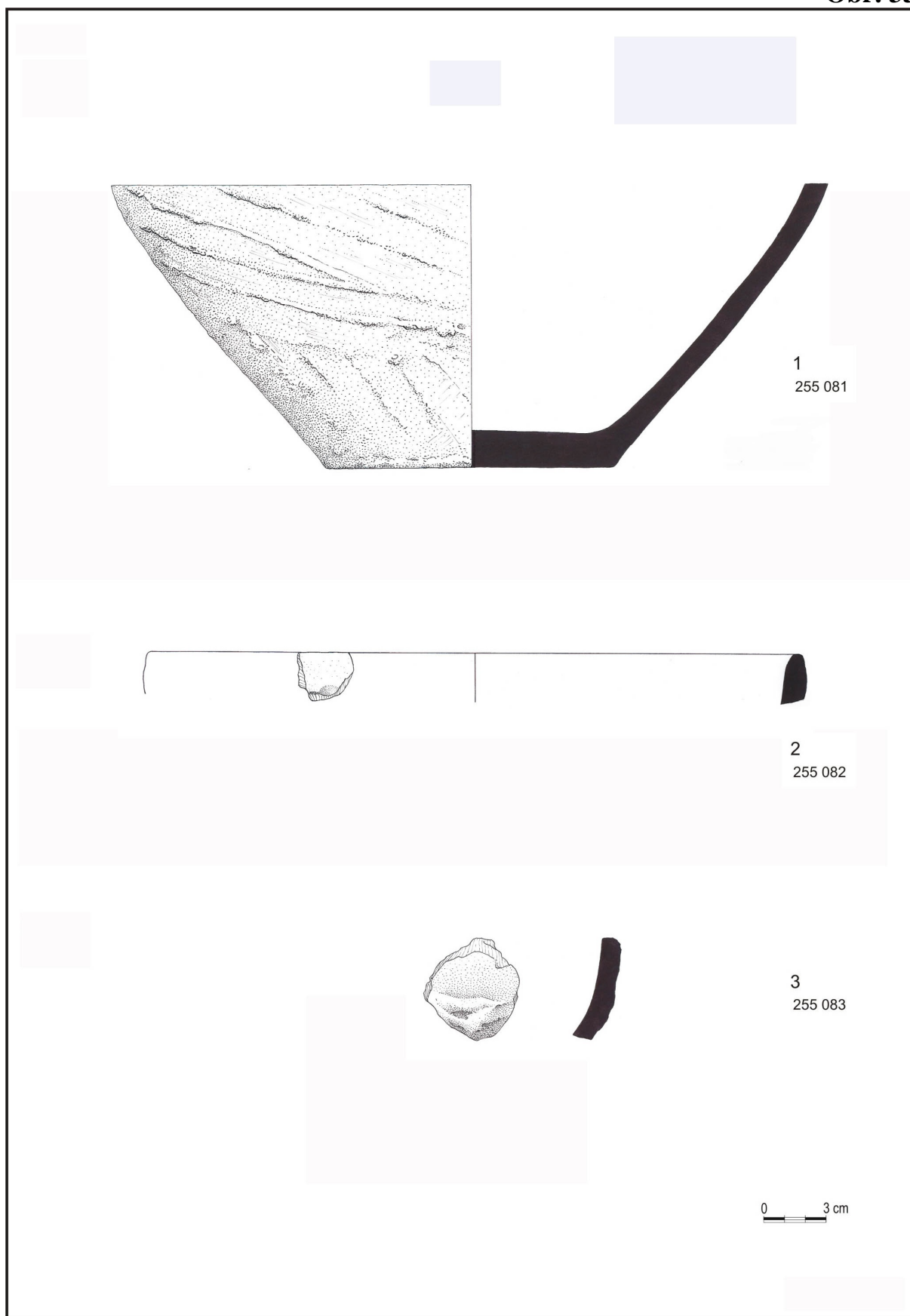

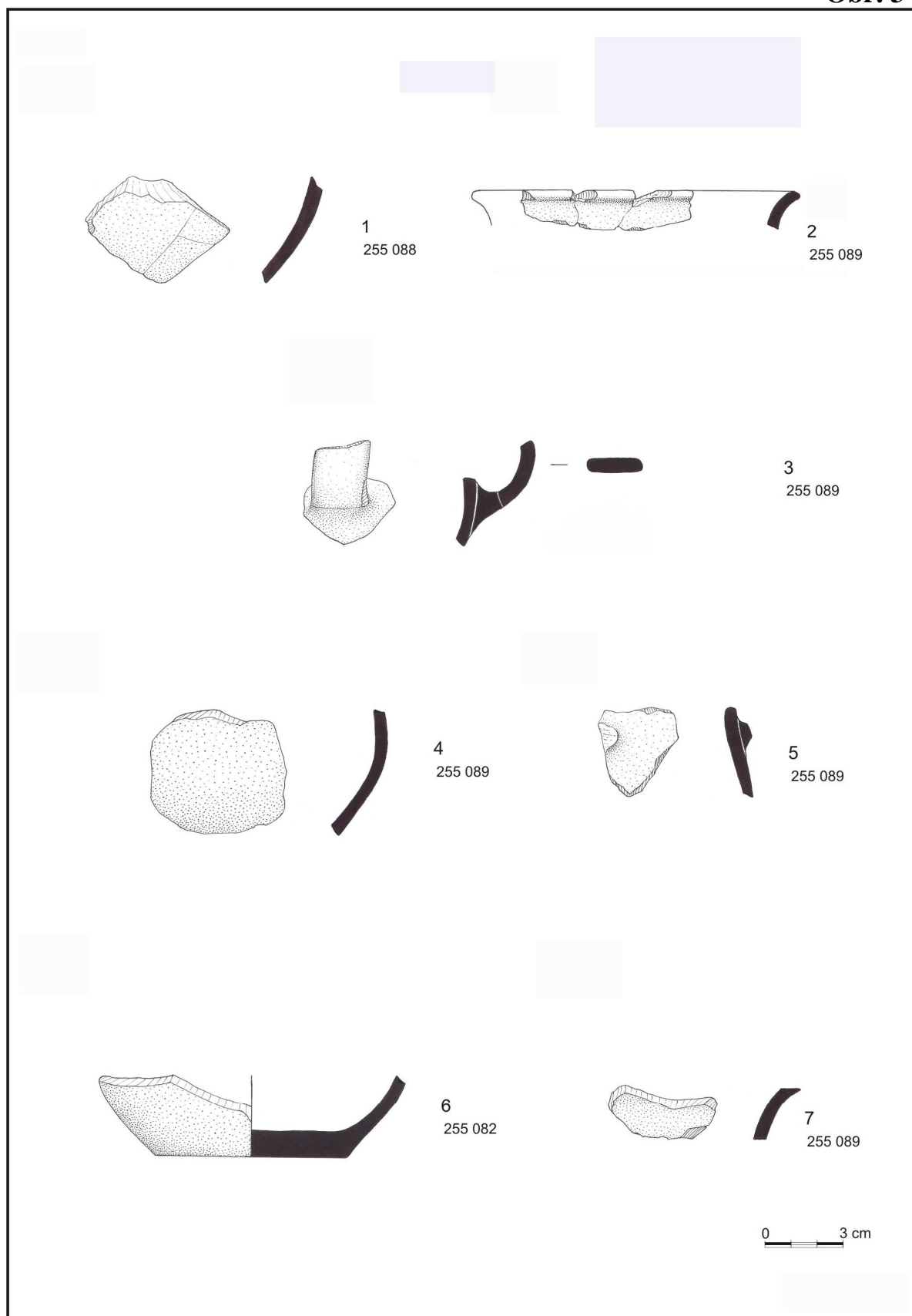

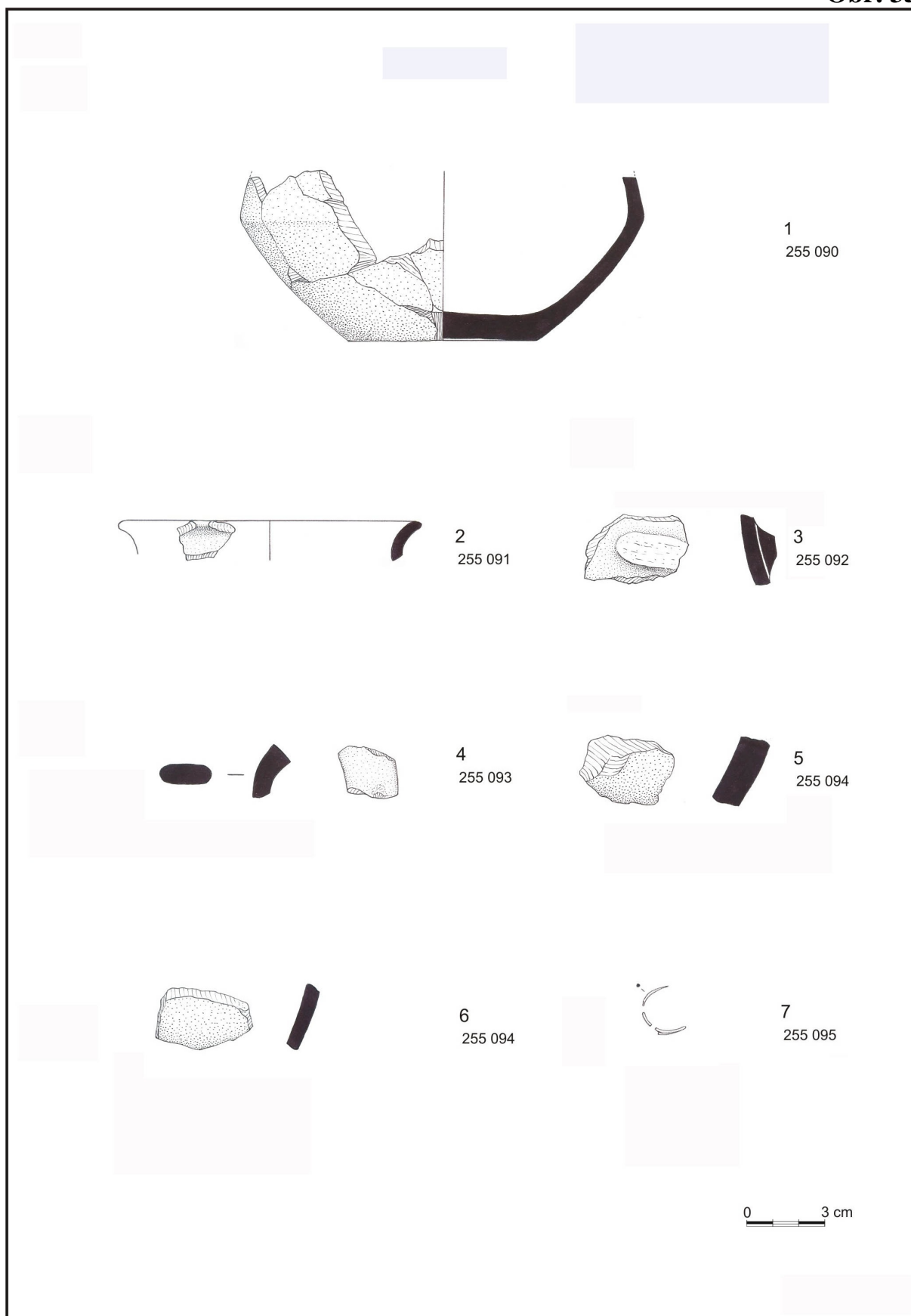

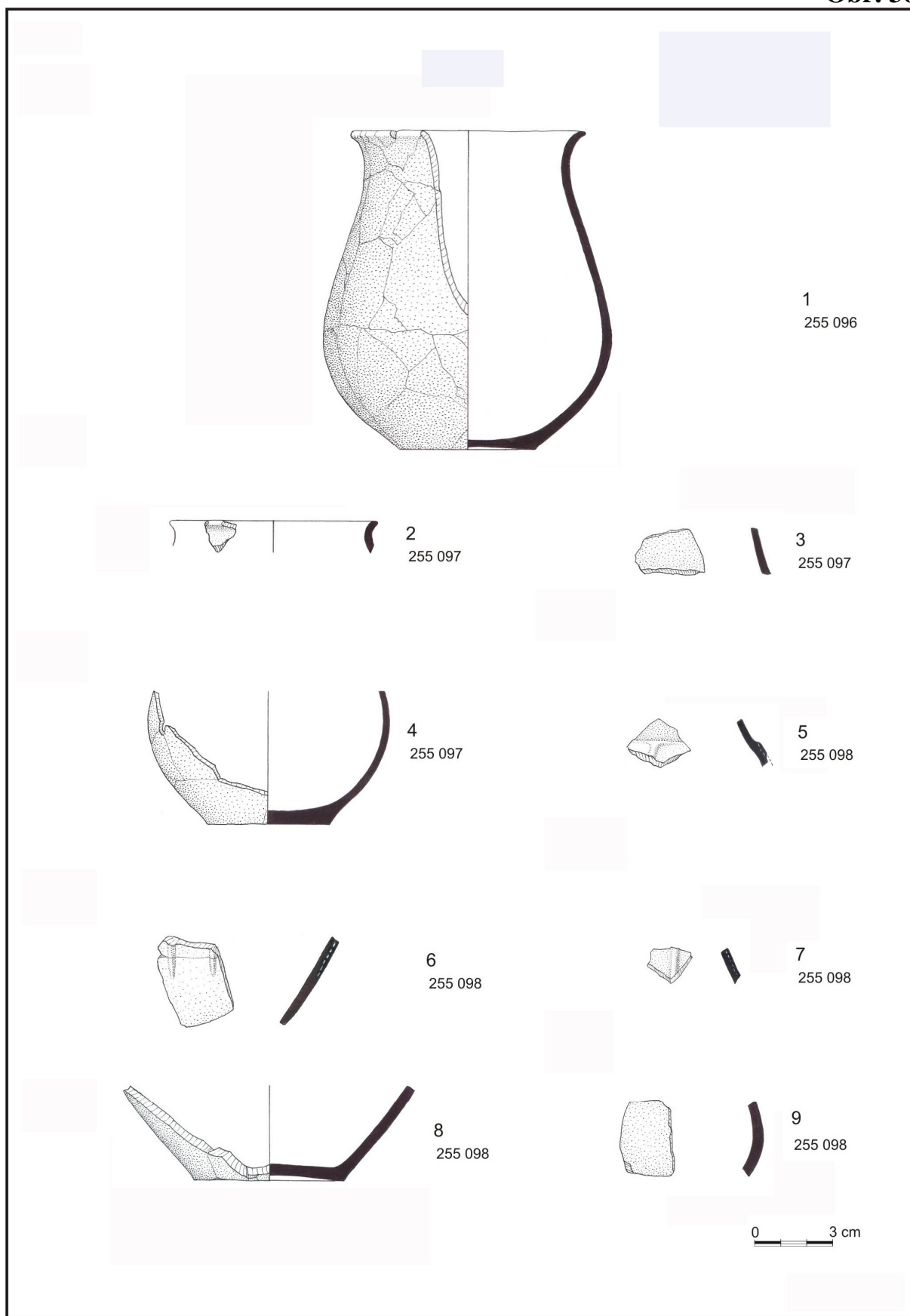

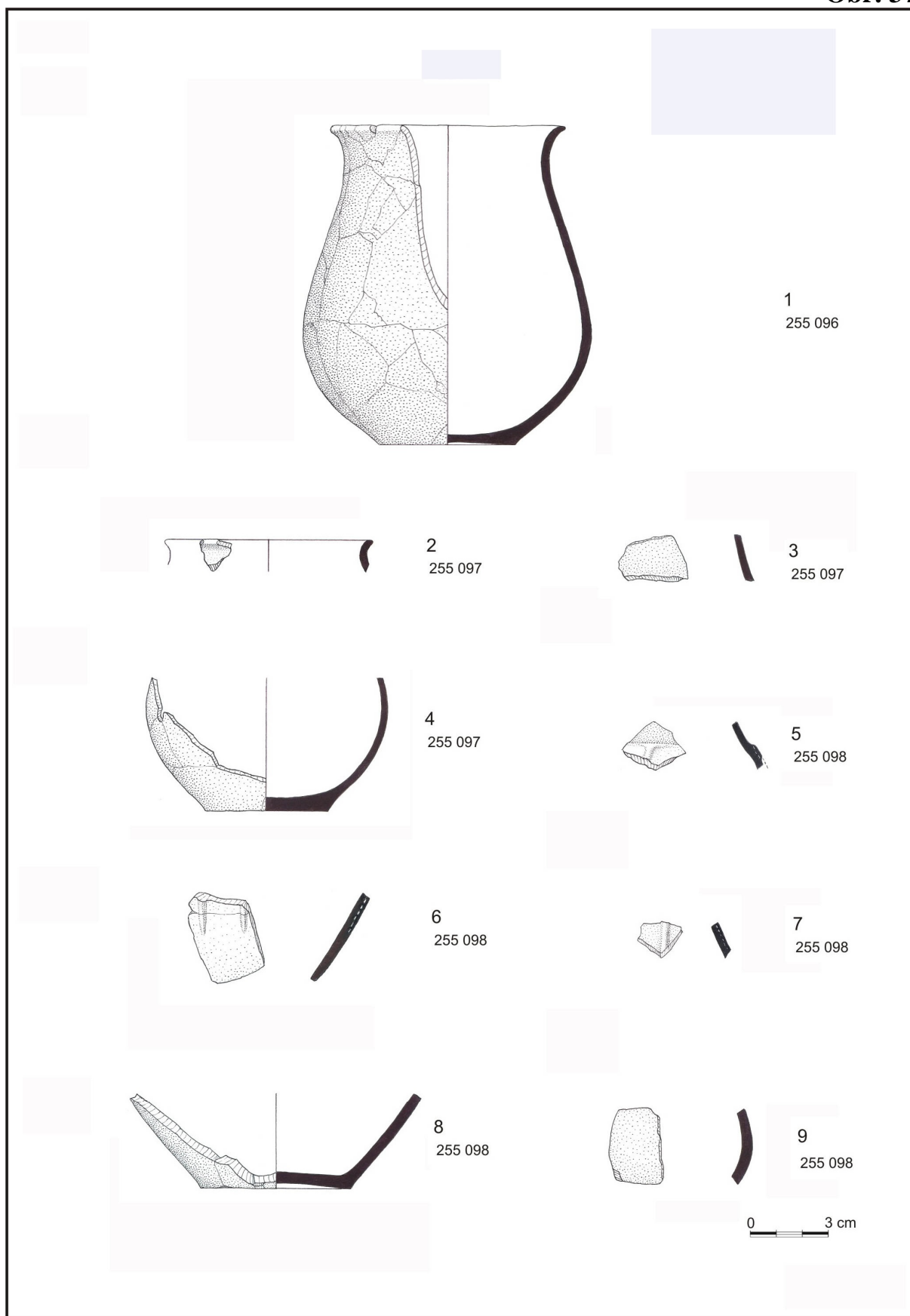

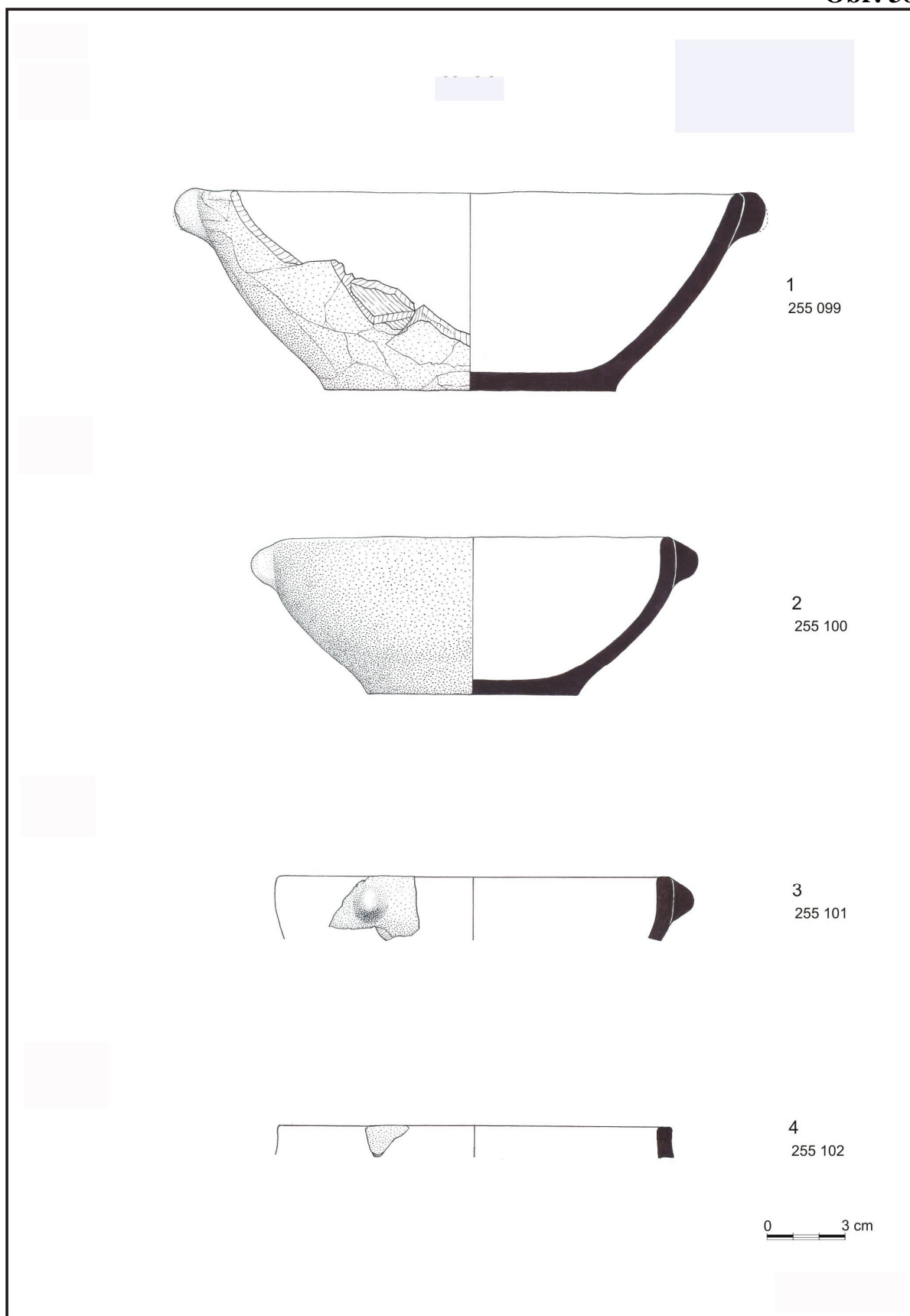

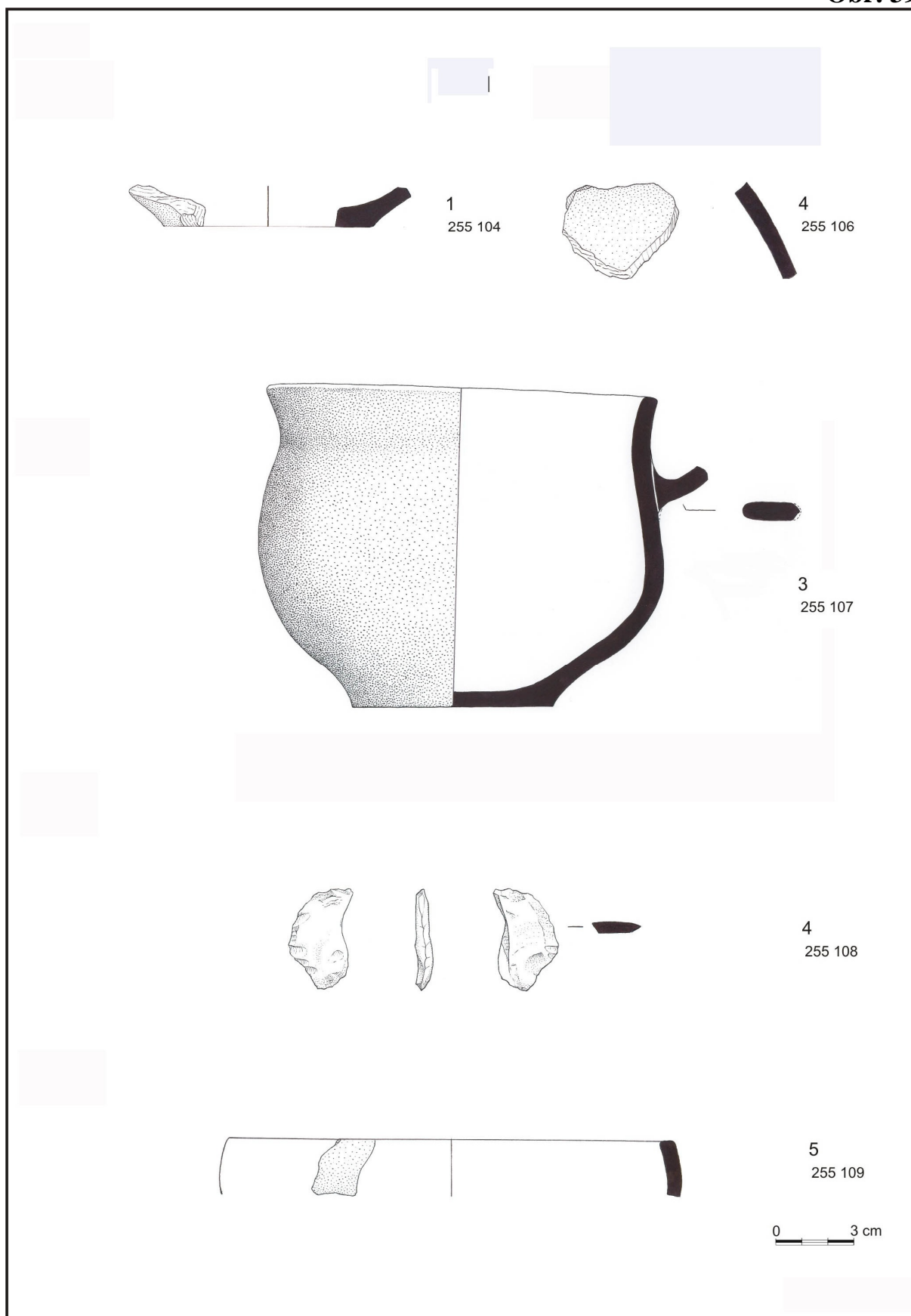

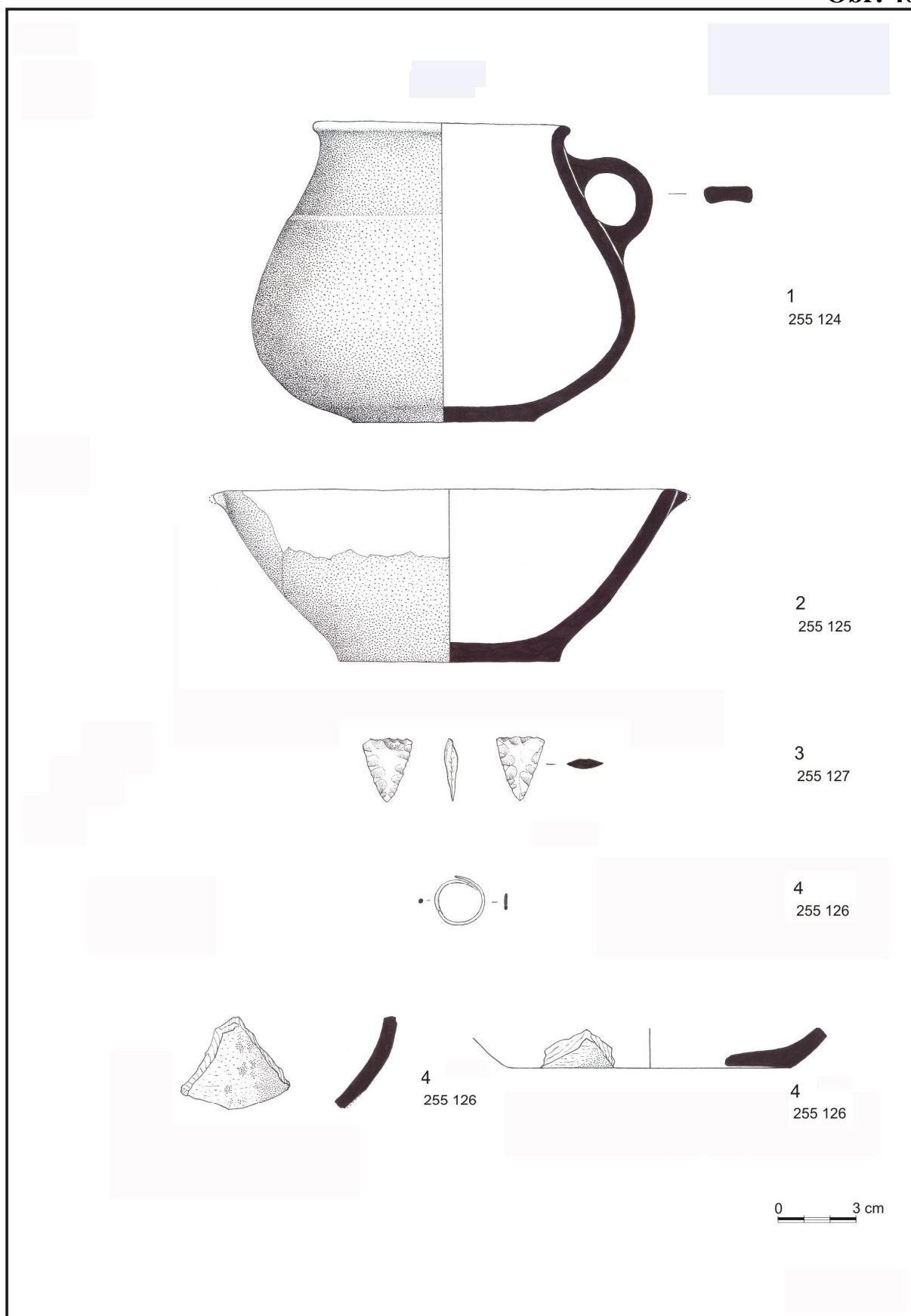

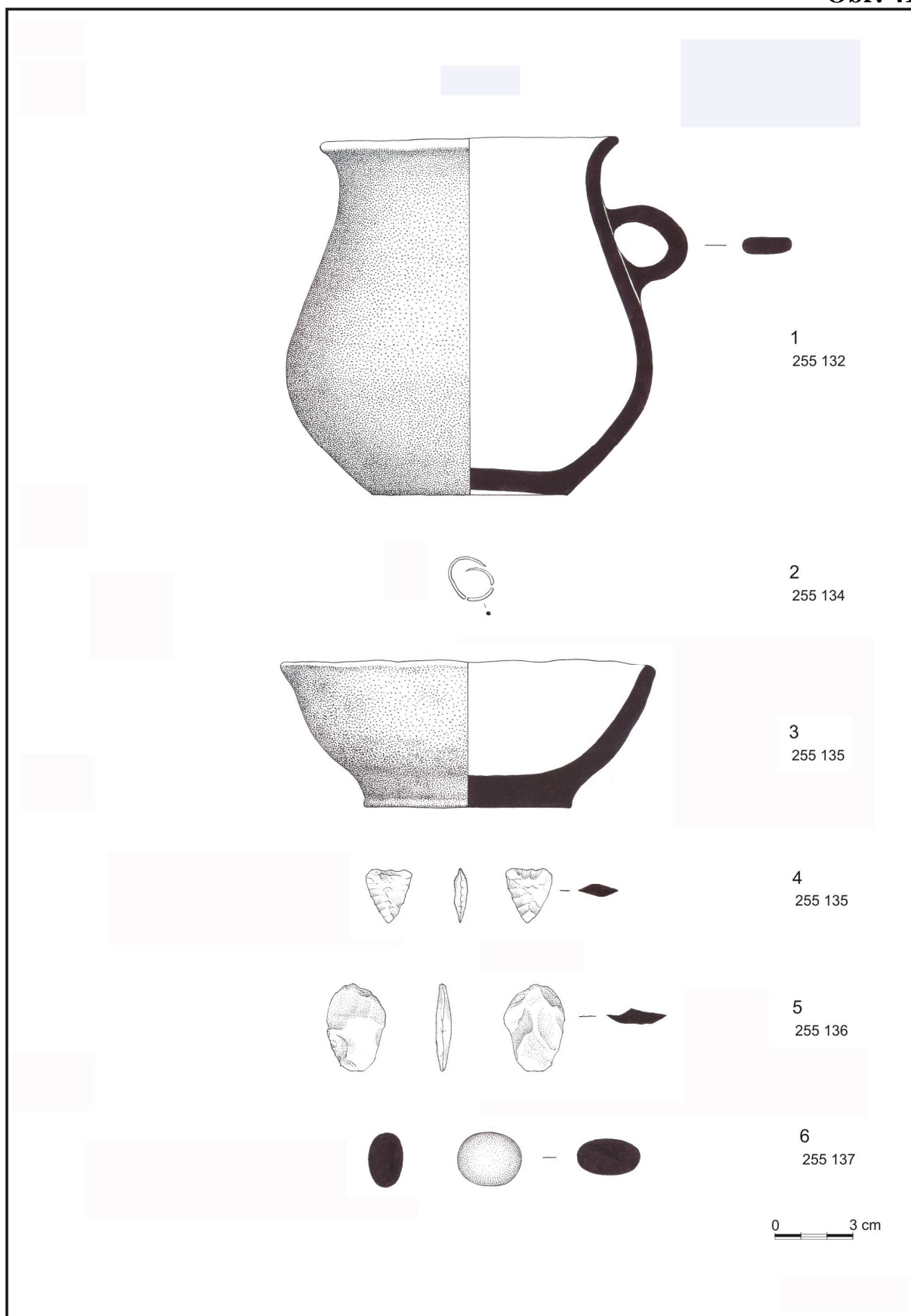

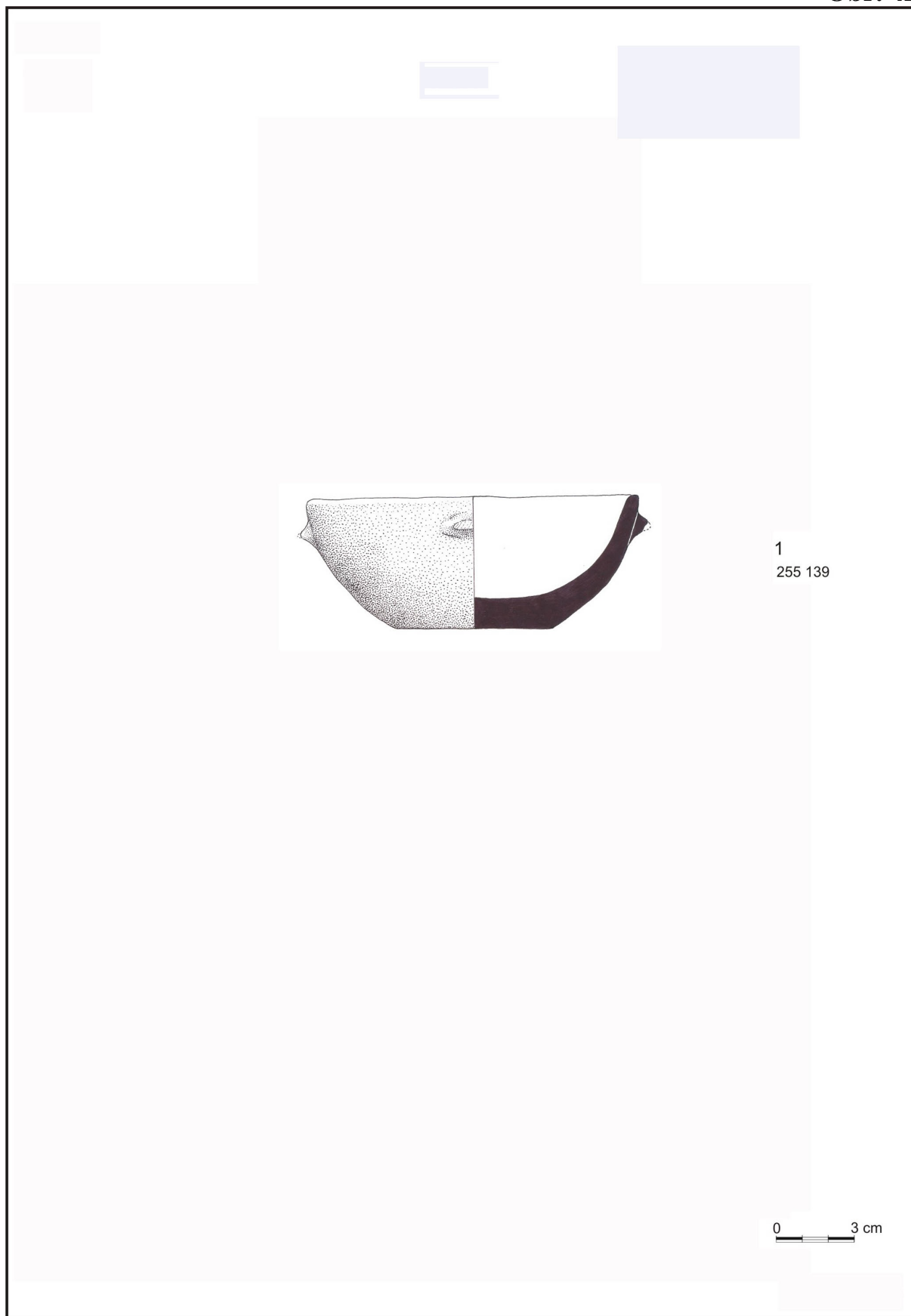

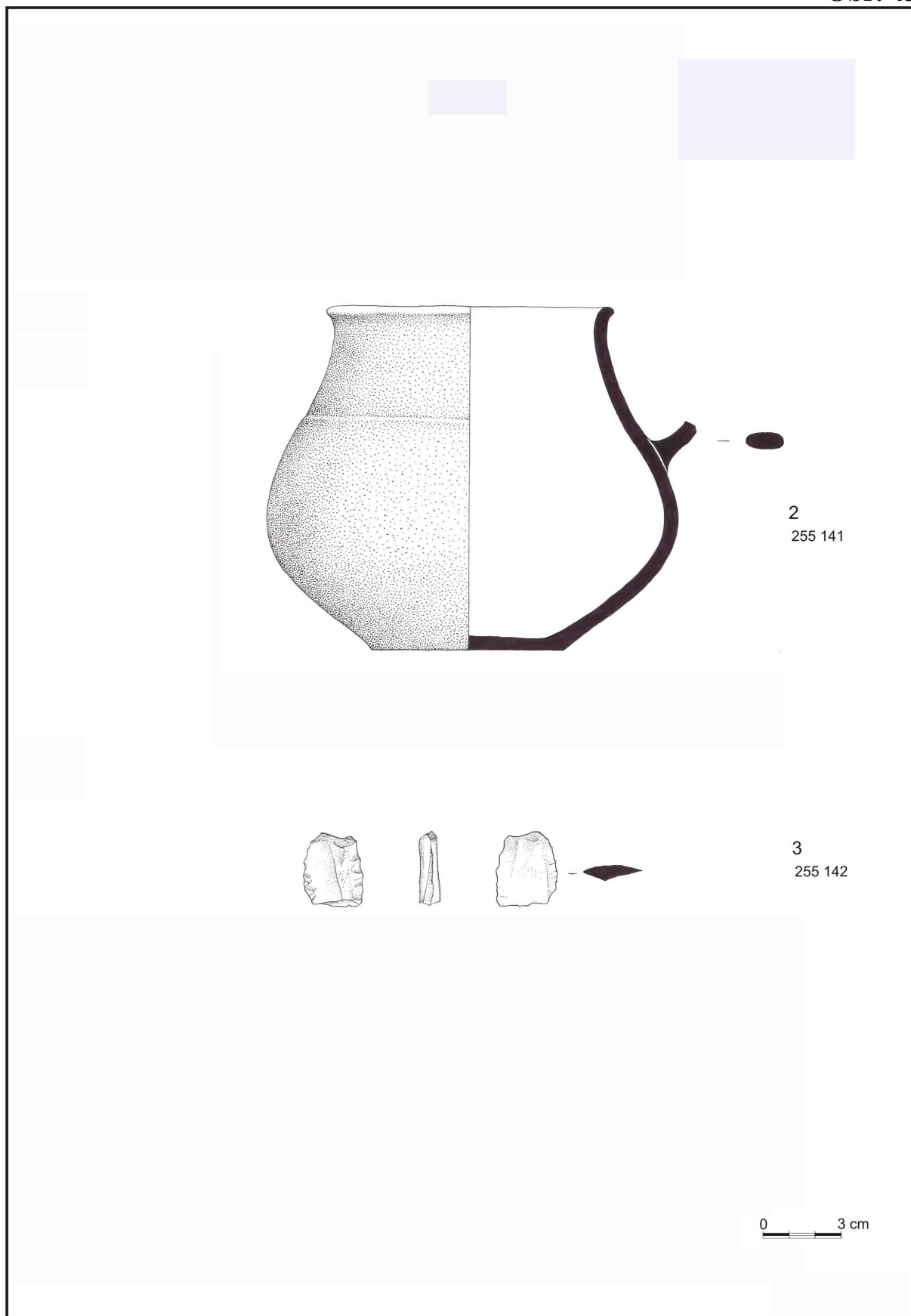

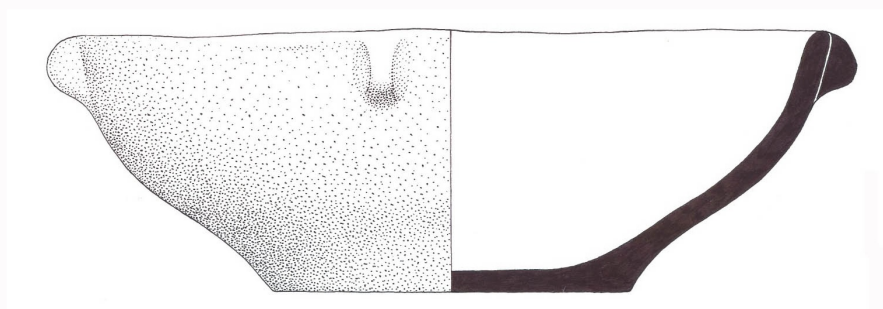

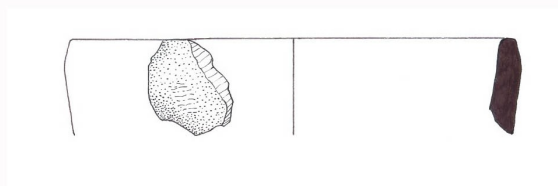

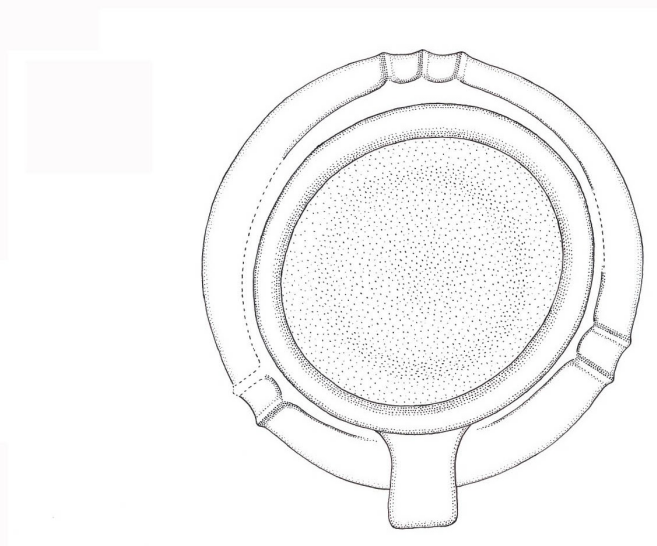

4
255 144

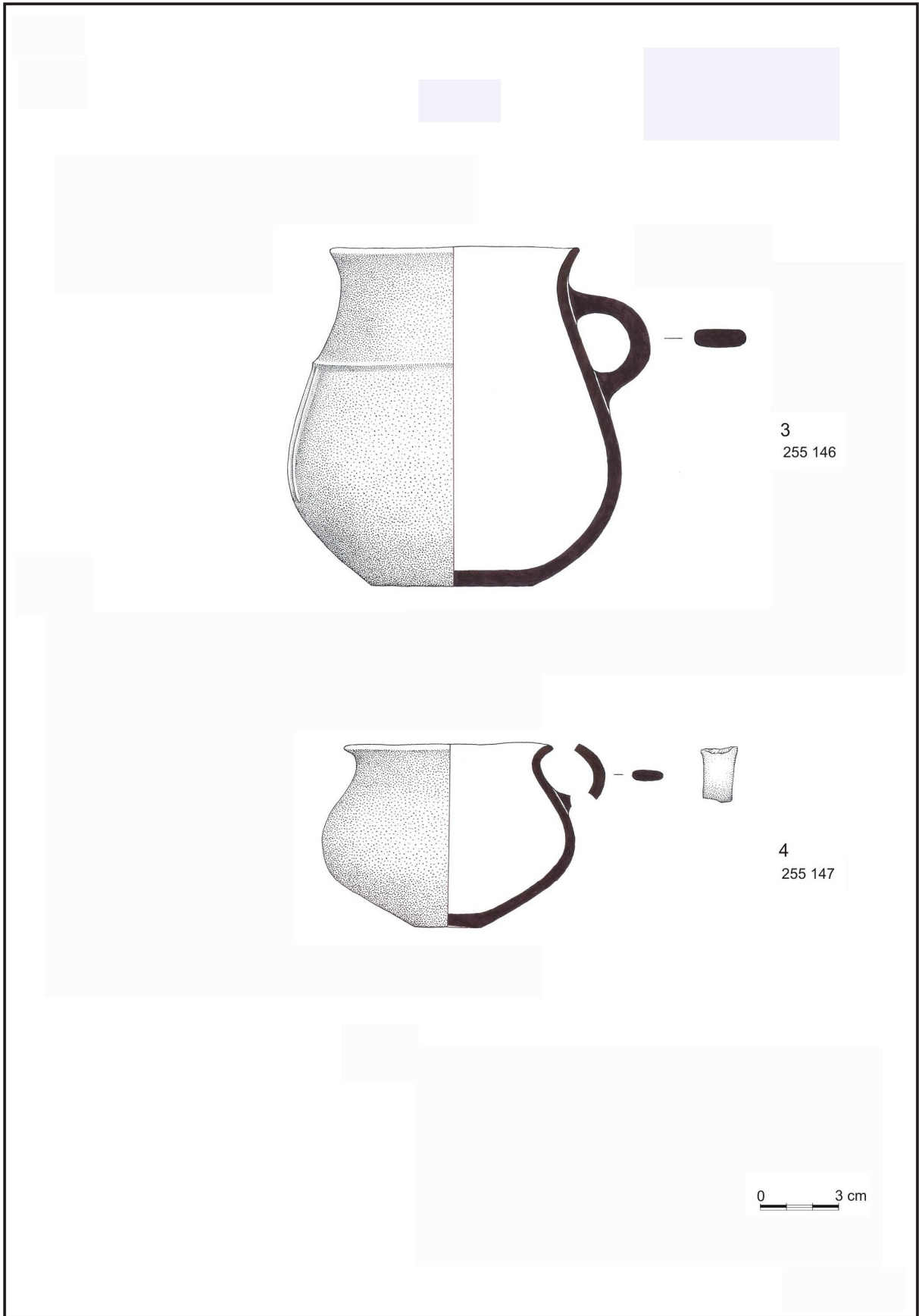

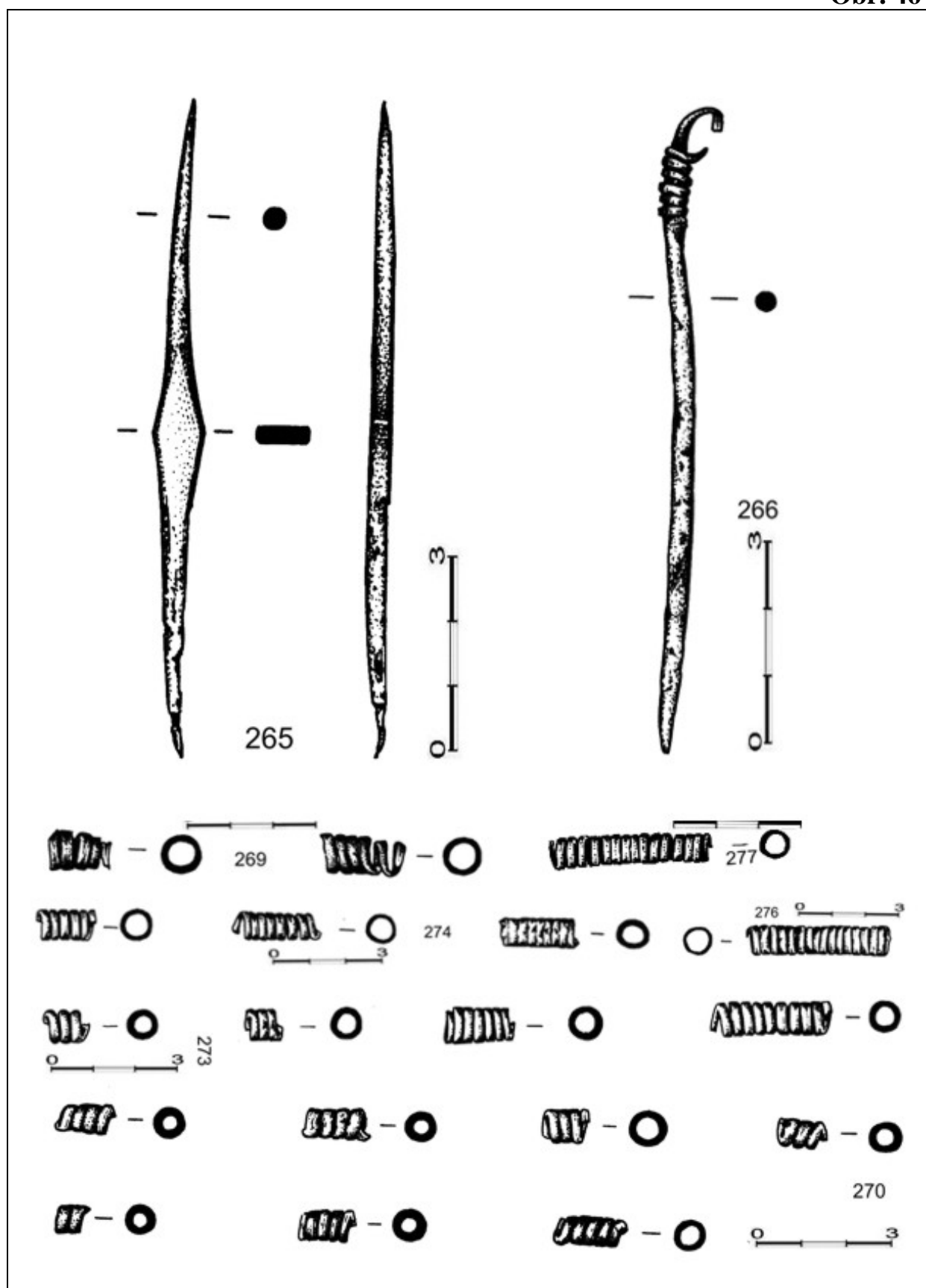
1
255 145

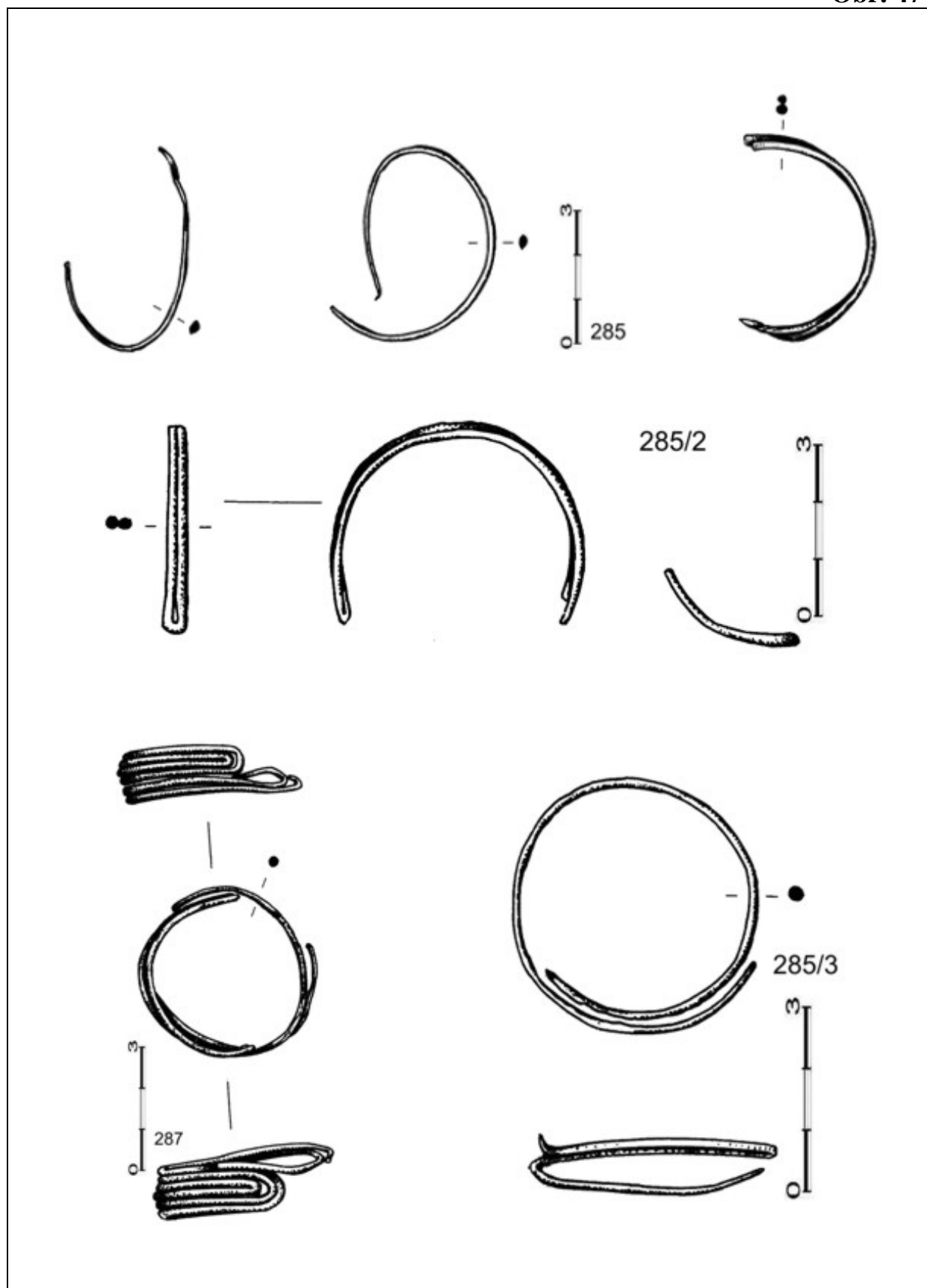

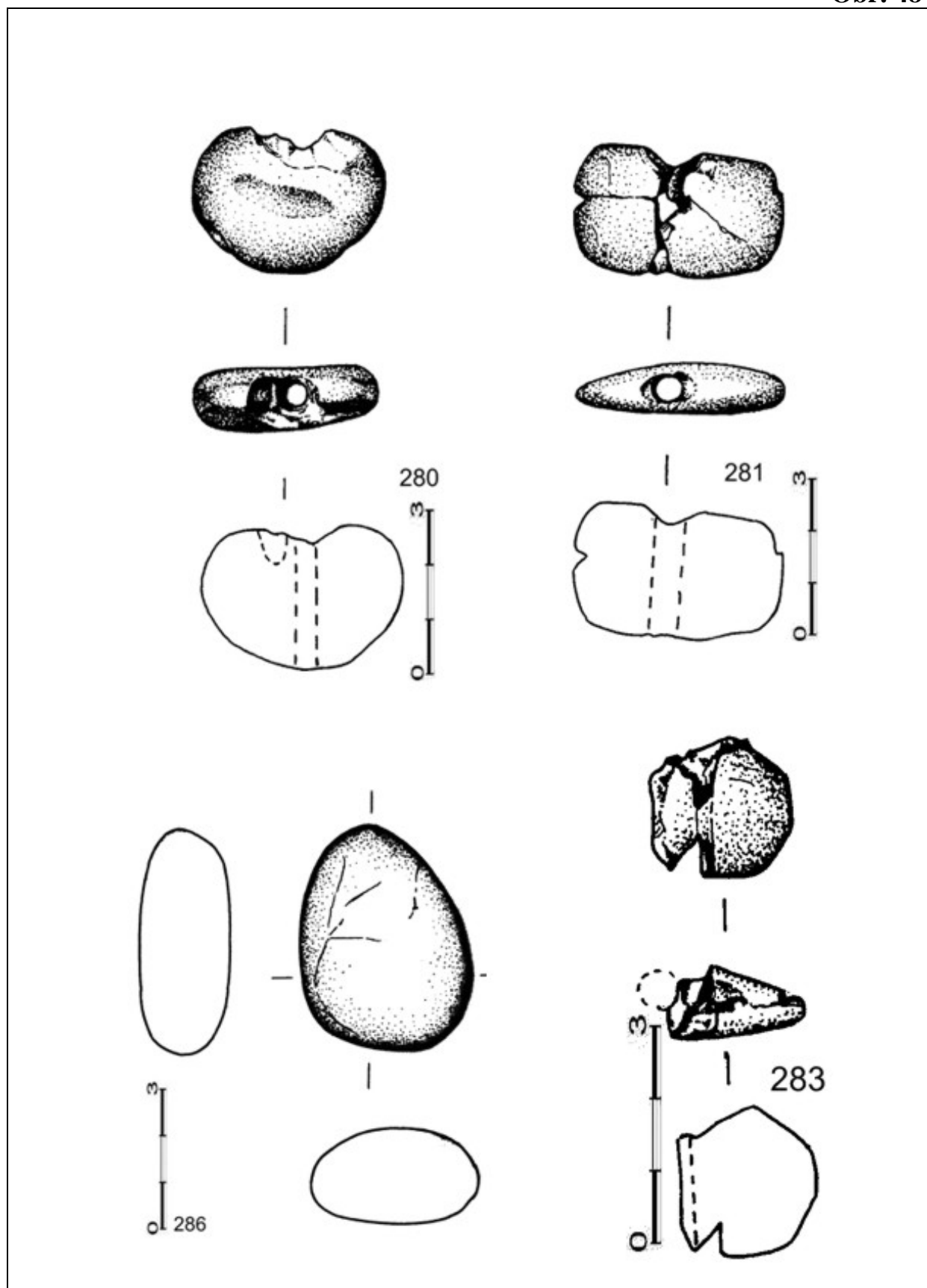
2
255 146

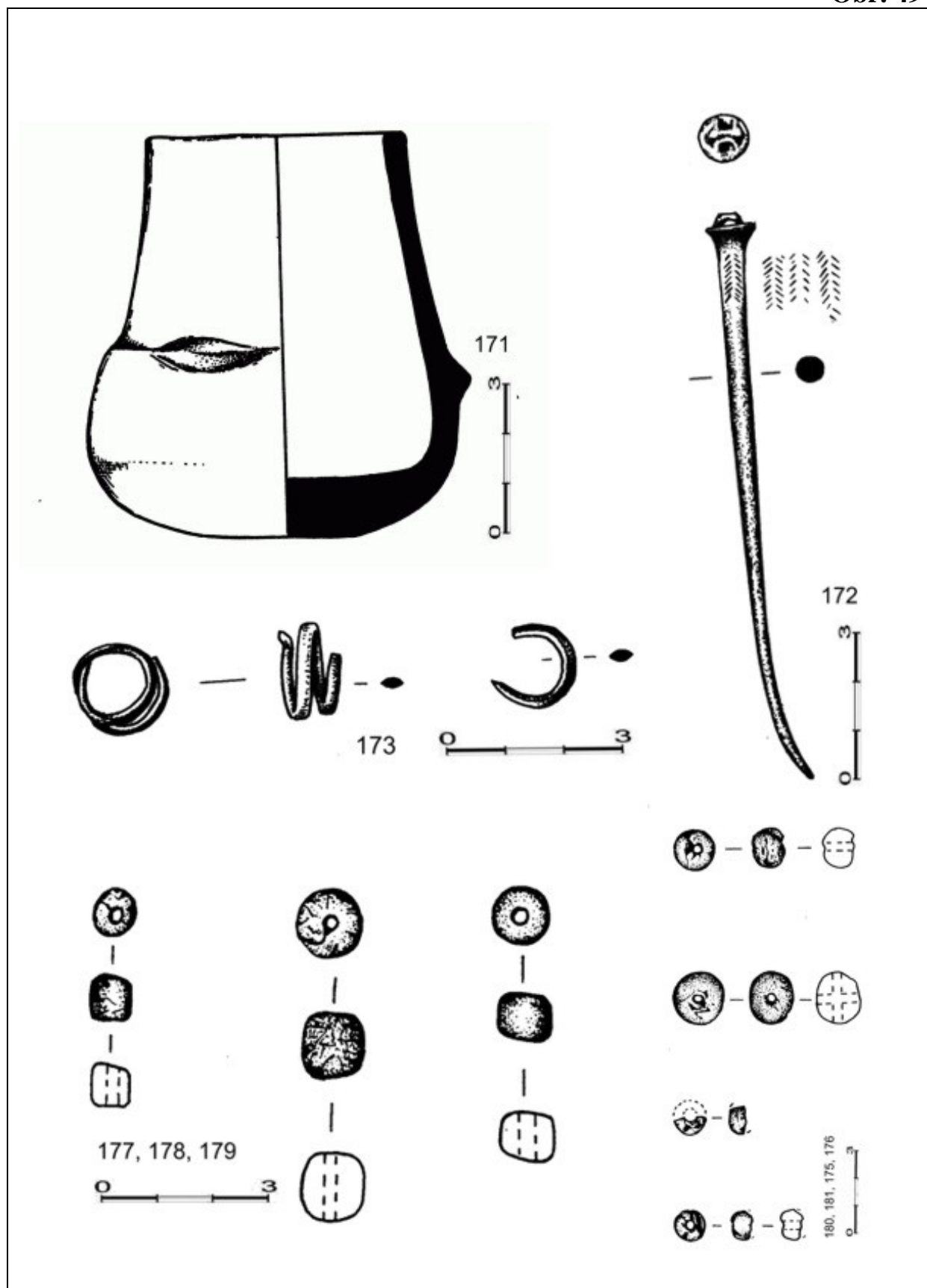
0 3 cm

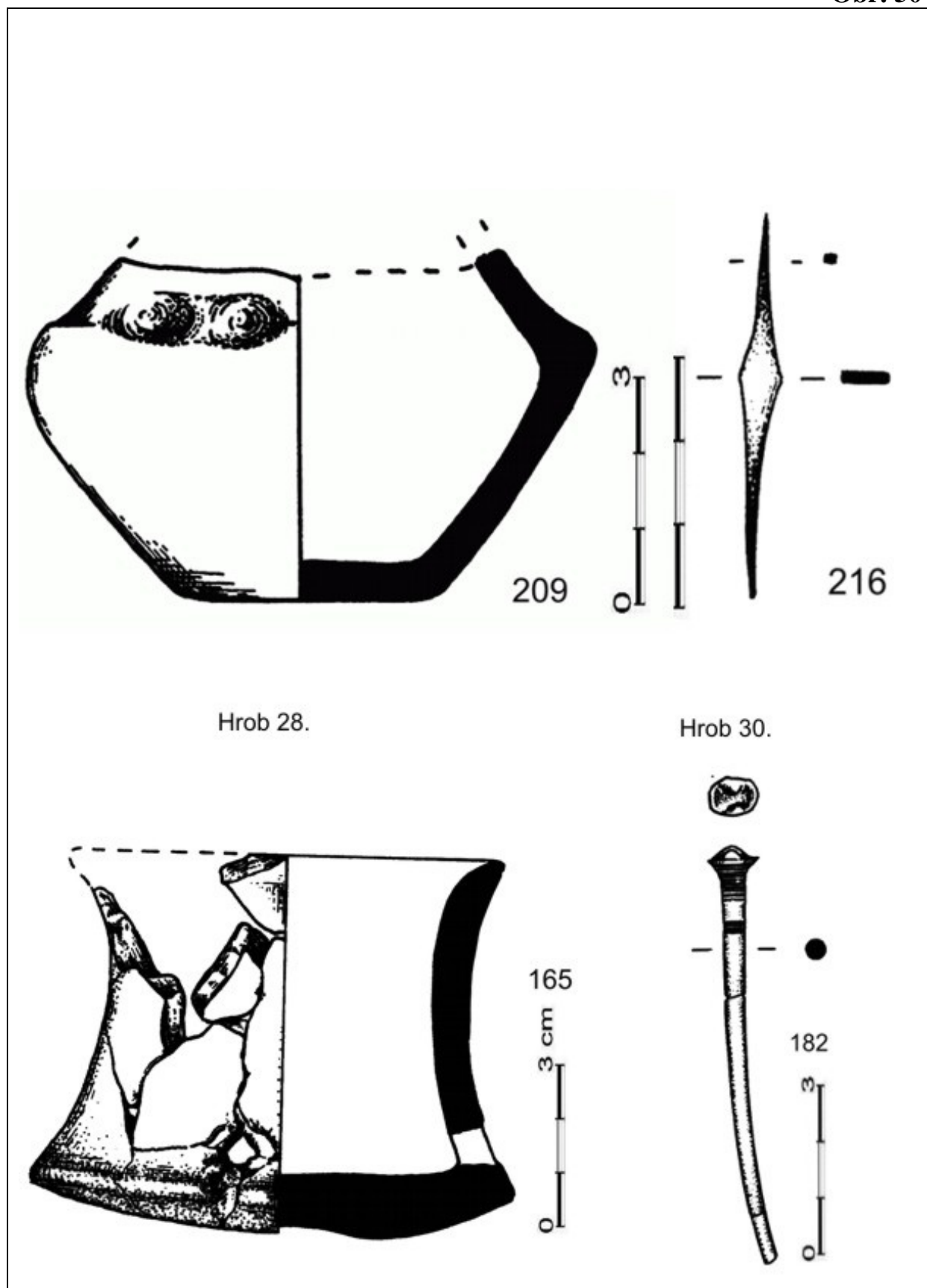

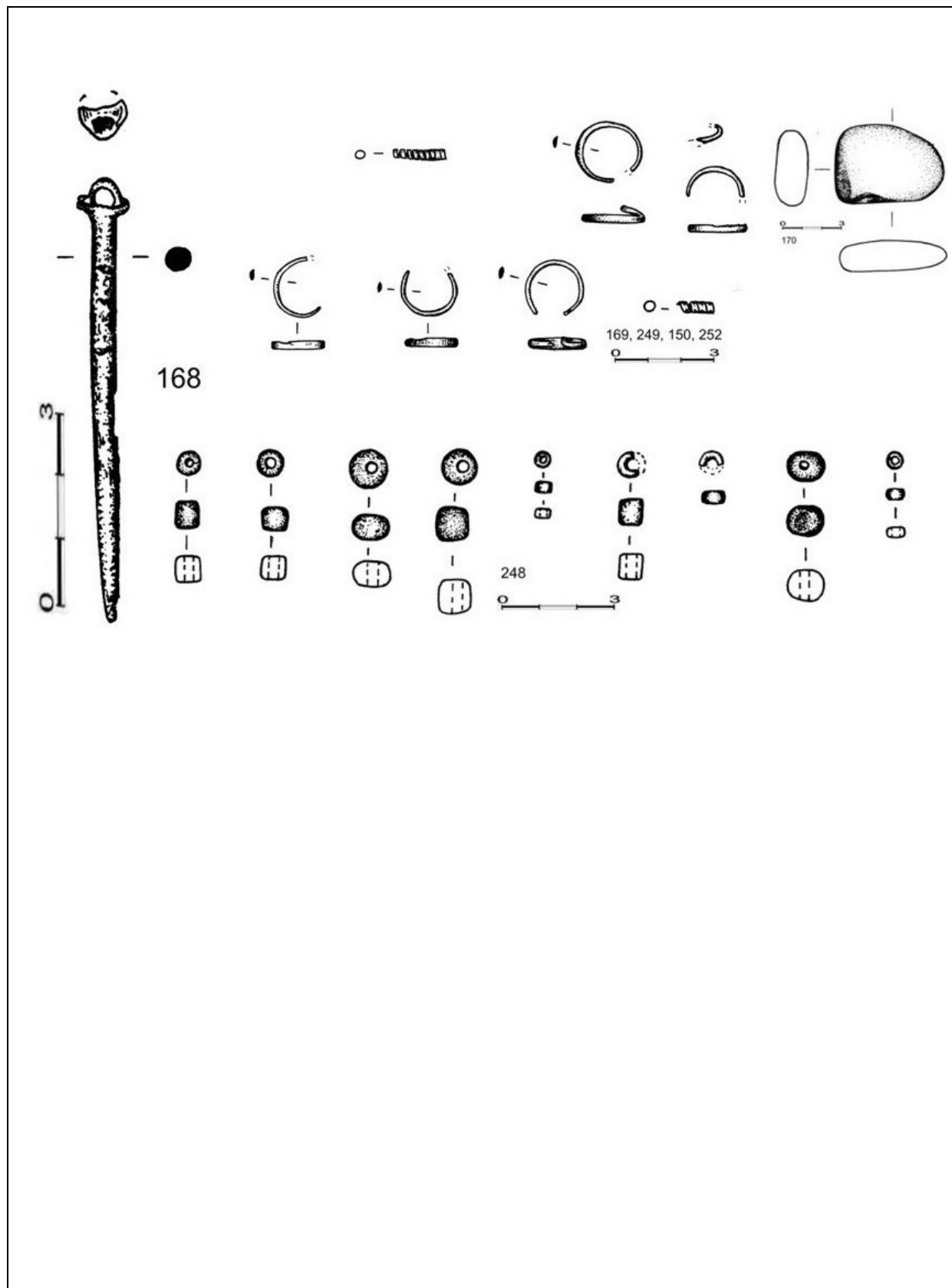

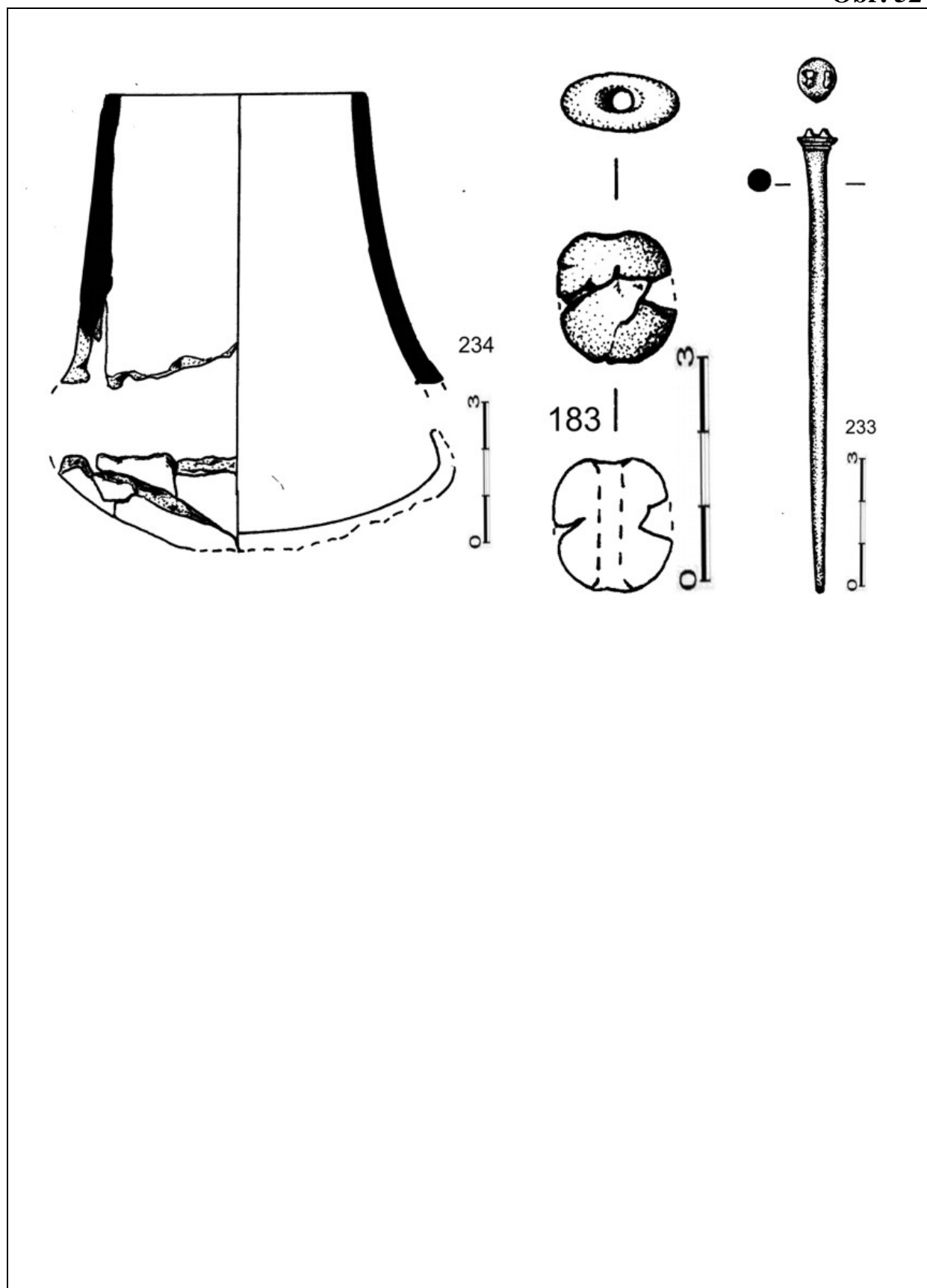

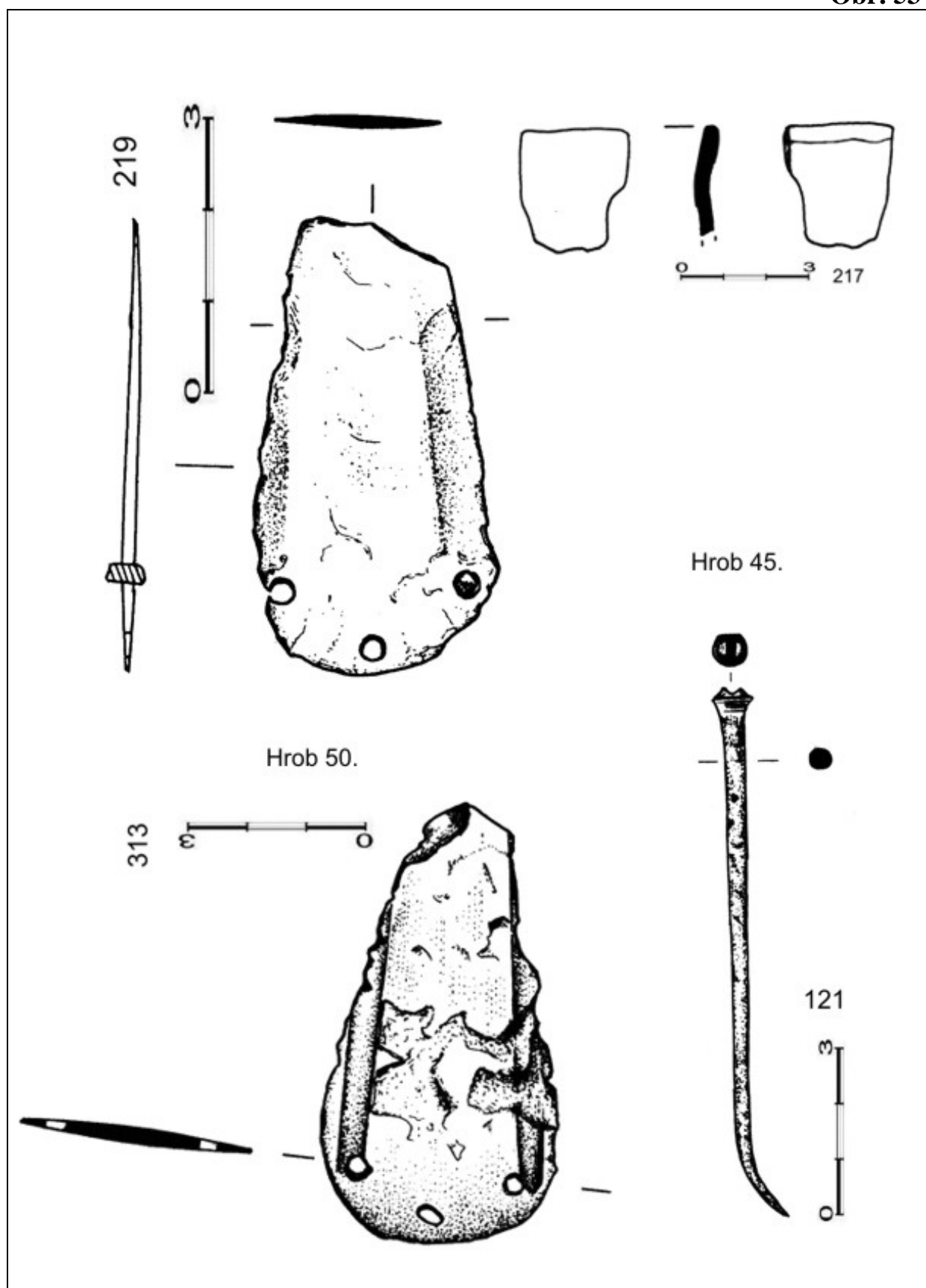

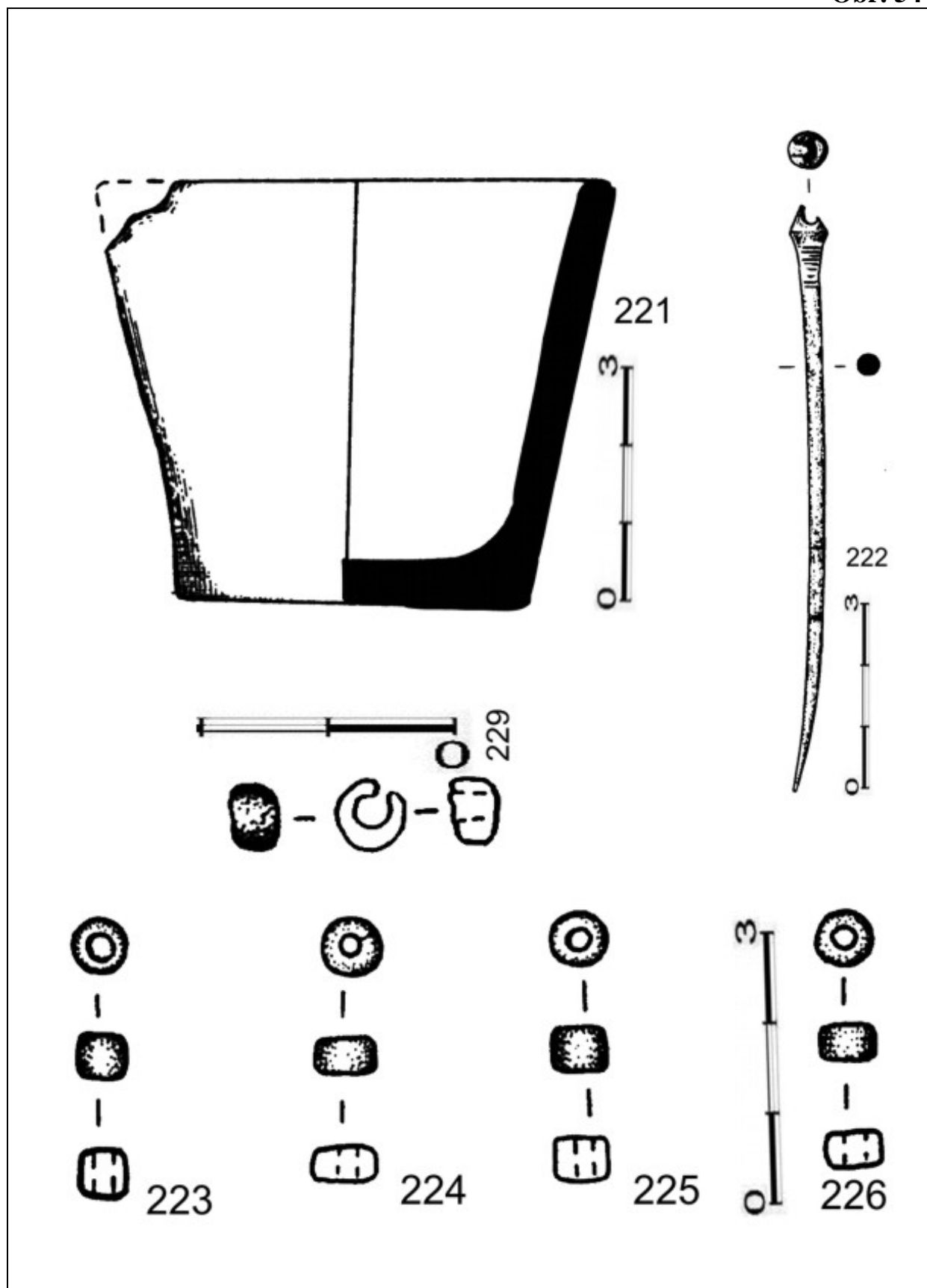

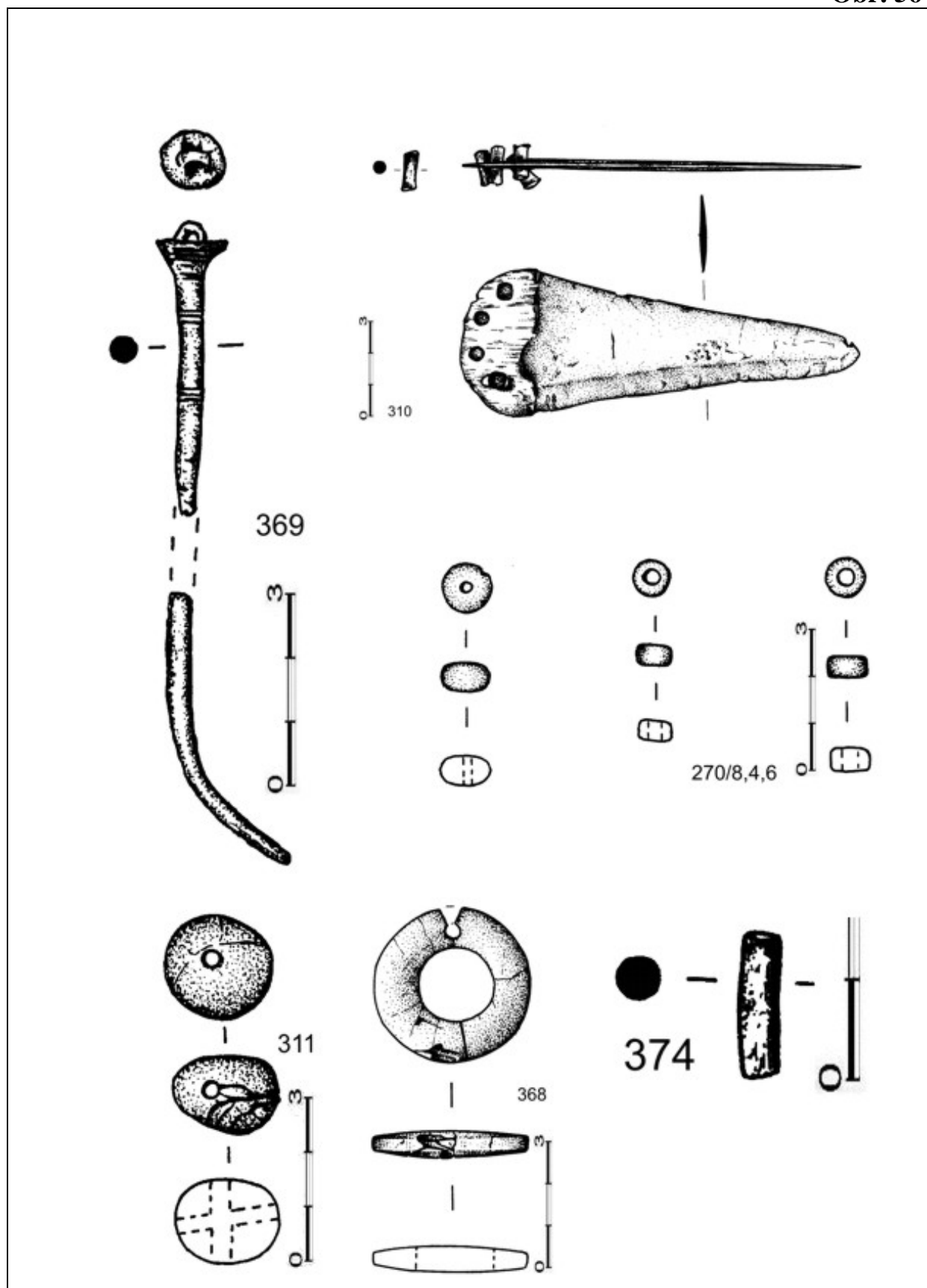

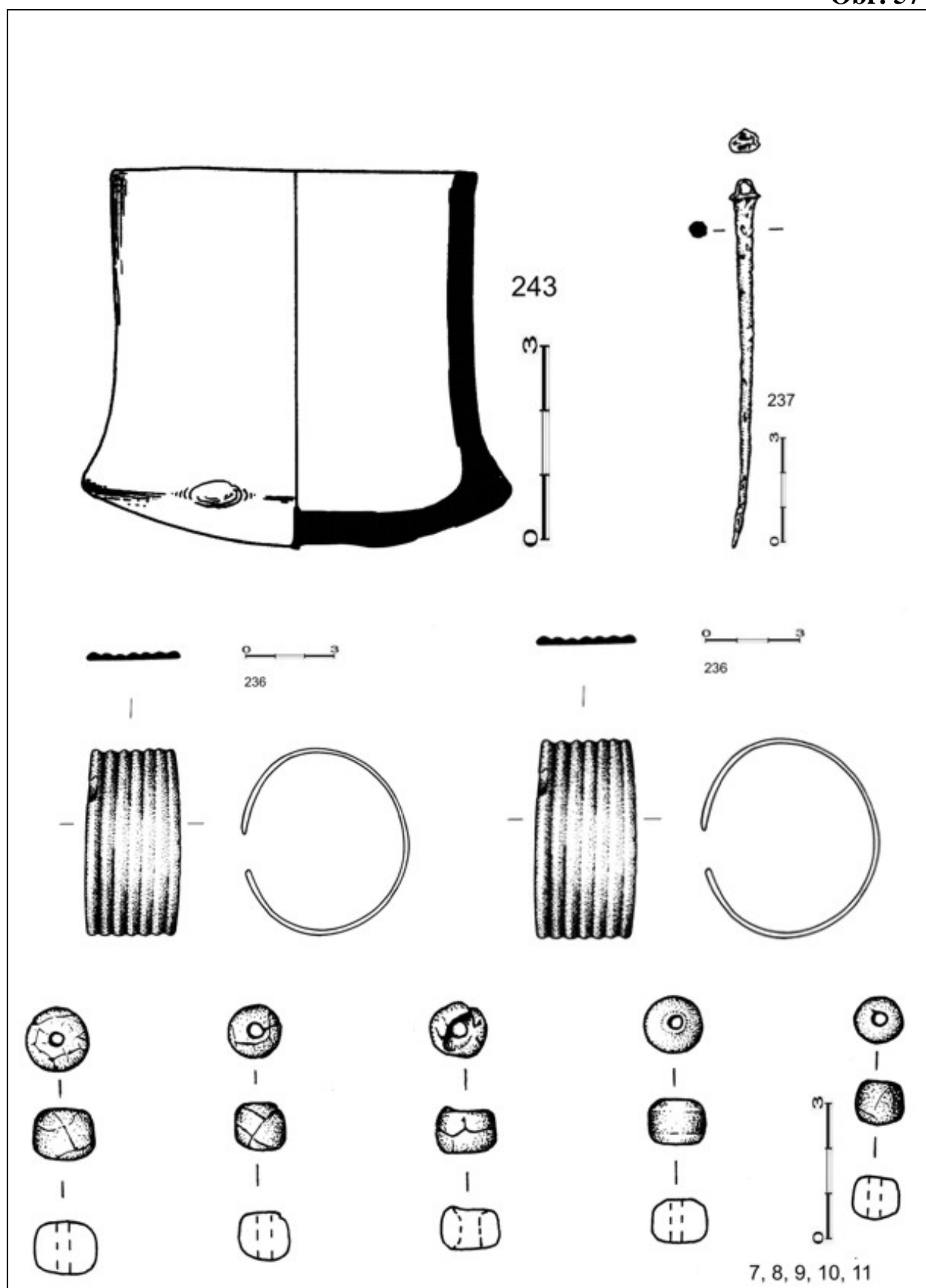

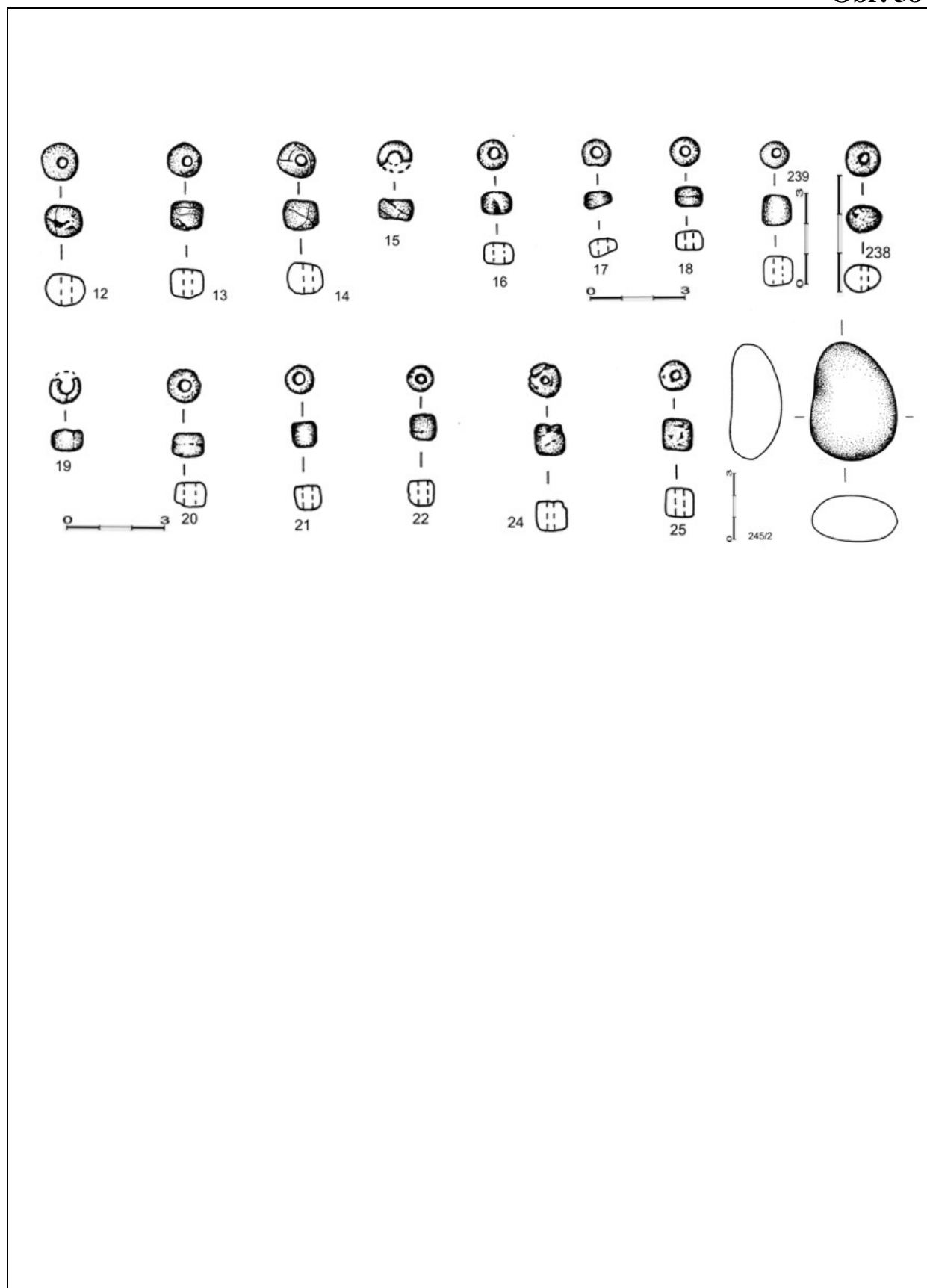

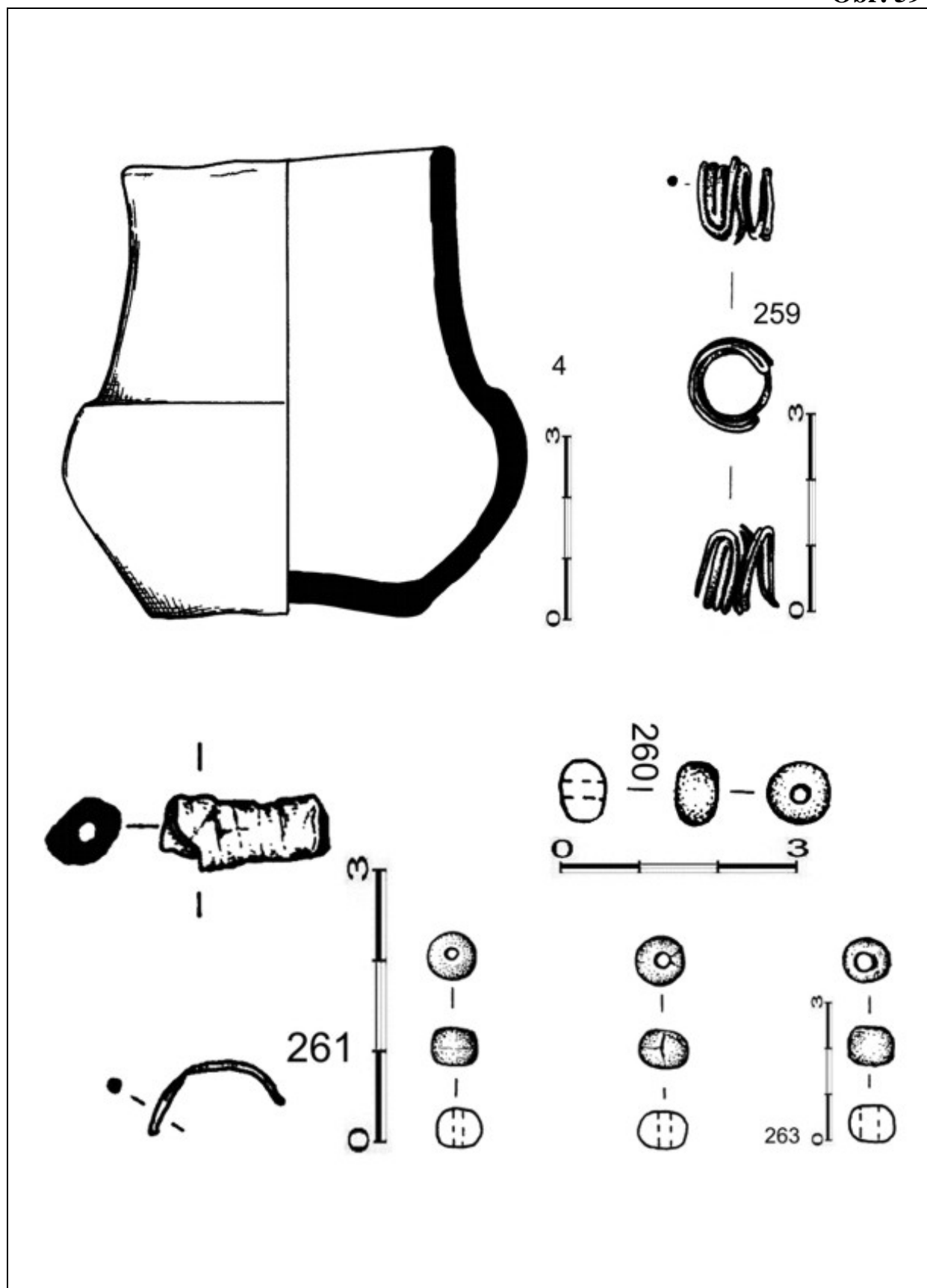

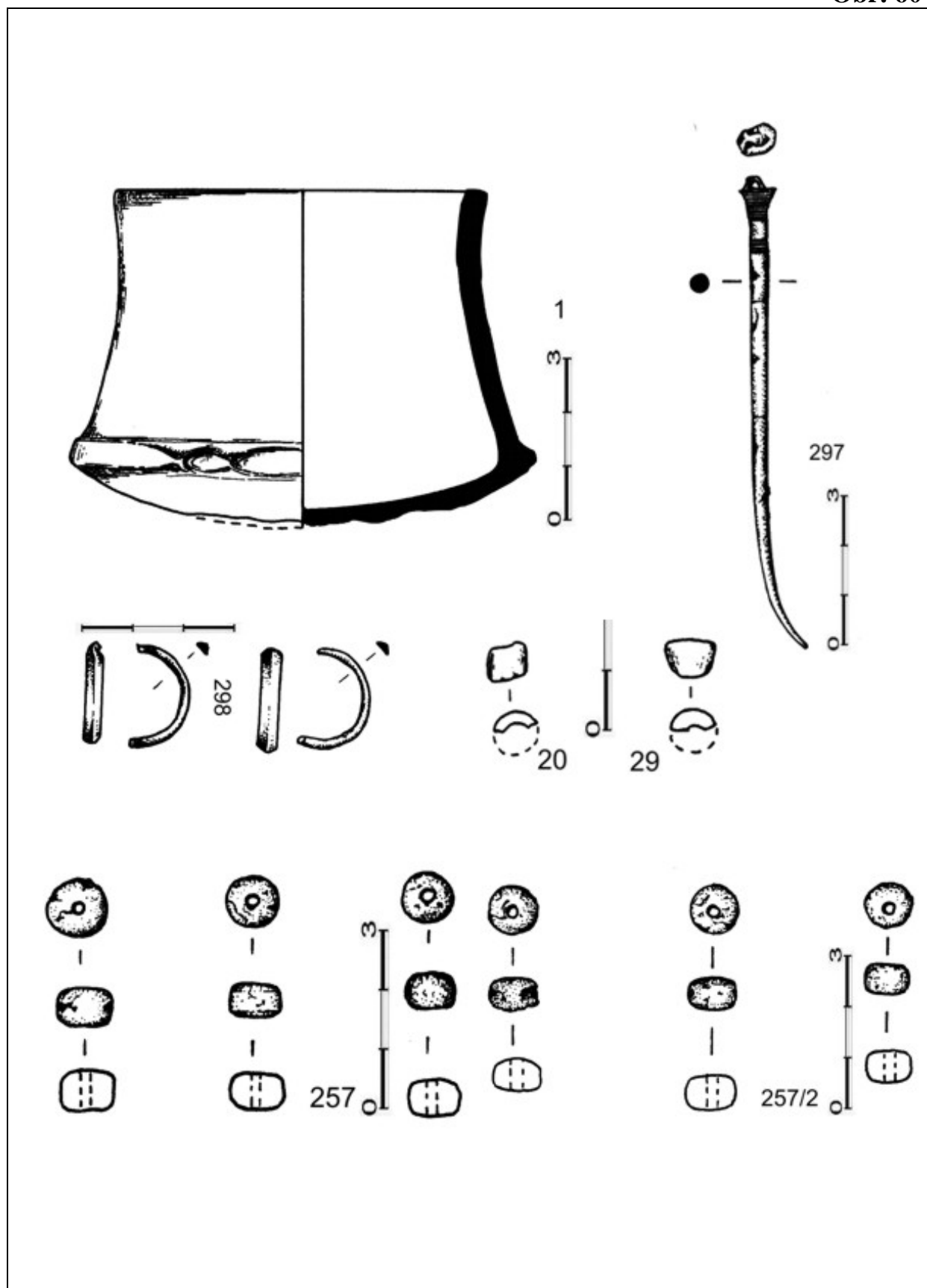

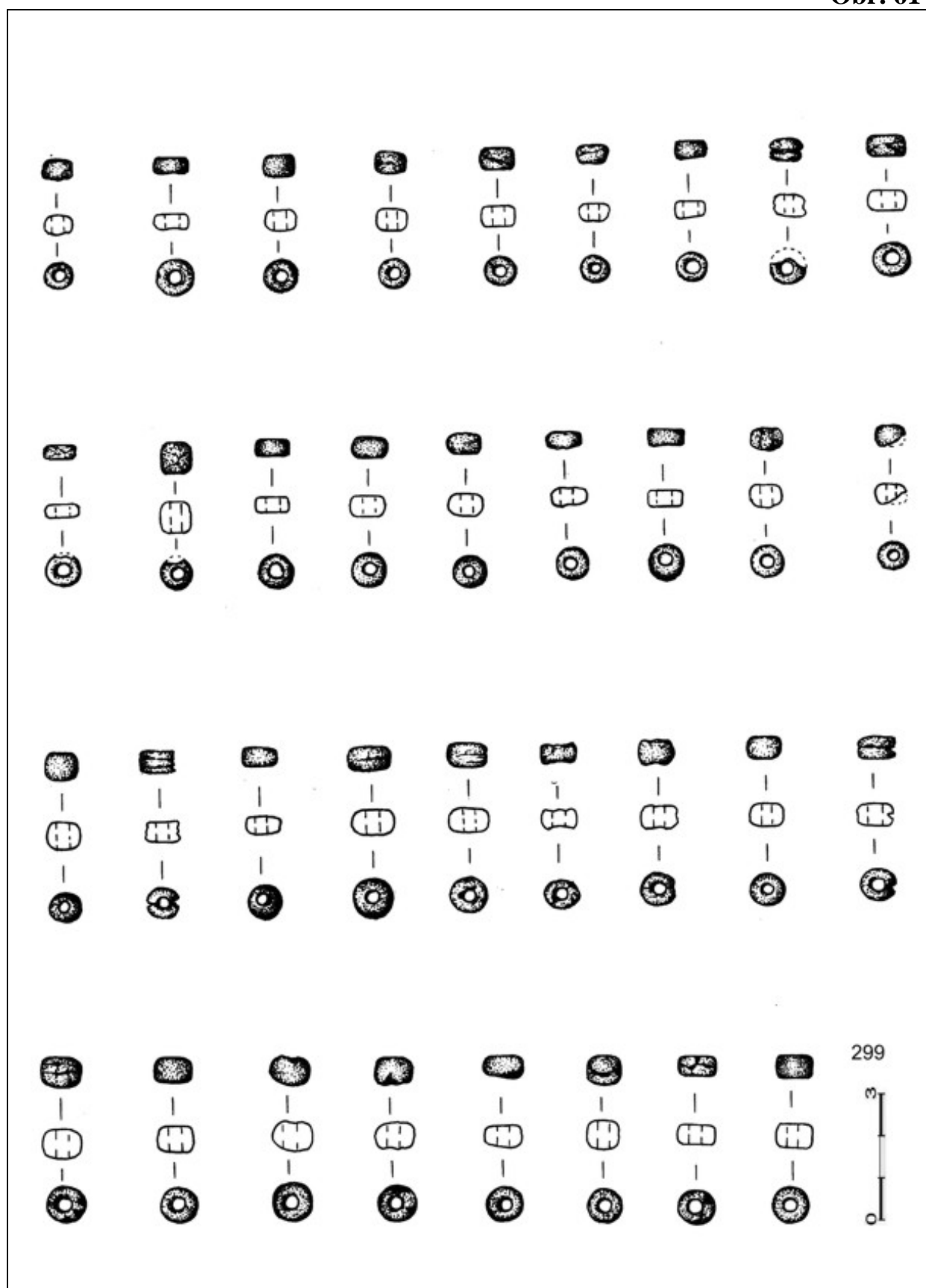

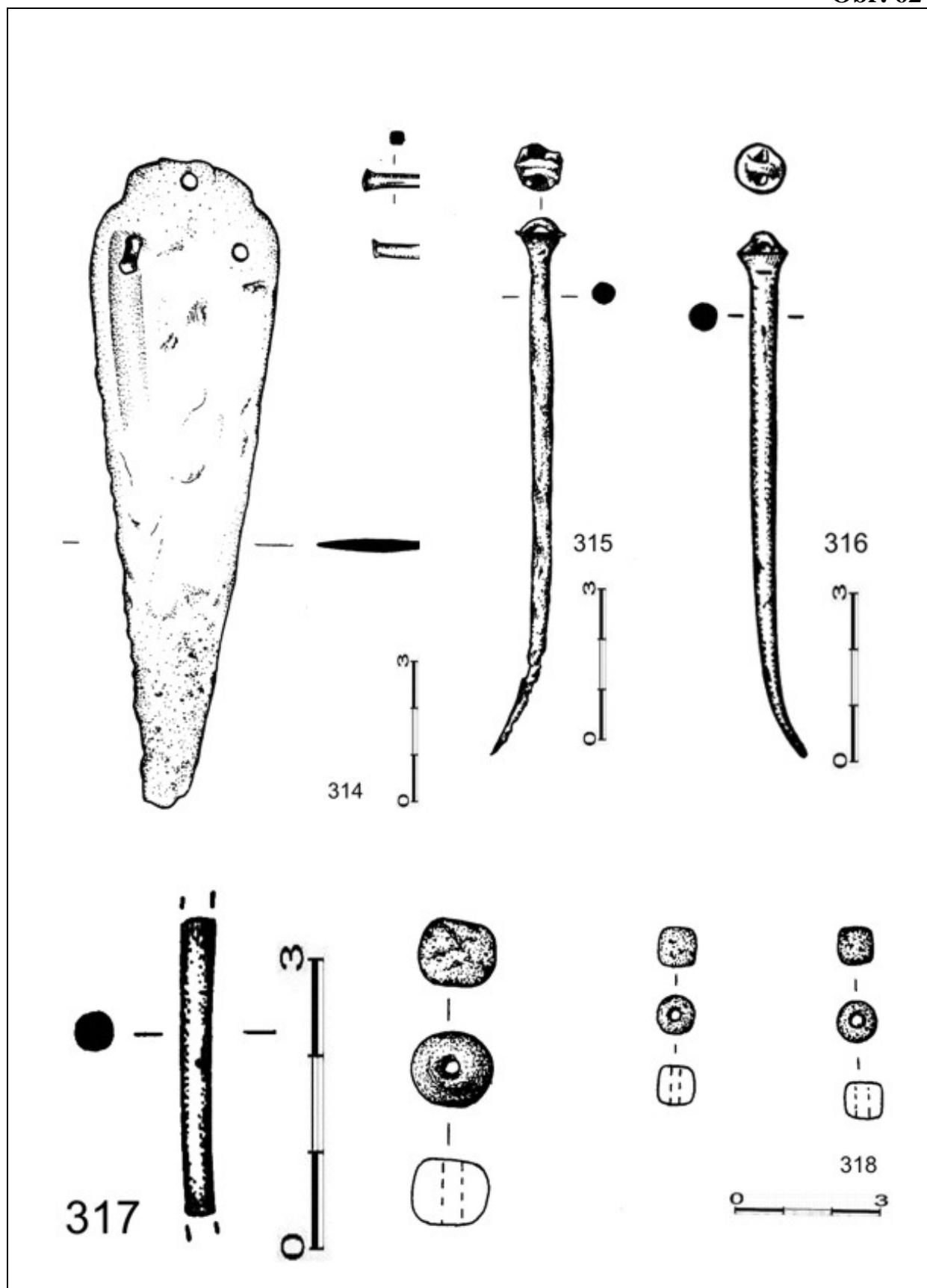

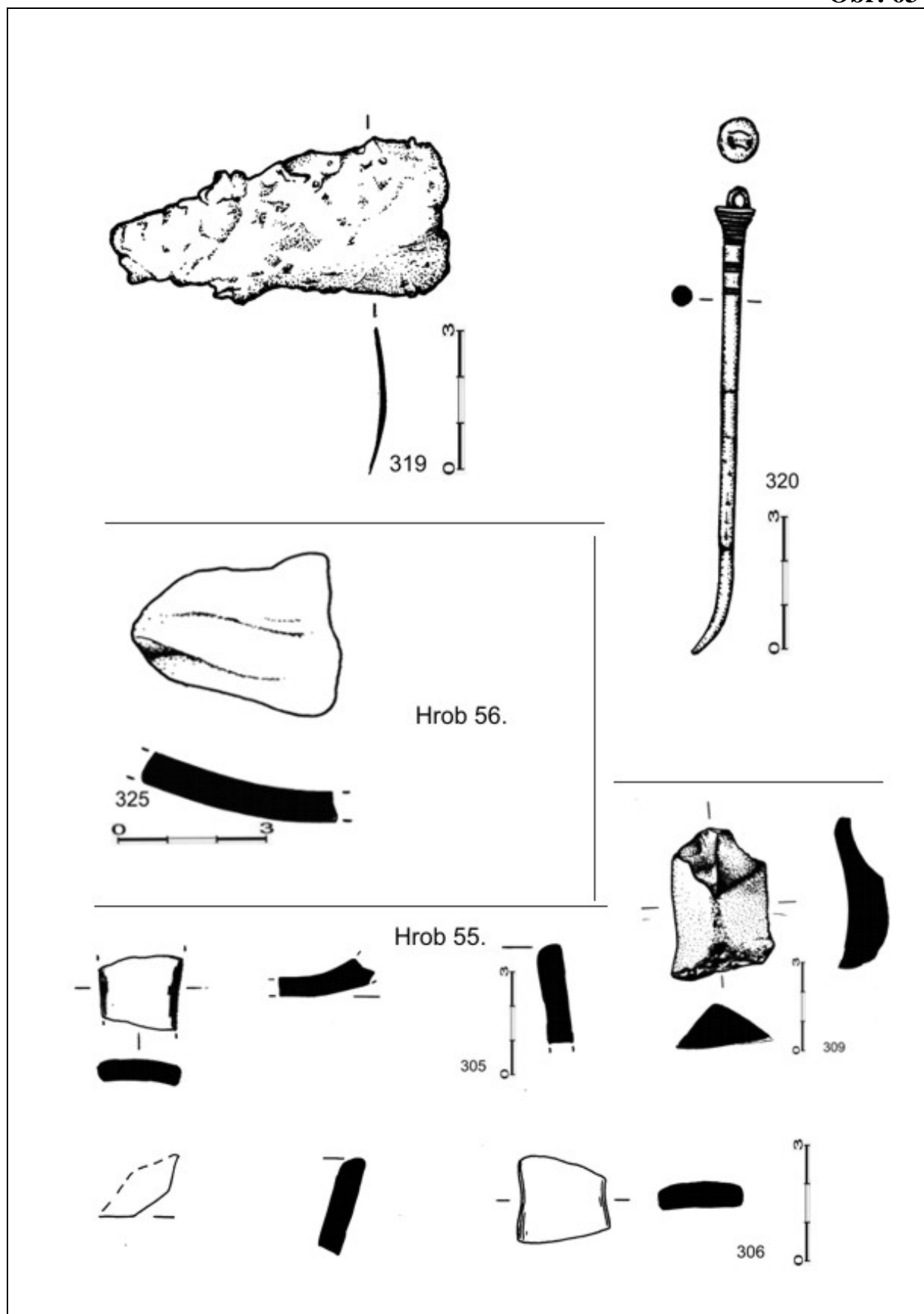

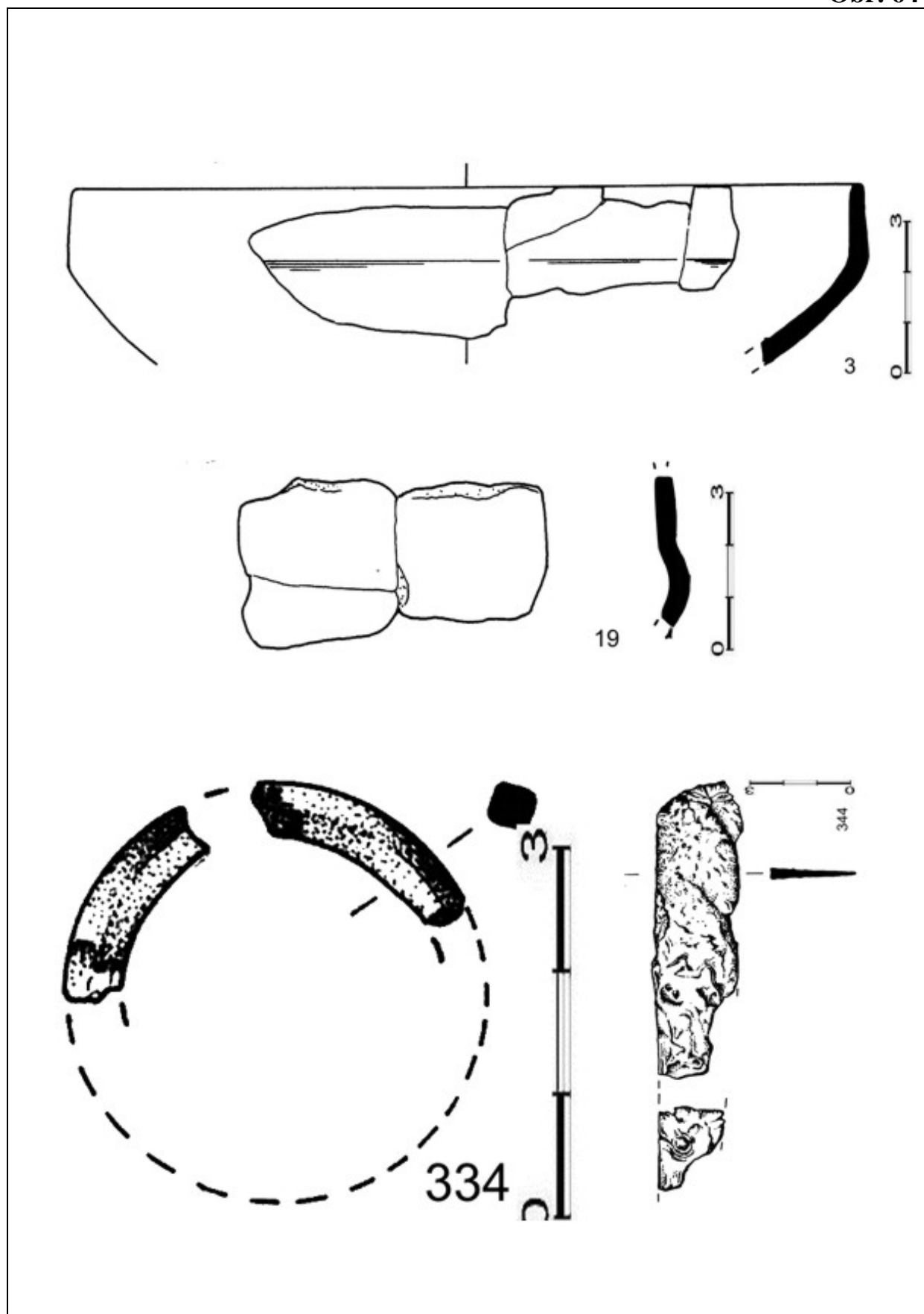

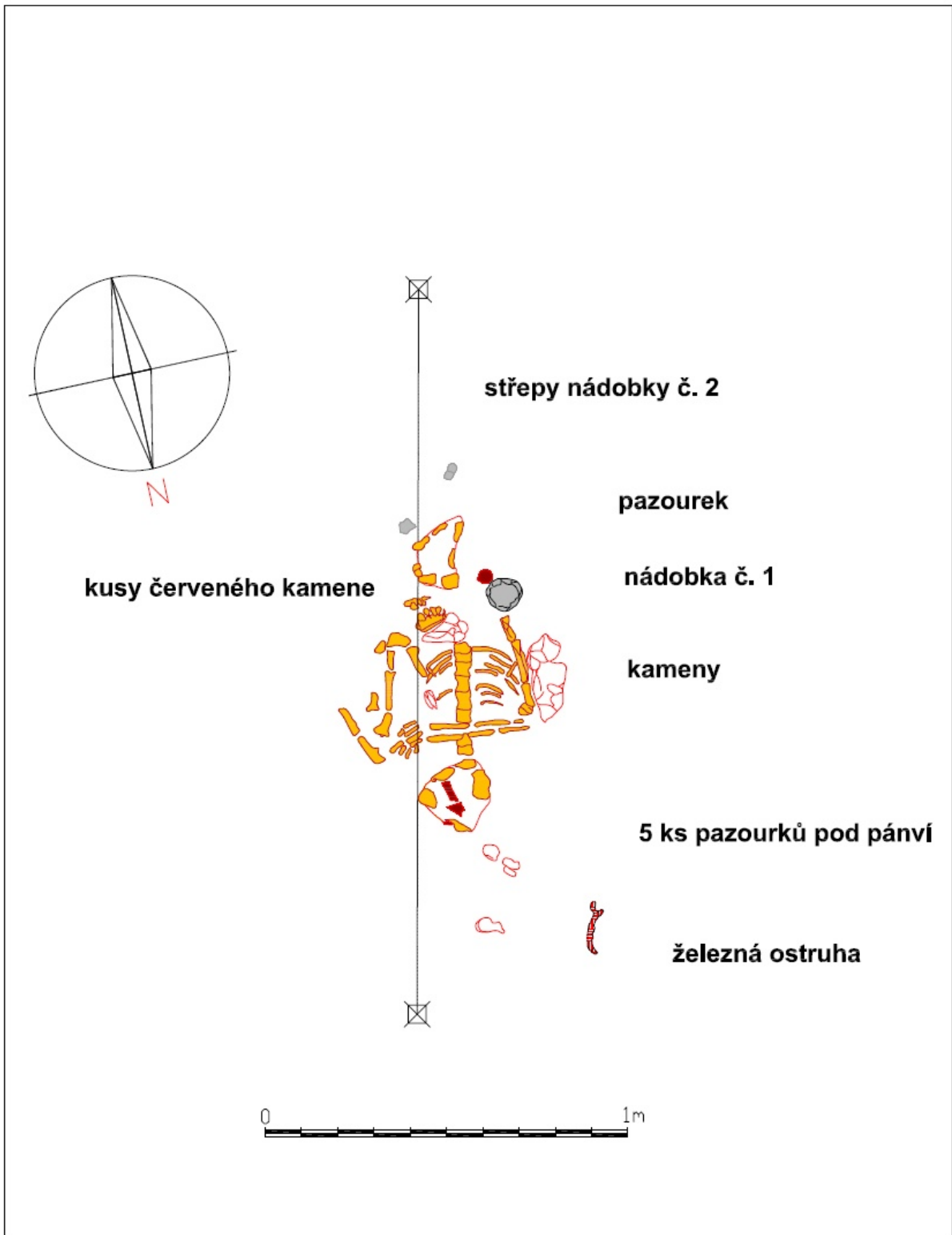

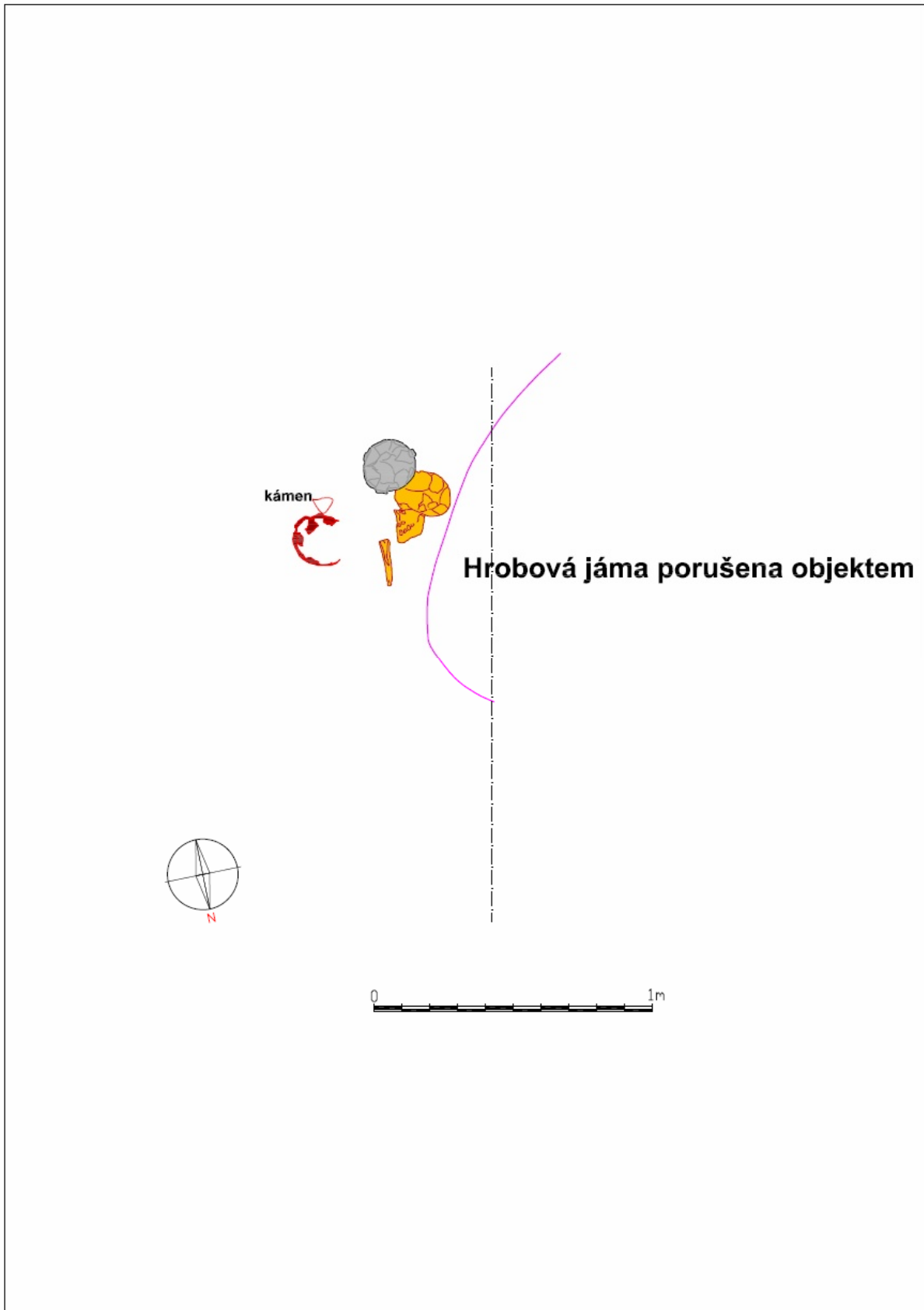

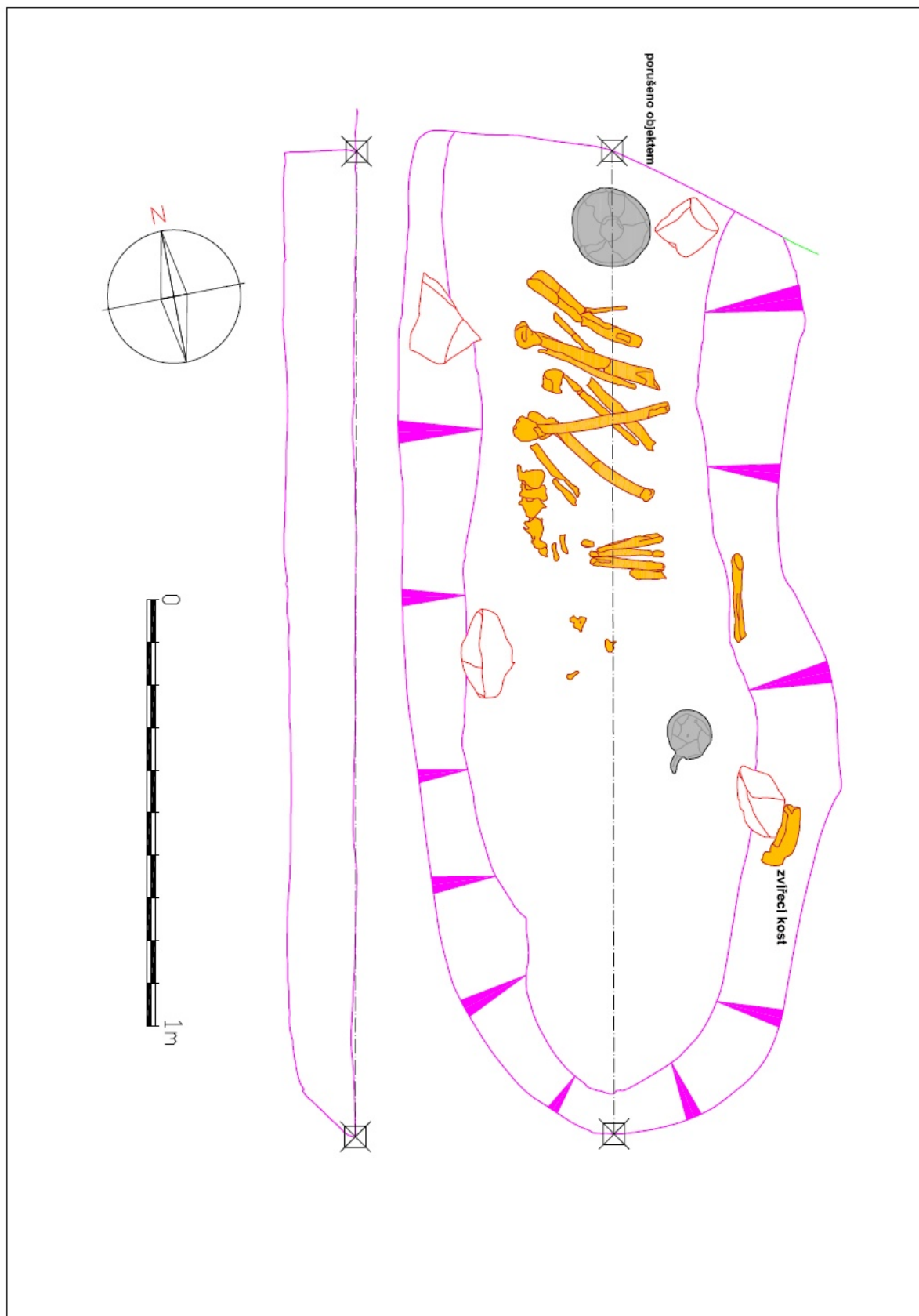

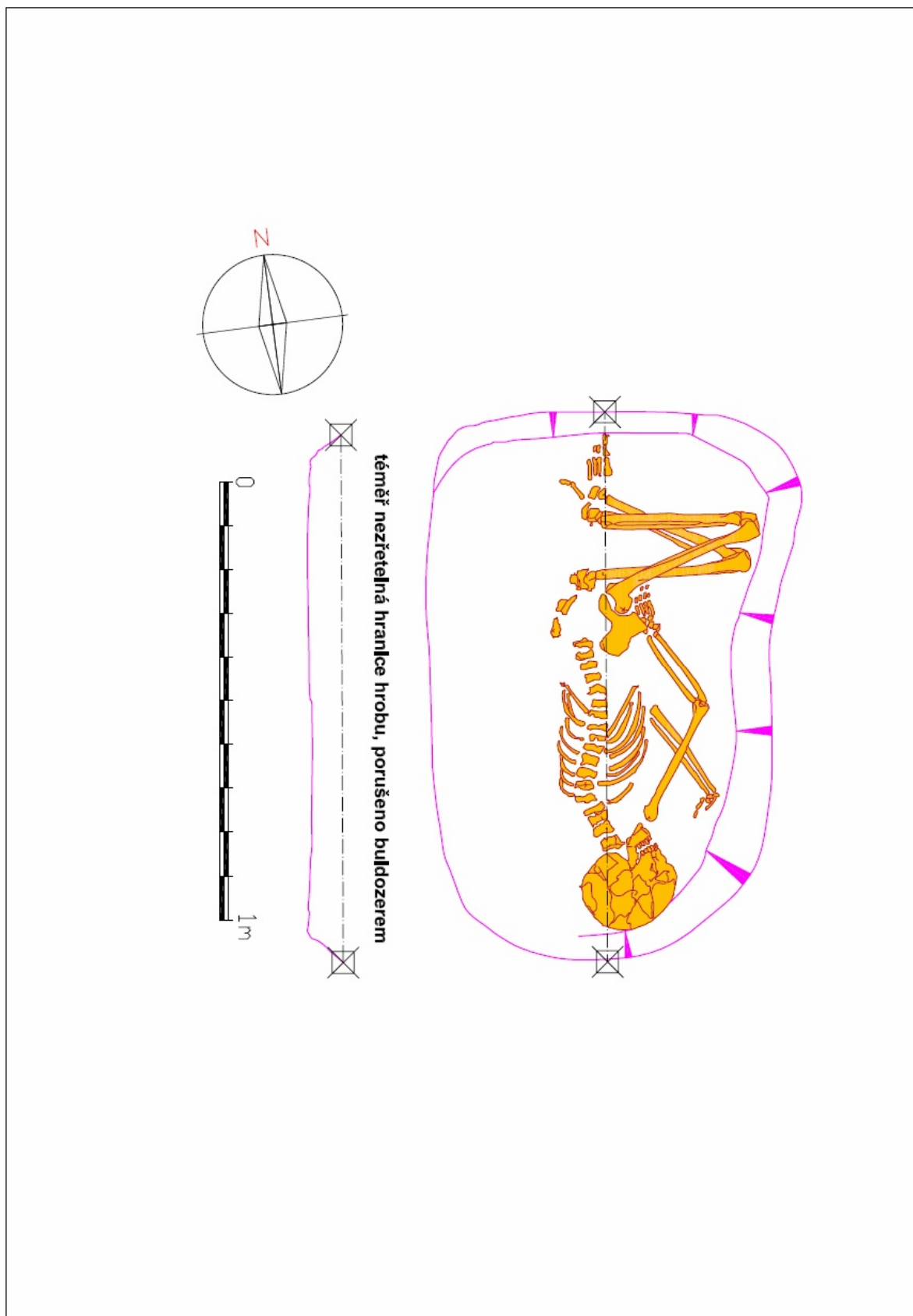

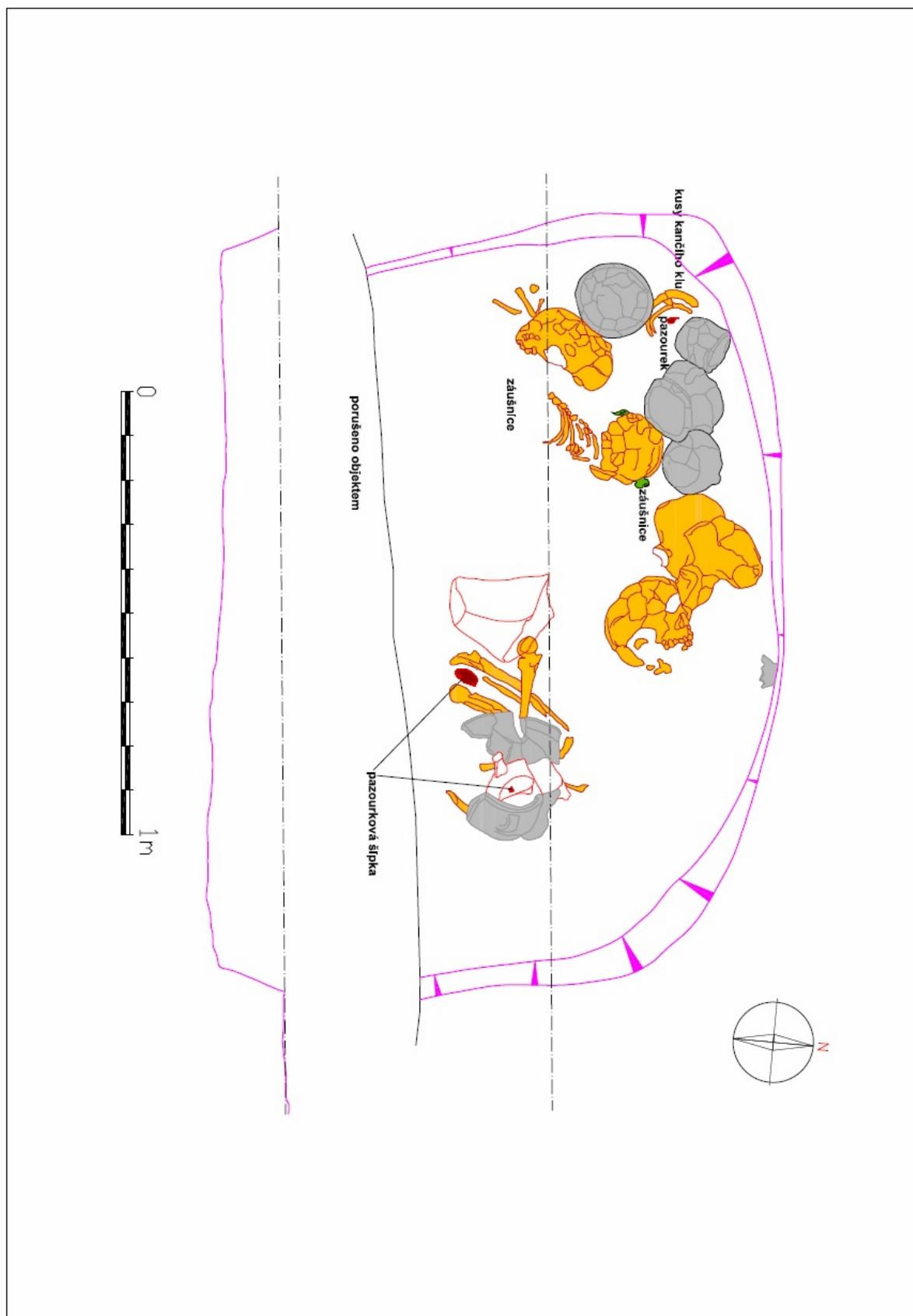

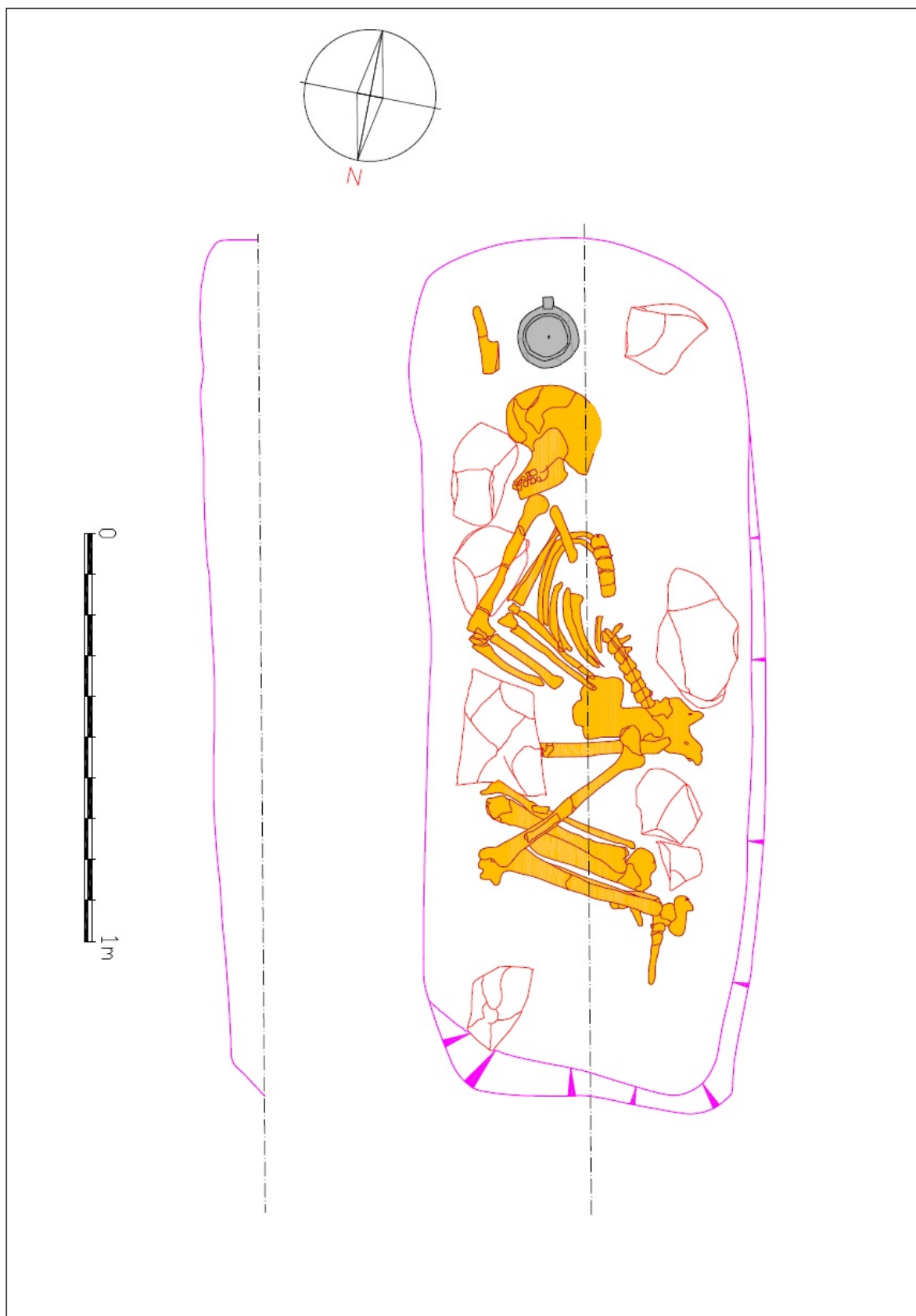

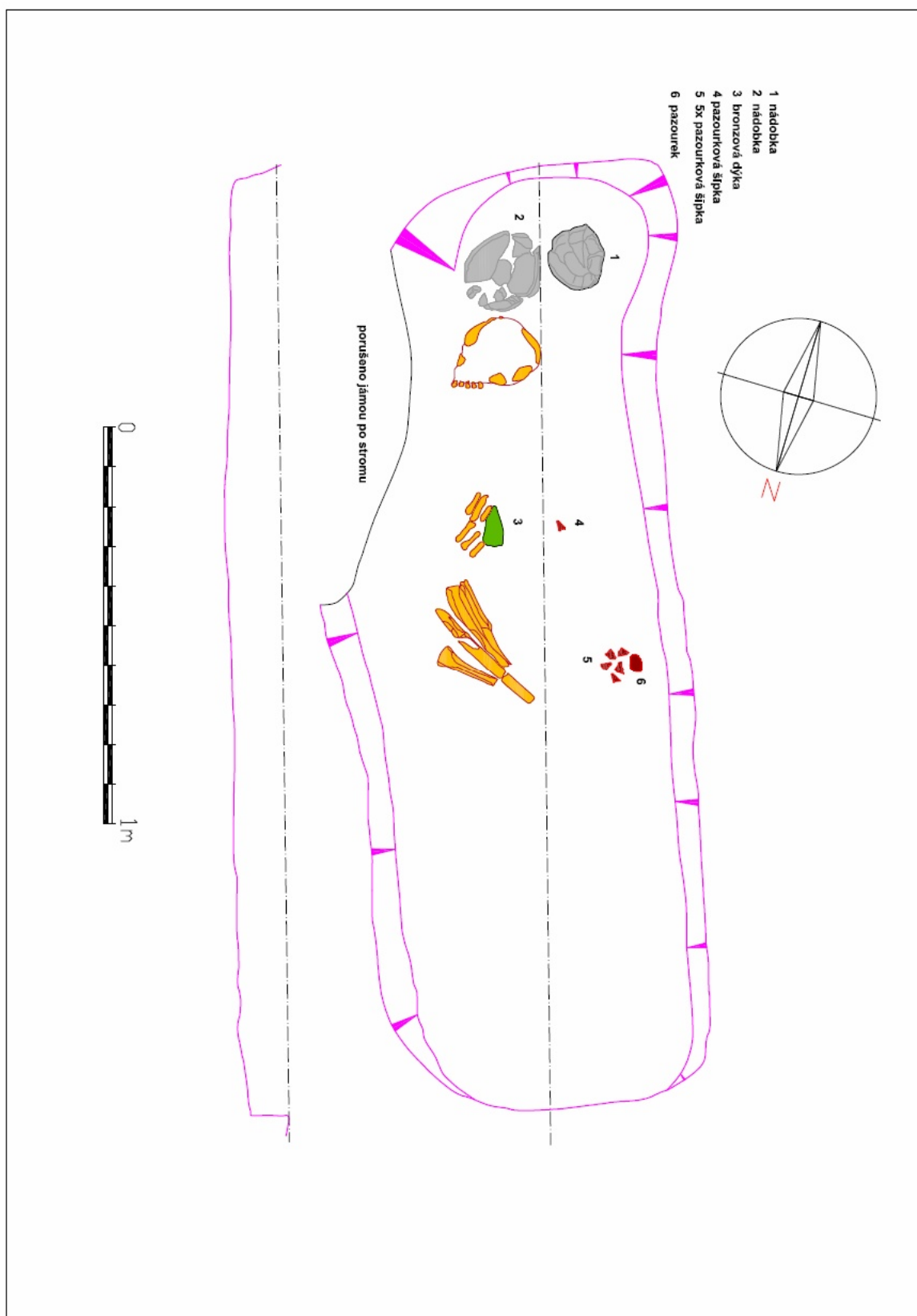

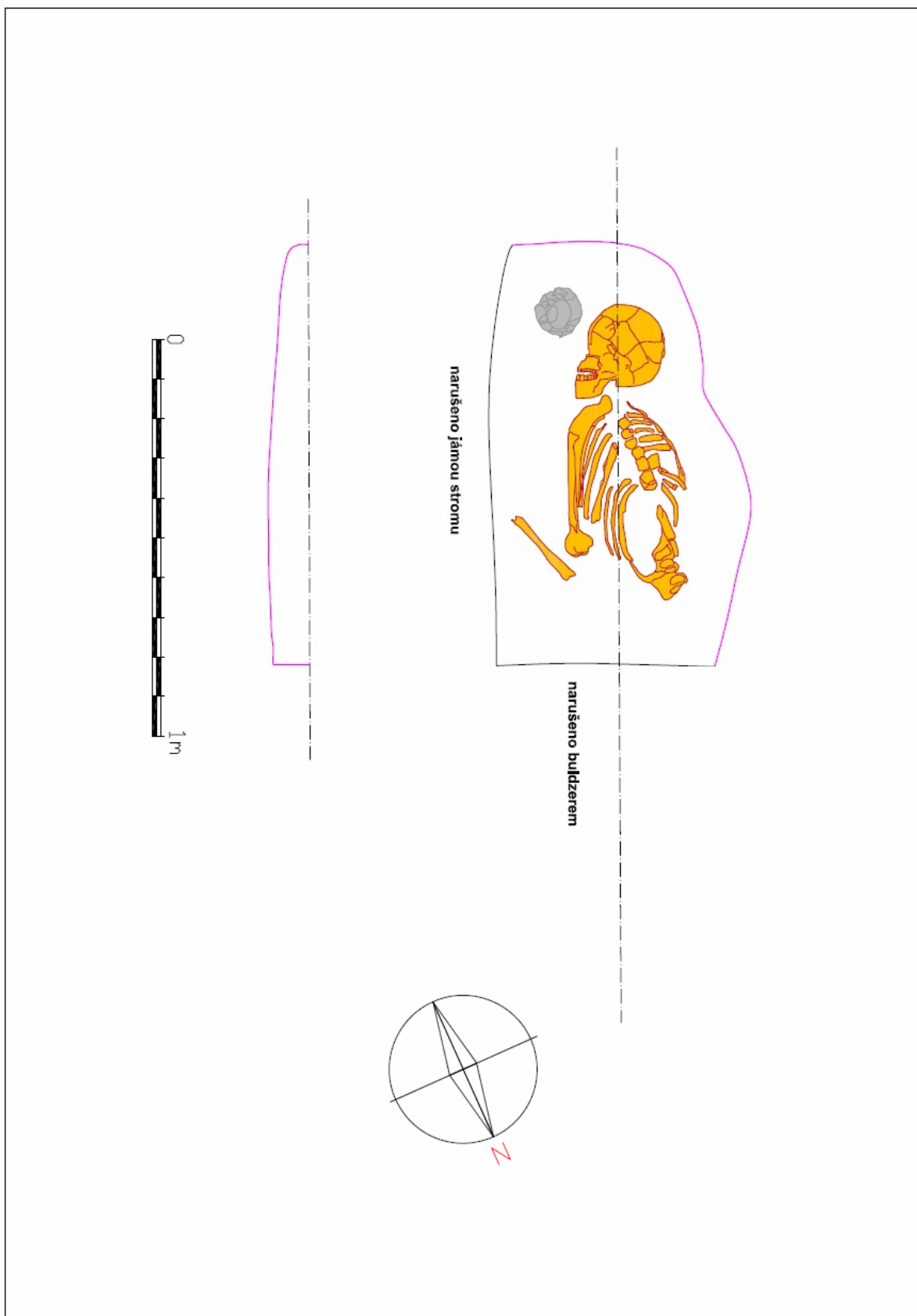

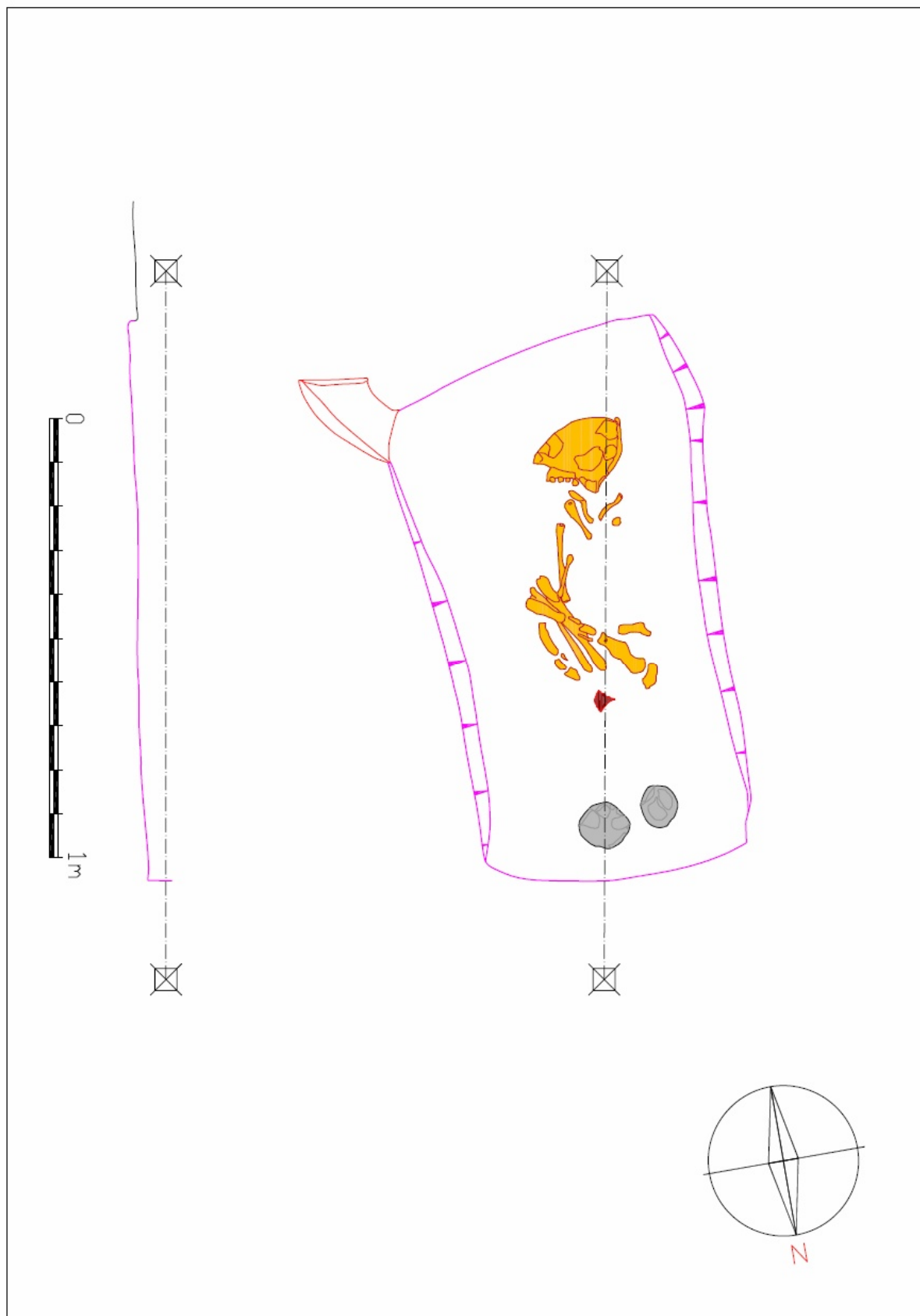

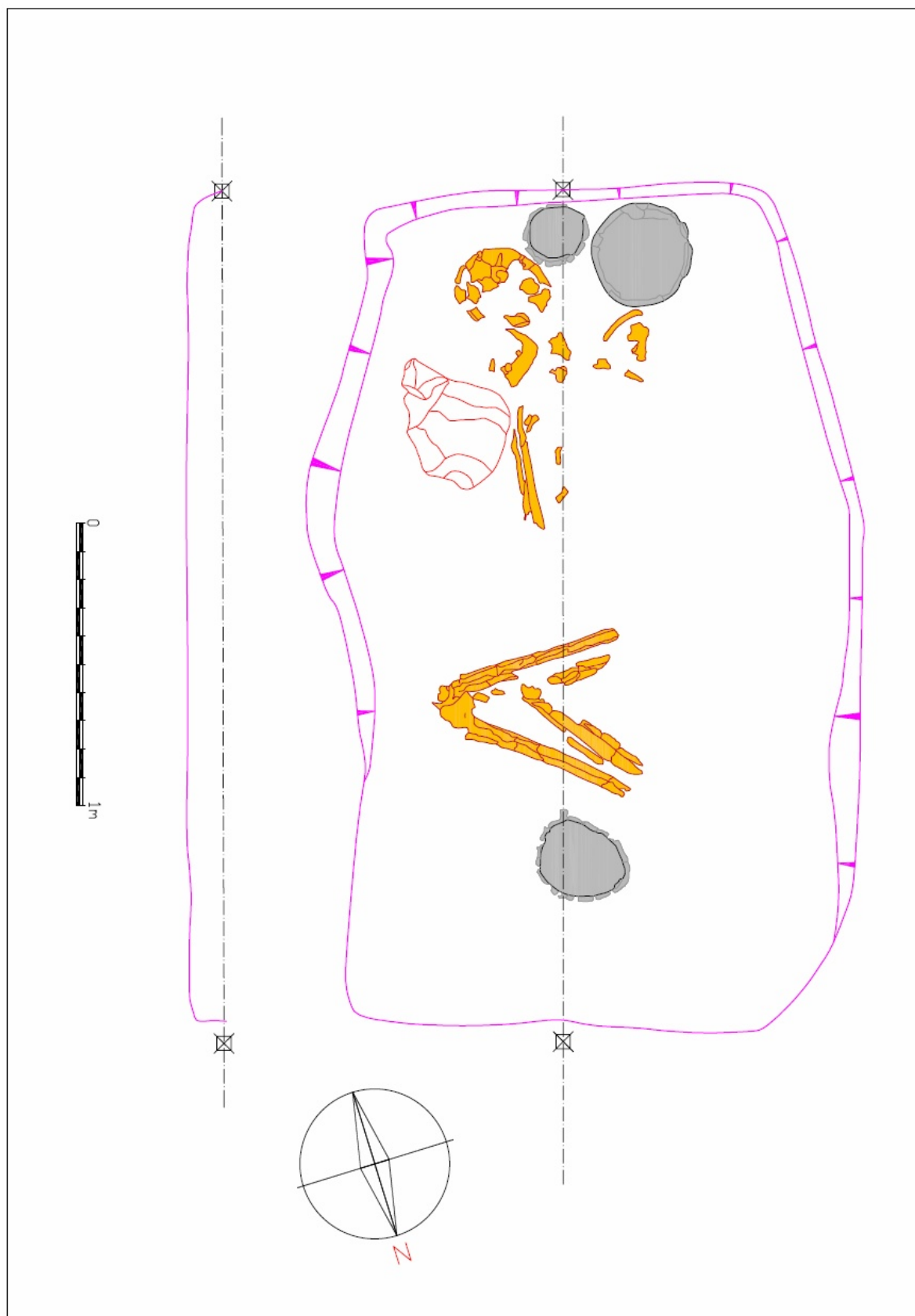

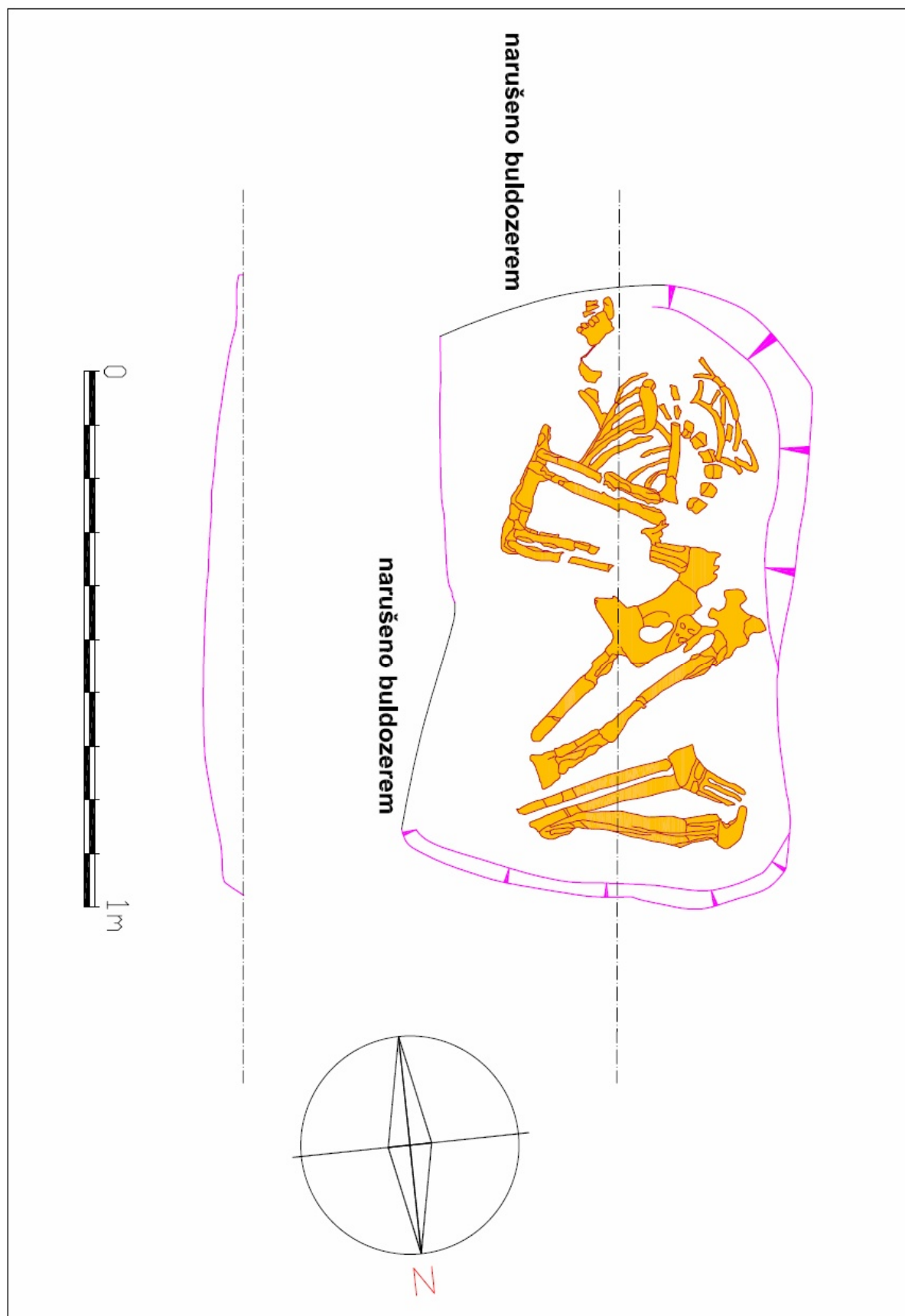

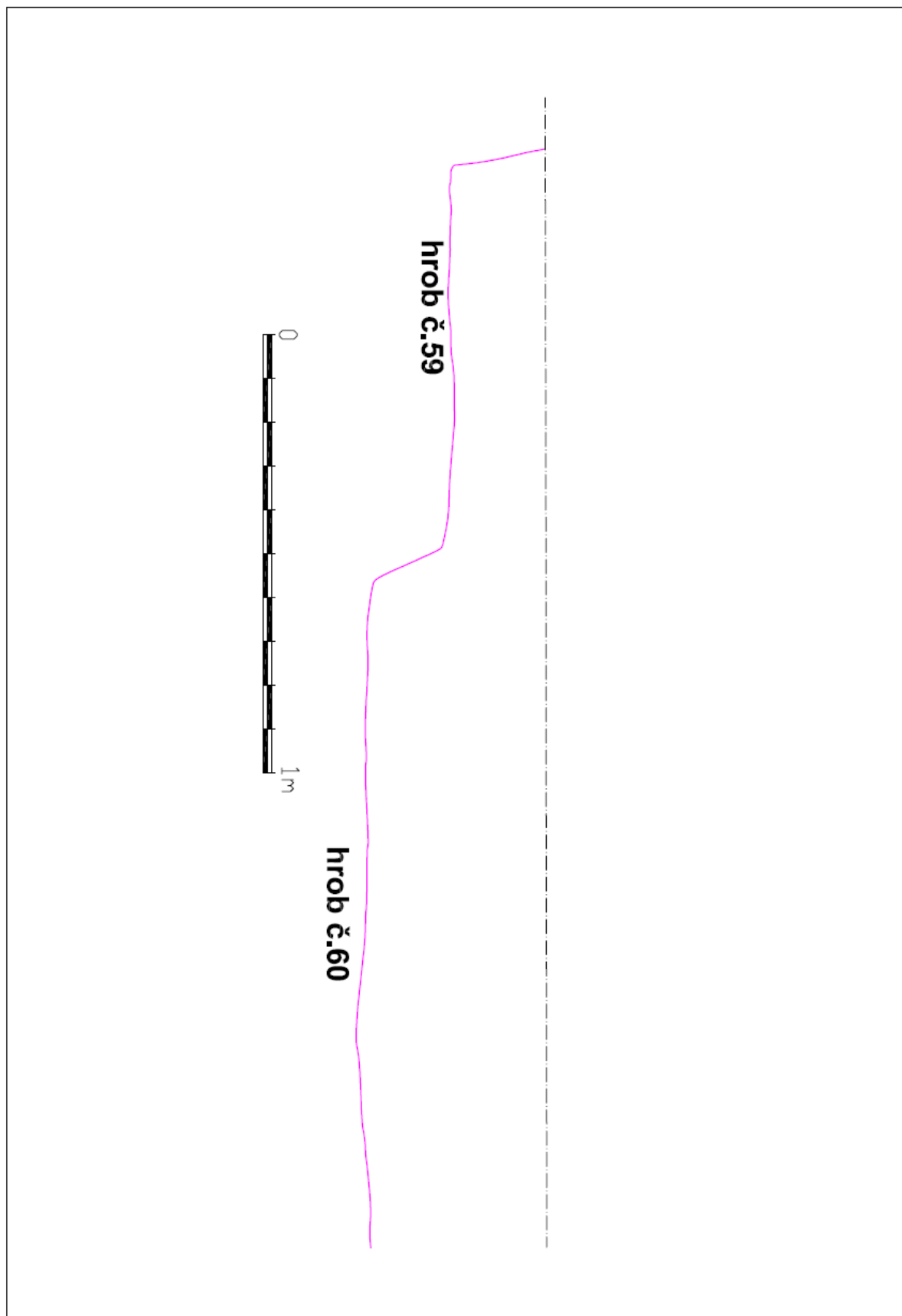

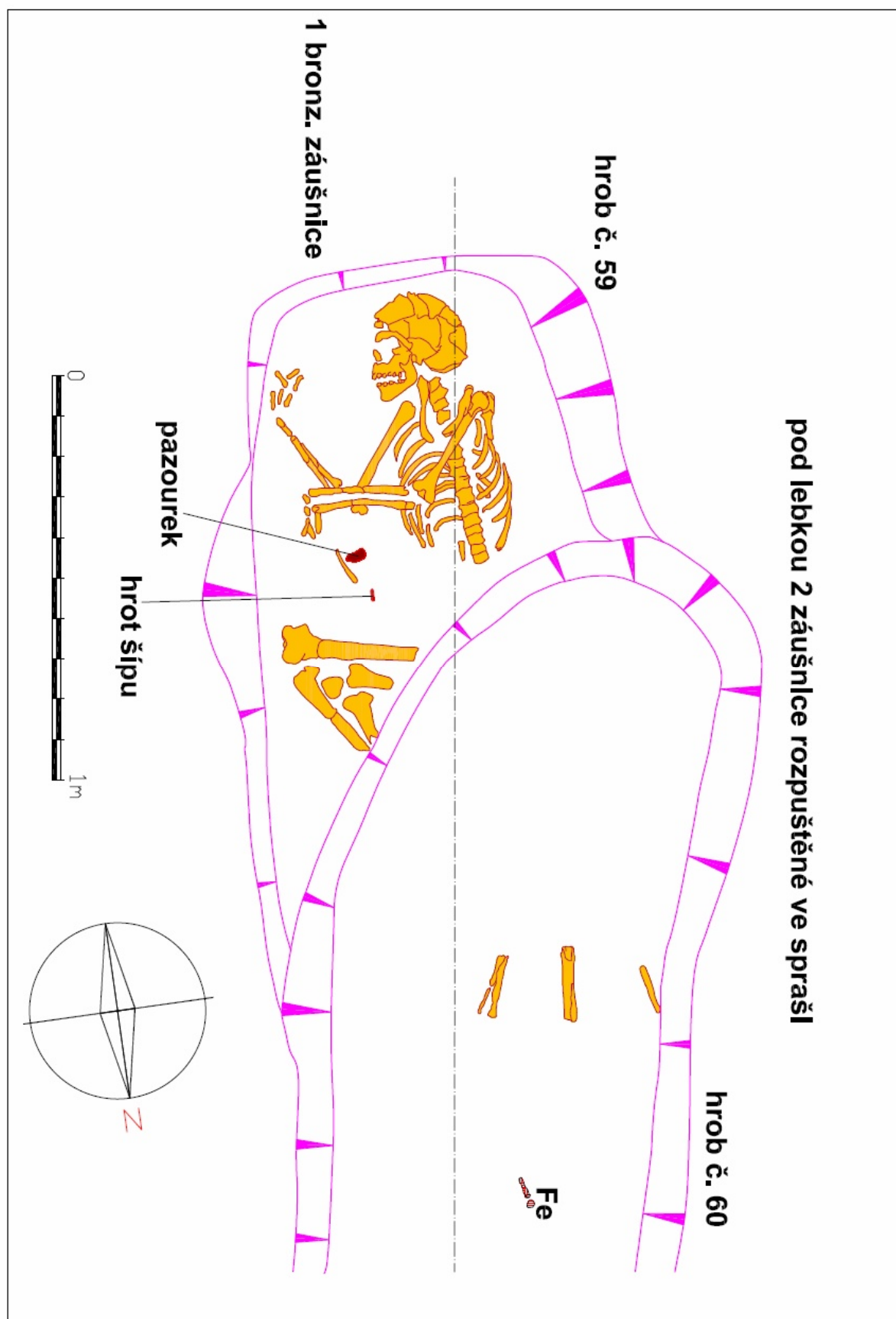

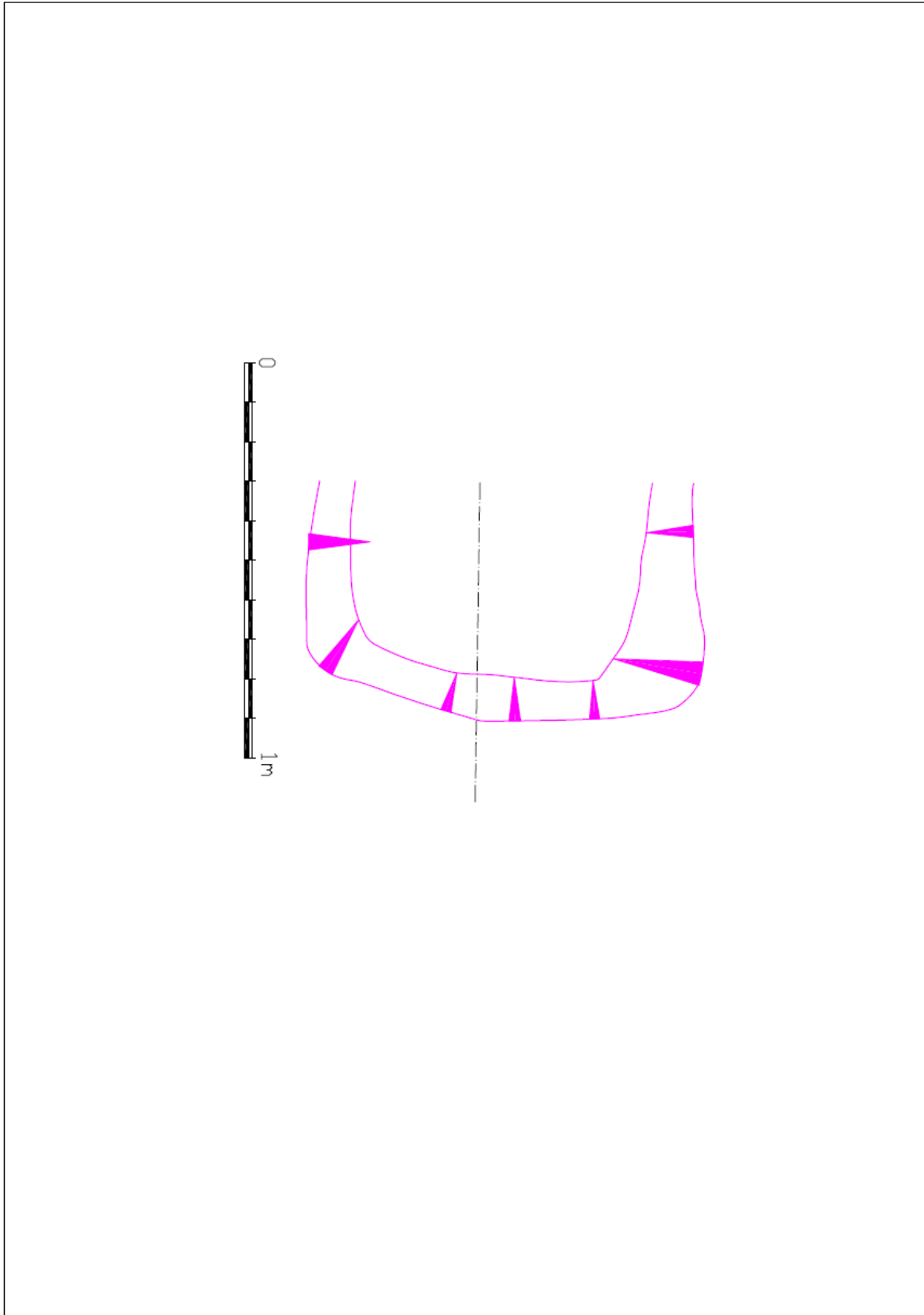

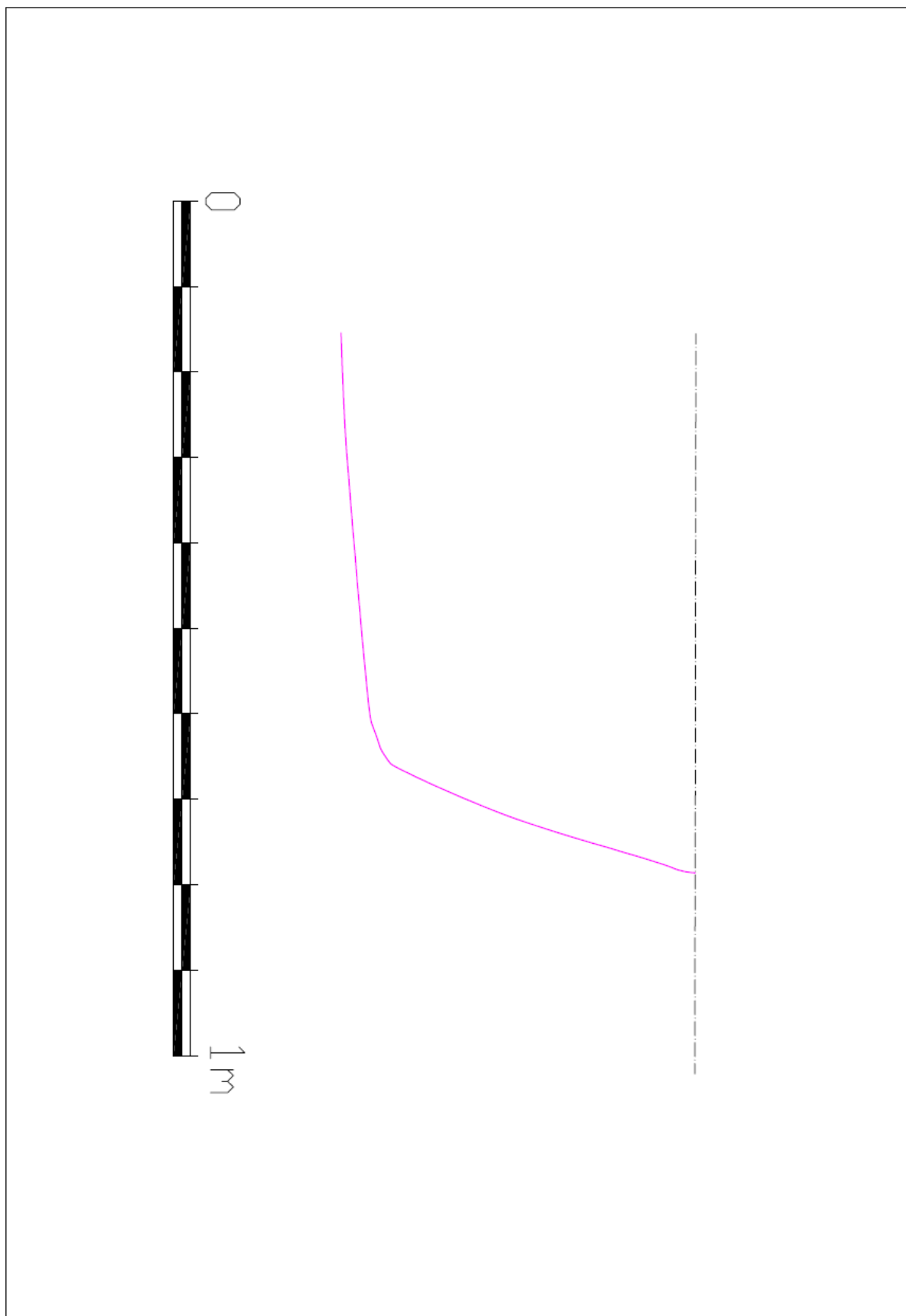

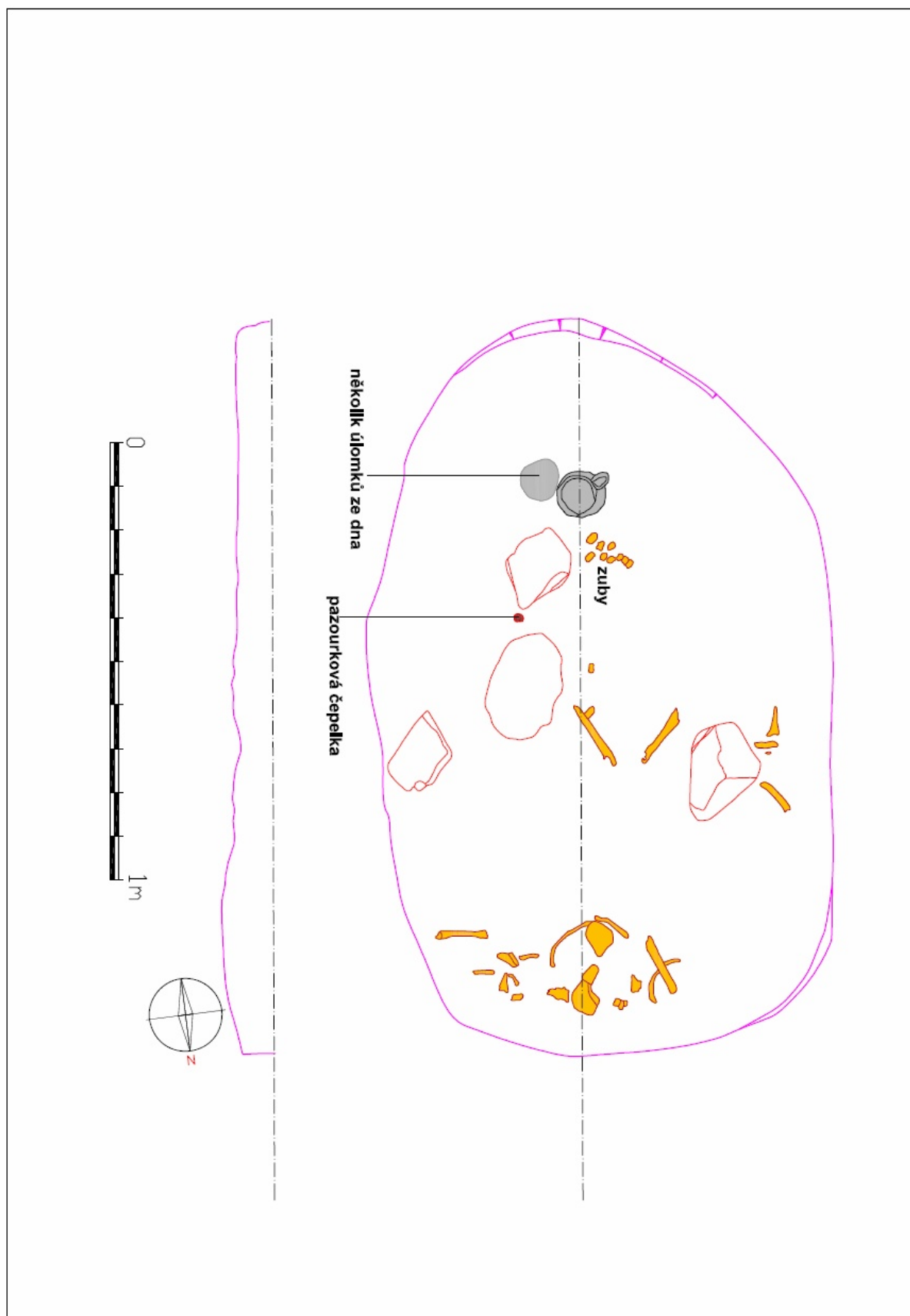

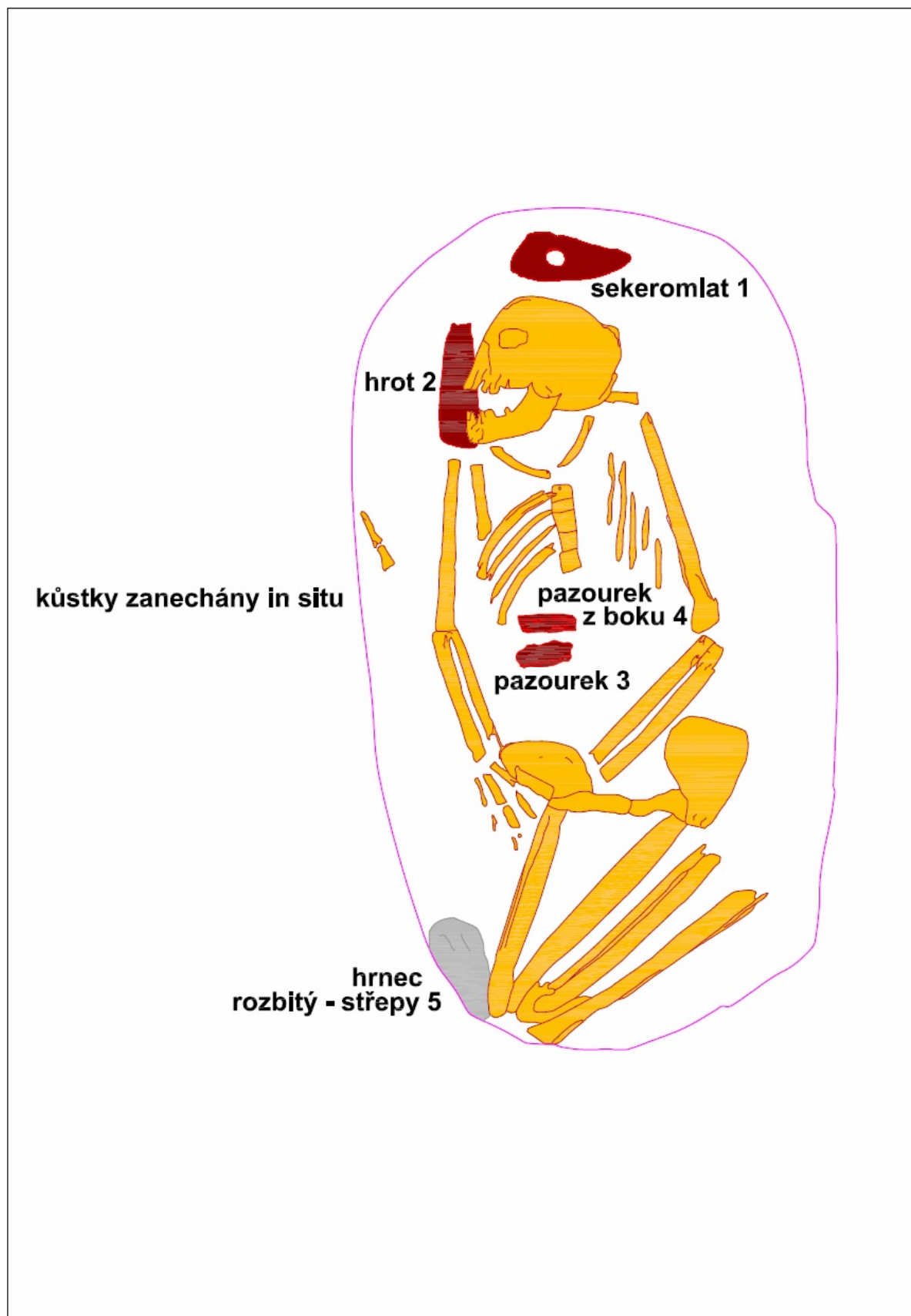

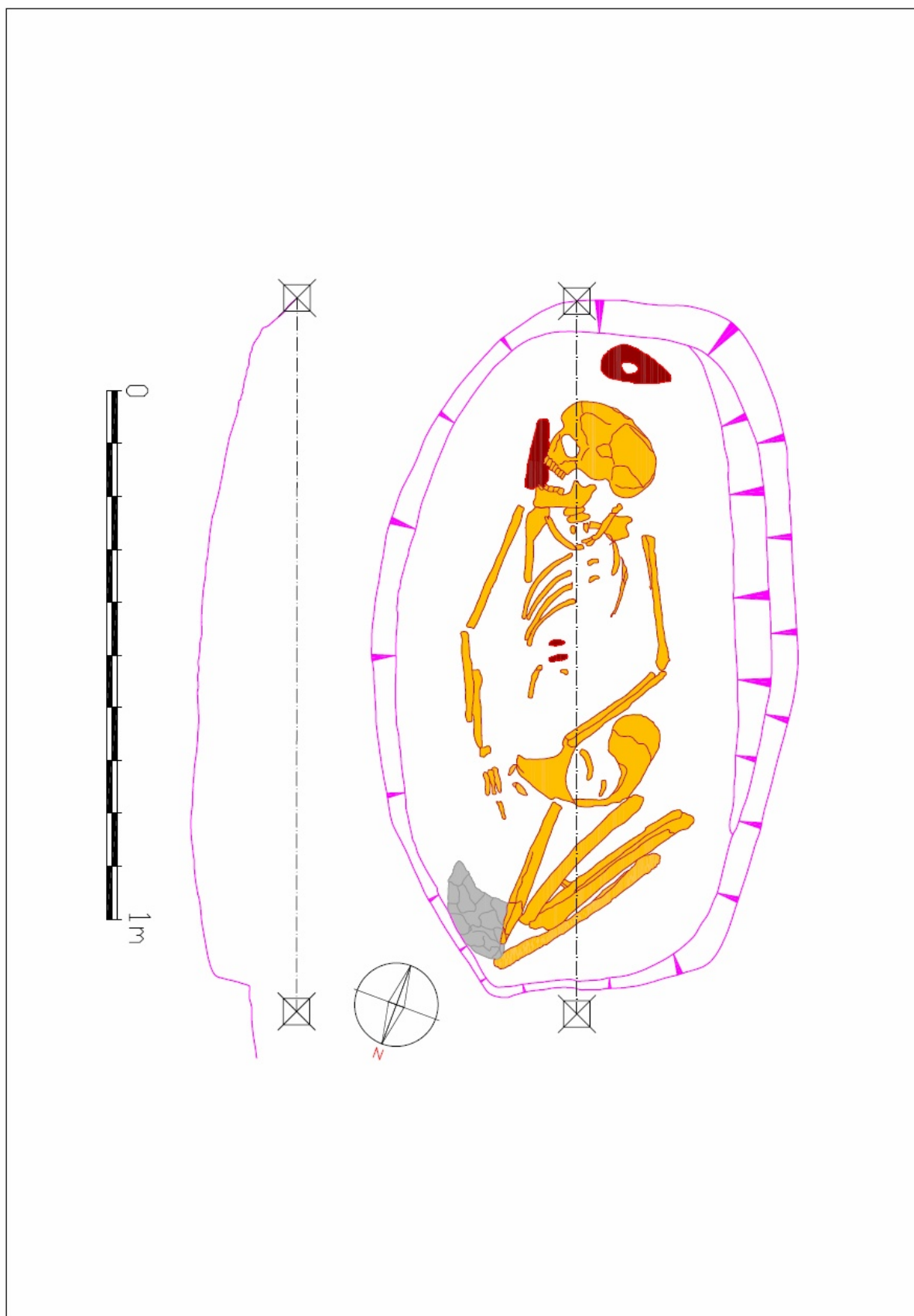

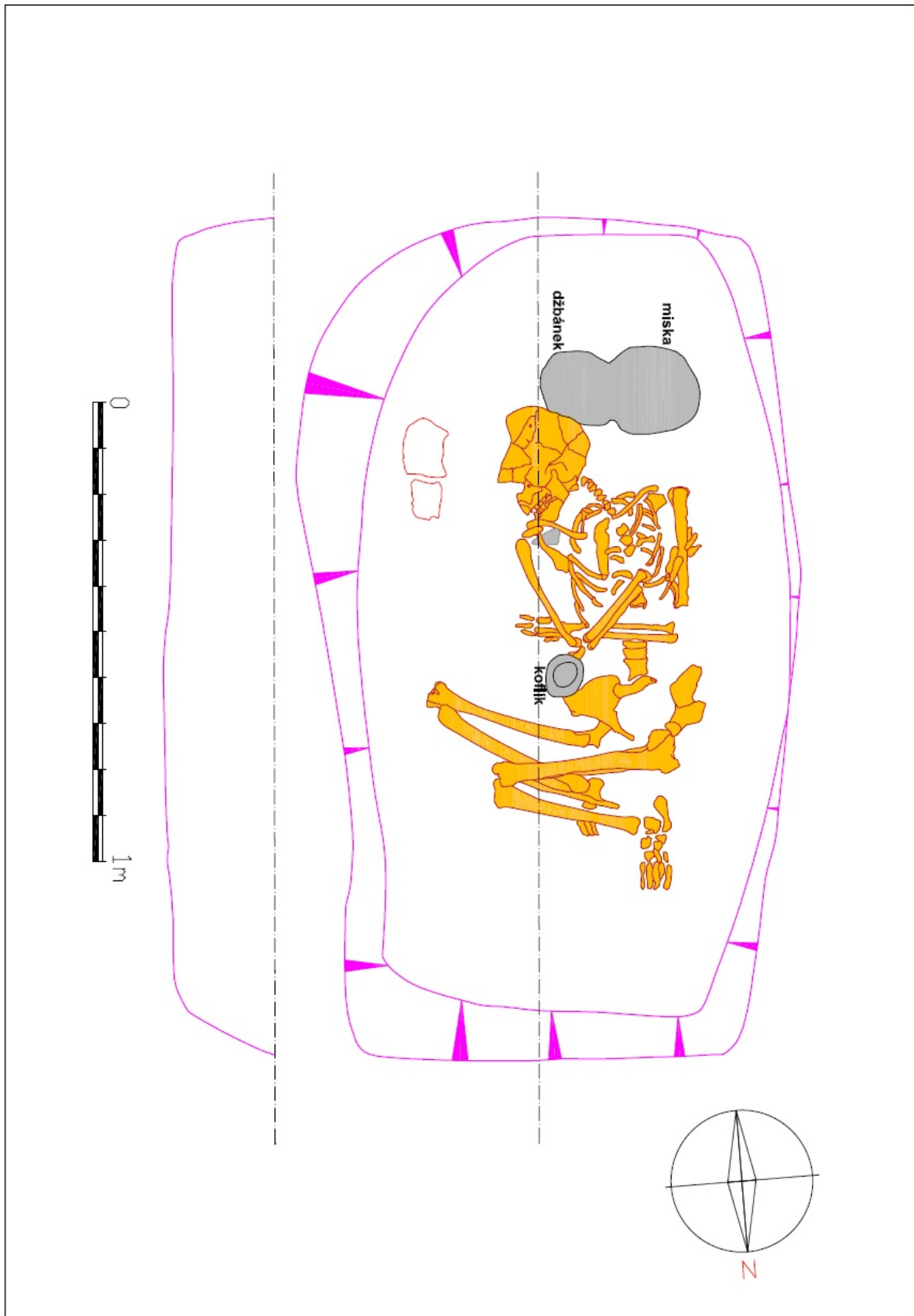

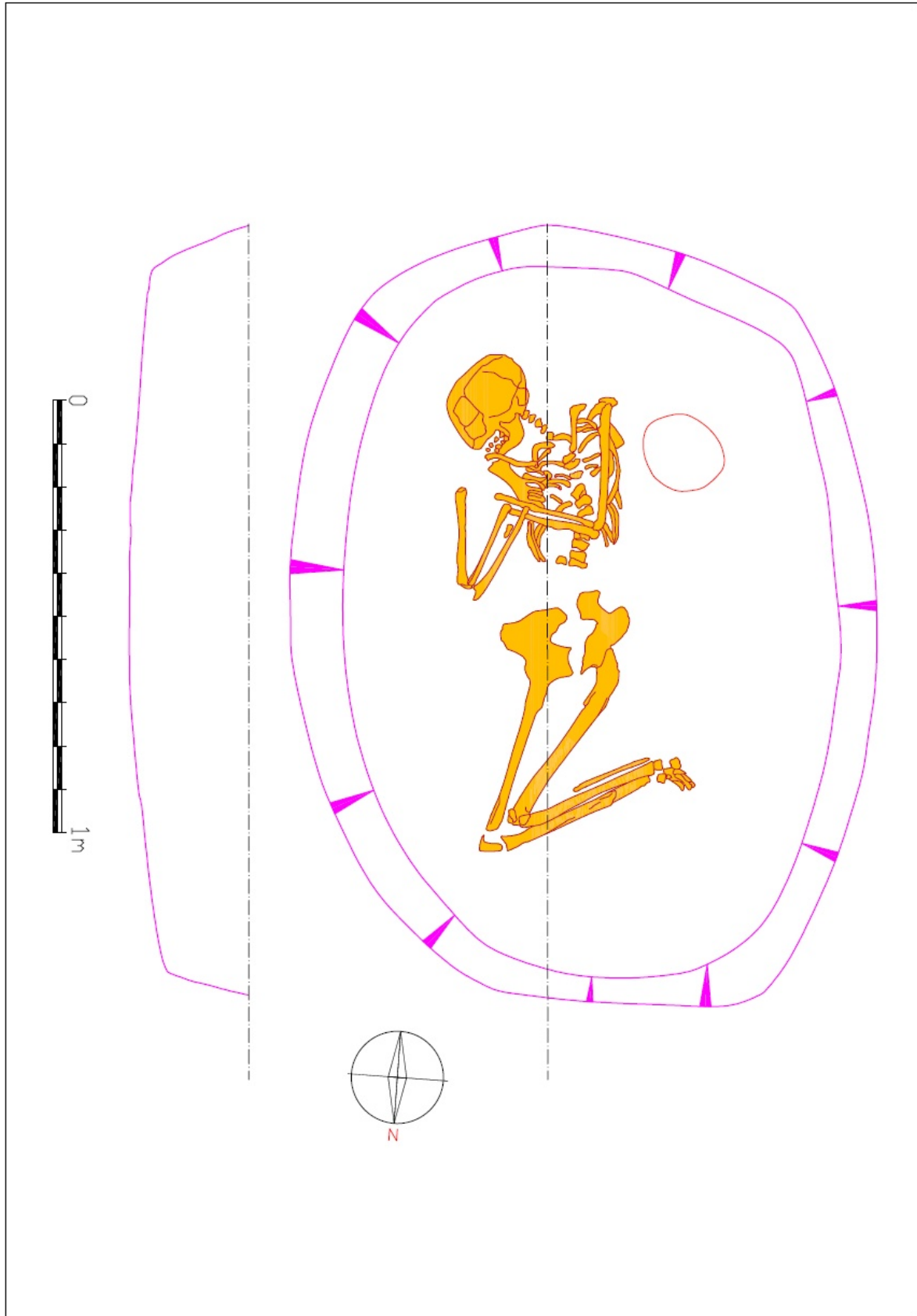

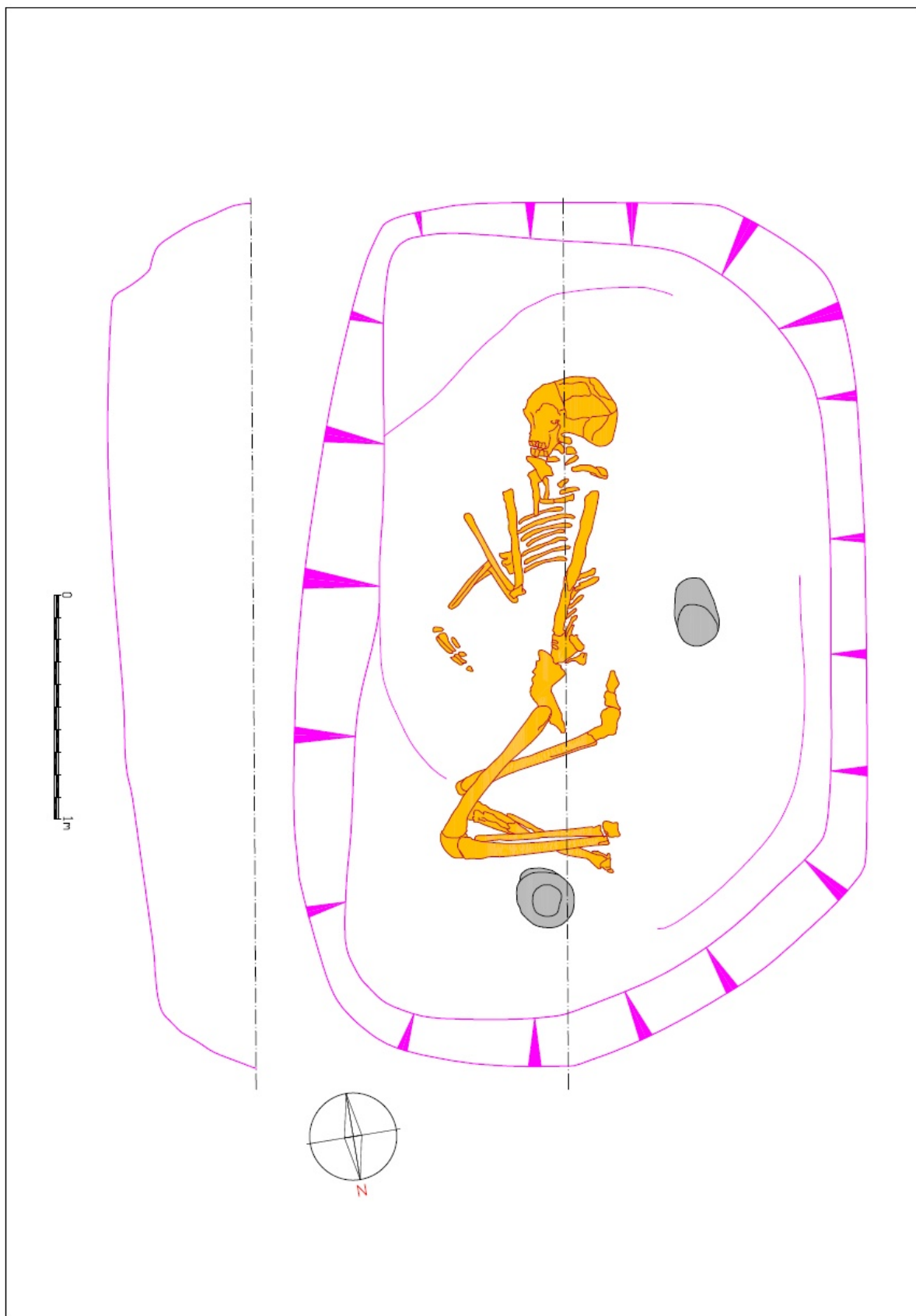

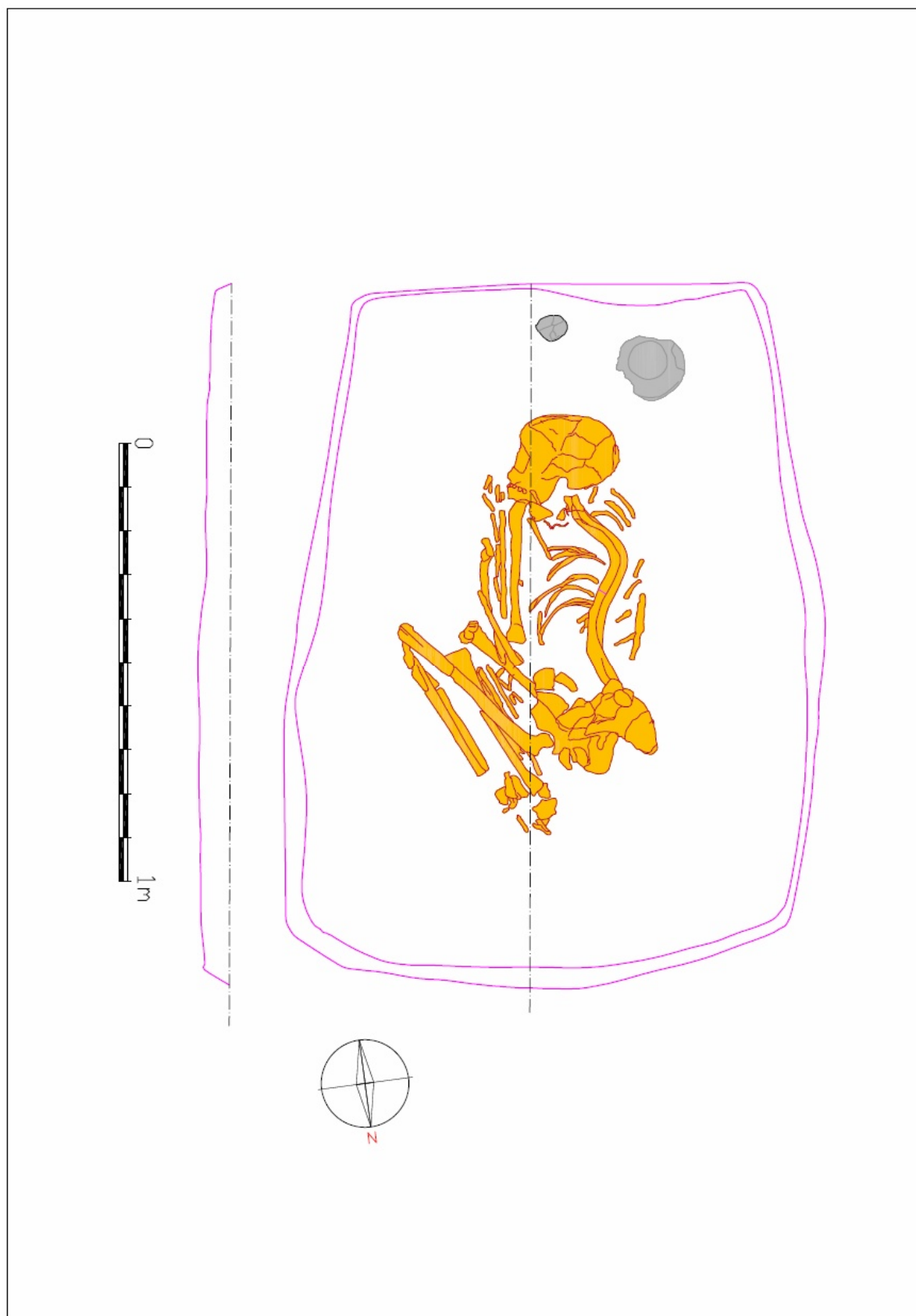

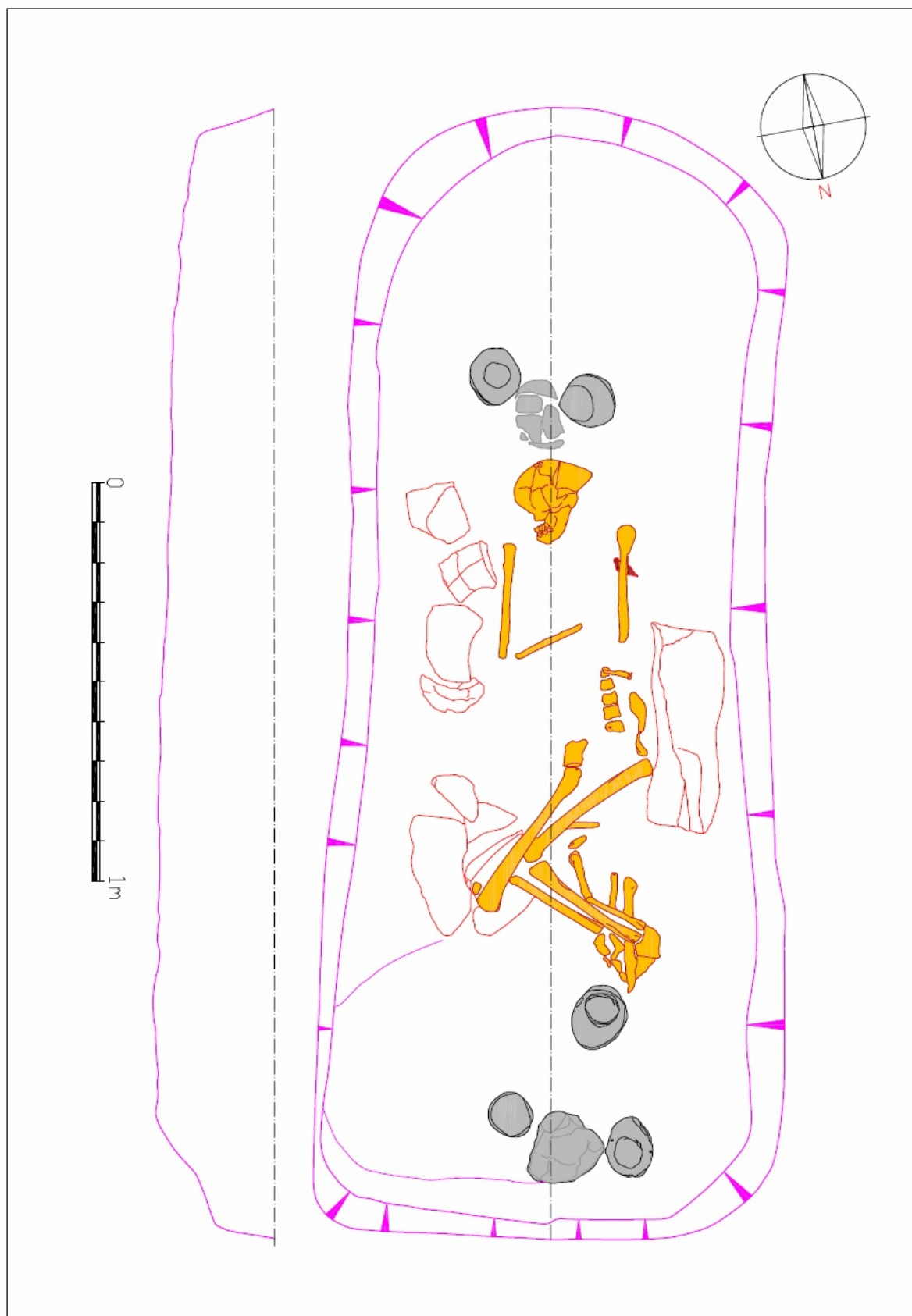

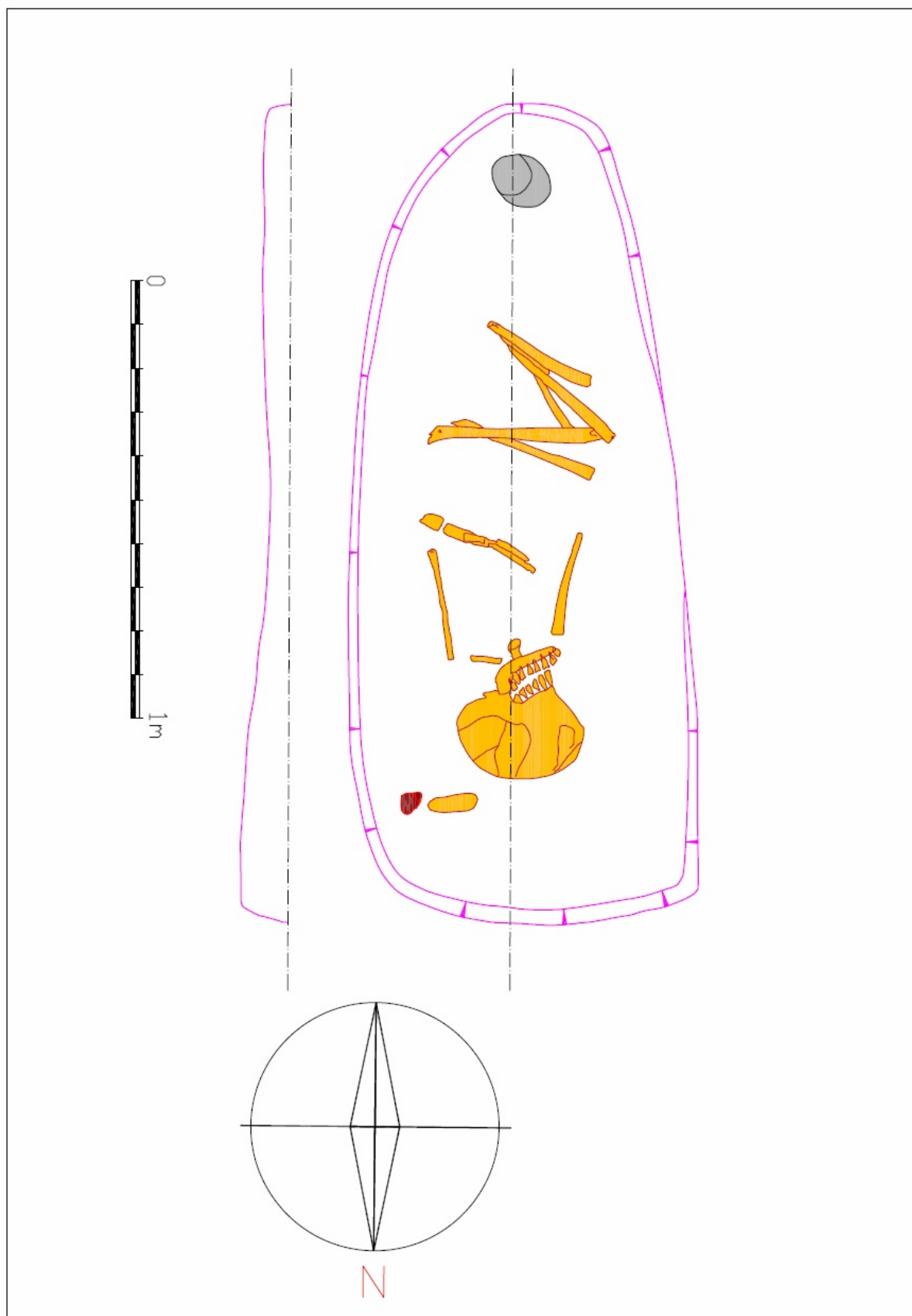

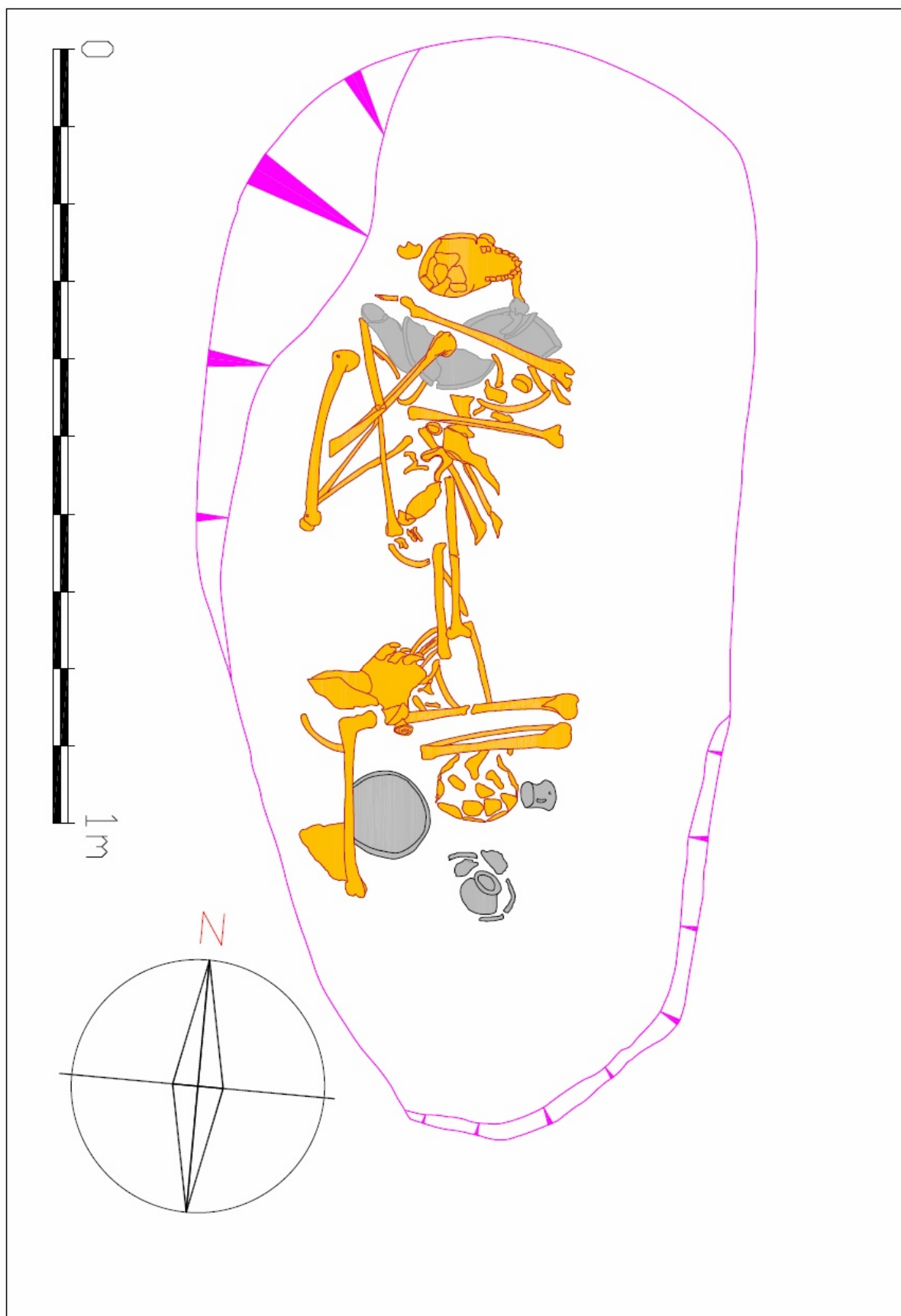

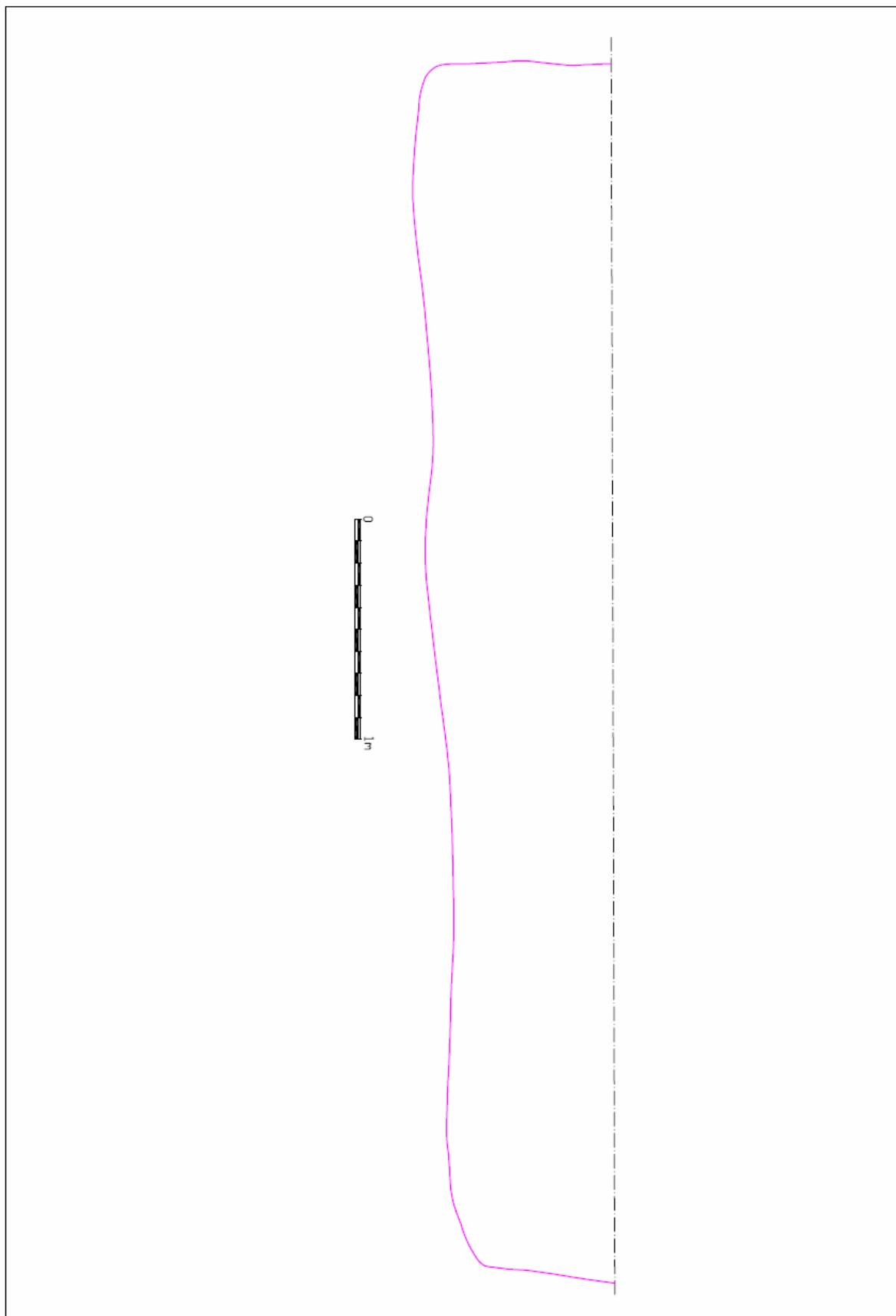

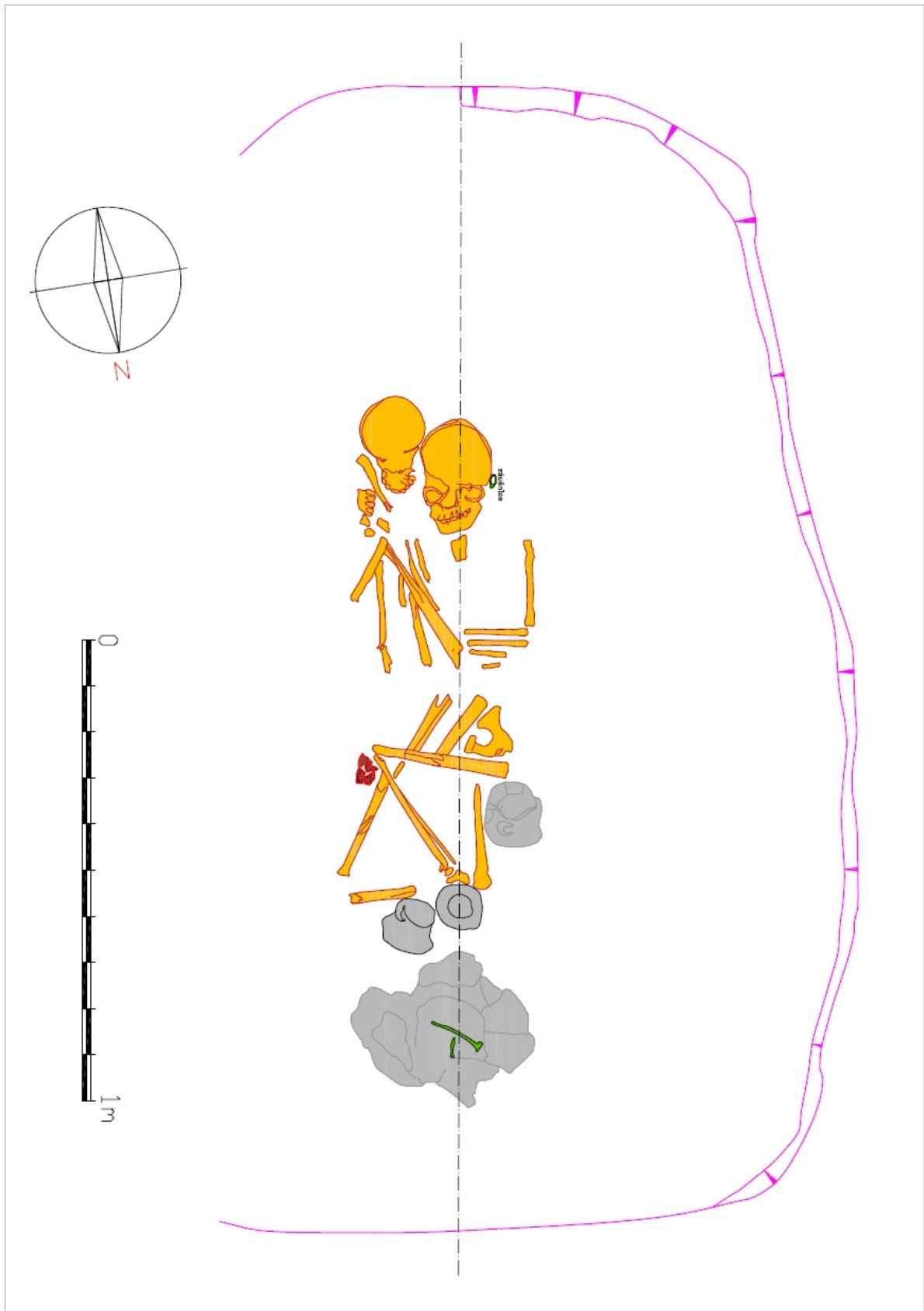

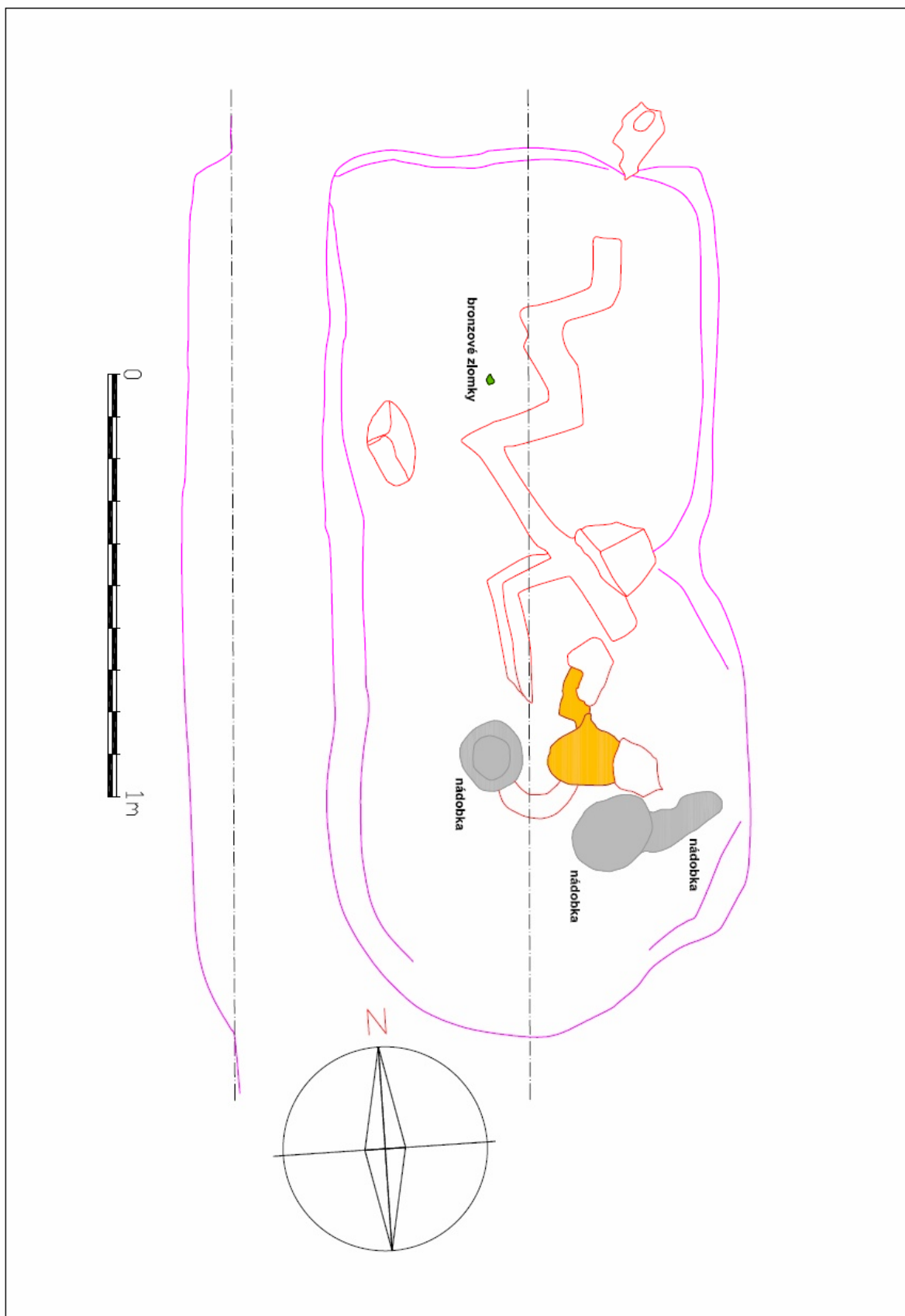

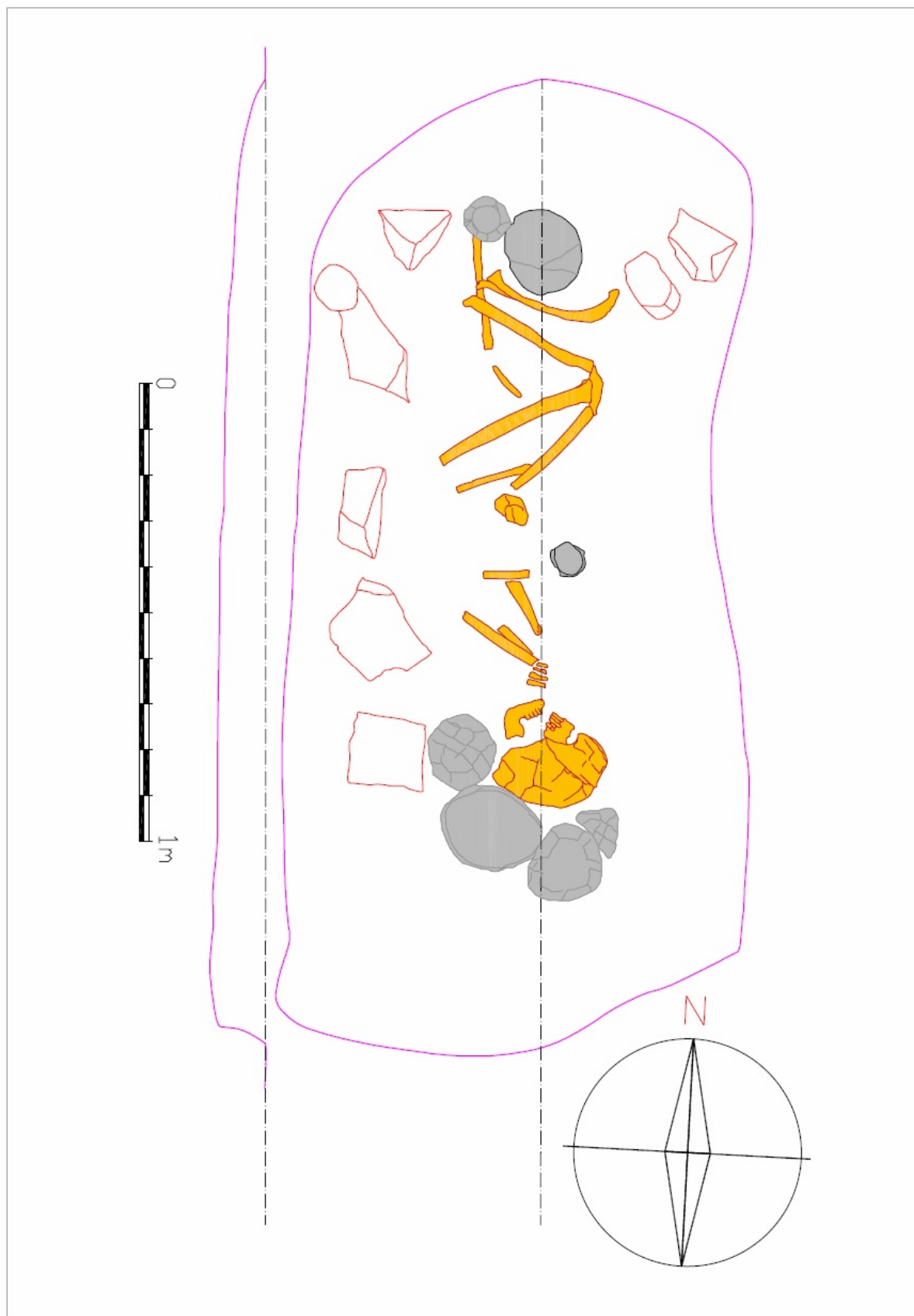

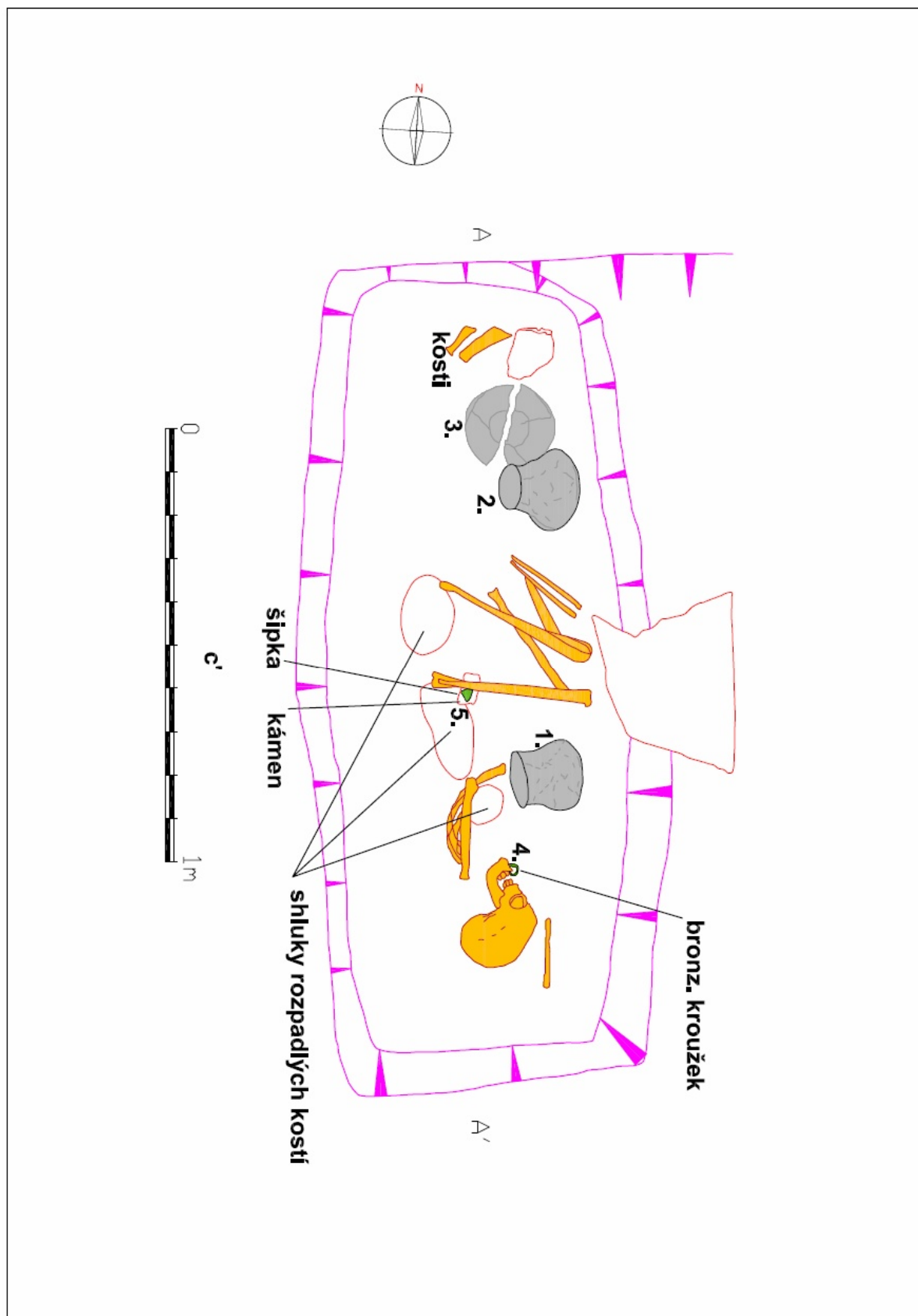

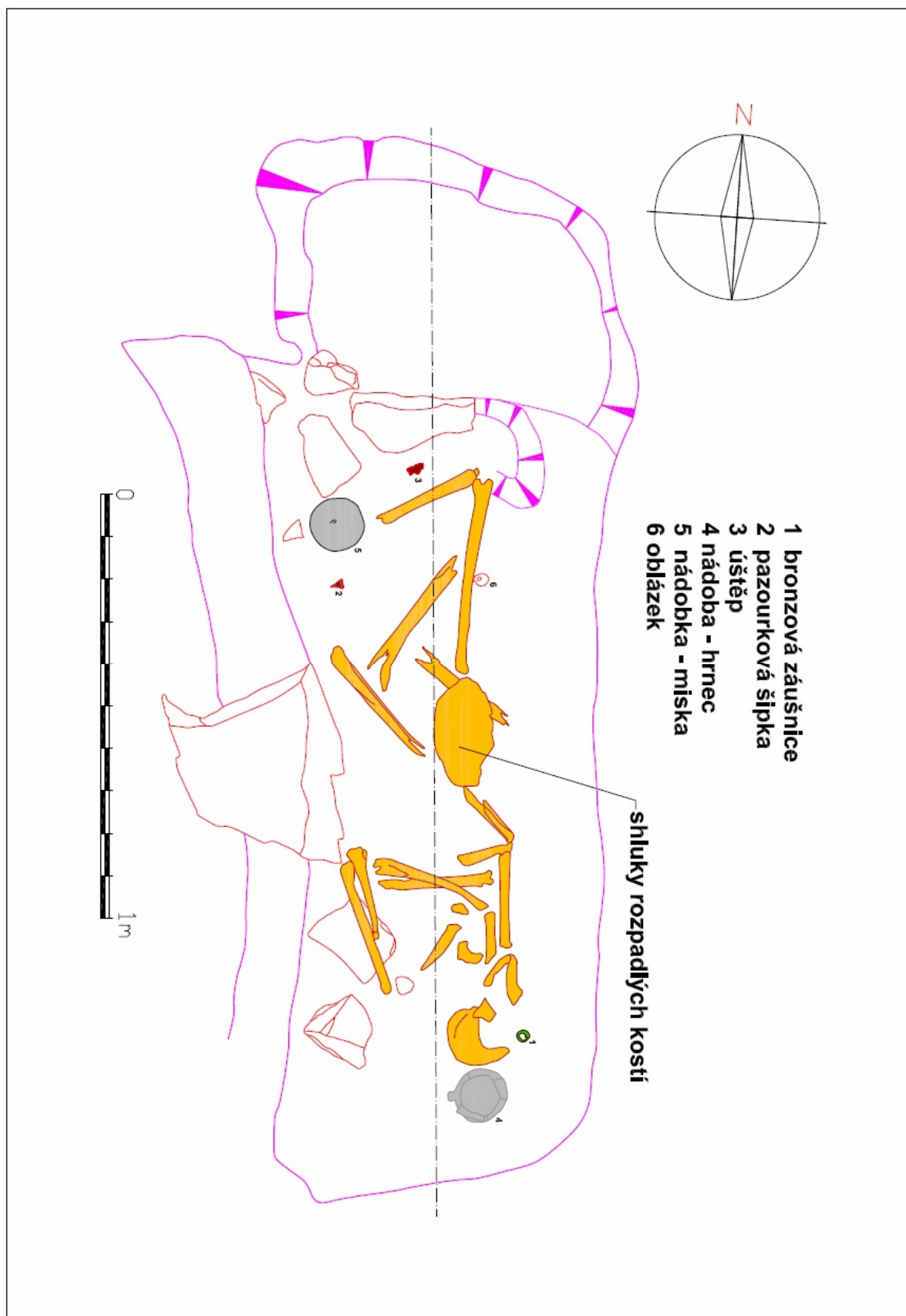

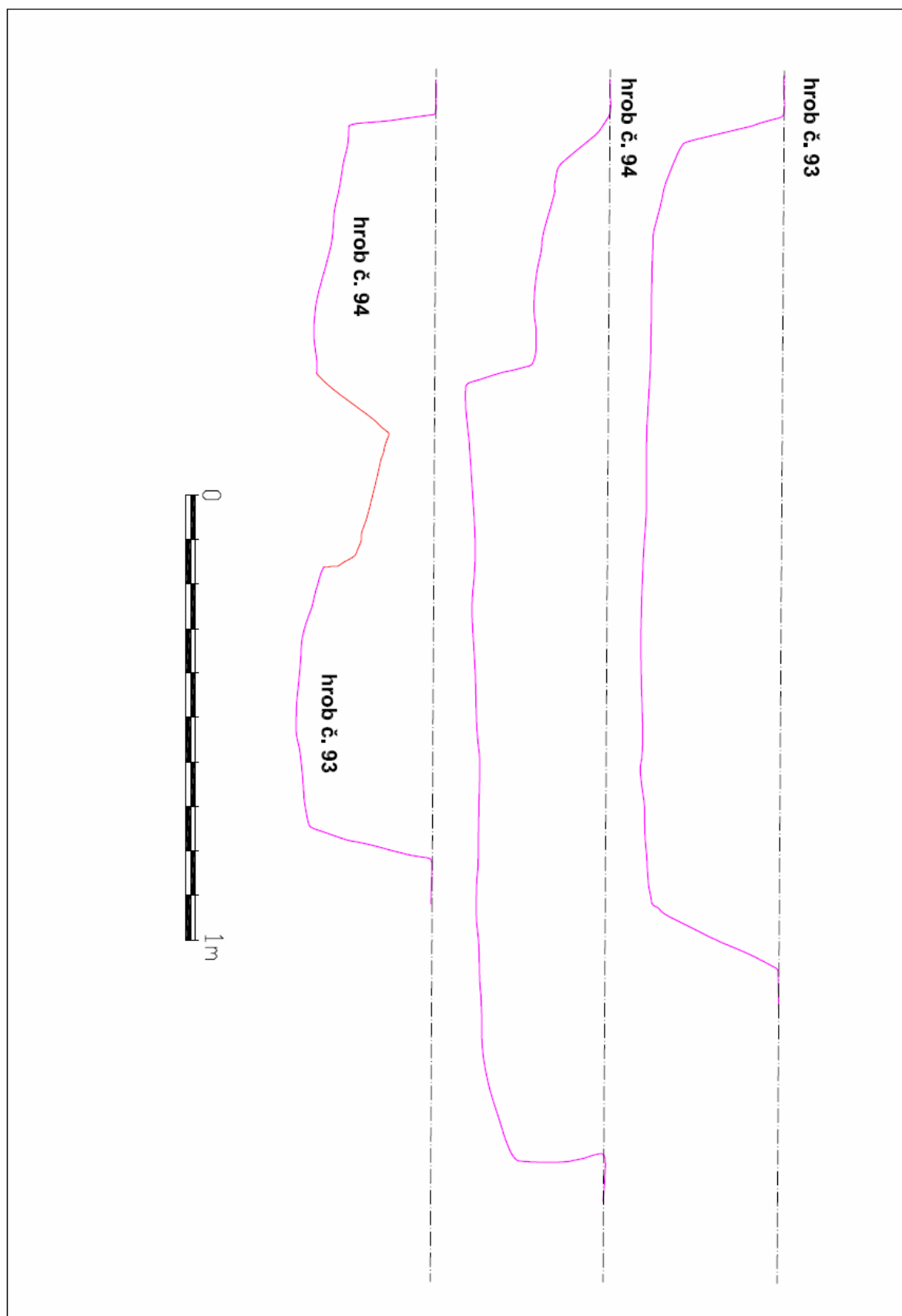

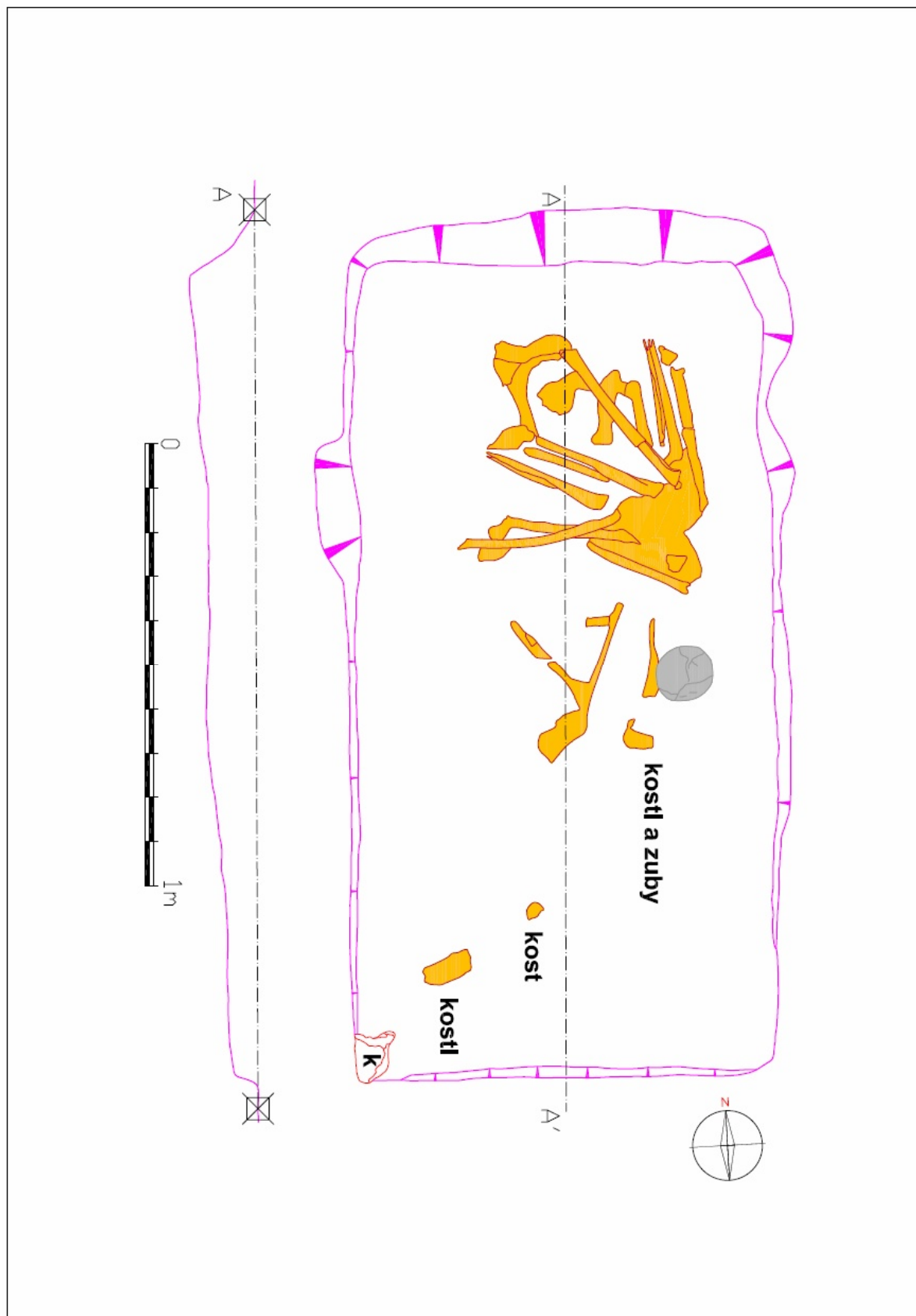

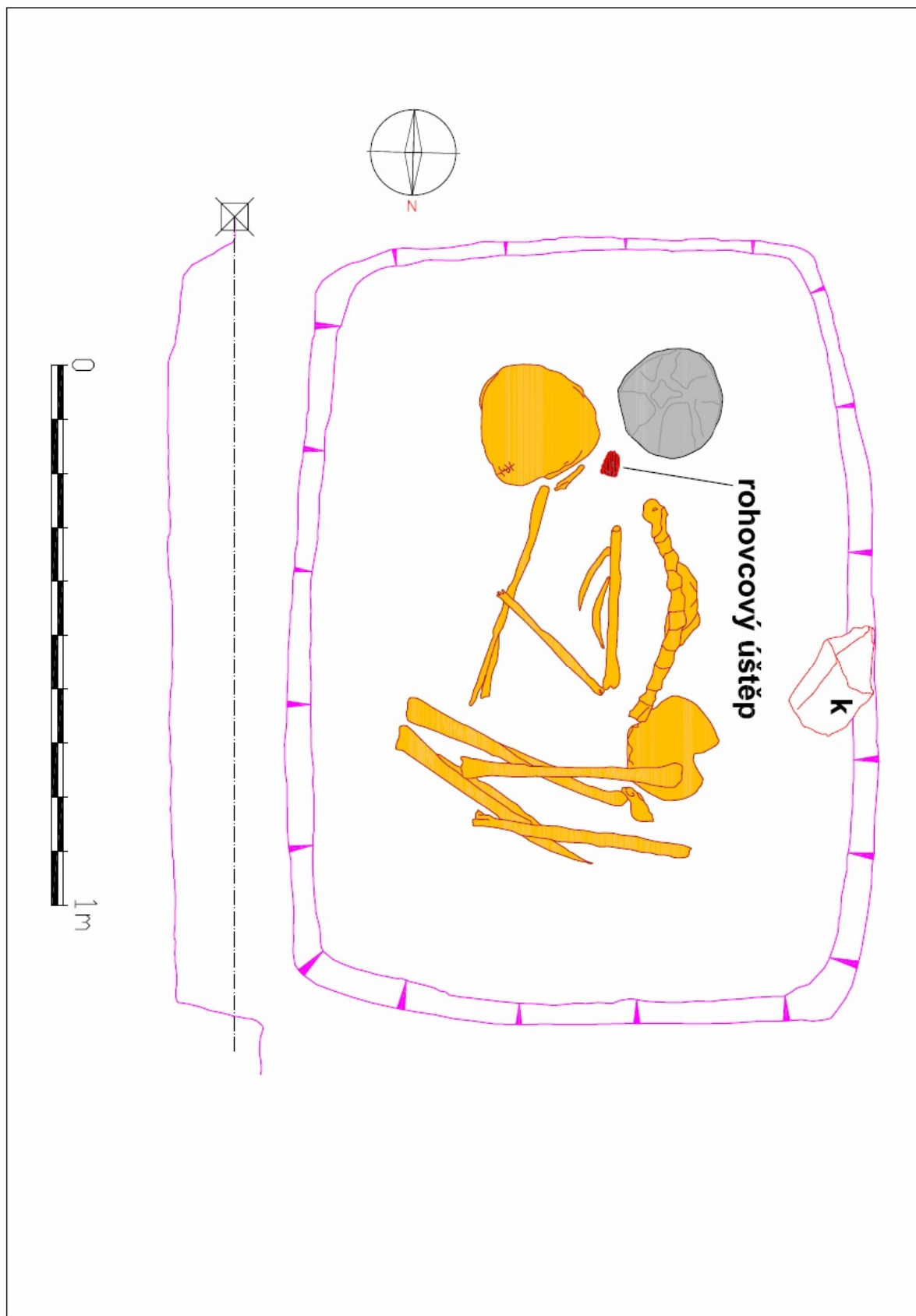

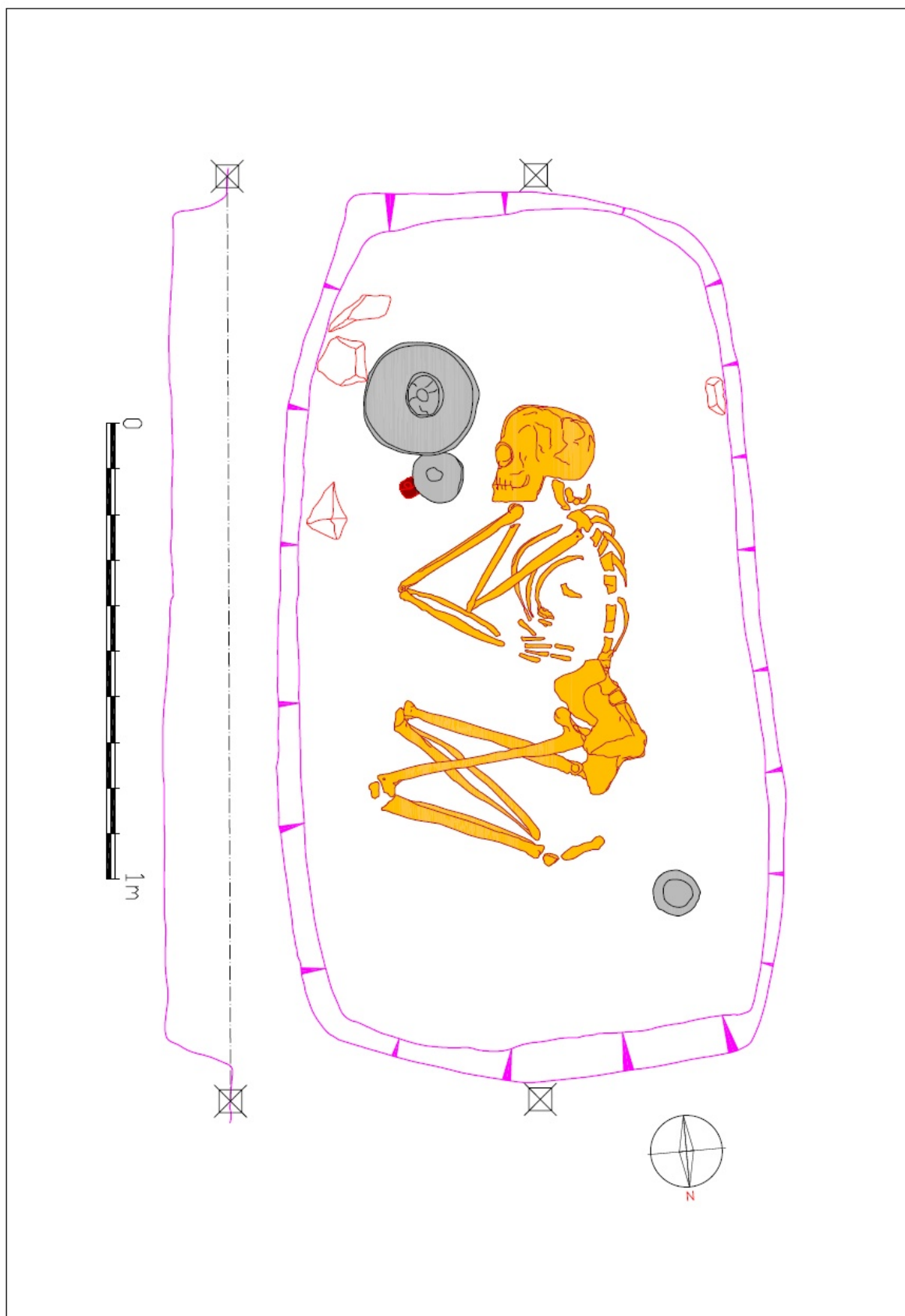

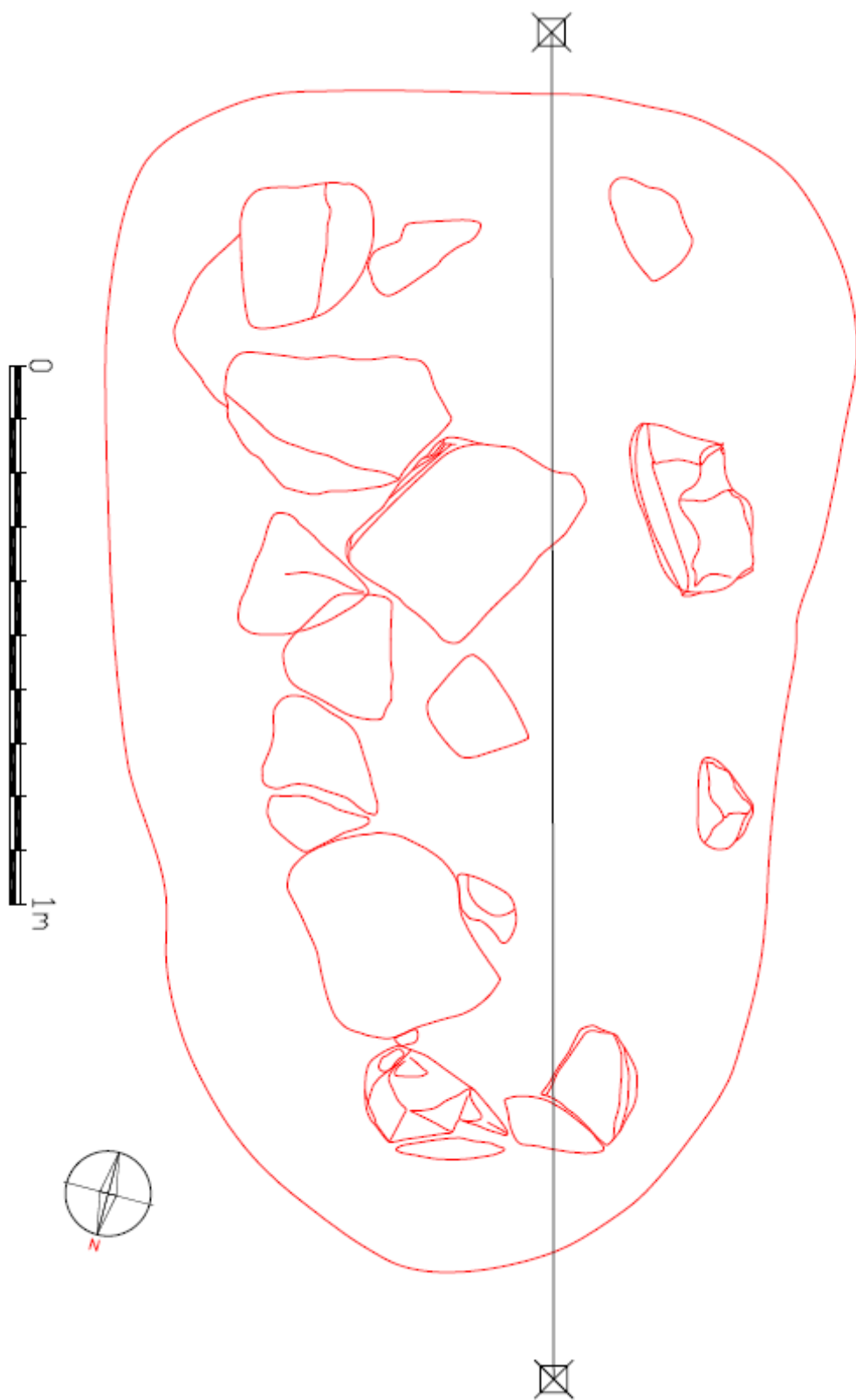

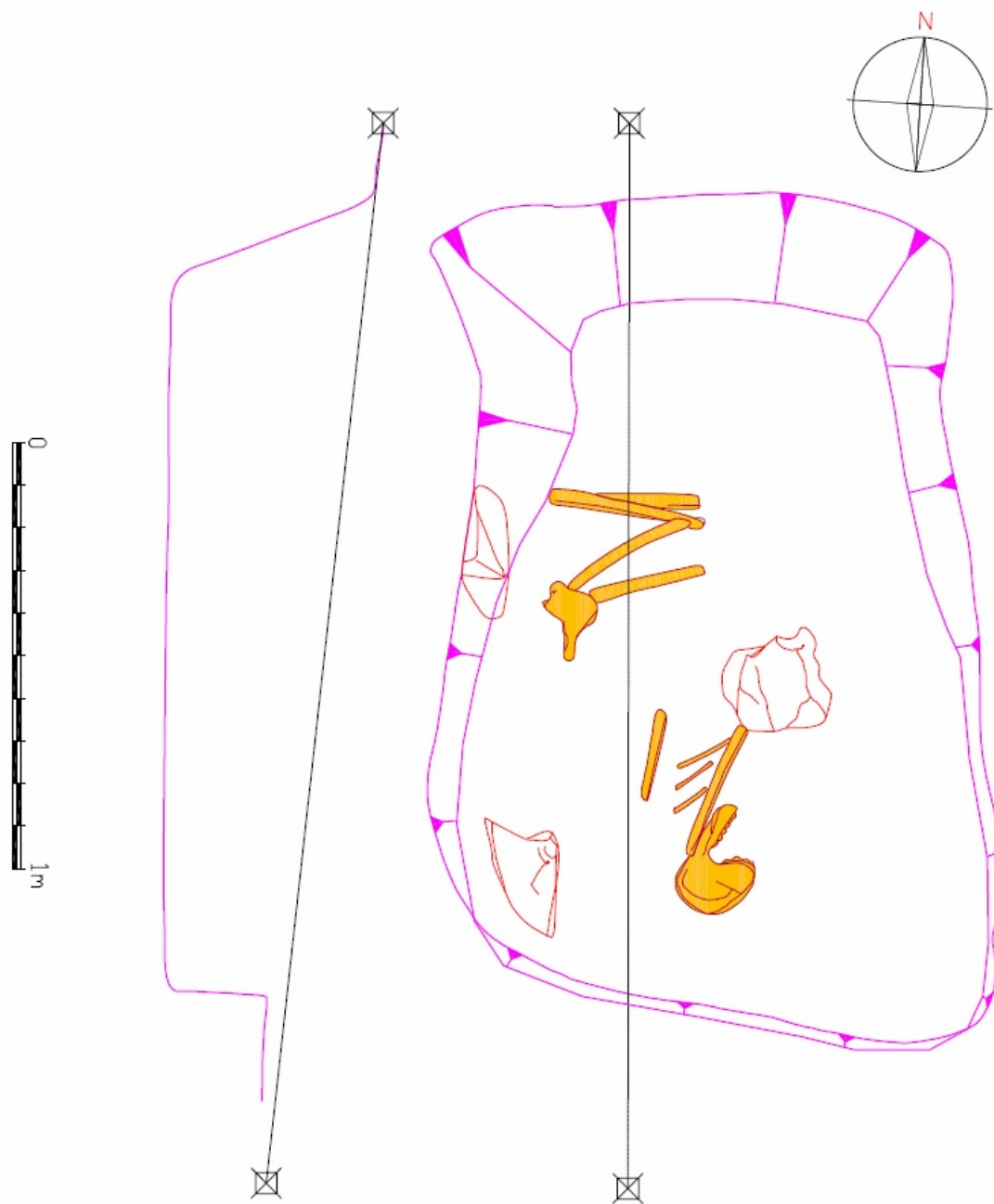

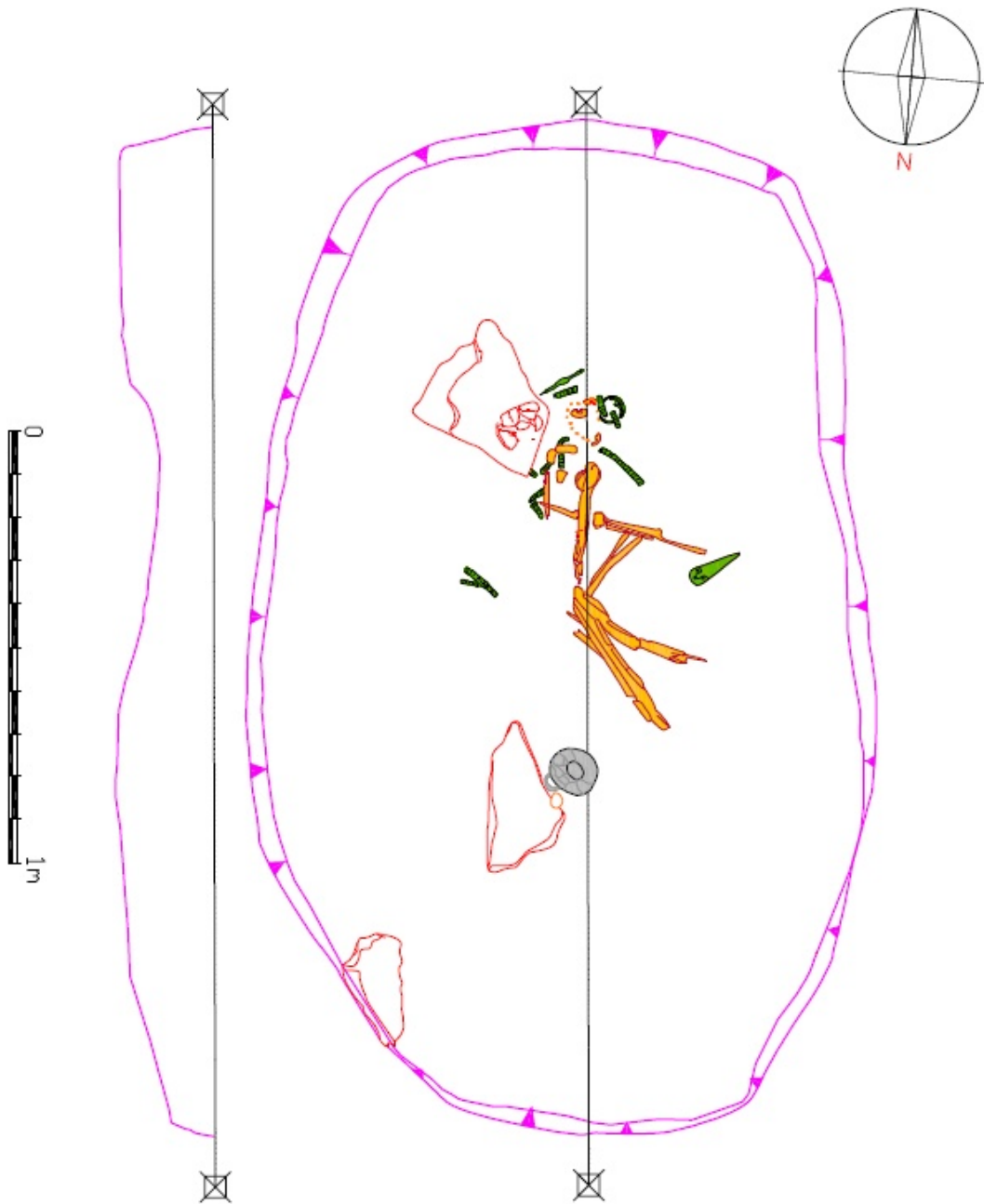

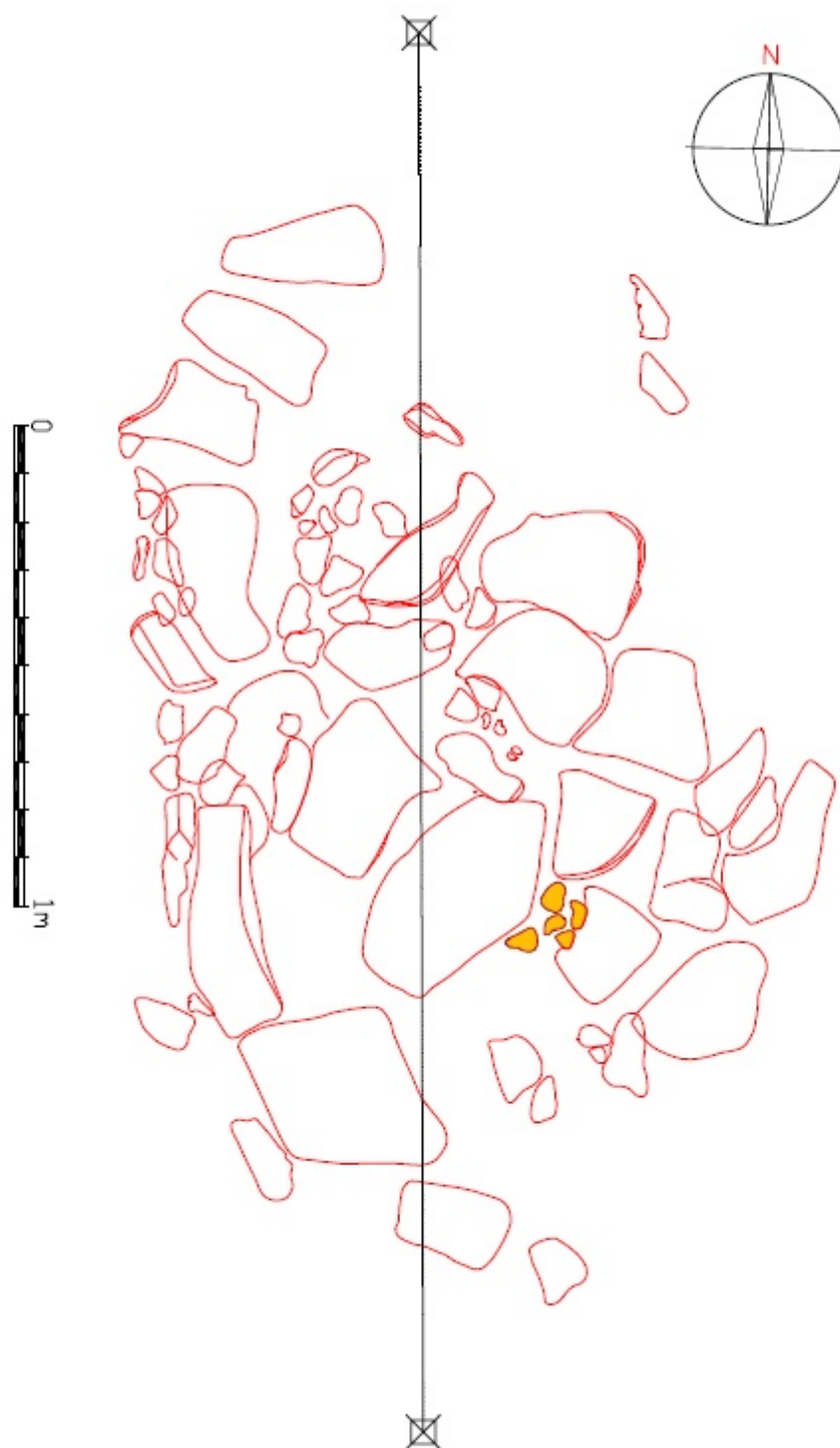

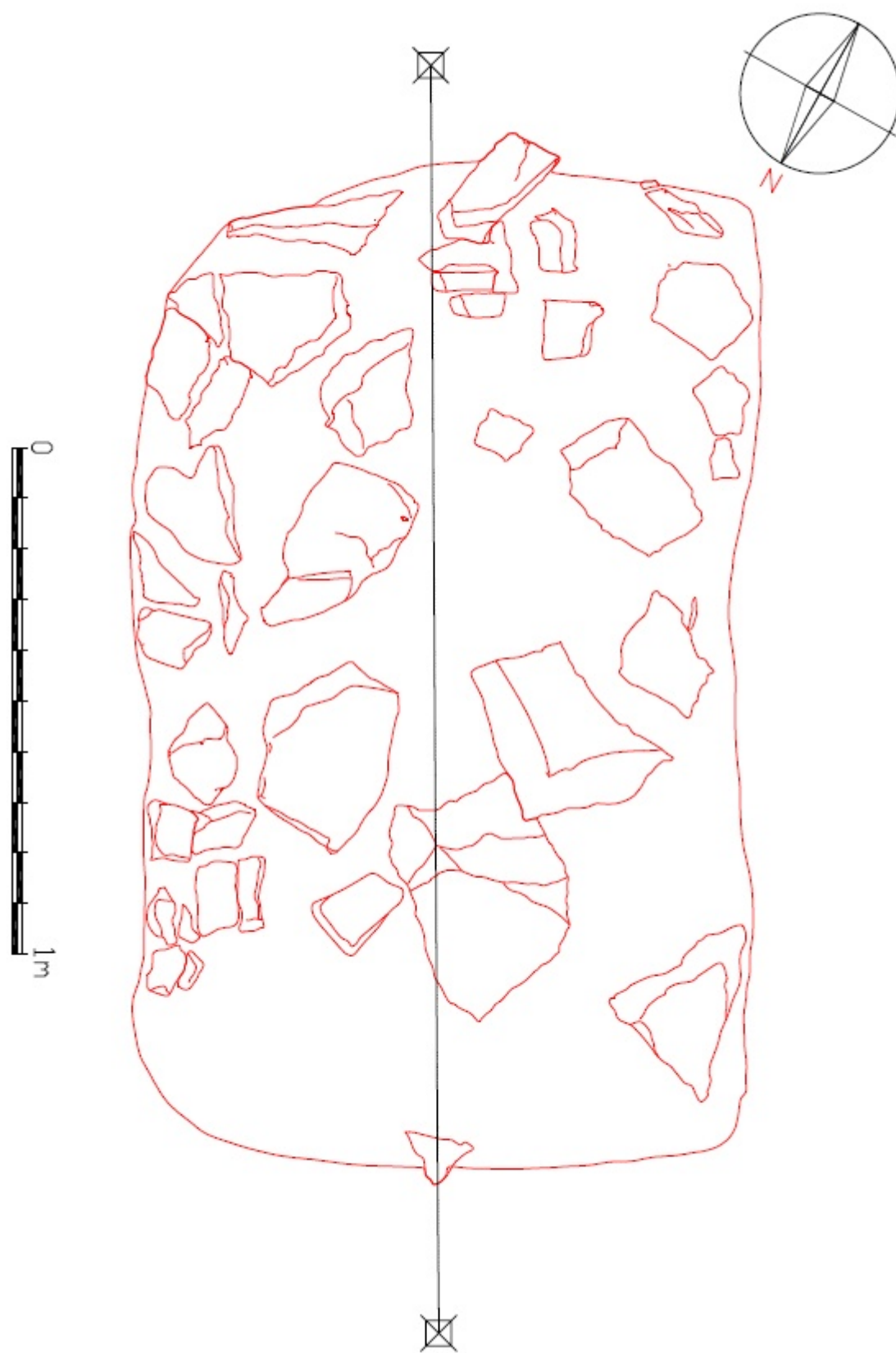

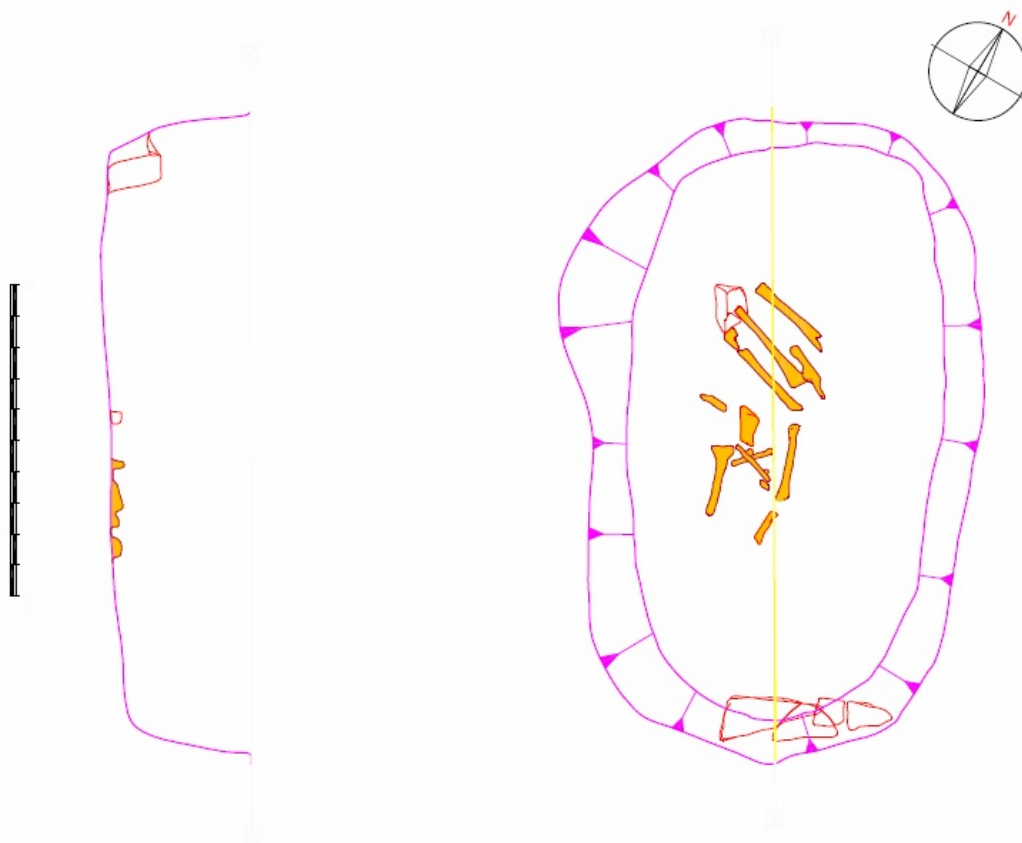

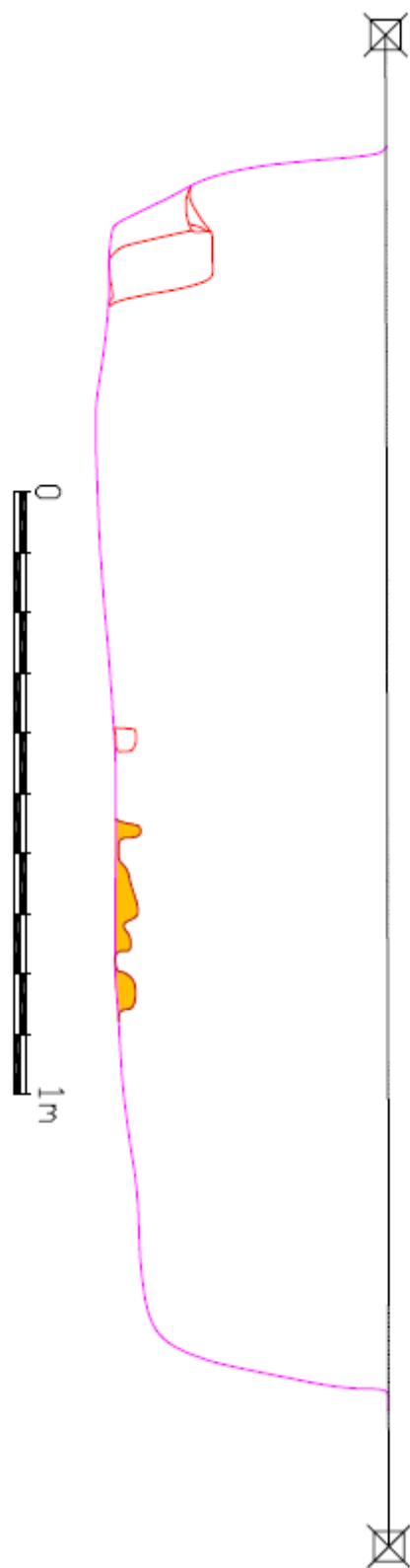

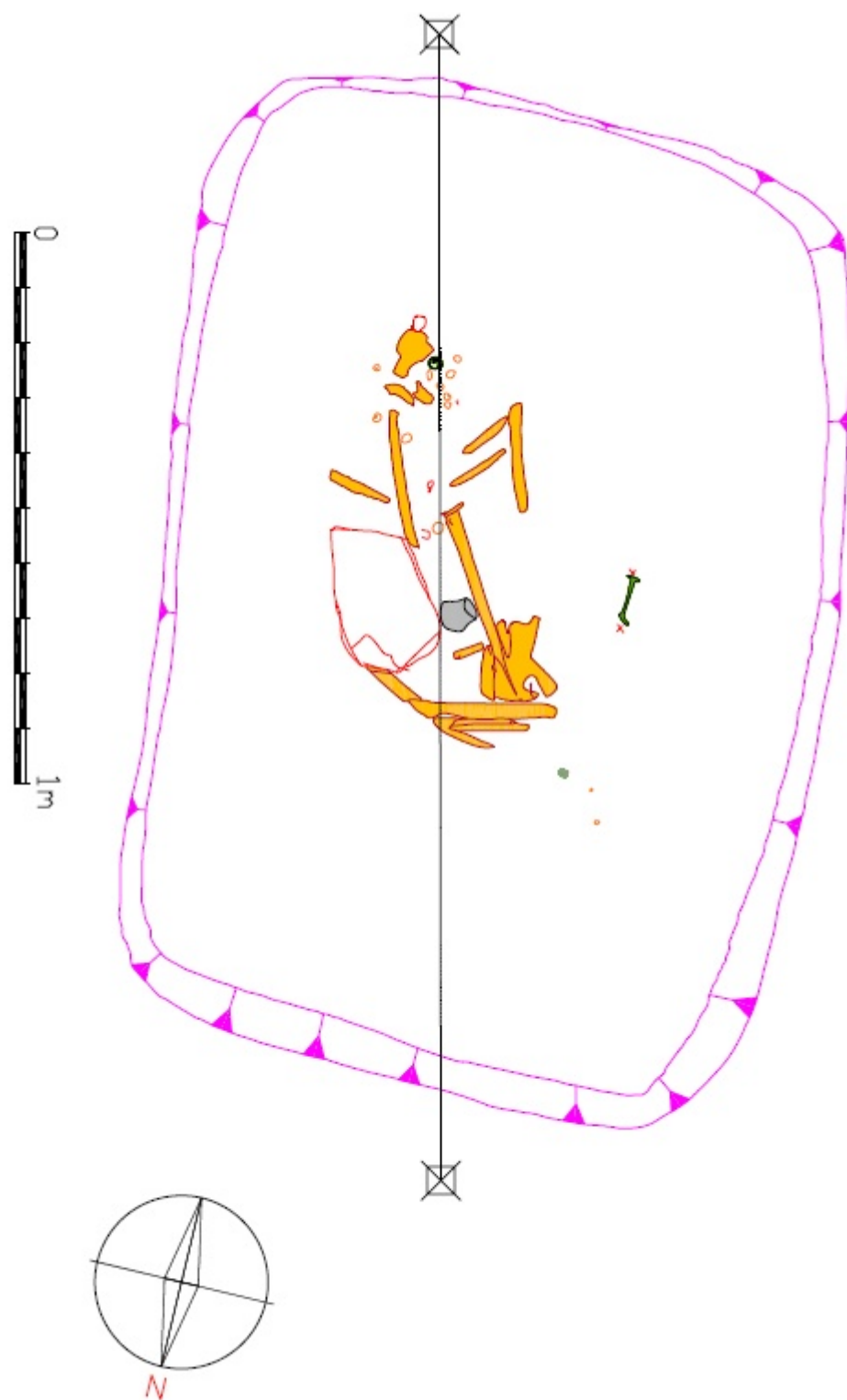

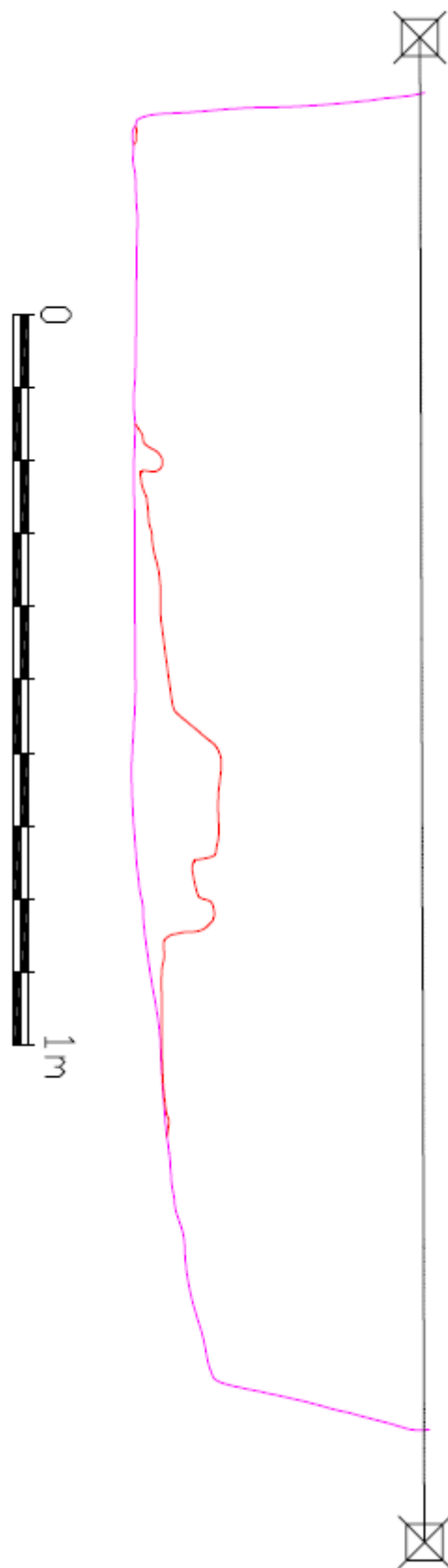

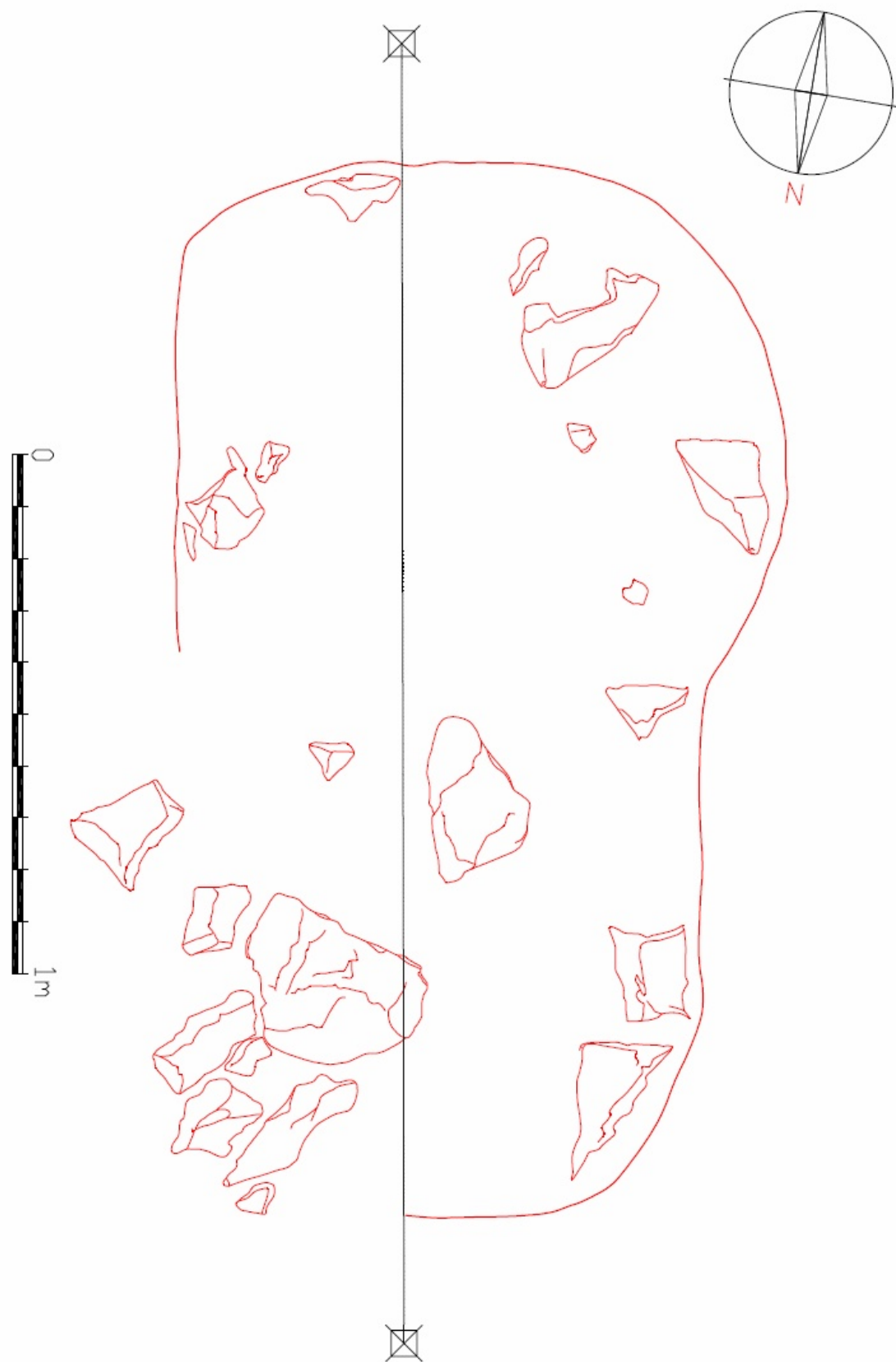

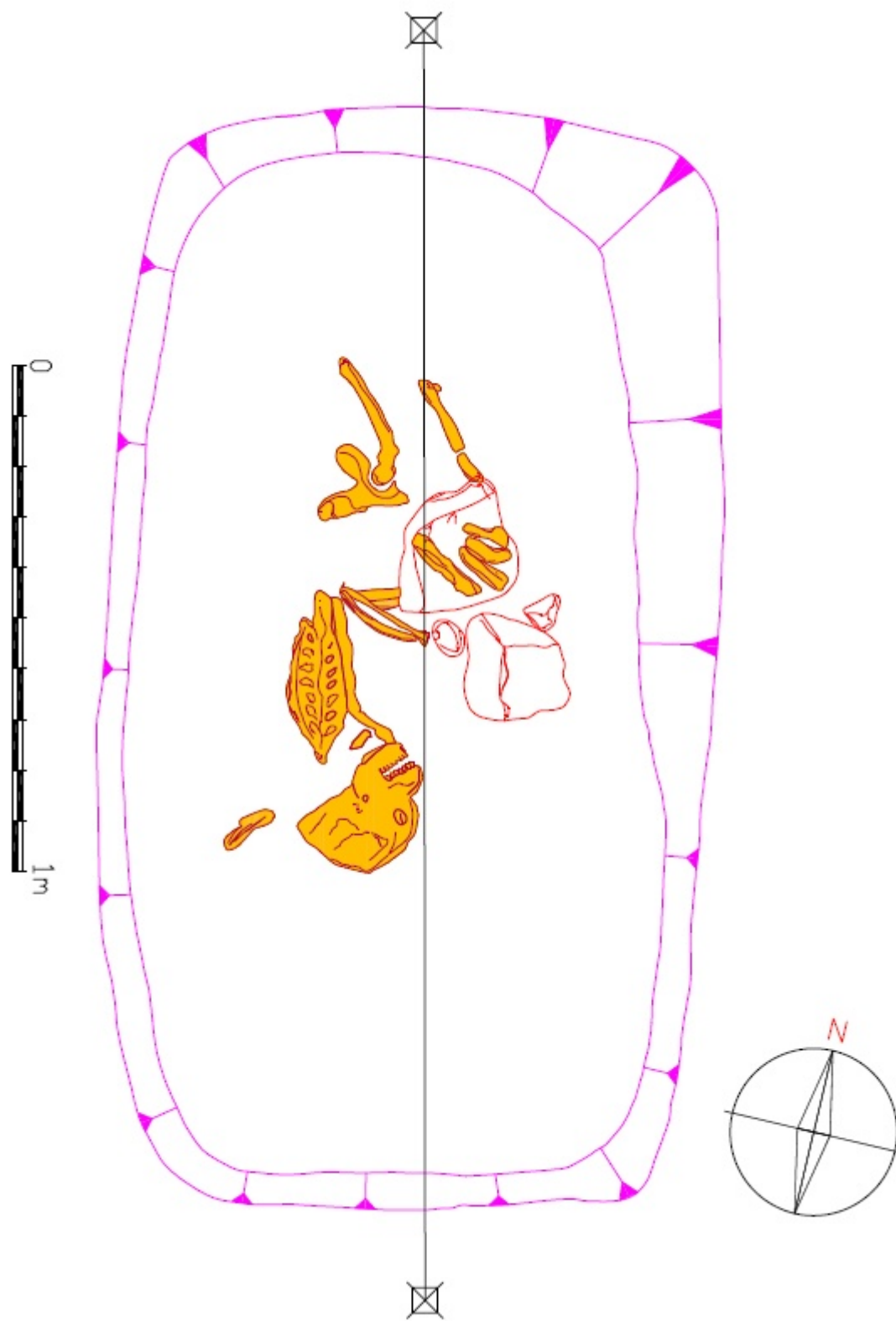

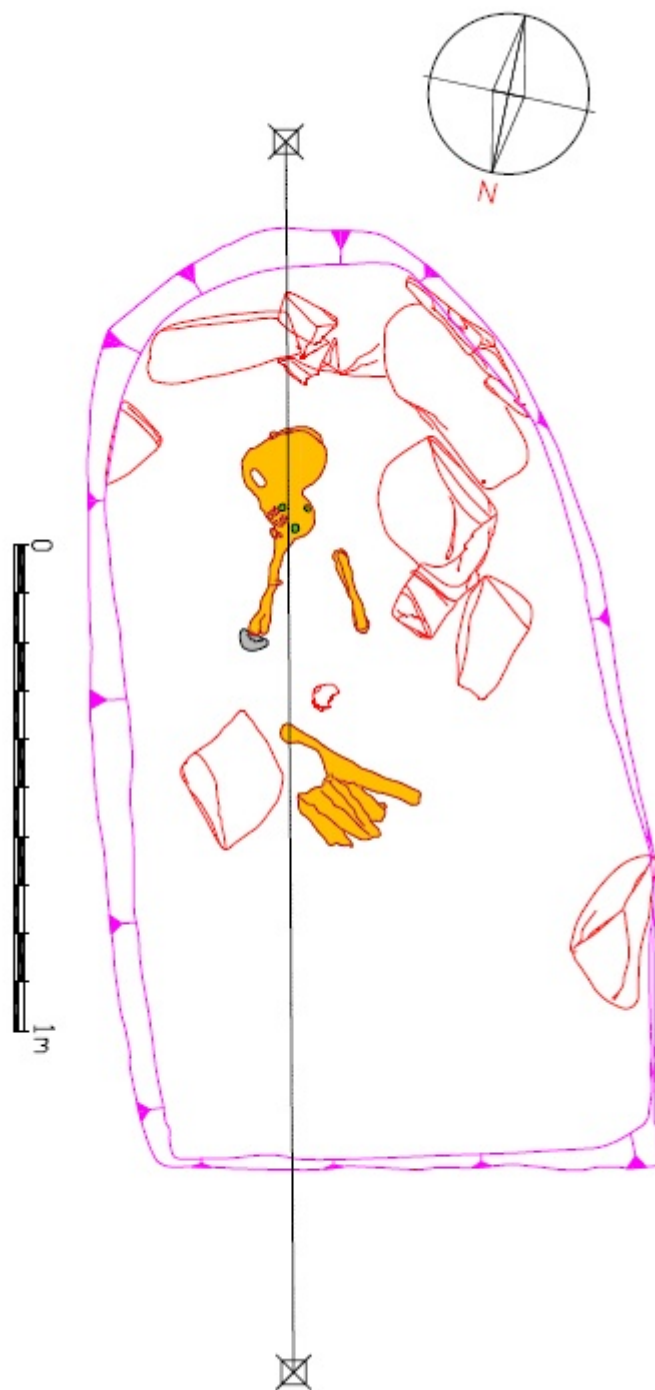

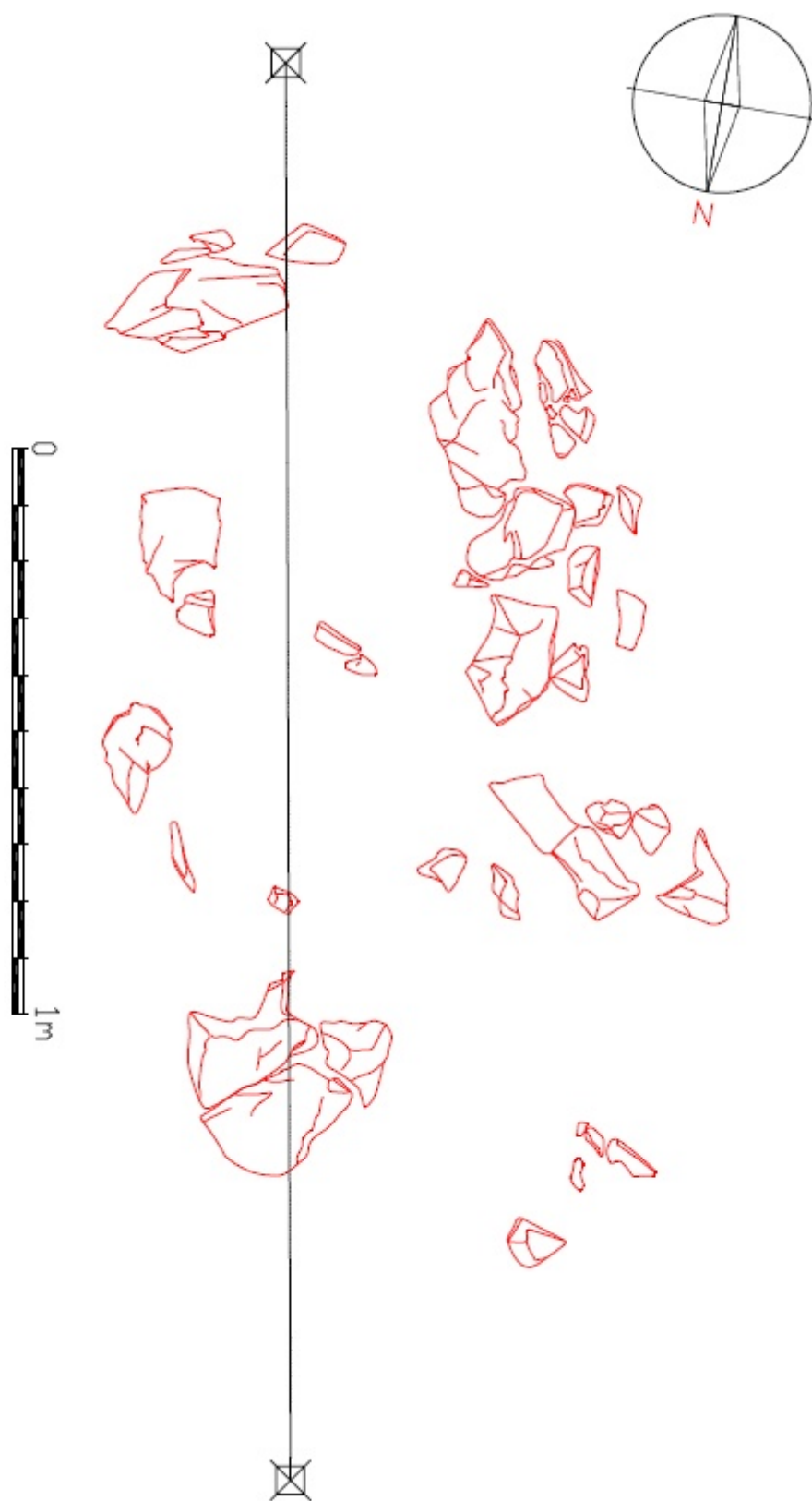

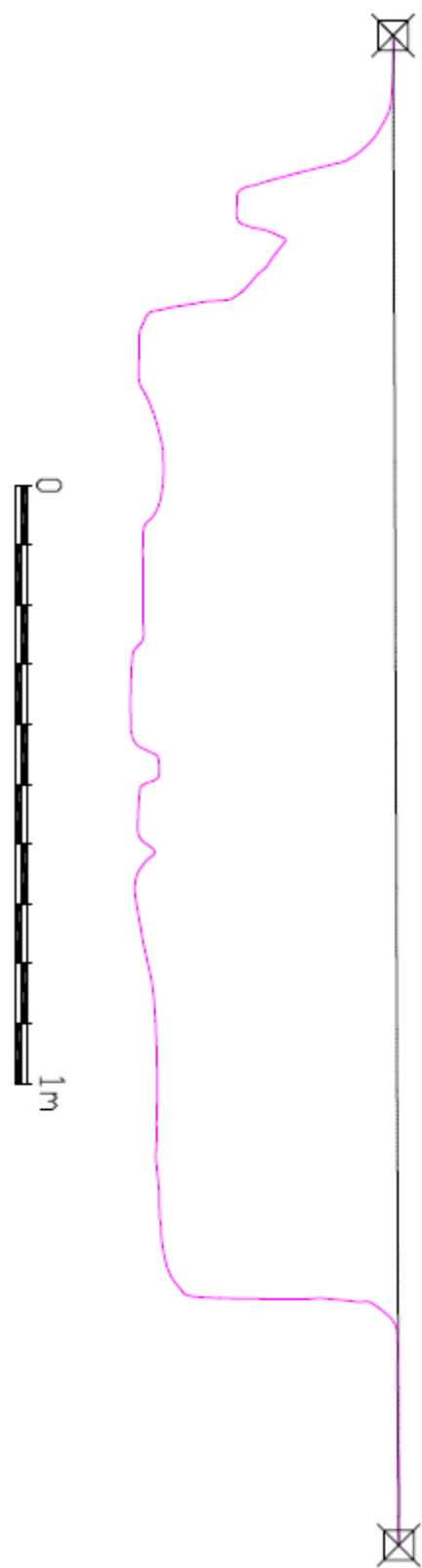

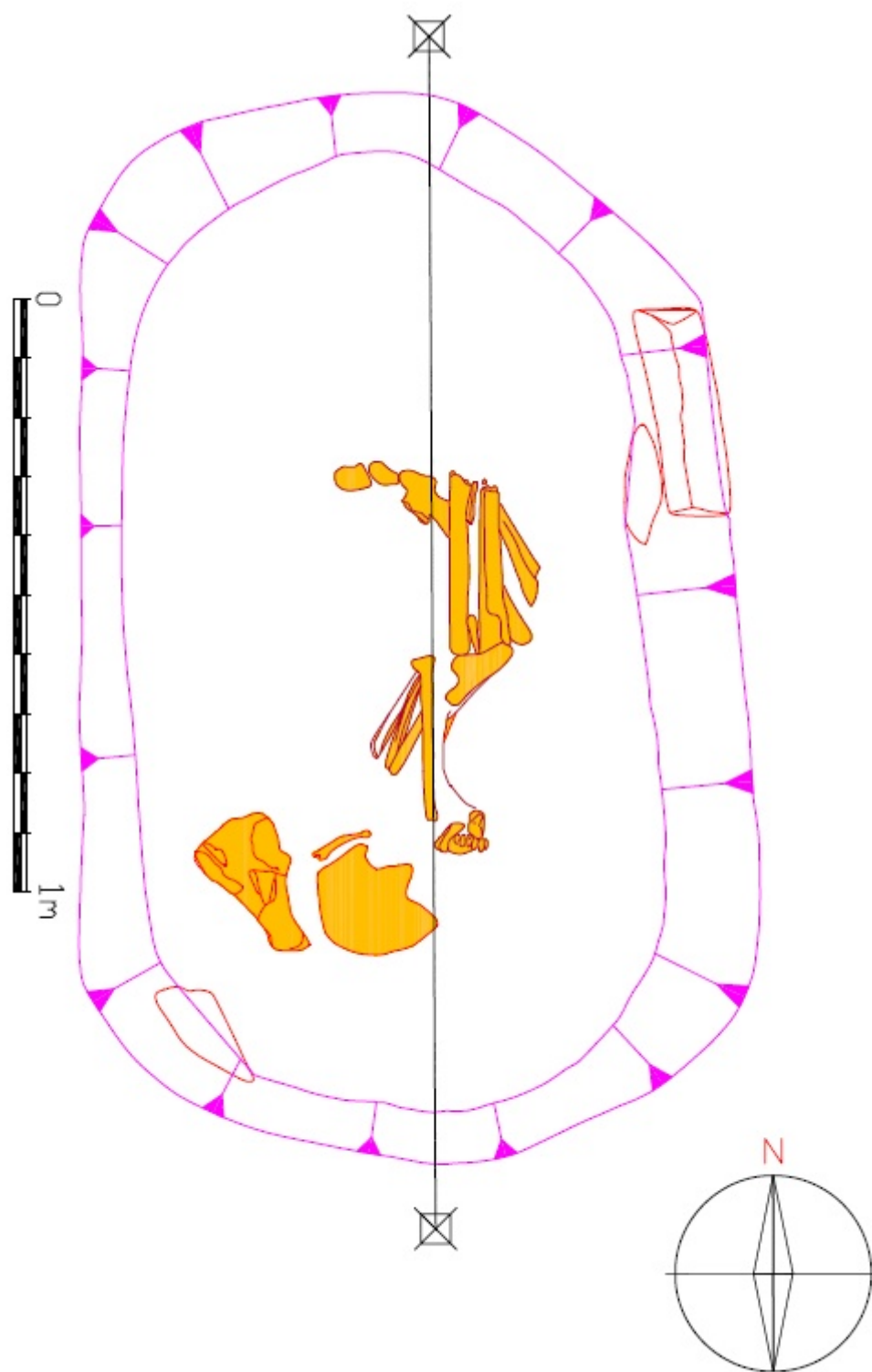

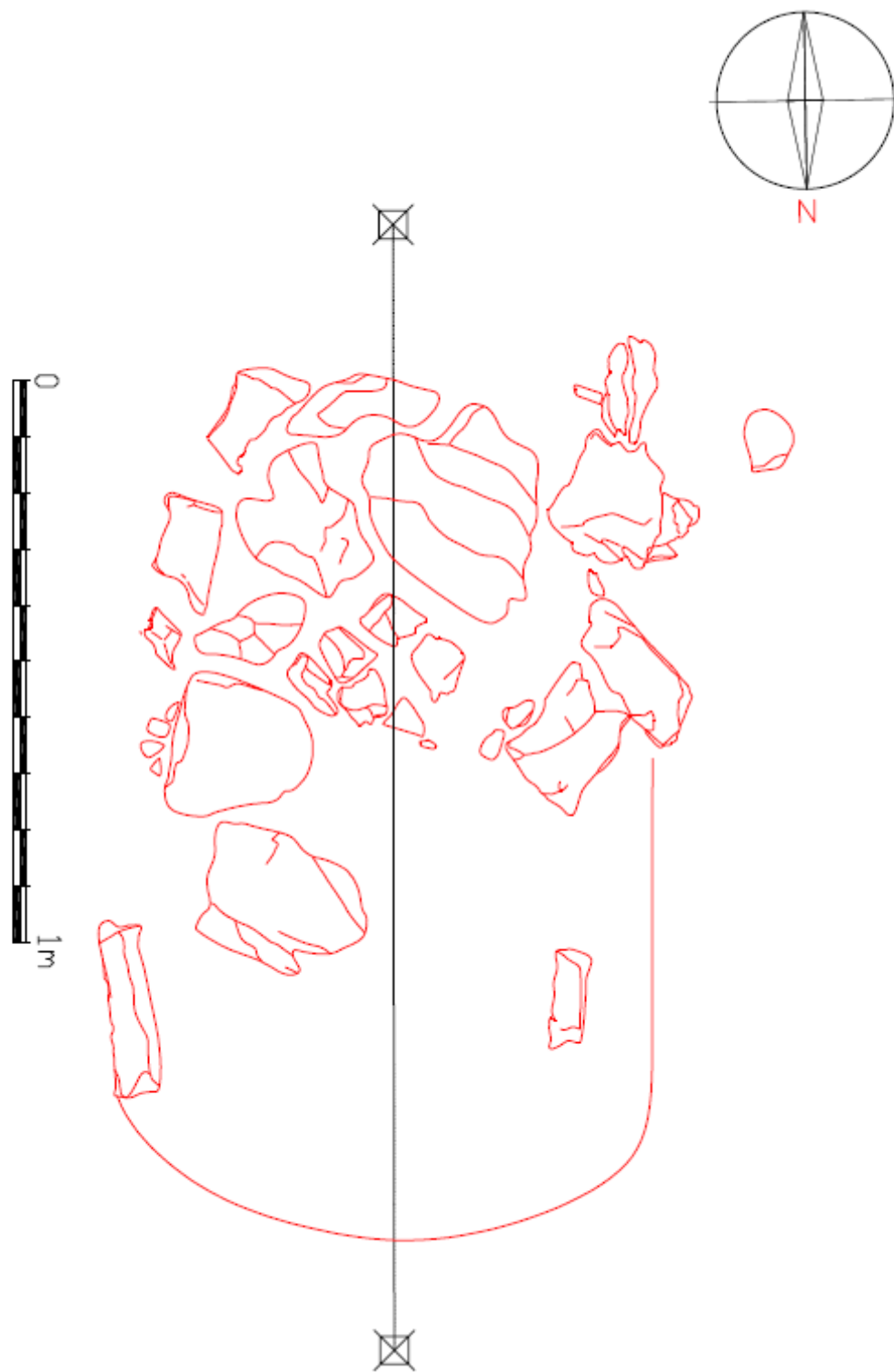

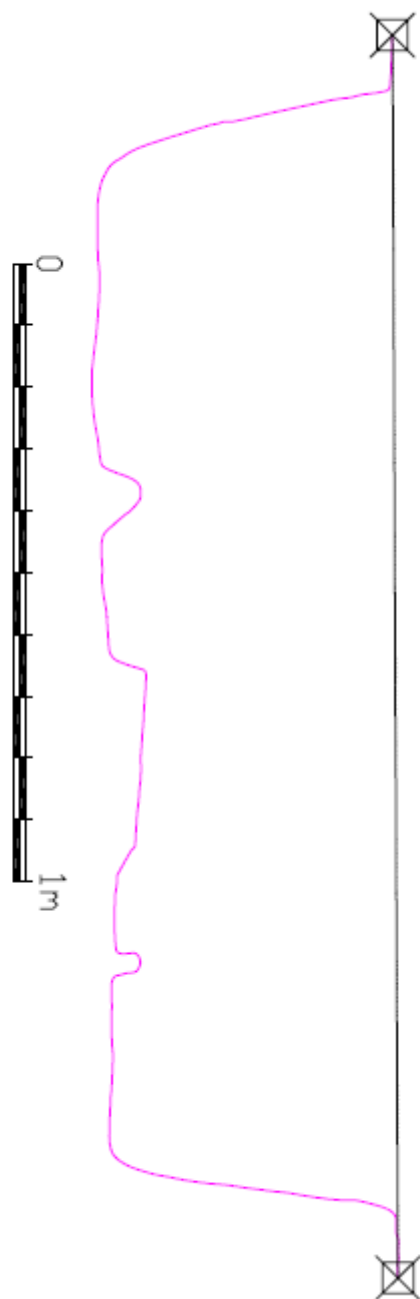

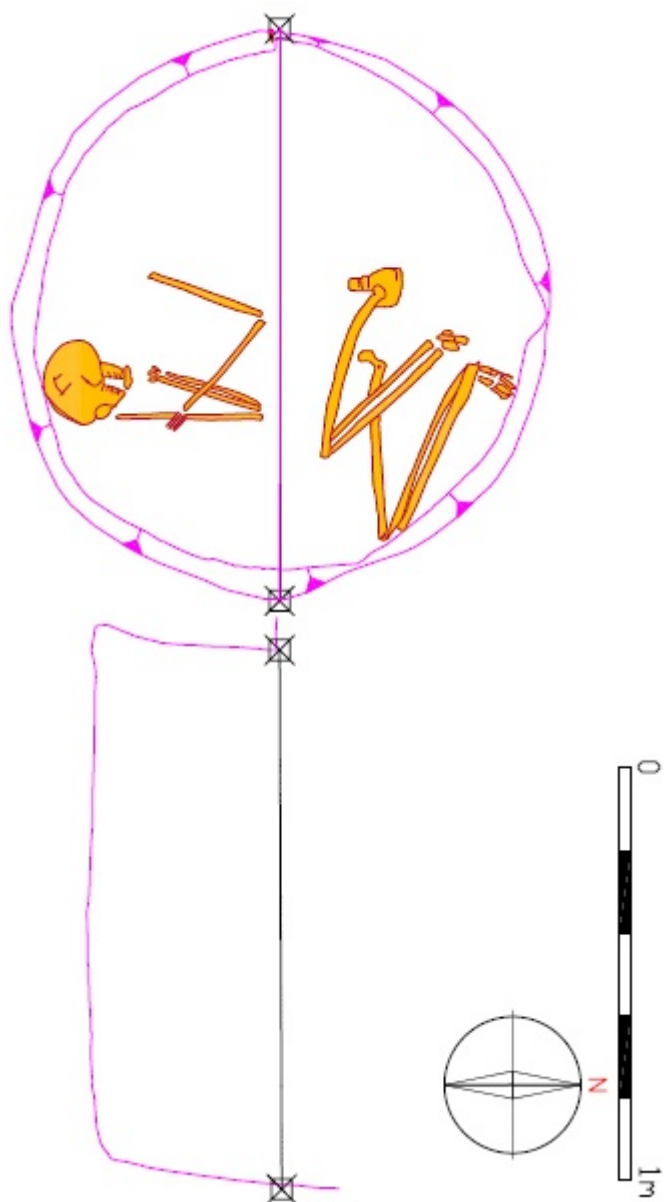

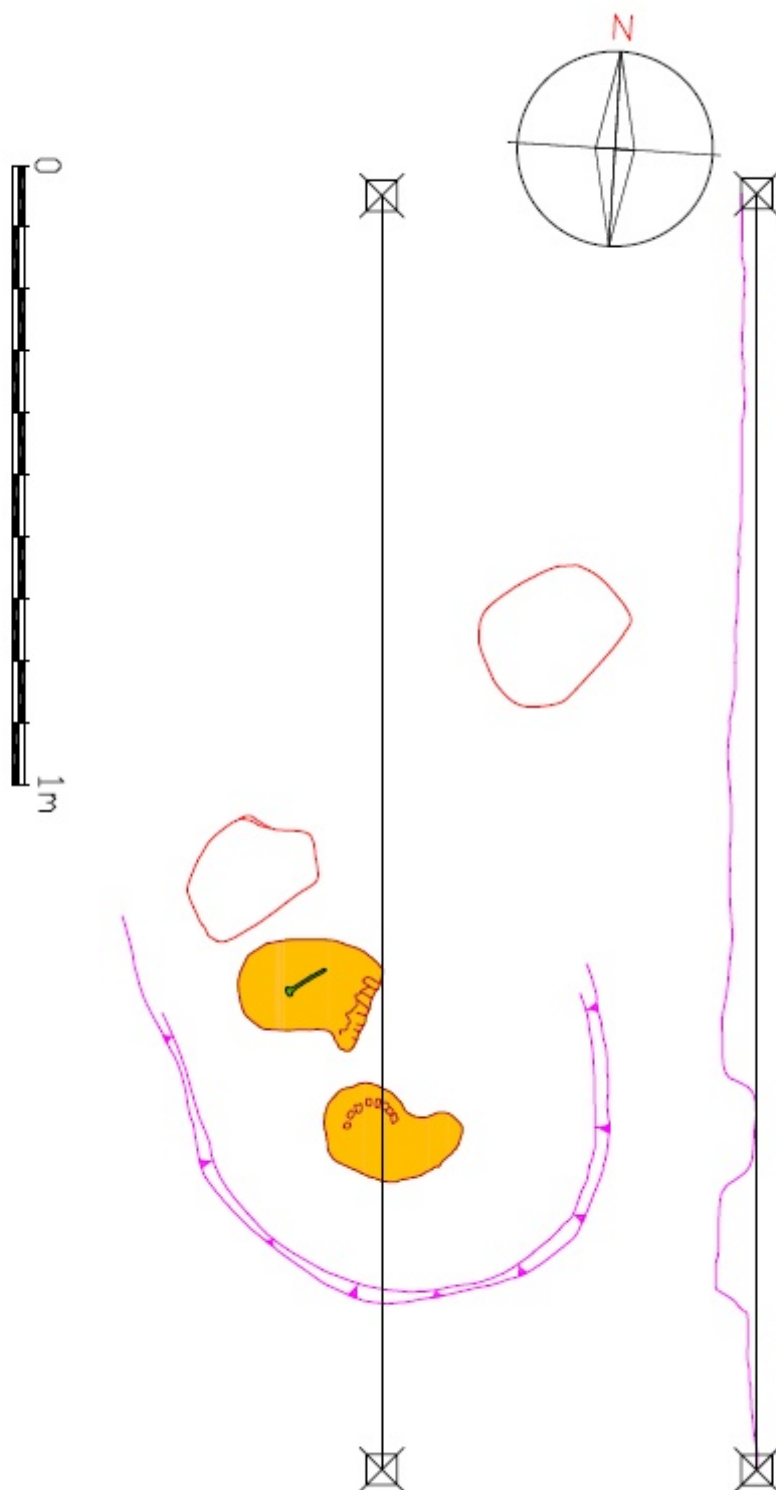

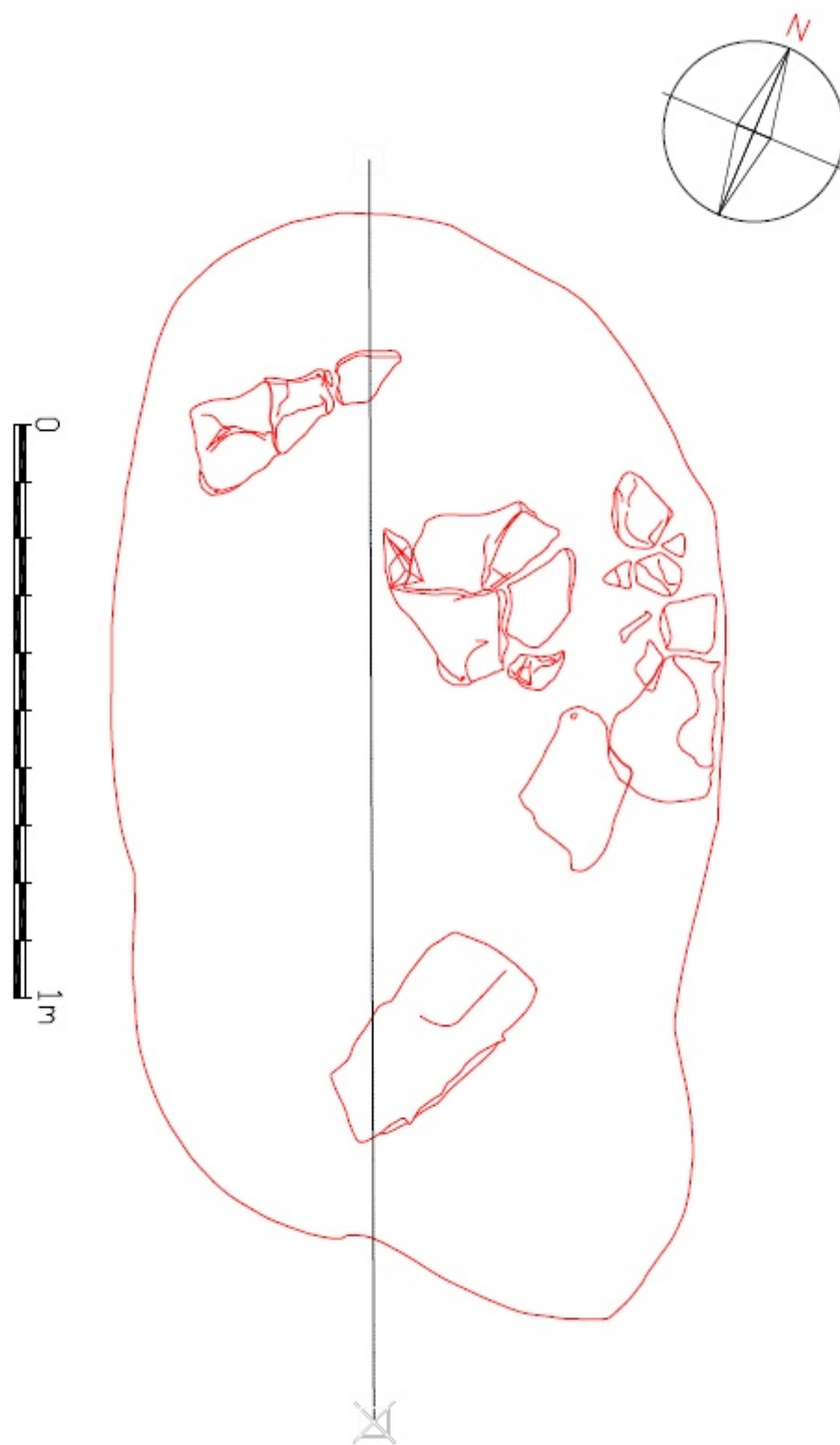

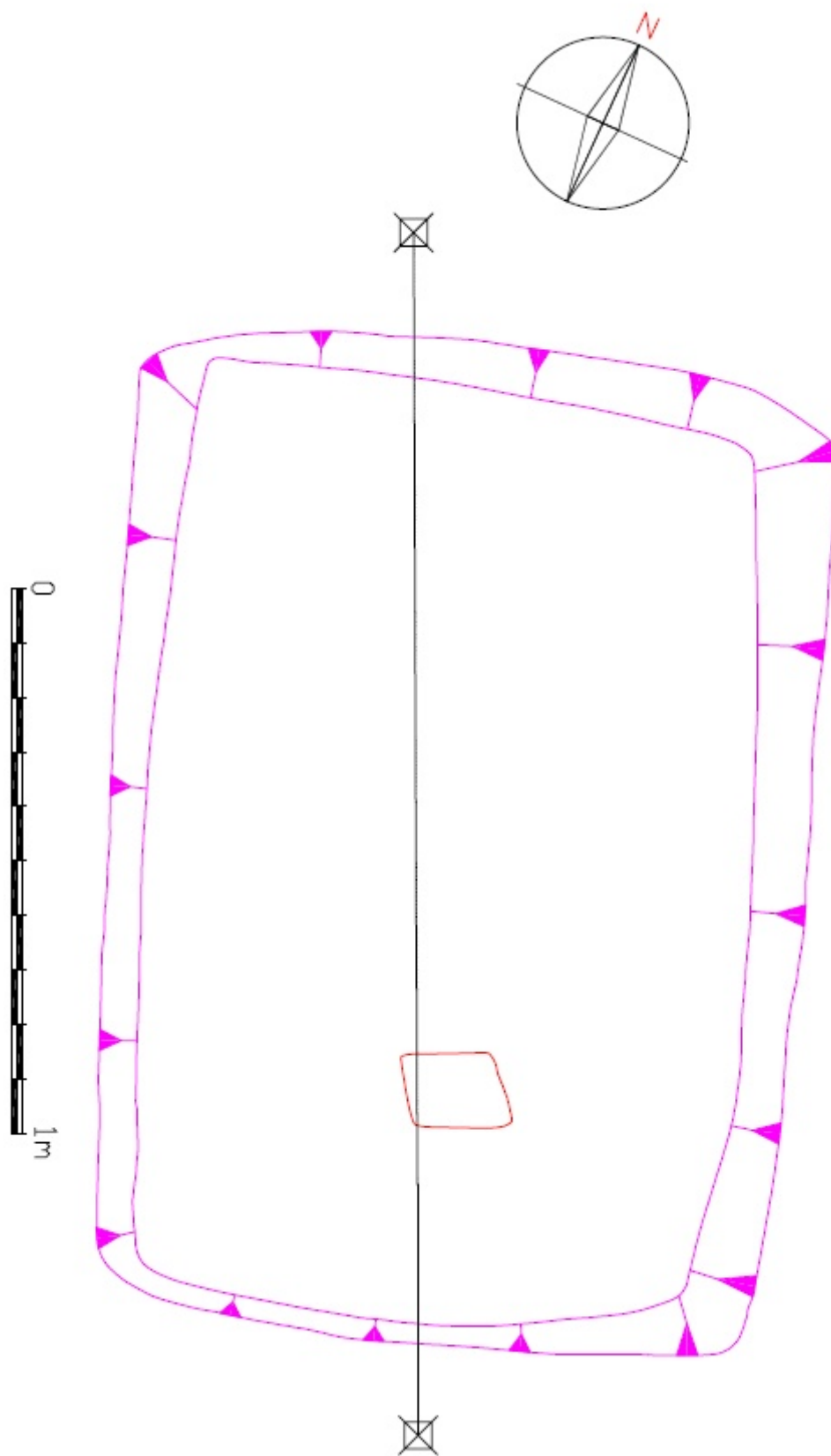

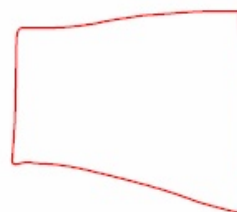
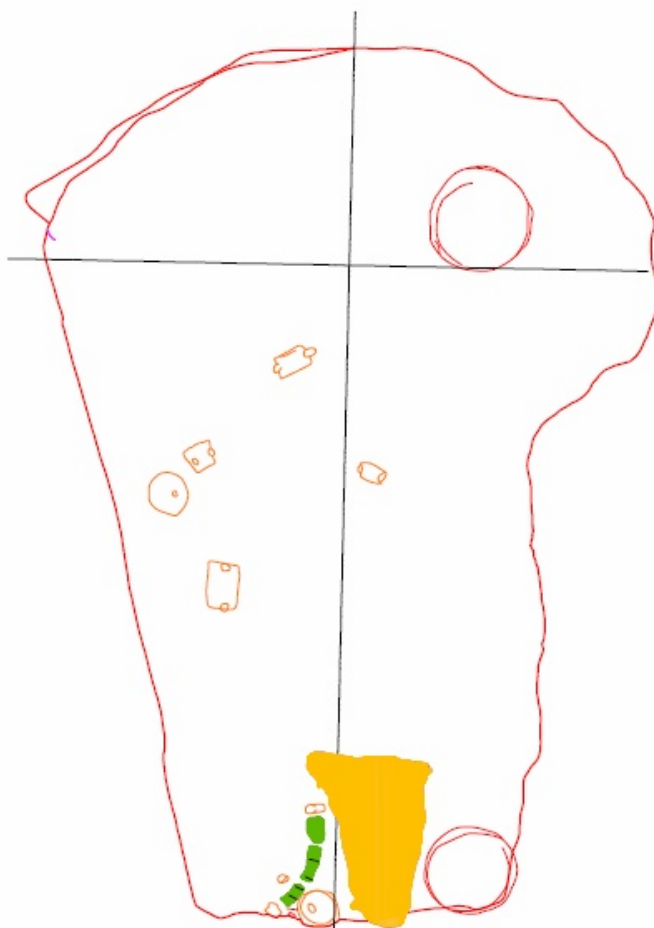

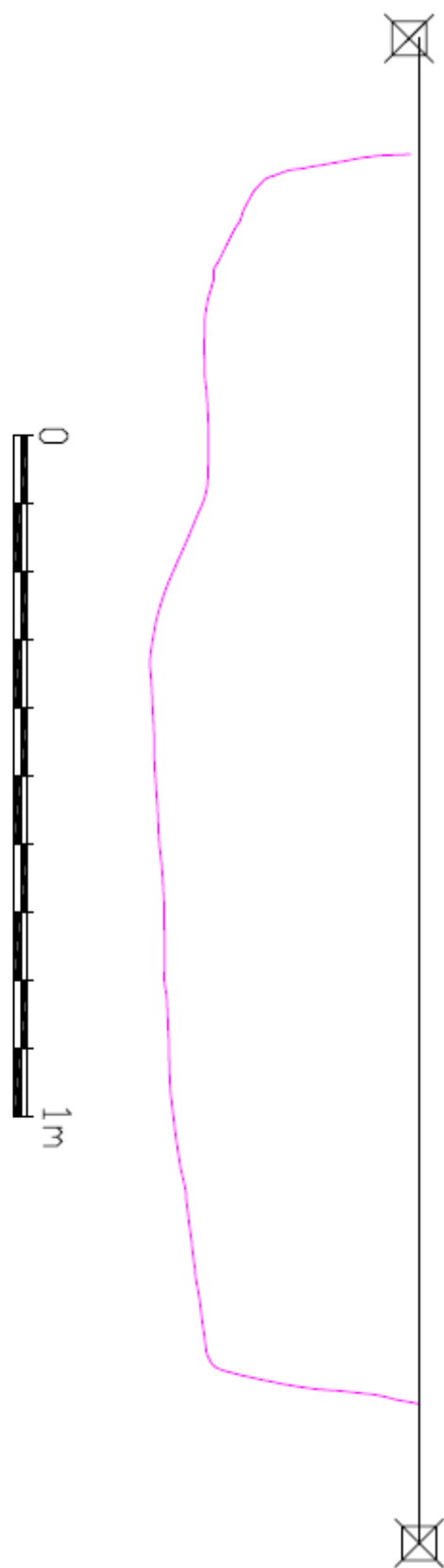

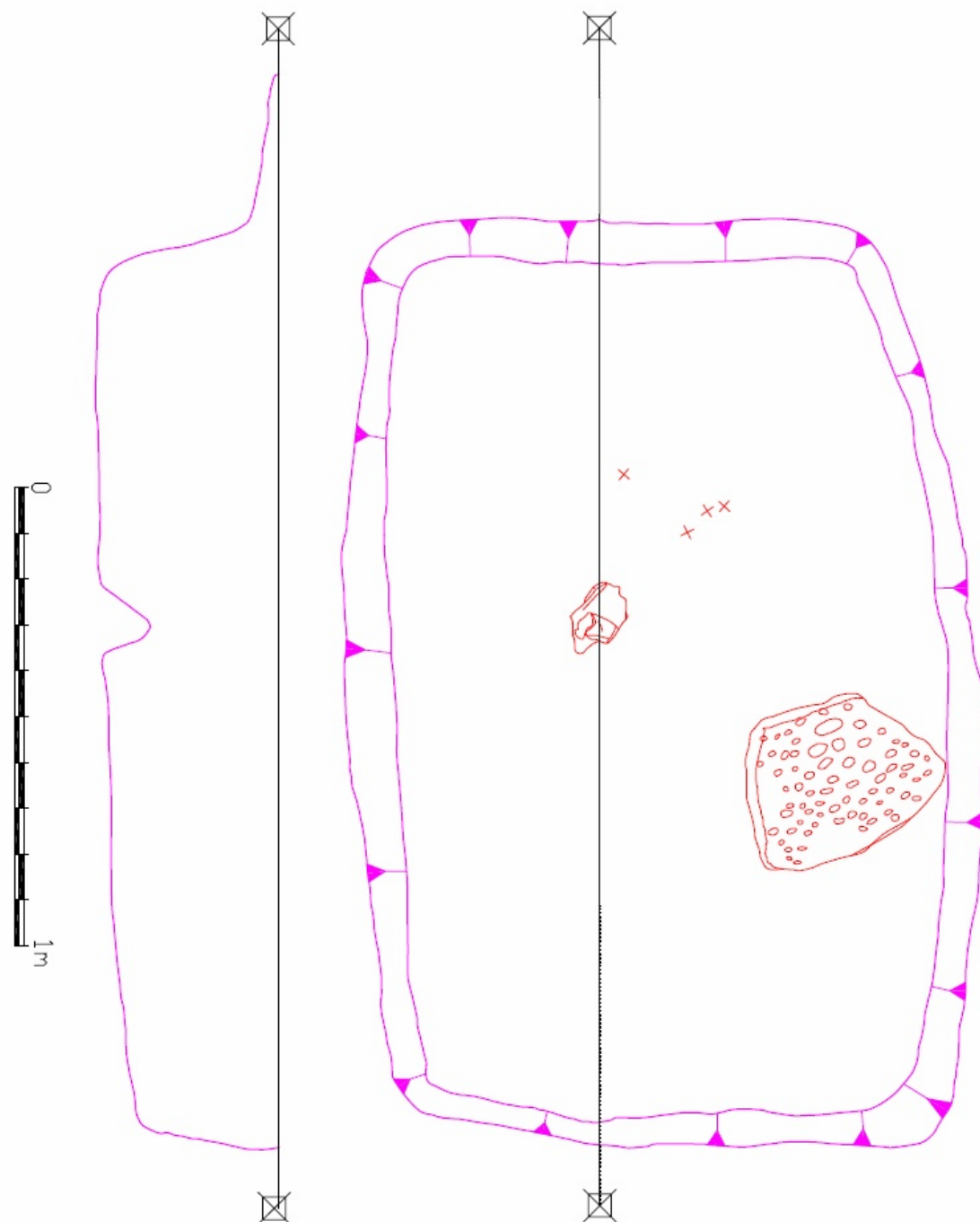

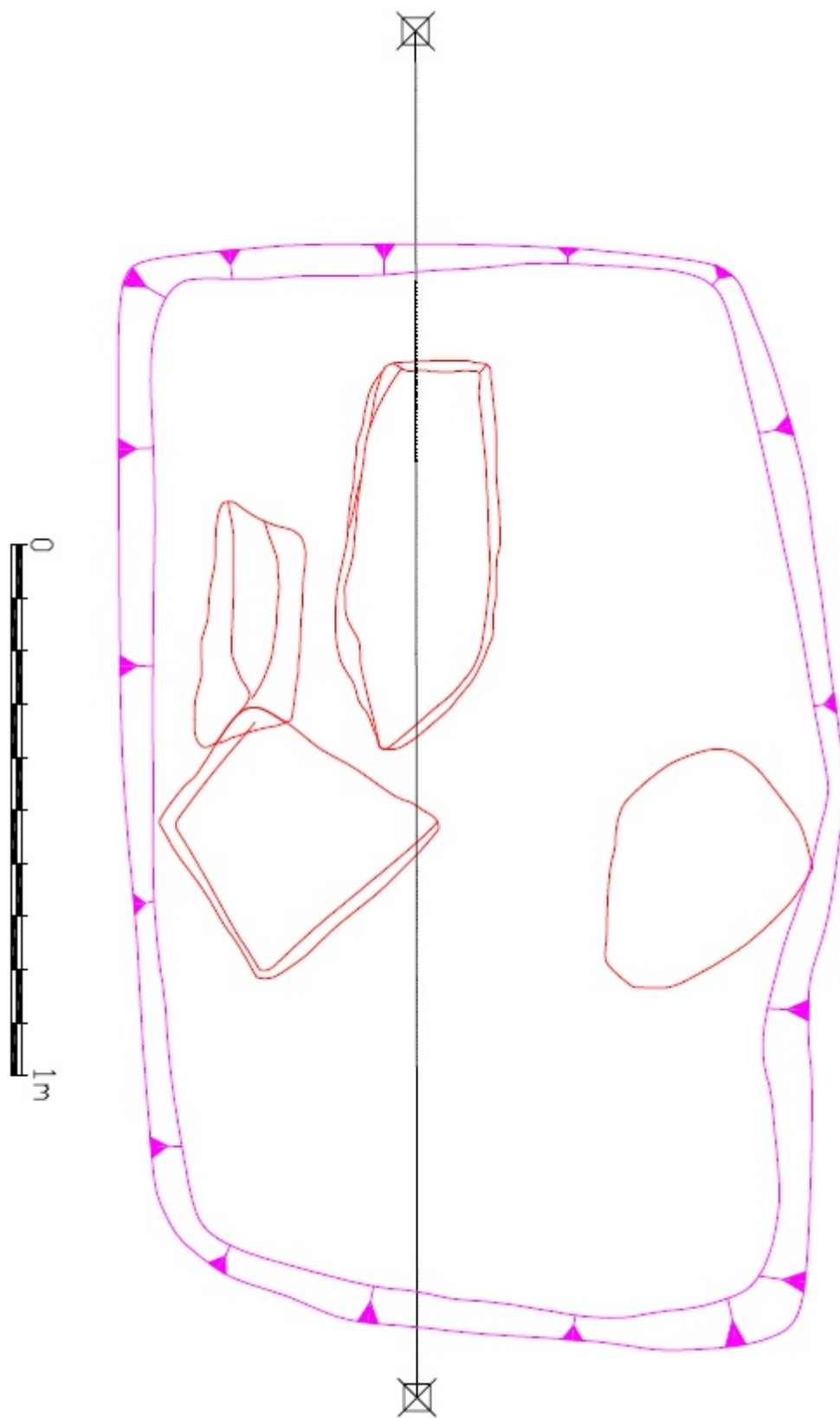

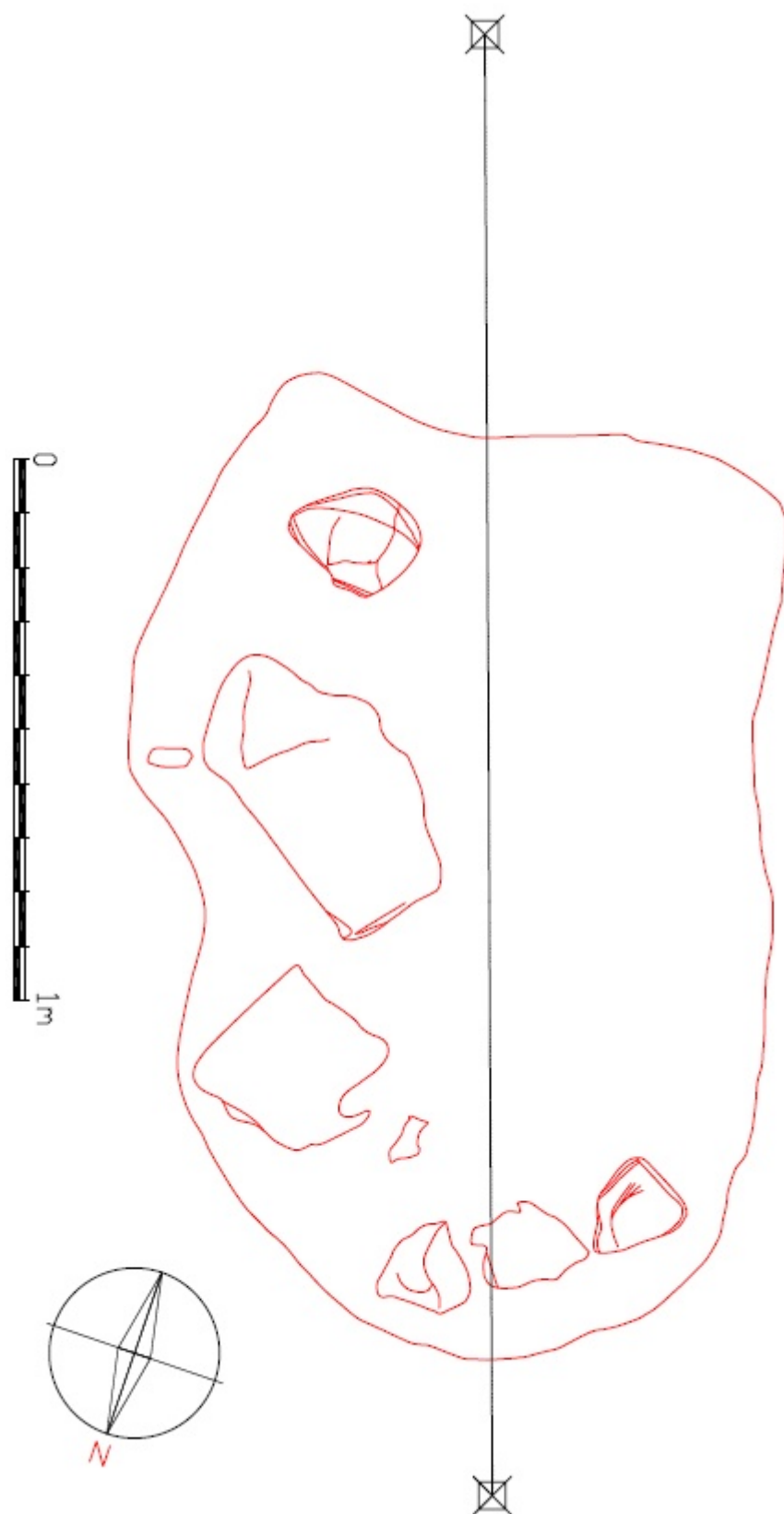

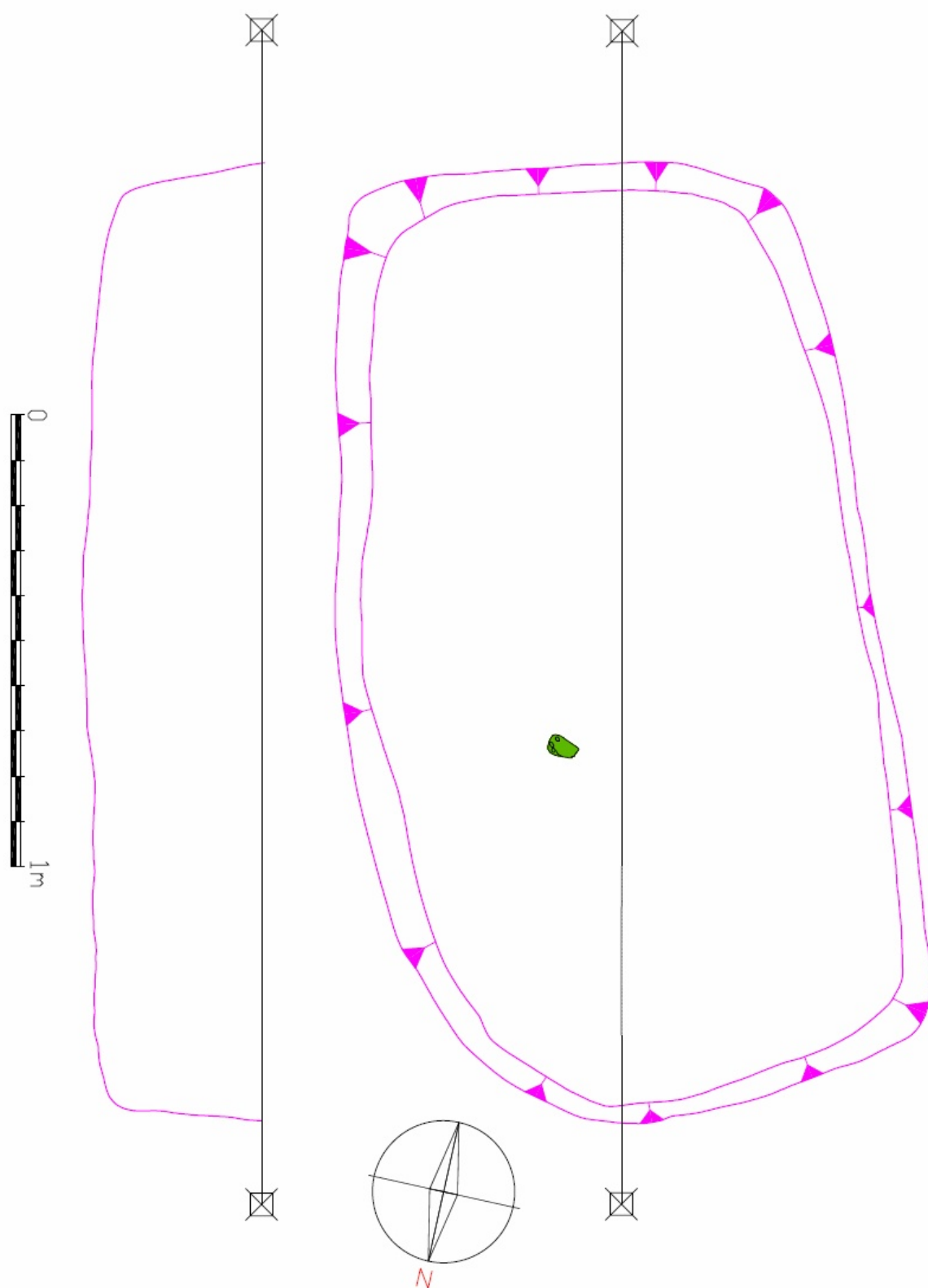

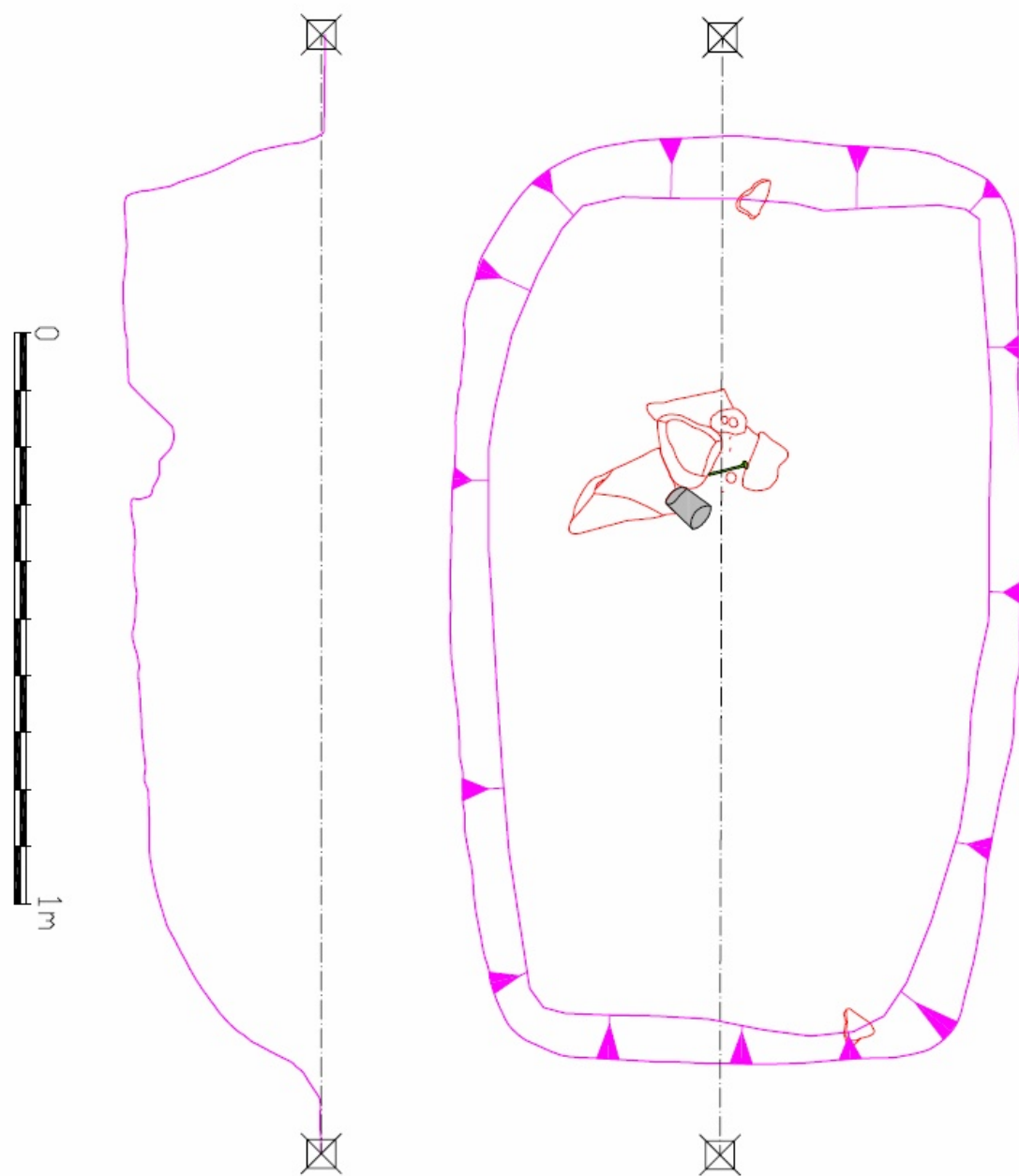

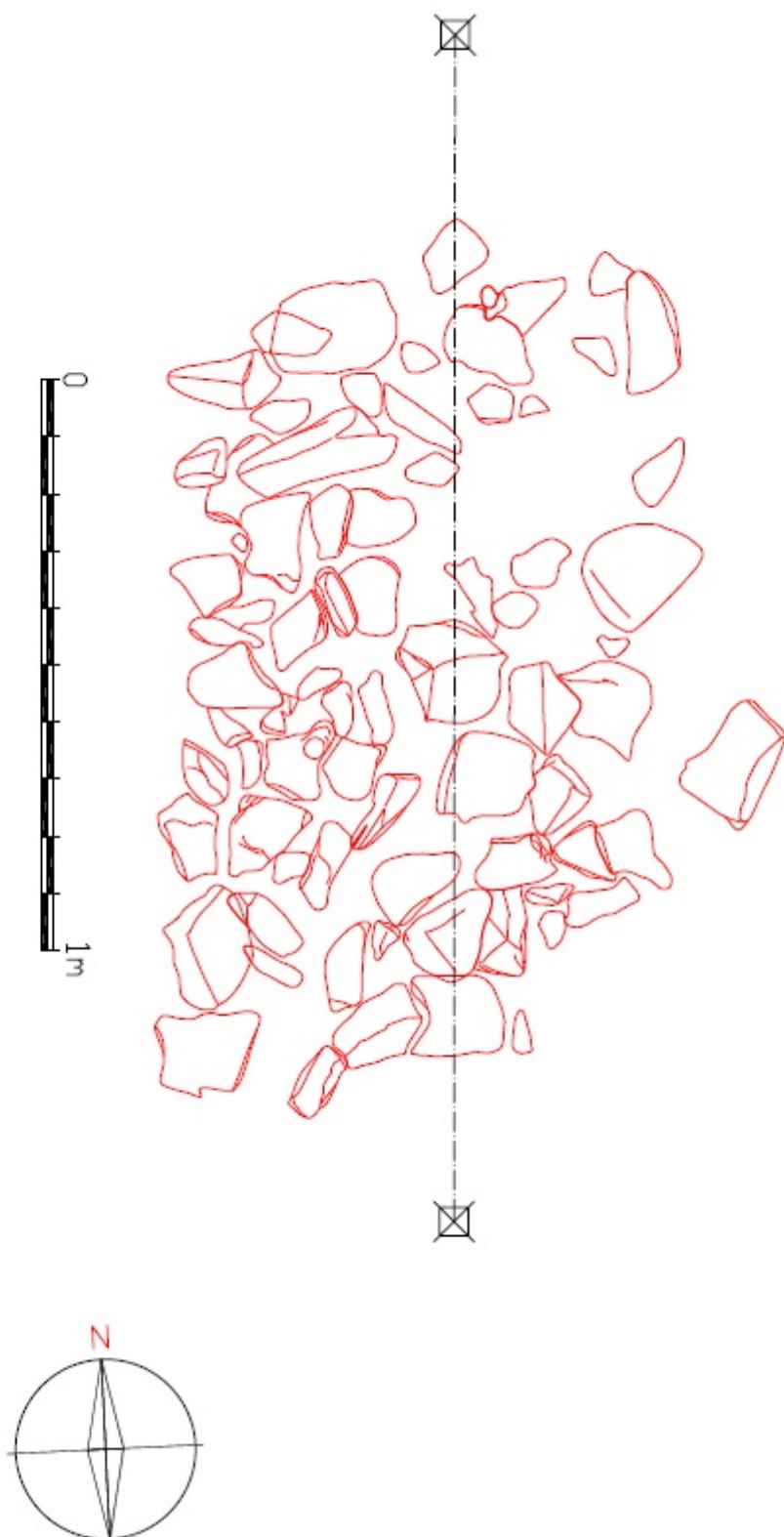

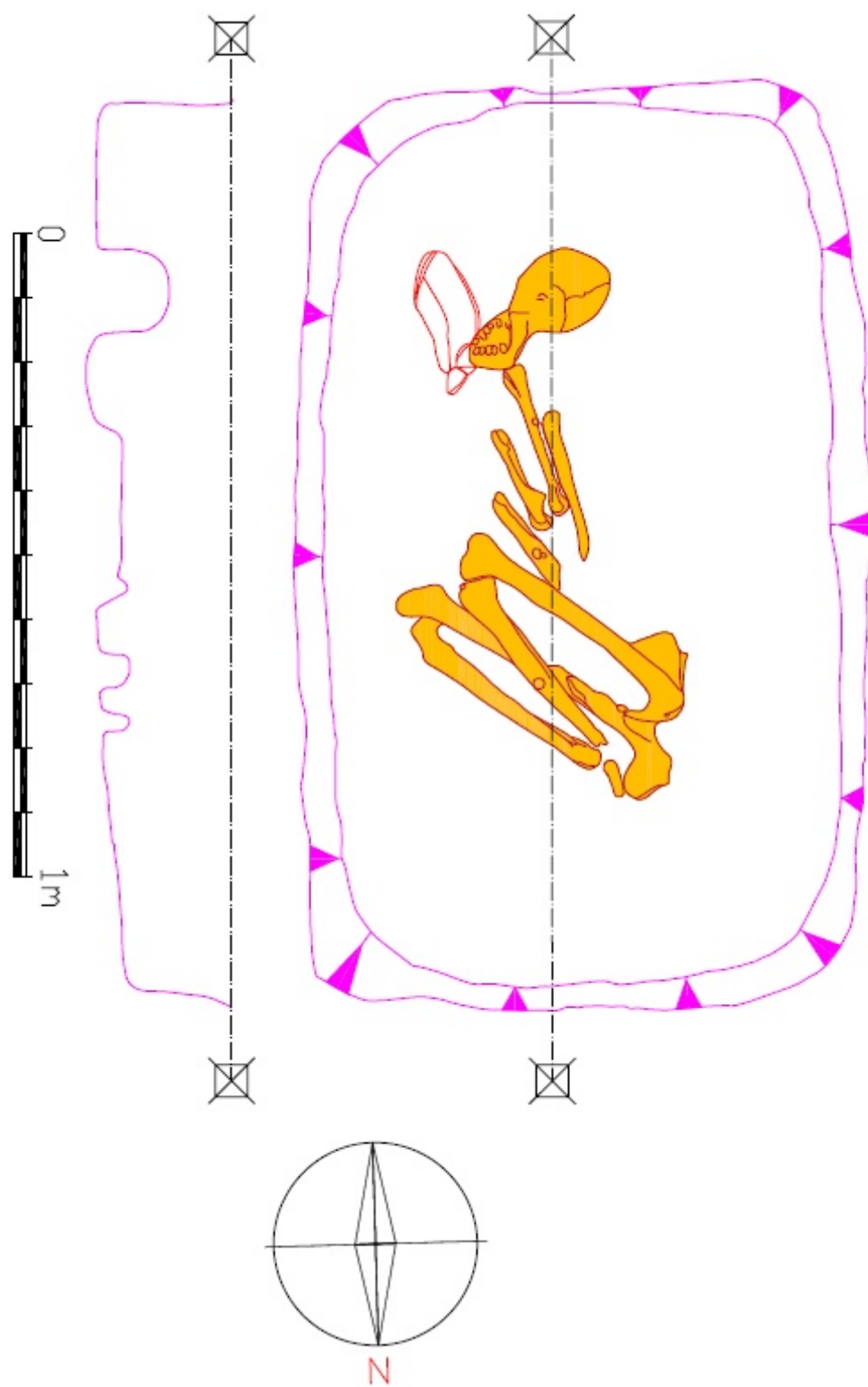

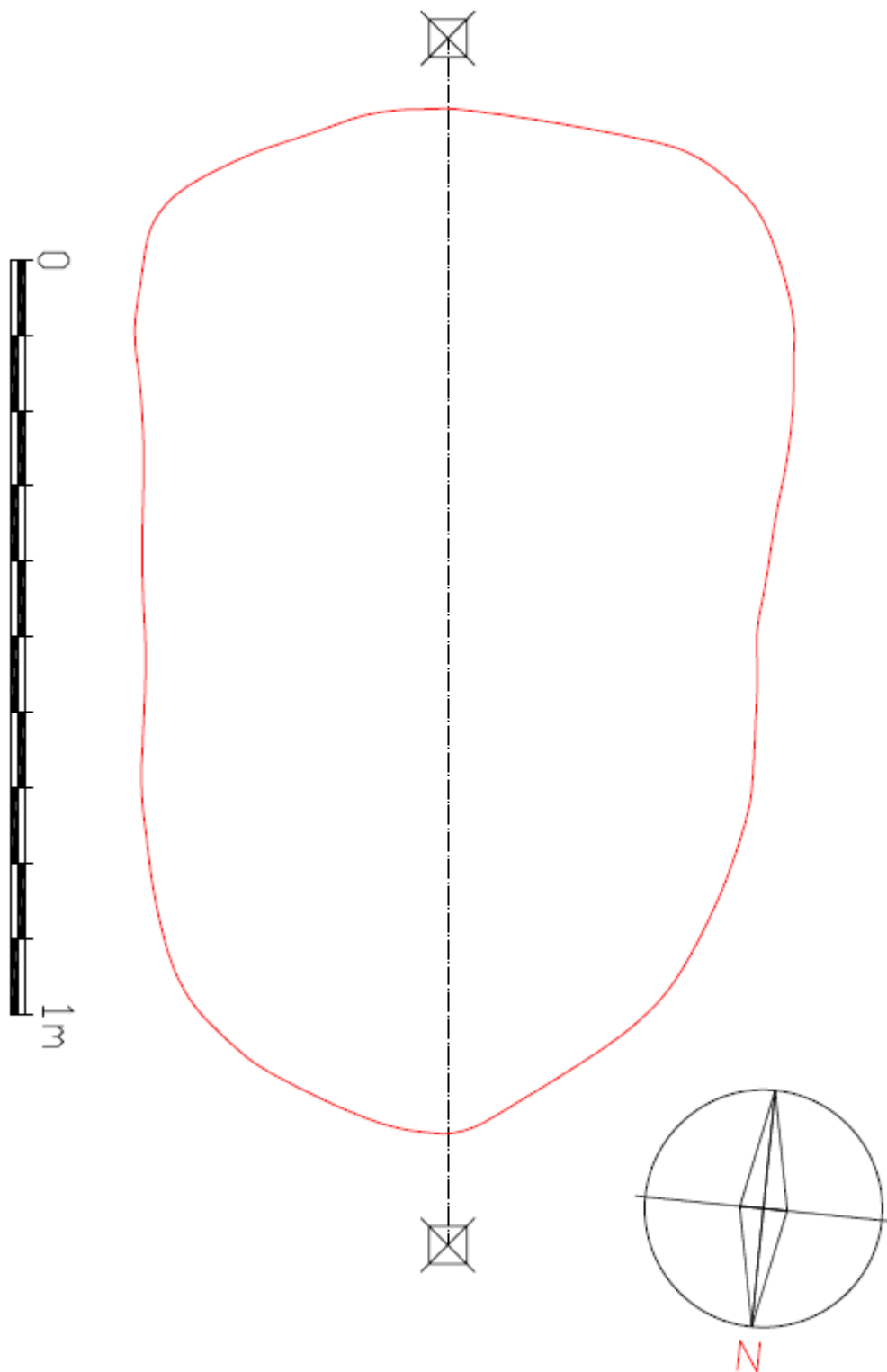

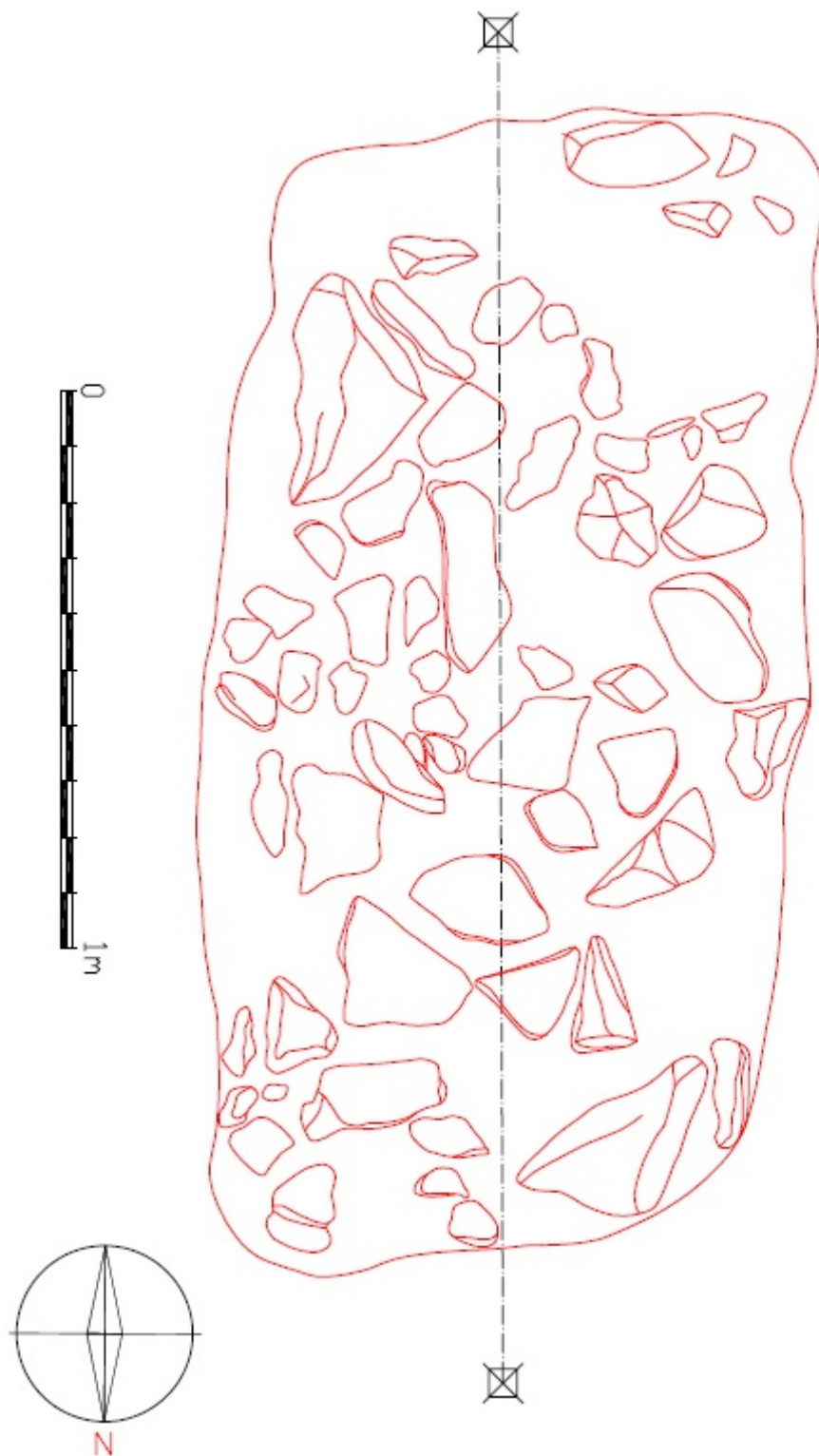

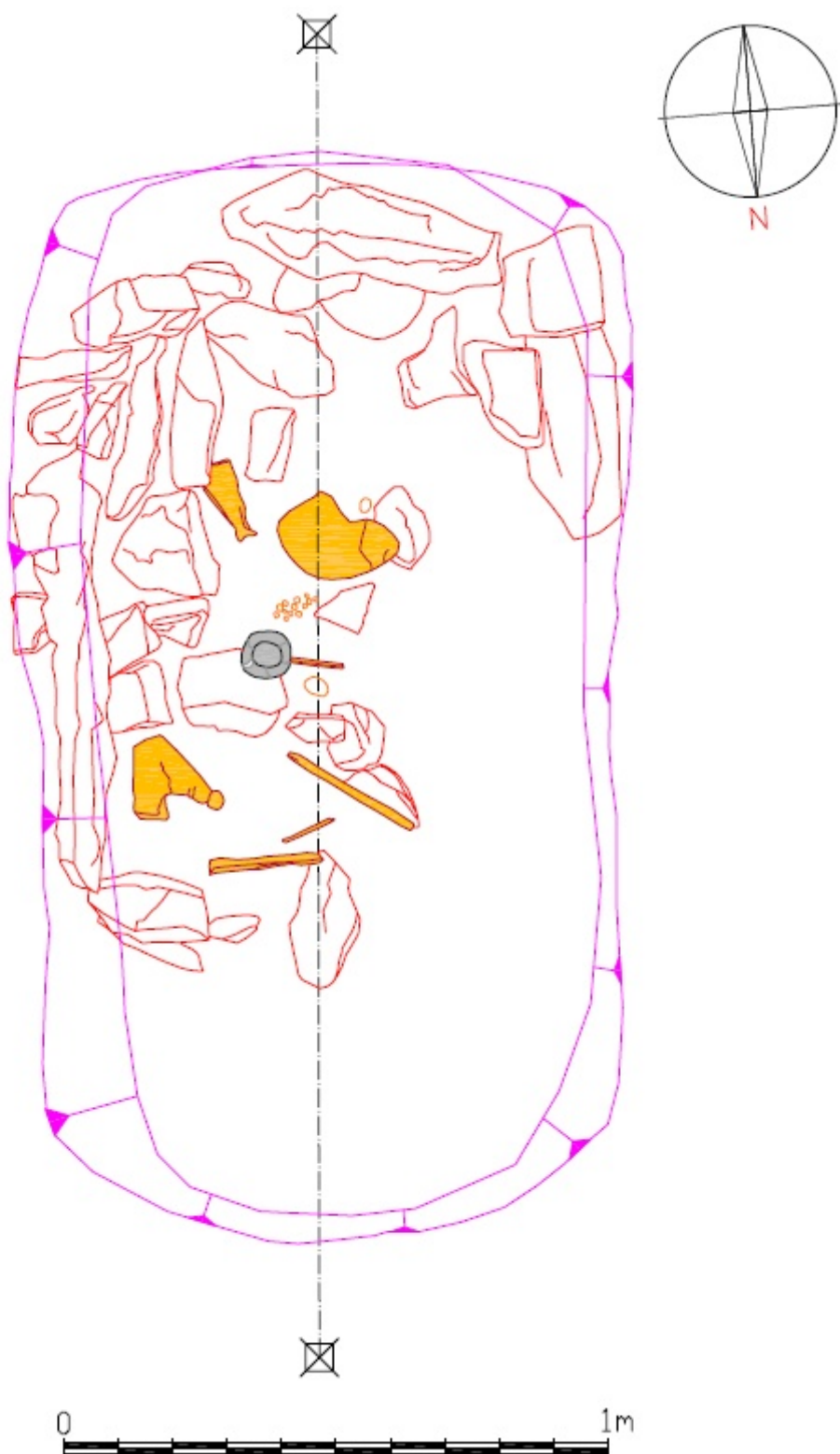

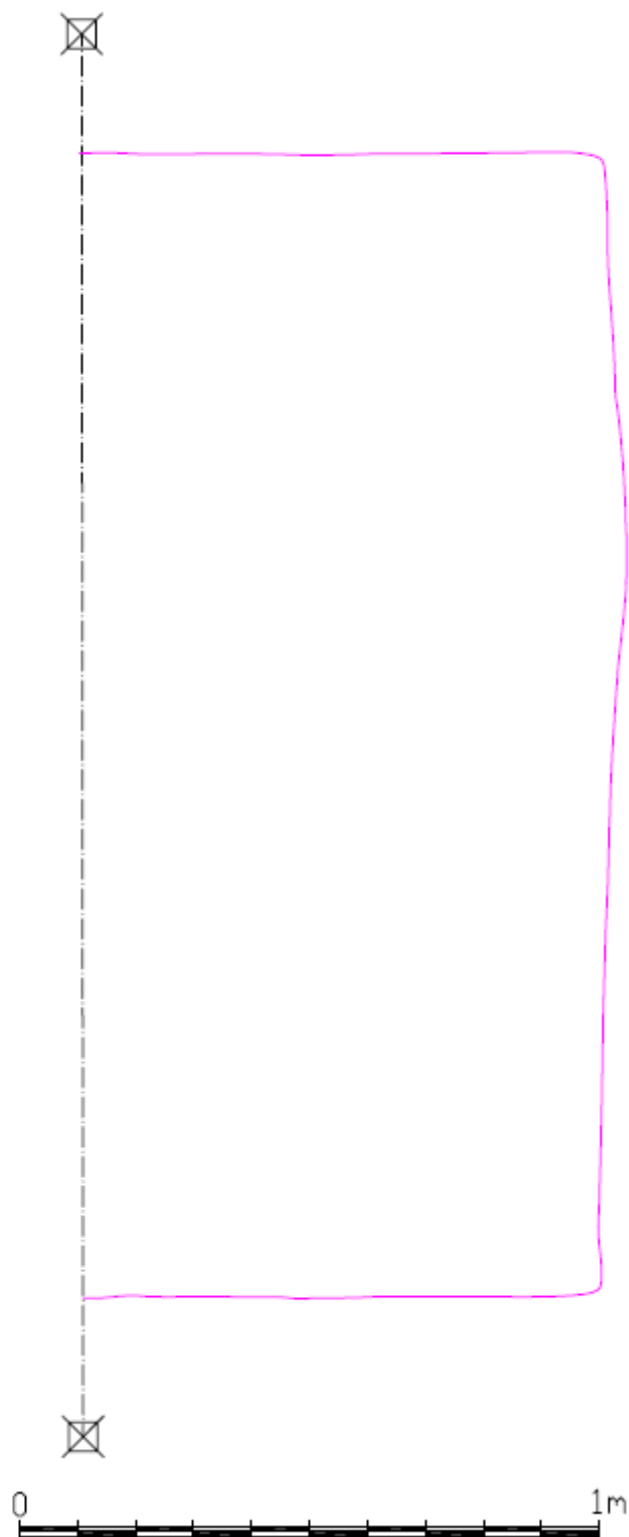

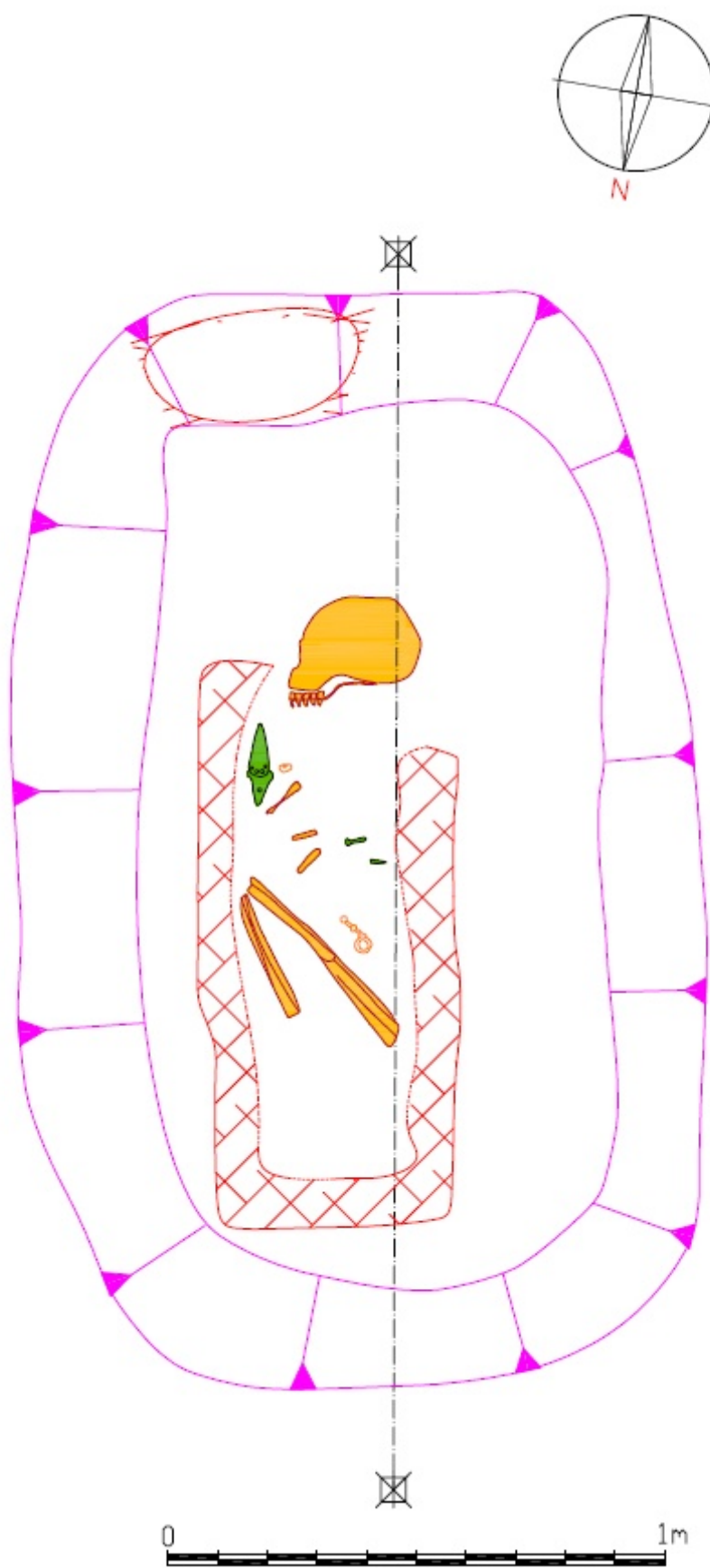

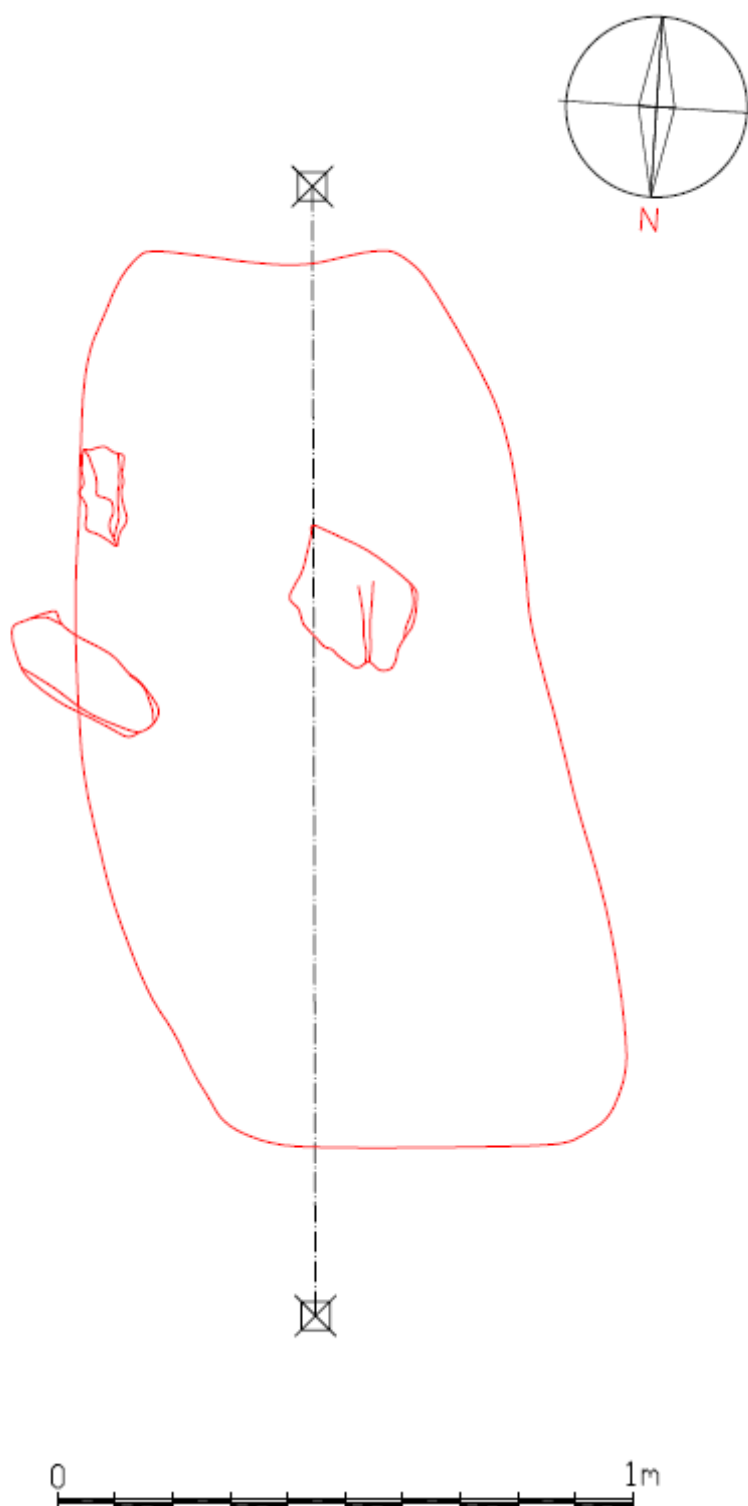

Nové Butovice – hr. č. 39

Tab. 72

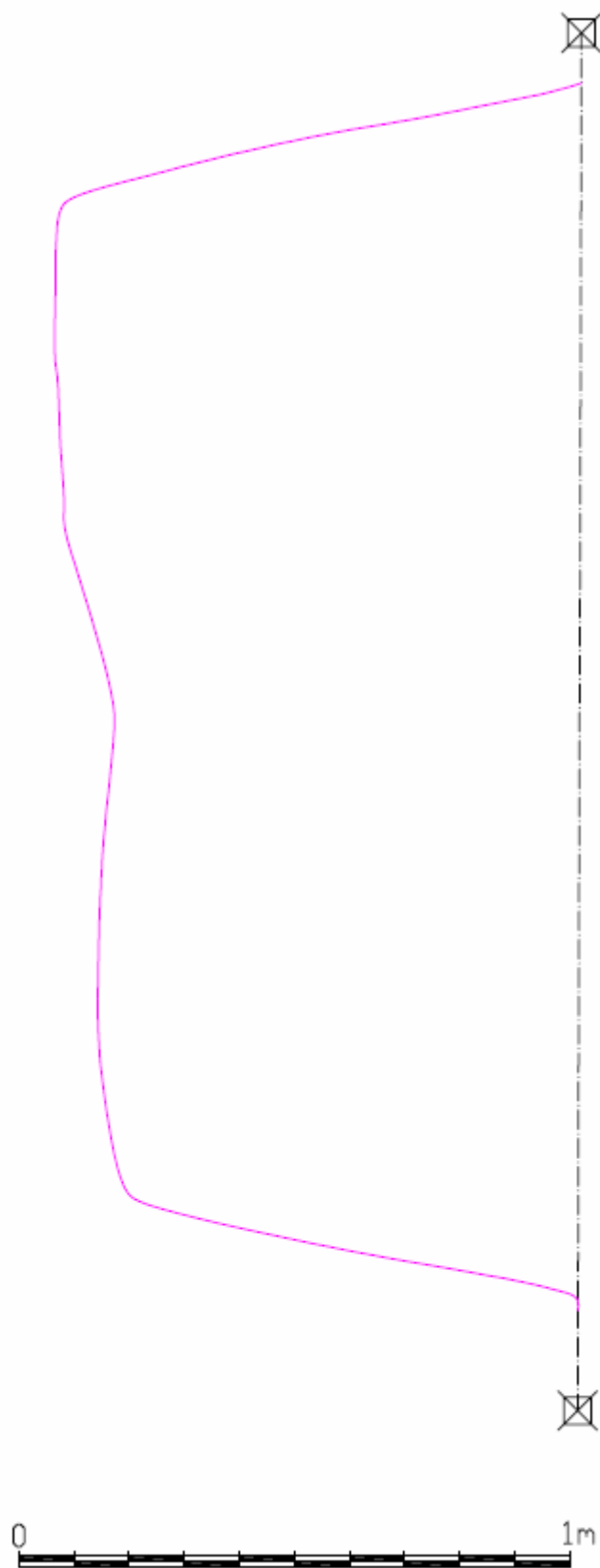

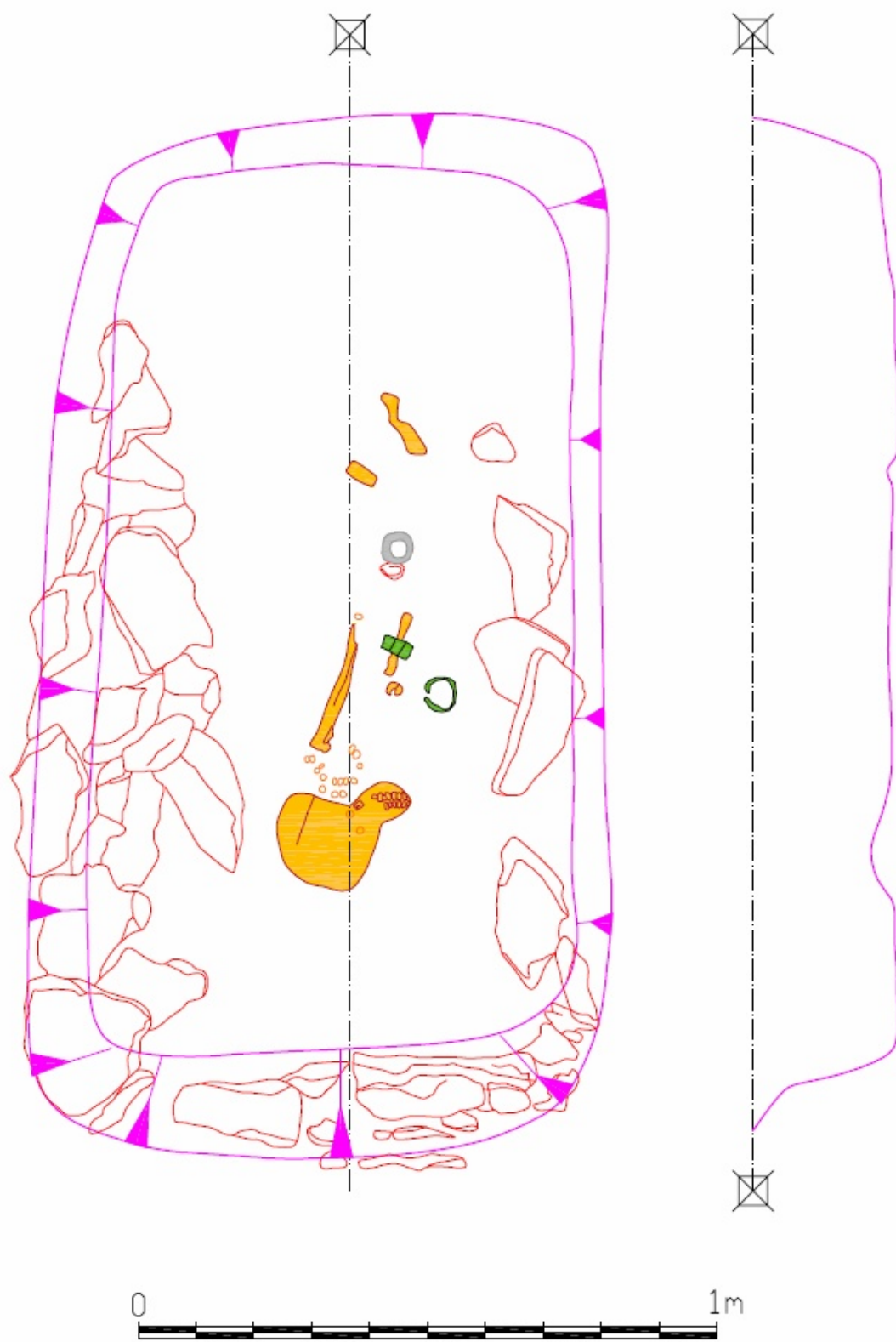

Nové Butovice – hr. č. 40

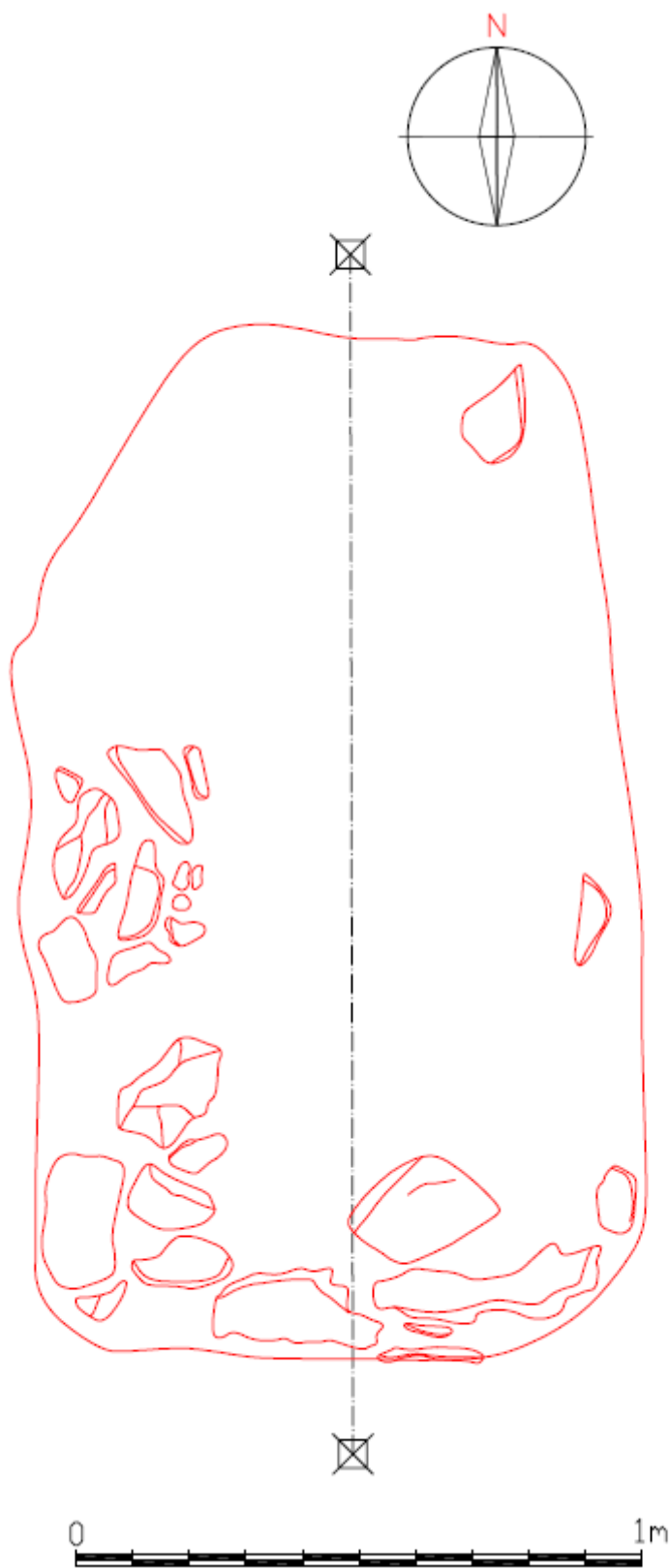
Tab. 75

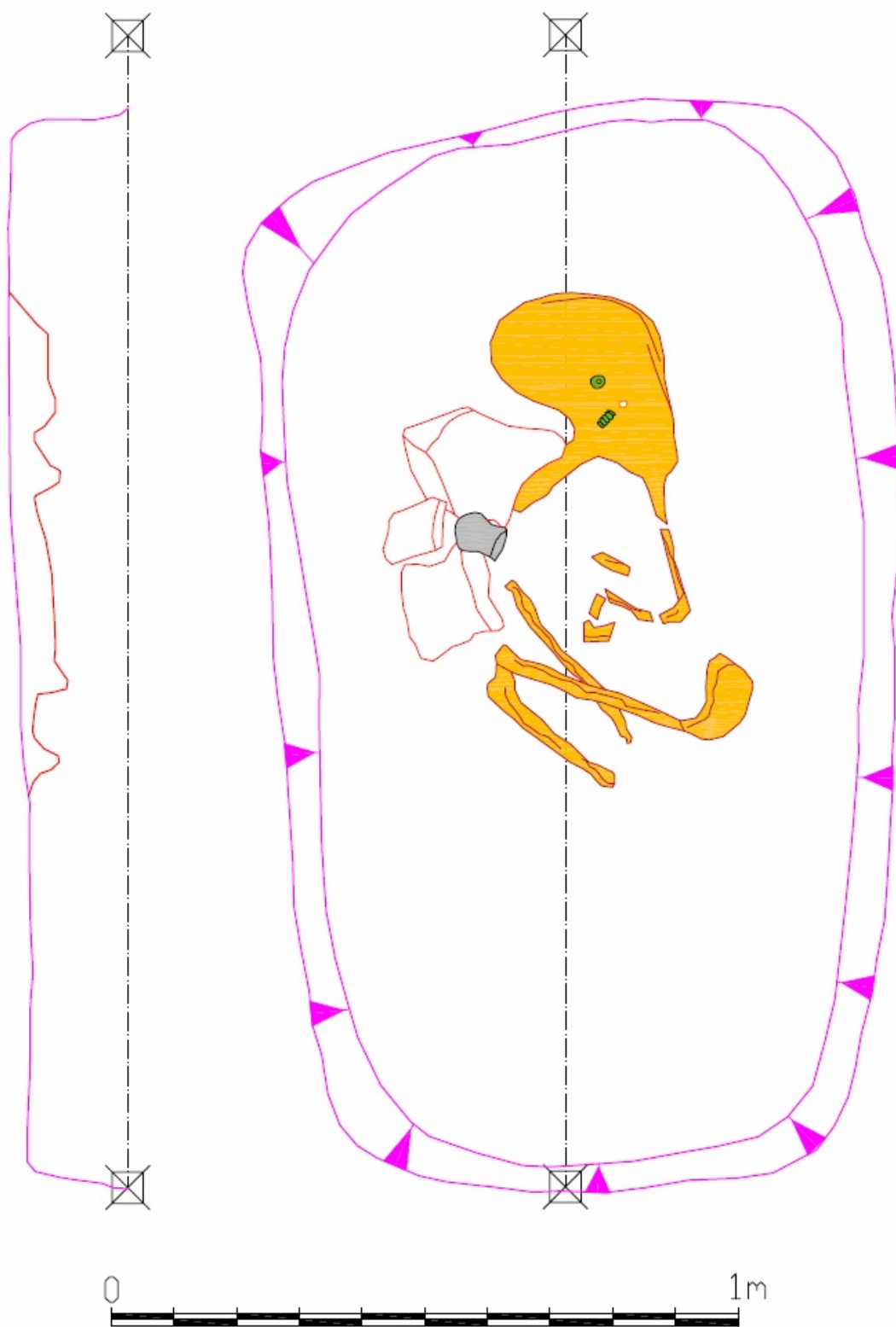

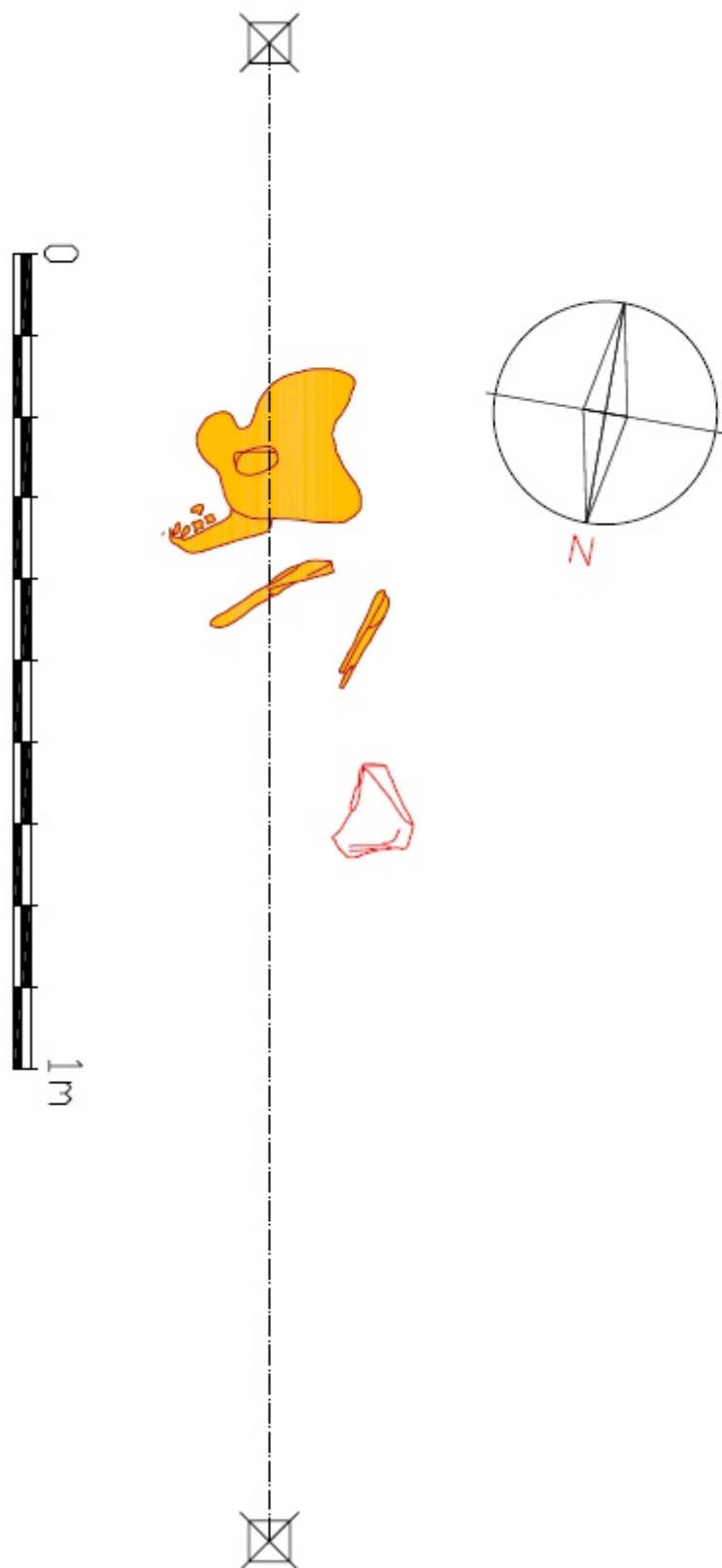

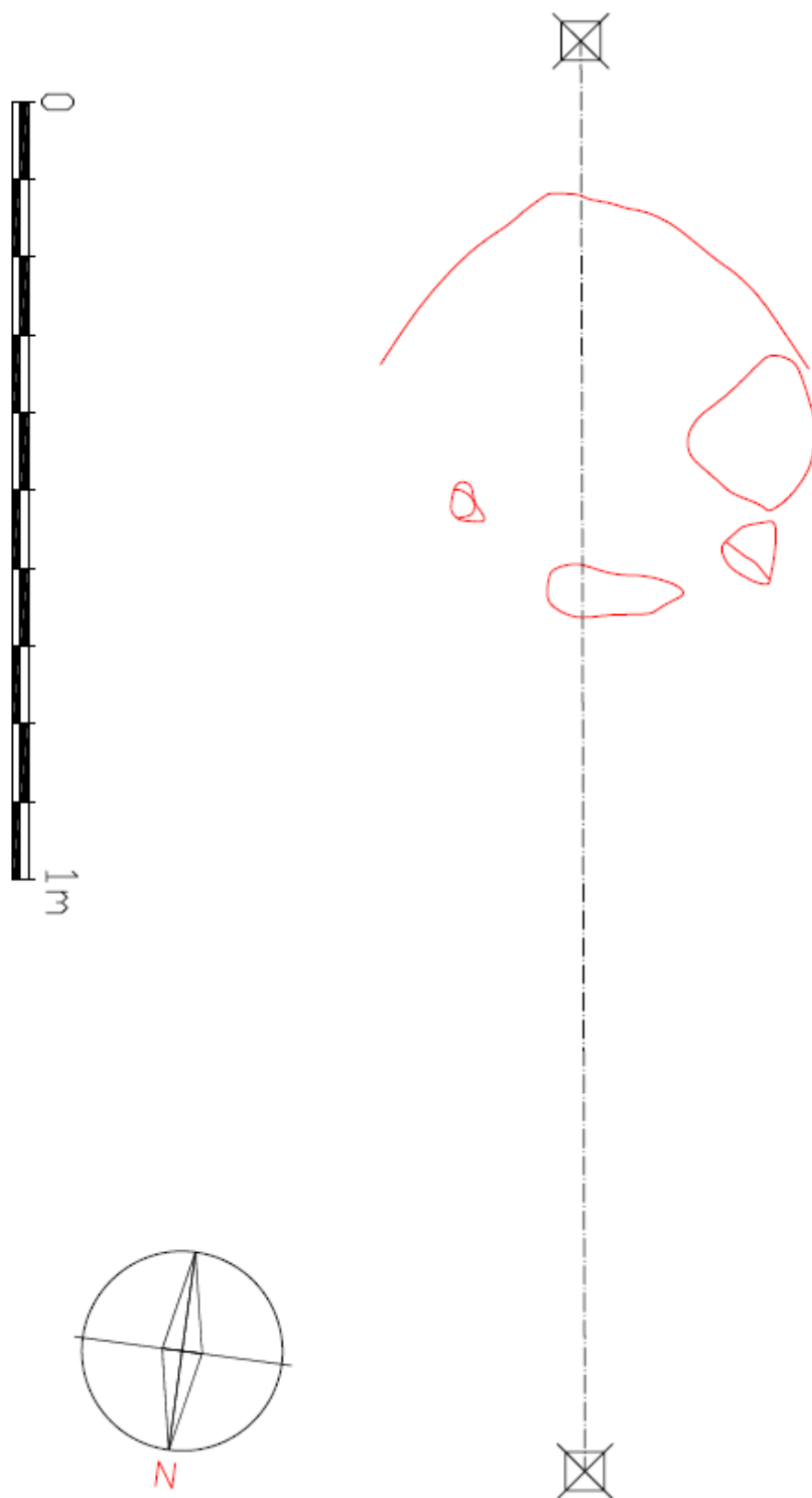
Nové Butovice – hr. č. 41

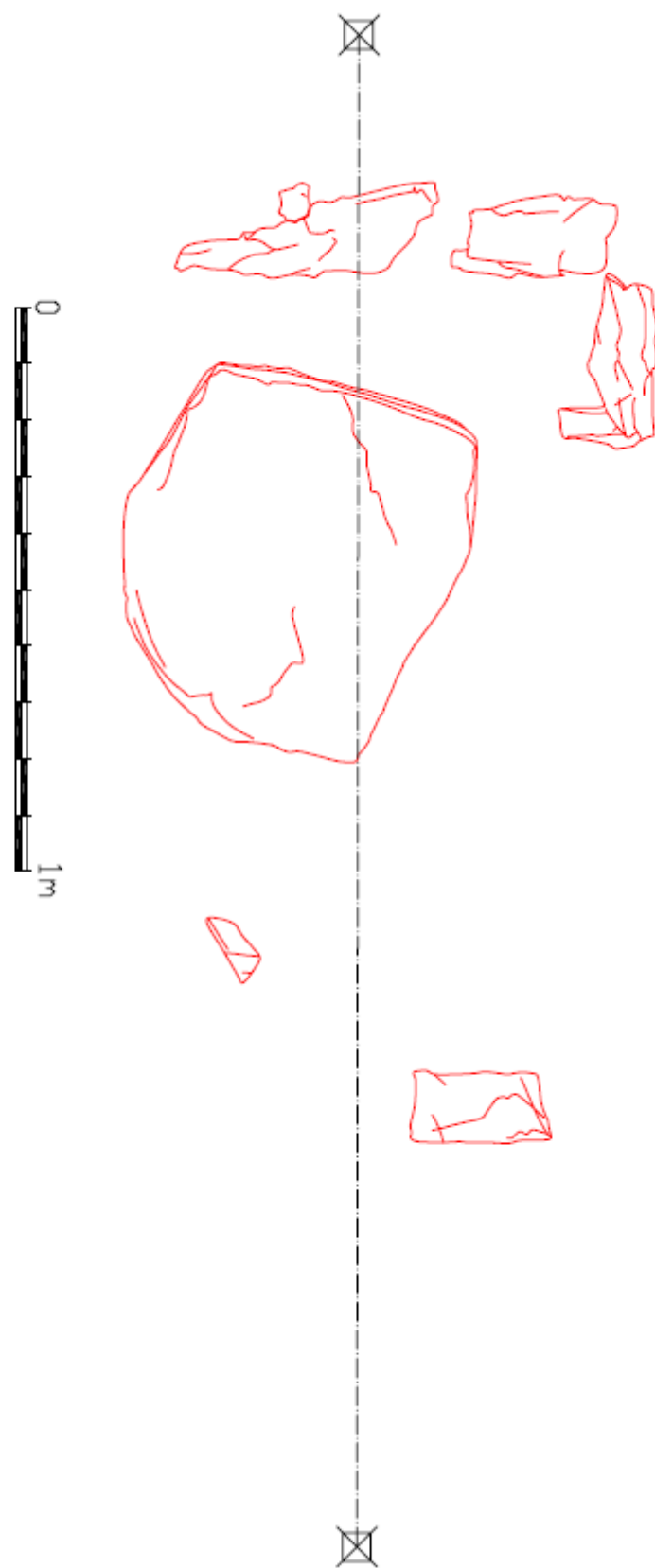
Tab. 77

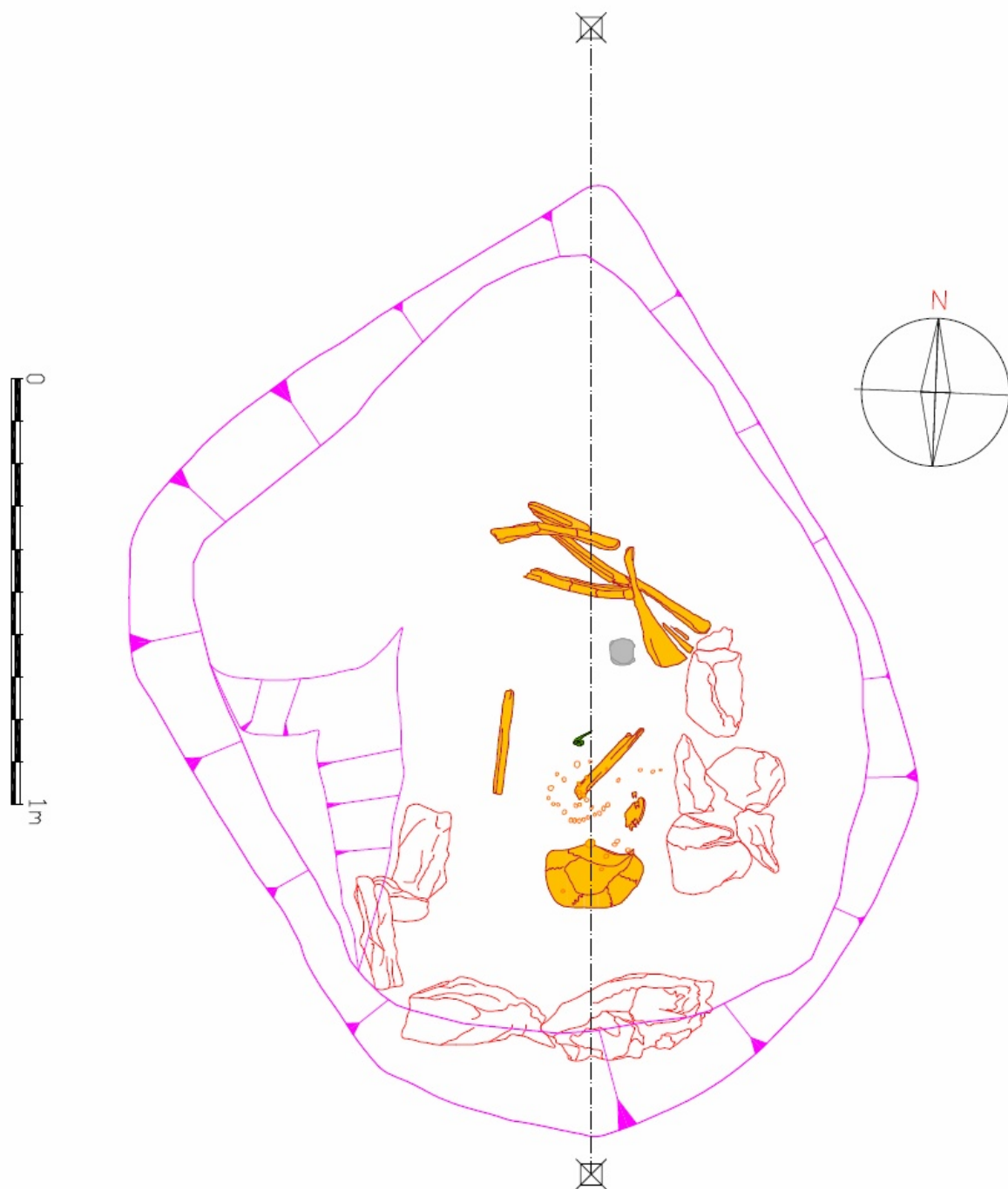

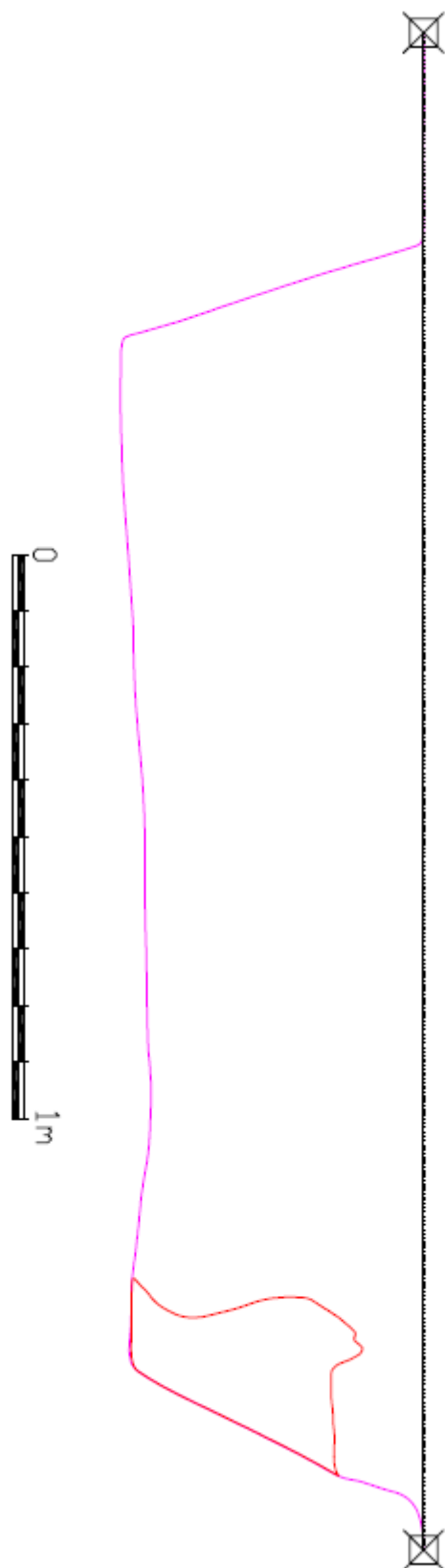

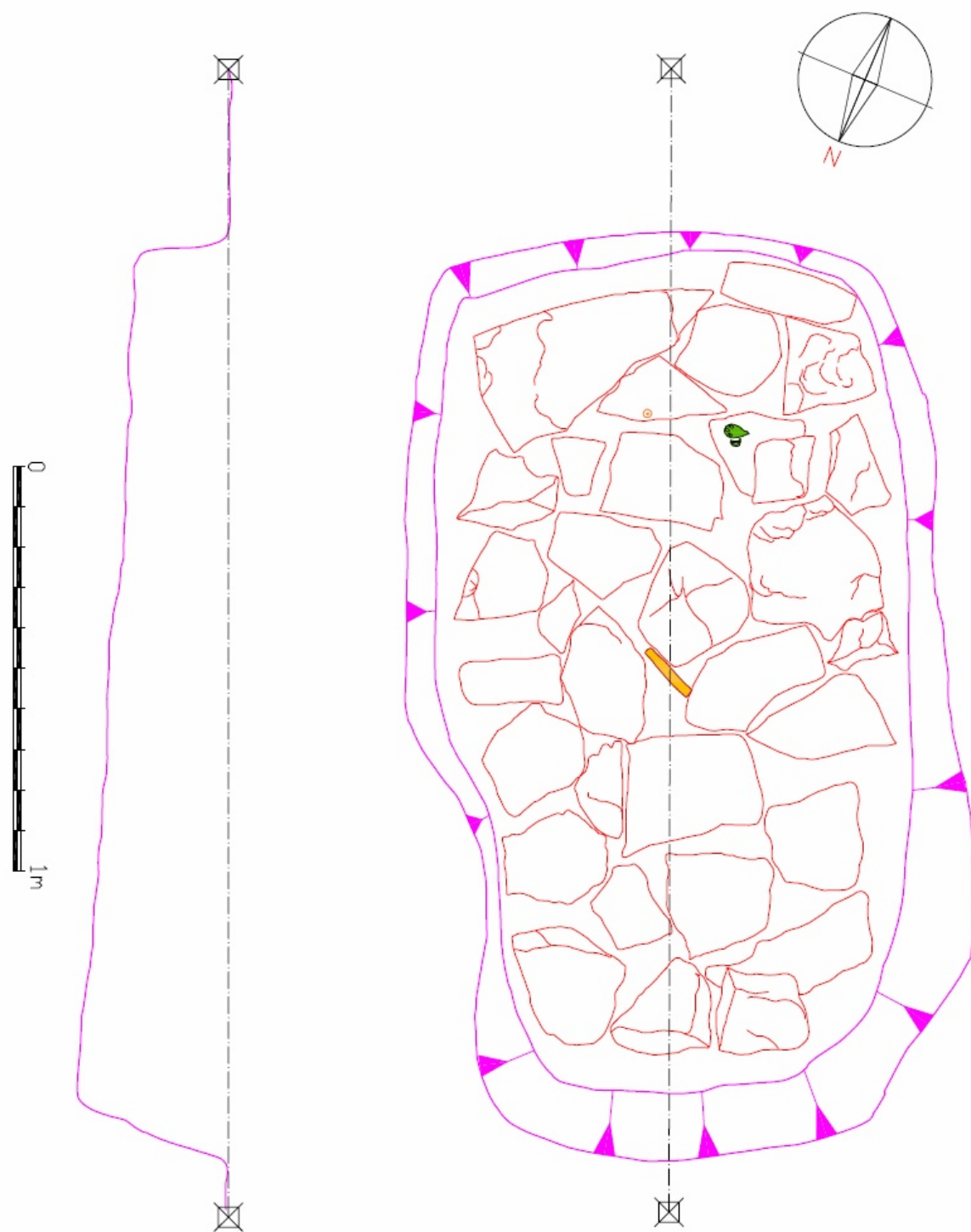

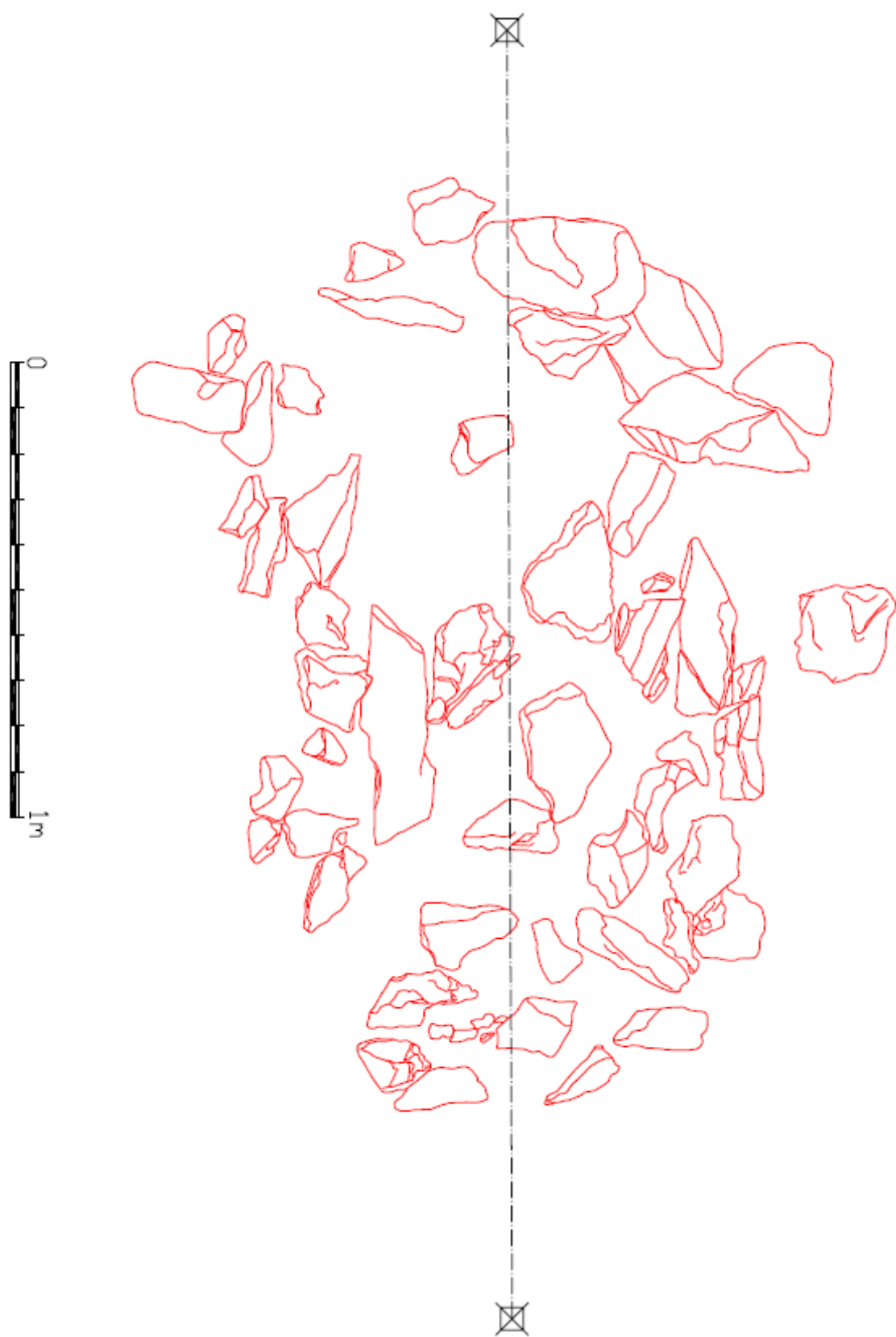

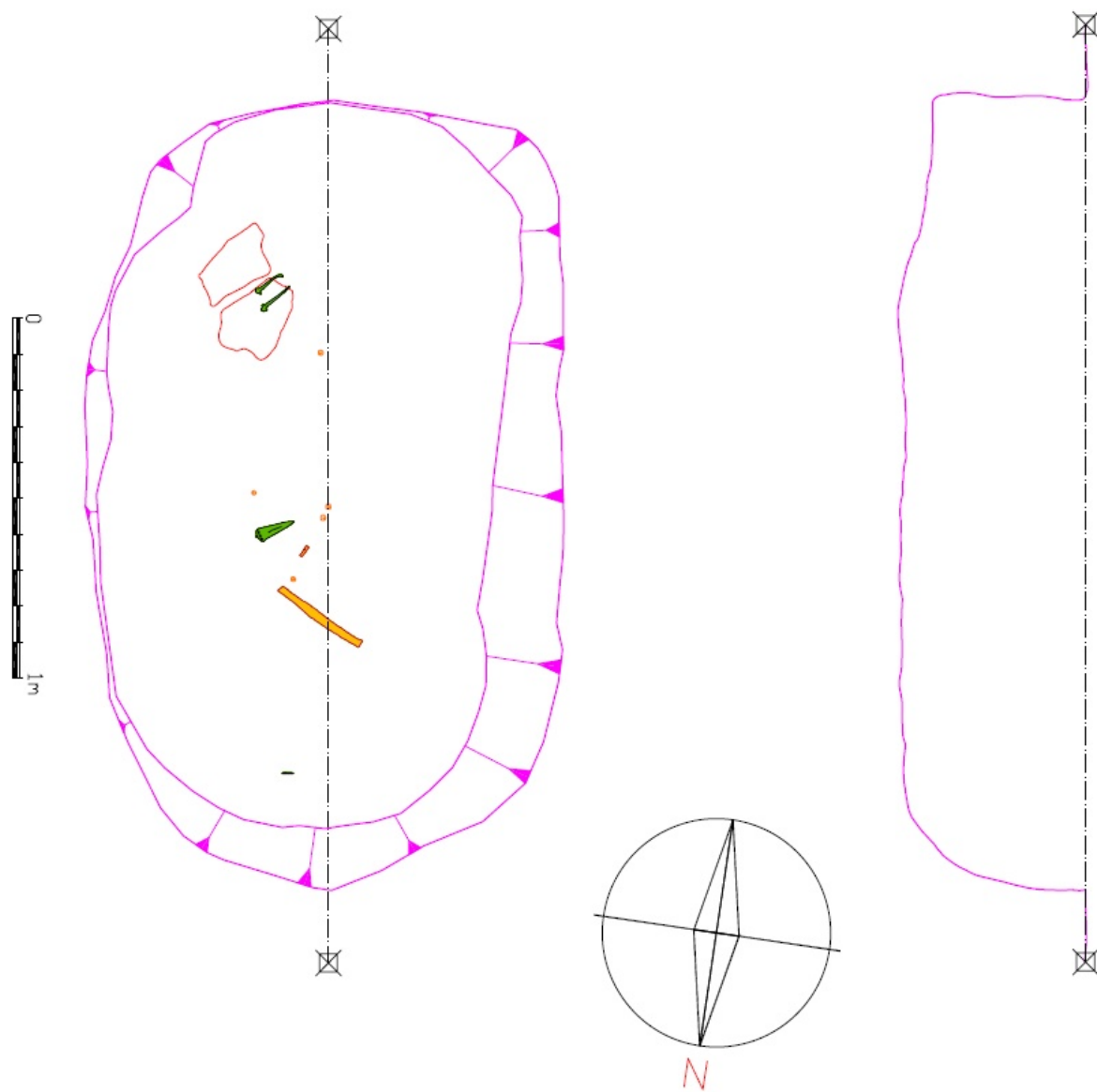

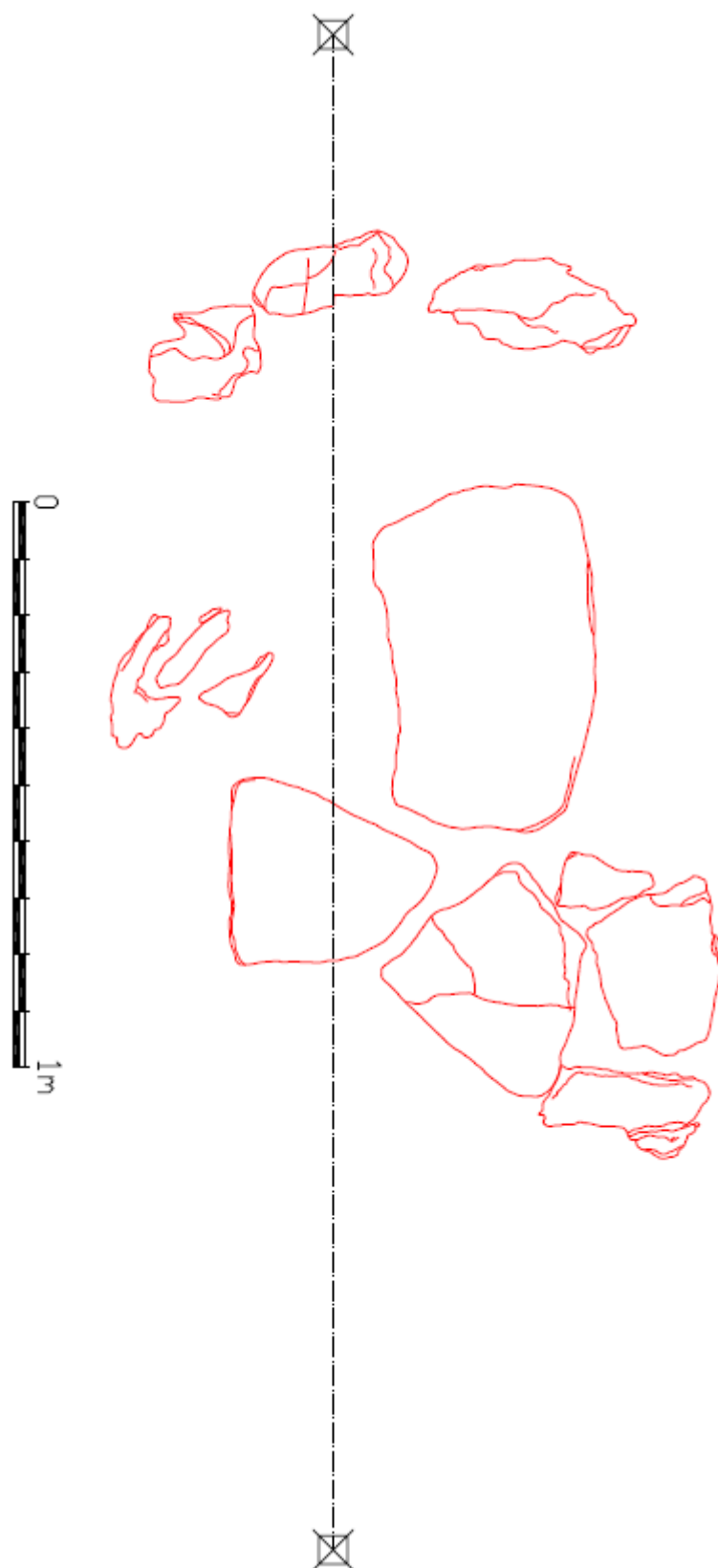

Nové Butovice – hr. č. 51

Tab. 88

